T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

İSTANBUL'DA BİRİNCİ ULUSAL MİMARLIK DÖNEMİNDE İNŞA EDİLEN SİVİL YAPILAR

Kıvanç KOÇAK

2502190381

TEZ DANIŞMANI

Dr. Öğretim Üyesi Ahmet Vefa ÇOBANOĞLU

İSTANBUL – 2026

ÖZ

İSTANBUL'DA BİRİNCİ ULUSAL MİMARLIK DÖNEMİNDE İNŞA EDİLEN SİVİL YAPILAR

KIVANÇ KOÇAK

XIX. yüzyılın ikinci yarısında Türk milliyetçiliği düşüncesinin yükselmesine ve mimarların Avrupa sanatı kaynaklı mimari üsluplara tepki olarak Anadolu Selçuklu, Erken Osmanlı ile Klasik Osmanlı dini mimarisinden alınan biçimler dönem yapılarında uygulanarak milli bir mimari oluşturulmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'nun son yılları ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında dönem mimarisinde etkili olmuş olan Birinci Ulusal Mimarlık akımında genellikle sivil yapılar inşa edilmiştir. Ulusal Mimarlık anlayışı otel, han, çeşme, iskele, istasyon, karakol, hükümet konağı, konut, okul, belediye, hal, mezbaha vb. birçok yapı türünde görülmektedir. Ulusal Mimarlık düşüncesi bir dönem üslubu olarak benimsenmiştir.

Bu çalışmada, Birinci Ulusal Mimarlık üslubunun İstanbul'da bulunan örneklerinin özgün özelliklerini incelemek ve yeni bilgiler ortaya koymak amaçlanmaktadır. Literatürde daha az yer almış olan farklı türde sivil yapılar detaylı olarak incelenmiştir. Katalog tekniğiyle bani, mimar, mimari özellikler, süsleme özellikleri, inşa tekniği ve günümüzdeki durumu başlıklarıyla farklı açılardan detaylı olarak ele alınmıştır. Değerlendirme bölümünde ise diğer Birinci Ulusal Mimarlık Dönem, yapılarıyla karşılaştırmalar yapılmış ve dönem mimarisi içinde değerlendirip yeri ve önemi ortaya koyulmuştur. Buna ek olarak değerlendirme bölümünde, İstanbul'da bulunan Birinci Ulusal Mimarisi örneklerinin, ulusal mimarlık anlayışına katkıları ve önemi üzerinde de durulmuştur.

İncelenen yapılar hakkında bilgi toplama amacıyla saha araştırmaları yapılmıştır. Çalışmayla ilgili olarak sanat tarihi ve mimarlık tarihiyle ilgili yayınlarda araştırmalar yapılmıştır. Buna ek olarak genel İstanbul tarihi kitapları, İstanbul'un ilçeleri hakkında kitaplar, İstanbul ansiklopedileri ve İstanbul'daki yapı türleriyle literatürde kapsamlı bir araştırma yapılmıştır. Eski İstanbul haritaları, eski fotoğraflar

ve arşiv belgelerinden de çalışmada ele alınan yapılar hakkında bilgi edinilmiştir. İlçe belediyelerinin kent rehberlerinden de ele alınan örneklerin kuşbakışı görünümleri alınarak yapı kataloglarına eklenmiştir. Ayrıca koruma kurulları ve belediyelerin arşivlerinde de yapı dosyalarında incelemeler yapılmıştır. Çalışma kapsamında incelenen örnekler yerinde incelenerek fotoğraflanmış ve bir bölümünün çizimleri yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ulusal Mimarlık, Sivil Yapılar, Sivri Kemer, Basık Kemer, Çini süsleme

ABSTRACT

CIVIL BUILDINGS BUILT IN ISTANBUL DURING THE FIRST NATIONAL ARCHITECTURE PERIOD

KIVANÇ KOÇAK

In the second half of the 19th century, as a reaction to the rise of Turkish nationalism and the architectural styles of architects originating from European art, forms taken from Anatolian Seljuk, Early Ottoman and Classical Ottoman religious architecture were applied to period structures to create a national architecture. In the First National Architecture movement, which was influential in the architecture of the period in the last years of the Ottoman Empire and the first years of the Republican Period, mostly civil structures were built. The concept of National Architecture is seen in many types of structures such as hotels, inns, fountains, piers, stations, police stations, government offices, residences, schools, municipalities, market halls, slaughterhouses, etc. The idea of National Architecture was adopted as a period style.

The aims of this study to examine the original characteristics of the examples of the First National Architecture style in Istanbul and to provide new information. Different types of civil structures that have been less included in the literature have been studied in detail. They have been discussed in detail from different perspectives with the catalog technique under the titles of patron, architect, architectural features, decorative features, construction technique and current status. In the section of evaluation, comparisons have been made with other First National Architecture Period structures and their place and importance have been revealed by evaluating them within the architecture of the period. In addition, in the evaluation section, the contributions and importance of the First National Architecture examples in Istanbul to the thought of national architecture have been emphasized.

Field researches were conducted to collect information about the examined structures. Research was conducted in publications related to art history and architectural history regarding the study. In addition, a comprehensive research was

conducted in literature on general Istanbul history books, books about the districts of Istanbul, Istanbul encyclopedias and types of structures in Istanbul. Information was obtained about the structures examined in the study from old Istanbul maps, old photographs and archival documents as well. Bird's eye views of the examples taken from the city guides of the district municipalities were taken and added to the building catalogues. In addition, examinations were made in the building files in the archives of the conservation boards and municipalities. The examples examined within the scope of the study were examined on site, photographed and some of them were drawn.

Keywords: National Architecture, Civil Buildings, Pointed Arch, Flat Arch, Tile Decoration

ÖNSÖZ

Sanat tarihi araştırmalarında, Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'yle ilgili yapılan araştırmalar son yıllarda artmaya başlamıştır. Yapılan çalışmalarda genellikle öne çıkan mimar eserleri önemli mimarlarına yoğunlaşılmıştır. İstanbul gibi sanat ve kültür açısından zengin olan bir şehirde, Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nin daha az bilinen eserlerinin ele alındığı bu çalışmada dönemin mimarisinin bir panoraması yapılmaya çalışılmıştır. Bu dönemin yapıları Osmanlı devletinin yıkılış dönemi ve Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında inşa edildiği için Türk tarihi önemli bir döneme de tanıklık etmişlerdir. Bu tez çalışması bu önemli sebepler göz önünde bulundurularak yapıldı.

Bu tez çalışması yapılıyorken tez konusunu öneren, fikir ve görüşleriyle beni yönlendiren tez danışmanın Dr. Öğ. Üyesi Ahmet Vefa ÇOBANOĞLU'na teşekkür ederim. Çalışma yapılırken çok önemli aşamalarda bana yardımları dokunan Prof. Dr. Şahin YILDIRIM'a, Prof. Dr. Selman CAN'a, Prof. Dr. Kemal Kutgün EYÜPGİLLER'e ve Prof. Dr. Zeki SÖNMEZ'e teşekkürü bir borç bilirim. Bartın Üniversitesi Sanat Tarihi bölüm başkanı Dr. Öğr. Üyesi Abdül Halim VAROL'a ve bölümün diğer öğretim üyelerine; görüş ve önerileriyle fikir veren meslektaşlarım ve arkadaşlarım Doç. Dr. Ersin DİKO, Arş. Gör. Özgül YILDIRIM GÜNEŞ'e, Arş. Gör. Yunus KARAKAYA'ya, Dr. Veli BAÇARU'ya, Dr. Atanur KAYA'ya, Dr. Soheila FARAJİ'ye, Uzman Sanat Tarihçisi Aytaç GÜDER'e; Bartın Üniversitesi Tarih Bölümü'nden Dr. Öğr. Üyesi Abdülkadir ERÇİN'e; çalışmada yapılırken saha çalışması yaptığım eserler ve kamu kurumlarında vaktini ayırıp bana yardımcı olan personellere; Bartın Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü'nden çalışma arkadaşlarım Arş. Gör. Dr. Okan SEZER'e, Arş. Gör. İzzettin ELALMIŞ'a ve Arş. Gör. Pınar ZARARSIZ'a tez hazırlanırken ve savunma sürecinde yardımları için teşekkür ederim.

Tez çalışması yapılırken maddi ve manevi yanımda olan sevgili annemle babama ve İrem YAMAN'a teşekkür ederim.

Kıvanç KOÇAK

Şubat, 2026

İÇİNDEKİLER

ÖZ ii

ABSTRACT iv

ÖNSÖZ vi

PLANLAR LİSTESİ x

ÇİZİMLER LİSTESİ xi

RESİMLER LİSTESİ xii

HARİTALAR LİSTESİ xxiv

GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM 9

BİRİNCİ ULUSAL MİMARLIK DÖNEMİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ 9

İKİNCİ BÖLÜM 14

SEÇME KATALOG 14

2.1. Çeşmeler 14

Yıldız Caddesi Hamidiye Çeşmesi 14

Asariye Caddesi Hamidiye Çeşmesi 23

Abbas Ağa Parkı Hamidiye Çeşmesi 28

Beyoğlu Hamidiye Çeşmesi 34

Galatasaray Lisesi Hamidiye Çeşmesi 39

Ortaköy Hamidiye Çeşmesi 46

Yıldız Camii Hamidiye Çeşmesi 50

Sahrayıcedit Hamidiye Çeşmesi 55

Kısıklı Abdullah Ağa Çeşmesi 60

Erenköy İstasyon Çeşmesi 67

2.2. Eğitim Yapıları 73

Fatih 18. İlk Mektep 73

Mevlanakapı Mekteb-i İbtidaisi 86

Gelenbevi İdadisi 91
Beyazıt Zükür İptidai Mektebi 104
Beyazıt İnas Mektebi 113
Topkapı 32. Mektep 121
Kasımpaşa 9. Mektep 130
Karagümrük 27. İlk Mektep 141
Eyüp 36. Mektep 152
Azapkapı 11. Mektep 160
2.3. Hanlar.....169
Adalet Han 169
Camcıbaşı Han.....179
Turhol Han.....189
Ünyon Han.....201
Ankara Han 212
Osmanlı Sigorta (İstanbul Umum Sigorta, Türkiye İş Bankası Binası).....224
2.4. İskeleler.....237
Ortaköy İskelesi 237
Bostancı İskelesi 248
2.5. Karakollar 255
Topkapı Sarayı Birun Karakolu.....255
Kumkapı Polis Merkezi 261
Samatya Polis Merkezi 270
Eyüpsultan Polis Merkezi 278
2.6. Konut Yapıları 289
Eyüp İskele Caddesi No: 13.....289
Saray Arkası Sokak No: 10.....297
Sefiha Apartmanı 303

Neyir Işıl Apartmanı 316
Torosiyan Konağı.....324
Müselles Apartmanı 335
2.7. Diğer Yapılar 346
Vefa Bozacısı 346
Umumi Tuvalet Binası 352
Cerrahpaşa Caddesi No: 31.....359
Tramvay Deposu 369
Kandilli Rasathanesi Astronomi Laboratuvarı.....378
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 391
DEĞERLENDİRME.....391
3.1. Baniler.....392
3.2. Mimarlar 395
3.3. Mimari Özellikler.....398
3.3.1. Plan Özellikleri 399
3.3.2. Cepheler 409
3.4. Süsleme Özellikleri 421
3.5. İnşa Teknikleri 427
SONUÇ 429
KAYNAKÇA.....435
ÖZGEÇMİŞ 457

PLANLAR LİSTESİ

Plan 2.1 : Fatih 18. İlk Mektep B Blok Zemin Kat Planı

Plan 2.2 : Gelenbevi İdadisi zemin kat ve birinci kat planı

Plan 2.3 : Gelenbevi İdadisi Zemin kat planı

Plan 2.4 : Beyazıt Zükür İptidai Mektebi Zemin Kat Çizimi

Plan 2.5 : Beyazıt İnas Mektebi Zemin Kat Planı

Plan 2.6 : Aşağı Dudullu İlk Mektebi Planı

Plan 2.7 : Kasımpaşa 9. Mektep plan çizimi

Plan 2.8 : Karagümrük 27. İlk Mektep Plan Çizimi

Plan 2.9 : Eyüp 36. Mektep Zemin Kat Planı

Plan 2.10 : Eyüp 36. Mektep Birinci Kat Planı

Plan 2.11 : Azapkapı 11. Mektep zemin kat planı

Plan 2.12 : Adalet Han Zemin Kat Planı

Plan 2.13 : Adalet Han Üst Katlarının Planı

Plan 2.14 : Ünyon Han Planı

Plan 2.15 : Ünyon Han Zemin Kat Planı

Plan 2.16 : Ünyon Han Normal Kat Planı

Plan 2.17 : Ankara Han Zemin Kat Planı

Plan 2.18 : Ankara Han Giriş Kat Planı

Plan 2.19 : Ankara Han Normal Kat Planı

Plan 2.20 : Osmanlı Sigorta Zemin Kat Planı

Plan 2.21 : Osmanlı Sigorta Zemin Kat Planı

Plan 2.22 : Ortaköy İskelesi planı

Plan 2.23 : Bostancı İskelesi Planı

Plan 2.24 : Topkapı Sarayı Birun Karakolu Plan Çizimi

Plan 2.25 : Kumkapı Polis Merkezi Zemin Kat Planı

Plan 2.26 : Eyüpsultan Polis Merkezi Döşemeleri Yıkılmadan Önce ve 2018 Tarihli Planı

Plan 2.27 : Eyüpsultan Polis Merkezi Zemin Kat Planı

Plan 2.28 : Eyüp İskele Caddesi No: 13 Zemin Kat Planı

Plan 2.29 : Torosiyan Konağı Zemin Kat Planı

Plan 2.30 : Şişli Tramvay Deposu planı

Plan 2.31 : Kandilli Rasathanesi Astronomi Laboratuvarı Zemin Kat Planı

ÇİZİMLER LİSTESİ

Çizim 2.1 : Bertier tarafından mermer tip proje Hamidiye çeşmelerinin çizimi I

Çizim 2.2 : Bertier tarafından mermer tip proje Hamidiye çeşmelerinin çizimi II

Çizim 2.3 : Font (Demir Döküm) Hamidiye Çeşmelerinin Arşivdeki Bertier Tarafından Yapılmış Çizimi I

Çizim 2.4 : Font (Demir Döküm) Hamidiye Çeşmelerinin Arşivdeki Bertier Tarafından Yapılmış Çizimi II

Çizim 2.5 : Abdullah Ağa Çeşmesi Cephesi

Çizim 2.6 : Erenköy İstasyon Çeşmesi Cephe Çizimi

Çizim 2.7 : Mevlanakapı Mekteb-i İbtidaisi Sokak Siluetinden Giriş Cephesi Detayı Çizimi

Çizim 2.8 : Gelenbevi İdadisi giriş cephesi ve kesit çizimleri

Çizim 2.9 : Beyazıt Zükür İptidai Mektebi Giriş Cephesi Çizimi

Çizim 2.10 : Topkapı 32. Mektep Vaziyet Planı

Çizim 2.11 : Kasımpaşa 9. Mektep giriş cephesi çizimi

Çizim 2.12 : Karagümrük 27. İlk Mektep Giriş Cephesi Çizimi

Çizim 2.13 : Adalet Han Cephe Çizimi

Çizim 2.14 : Turhol Han Giriş Cephesi Çizimi

Çizim 2.15 : Turhol Han Vaziyet Planı

Çizim 2.16 : Ünyon Han Giriş Cephesi Çizimi

Çizim 2.17 : Ankara Han giriş cephesi çizimi

Çizim 2.18 : Osmanlı Sigorta Giriş Cephesi Çizimi

Çizim 2.19 : Ortaköy İskelesi Giriş Cephesi Çizimi

Çizim 2.20 : Bostancı İskelesi Korunma Alanı

Çizim 2.21 : Bostancı İskelesi Planı

Çizim 2.22 : Bostancı İskelesi Kuzey Cephesi

Çizim 2.23 : Bostancı İskelesi Batı Cephesi

Çizim 2.24 : Bostancı İskelesi Doğu Cephesi

Çizim 2.25 : Topkapı Sarayı Birun Karakolu Giriş Cephesi Çizimi

Çizim 2.26 : Topkapı Sarayı Birun Karakolu Vaziyet Planı

Çizim 2.27 : Samatya Polis Merkezi Vaziyet Planı

Çizim 2.28 : Samatya Polis Merkezi Ölçülerini Gösteren Çizim

Çizim 2.29 : Eyüpsultan Polis Merkezi Giriş Cephesi Çizimi

Çizim 2.30 : Neyir Işıl Apartmanı Vaziyet Planı

Çizim 2.31 : Torosiyan Konağı Giriş Cephesi

Çizim 2.32 : Umumi Tuvalet Binası Giriş Cephesi Çizimi

Çizim 2.33 : Cerrahpaşa Caddesi No 31'in Cerrahpaşa Semtindeki Konumu ve Vaziyet Planı

Çizim 2.34 **:** Cerrahpaşa Caddesi No 31 Vaziyet Planı 2

Çizim 2.35 : Cerrahpaşa Caddesi No: 31 Giriş Cephesi Çizimi

Çizim 2.36 : Şişli Tramvay Deposu cephe çizimi

Çizim 2.37 : Kandilli Rasathanesi Astronomi Laboratuvarı Giriş Cephesi Çizimi

Çizim 3.1 : İstanbul'un çeşitli yerlerinde bulunan tip proje eğitim yapılarından 24. İlk Mektep (Hekimoğlu Ali Paşa İlk Okulu)'in vaziyet planı

RESİMLER LİSTESİ

Resim 2.1: Yıldız Caddesi Hamidiye Çeşmesi Genel Fotoğrafı

Resim 2.2 : Yıldız Caddesi Hamidiye Çeşmesi Detay Fotoğrafı

Resim 2.3 : Asariye Hamidiye Çeşmesi Genel Fotoğraf

Resim 2.4 : Asariye Hamidiye Çeşmesi Aynalık ve Alınlık Kısmının Fotoğrafı

Resim 2.5 : Abbas Ağa Parkı Hamidiye Çeşmesi Genel Fotoğraf

Resim 2.6 : Abbas Ağa Parkı Hamidiye Çeşmesi Cepheden Görünümü

Resim 2.7 : Abbas Ağa Parkı Hamidiye Çeşmesi Süsleme Detayı

Resim 2.8 : Abbas Ağa Parkı Hamidiye Çeşmesi Alınlık Detayı

Resim 2.9 : Beyoğlu Hamidiye Çeşmesi Genel Fotoğraf

Resim 2.10 : Beyoğlu Hamidiye Çeşmesi Restorasyon Öncesindeki Harap Durumunu Gösteren Fotoğraf

Resim 2.11 : Beyoğlu Hamidiye Çeşmesi Eski Fotoğrafı

Resim 2.12: Beyoğlu Hamidiye Çeşmesi Galatasaray Karakolu Köşesindeki Fotoğrafı

Resim 2. 13 : Galatasaray Lisesi Hamidiye Çeşmesi Genel Fotoğraf

Resim 2.14 : Galatasaray Lisesi Hamidiye Çeşmesi Sütunlu Kısmının Fotoğrafı

Resim 2.15 : Ortaköy Hamidiye Çeşmesi Genel Fotoğrafı

Resim 2.16 : Ortaköy Hamidiye Çeşmesi Üst Kısmının Fotoğrafı

Resim 2.17 : Ortaköy Hamidiye Çeşmesi'nin 1944 Yılındaki Fotoğrafı

Resim 2.18 : Yıldız Camii Hamidiye Çeşmesi Genel Fotoğrafı

Resim 2.19 : Yıldız Camii Hamidiye Çeşmesi Süsleme Detayları

Resim 2.20 : Sahrayı Cedit Hamidiye Çeşmesi Genel Fotoğrafı

Resim 2.21 : Sahrayıcedit Hamidiye Çeşmesi Detay Fotoğrafı

Resim 2.22 : Sahrayıcedit Hamidiye Çeşmesi Detay Fotoğrafı 2

Resim 2.23 : Kısıklı Abdullah Ağa Çeşmesi Genel Fotoğrafı

Resim 2.24 : Kısıklı Abdullah Ağa Çeşmesi Kitabe, Rozet ve Mukarnaslı Kısımlar

Resim 2. 25 : Kısıklı Abdullah Ağa Çeşmesi Kitabesi

Resim 2.26 : Kısıklı Abdullah Ağa Çeşmesi Güneydoğu Yönünden Görünüşü

Resim 2.27 : Abdullah Ağa Çeşmesi Eski Fotoğrafı

Resim 2.28 : Erenköy İstasyon Çeşmesi Genel Fotoğraf

Resim 2.29 : Erenköy İstasyon Çeşmesi Cephe Görünümü

Resim 2.30 : Erenköy İstasyon Çeşmesi Alınlık Detayı

Resim 2.31 : Erenköy İstasyon Çeşmesi Süsleme ve Kemer Detayı

Resim 2.32 : Fatih 18. İlk Mektep A Blok Genel Fotoğrafı

Resim 2.33 : Fatih 18. İlk Mektep A Blok Güneybatı Cephesi

Resim 2.34 : Fatih 18. İlk Mektep A Blok Kuzeybatı Cephesi

Resim 2.35 : Fatih 18. İlk Mektep A Blok Kuzeydoğu Cephesi

Resim 2.36 : Fatih 18. İlk Mektep A Blok Depo

Resim 2.37 : Fatih 18. İlk Mektep A Blok Koridor

Resim 2.38 : Fatih 18. İlk Mektep A Blok İç Mekan Pencere Görünümü

Resim 2.39 : Fatih 18. İlk Mektep B Blok Genel Fotoğrafı

Resim 2.40 : Fatih 18. İlk Mektep B Blok Güneybatı Cephesi

Resim 2.41 : Fatih 18. İlk Mektep B Blok Kuzeybatı Cephesi

Resim 2.42 : Fatih 18. İlk Mektep B Blok Güneydoğu Cephesi

Resim 2.43 : Fatih 18. İlk Mektep B Blok Koridor Fotoğrafı

Resim 2.44 : Fatih 18. İlk Mektep 20/04/1966 tarihli fotoğrafı

Resim 2.45 : Fatih 18. İlk Mektep Eski Fotoğrafı

Resim 2.46 : Fatih 18. İlk Mektep Eski Fotoğrafı

Resim 2.47 : Fatih 18. İlk Mektep Eski Fotoğrafı

Resim 2.48 : Mevlanakapı Mekteb-i İbtidaisi Genel Görünüşü

Resim 2.49 : Mevlanakapı Mekteb-i İbtidaisi Giriş Cephesi

Resim 2.50 : Mevlanakapı Mekteb-i İbtidaisi Doğu Cephesi

Resim 2.51 : Mevlanakapı Mekteb-i İbtidaisi Zemin Kat Koridoru

Resim 2.52 : Gelenbevi İdadisi Genel Fotoğrafı

Resim 2.53 : Gelenbevi İdadisi Giriş Cephesi

Resim 2.54 : Gelenbevi İdadisi Giriş Cephesinin Aksında Yeralan Çıkma

Resim 2.55 : Gelenbevi İdadisi Batıdan Görünüşü

Resim 2.56 : Gelenbevi İdadisi Zemin Katından Koridor Görünümü

Resim 2.57 : Gelenbevi İdadisi Derslik Görünümü

Resim 2.58 : Gelenbevi İdadisi Merdiven Fotoğrafı

Resim 2.59 : Gelenbevi İdadisi Koridor Fotoğrafı

Resim 2.60 : Gelenbevi İdadisi Döşeme Fotoğrafı

Resim 2.61 : Beyazıt Zükür İptidai Mektebi Genel Fotoğraf

Resim 2.62 : Beyazıt Zükür İptidai Mektebi Giriş Cephesi

Resim 2.63 : Beyazıt Zükür İptidai Mektebi Arka Cephesi

Resim 2.64 : Beyazıt Zükür İptidai Mektebi Zemin Kat Koridoru

Resim 2.65 : Beyazıt Zükür İptidai Mektebi Zemin Katta Bulunan Bir Oda

Resim 2.66 : Beyazıt İnas Mektebi Genel Fotoğrafı

Resim 2. 67 : Beyazıt İnas Mektebi Giriş Cephesi

Resim 2.68 : Beyazıt İnas Mektebi Doğu Cephesi

Resim 2.69 : Beyazıt İnas Mektebi Zemin Katında Merdiven ve Arka Kapının Görünümü

Resim 2.70 : Beyazıt İnas Mektebi Merdiven Sahanlığında Bulunan Pencere

Resim 2.71 : Topkapı 32. Mektep Giriş Cephesi

Resim 2.72 : Topkapı 32. Mektep Batı Cephesi

Resim 2.73 : Topkapı 32. Mektep Doğu Cephesi

Resim 2.74 : Topkapı 32. Mektep Zemin Kat Koridoru

Resim 2.75 : Topkapı 32. Mektep Birinci Katta Güneydoğu Köşedeki Hacim

Resim 2.76 : Topkapı 32. Mektep Eski Fotoğrafı

Resim 2.77 : Topkapı 32. Mektep Eski Fotoğrafı

Resim 2.78 : Kasımpaşa 9. Mektep nostaljik fotoğrafı

Resim 2.79 : Kasımpaşa 9. Mektep nostaljik fotoğrafı

Resim 2.80 : Kasımpaşa 9. Mektep Giriş Cephesi

Resim 2.81 : Kasımpaşa 9. Mektep Giriş Cephesinin Aksında Bulunan Çıkma

Resim 2.82 : Kasımpaşa 9. Mektep Güney Cephesi

Resim 2.83 : Kasımpaşa 9. Mektep Kuzey Cephesi

Resim 2.84 : Kasımpaşa 9. Mektep Giriş Çıkmasında ve Pencerenin Üzerindeki Çiniler

Resim 2.85 : Kasımpaşa 9. Mektep Giriş Cephesinin Aksındaki Çıkmada Bulunan Çini Süsleme 2

Resim 2.86 : Kasımpaşa 9. Mektep Giriş Cephesinden Pencereyle Çini Süsleme ve Kabara

Resim 2.87 : Kasımpaşa 9. Mektep Birinci Kat Koridoru

Resim 2.88 : Karagümrük 27. İlk Mektep Genel Fotoğrafı

Resim 2.89 : Karagümrük 27. İlk Mektep Giriş Cephesi

Resim 2.90 : Karagümrük 27. İlk Mektep Giriş Cephesinden Çini Süsleme

Resim 2.91 : Karagümrük 27. İlk Mektep Giriş Cephesindeki Kabara

Resim 2.92 : Karagümrük 27. İlk Mektep Güneybatı Cephesi

Resim 2.93 : Karagümrük 27. İlk Mektep Zemin Kat Koridoru

Resim 2.94 : Karagümrük 27. İlk Mektep Arka Kanatlar Arasında Bulunan Sekizgen Planlı Hacim

Resim 2.95 : Karagümrük 27. İlk Mektep Zemin Katından Görünüm

Resim 2.96 : Karagümrük 27. İlk Mektep Karosiman Döşeme Kaplamaları

Resim 2.97 : Karagümrük 27. İlk Mektep'in Eski Fotoğrafı

Resim 2.98 : Eyüp 36. Mektep Eski Fotoğrafı

Resim 2.99 : Eyüp 36. Mektep Mimar Belirten Kitabe

Resim 2.100 : Eyüp 36. Mektep Arka Cephesi

Resim 2.101 : Eyüp 36. Mektep Güneybatı Cephesi

Resim 2.102 : Eyüp 36. Mektep Zemin Katta Oda Fotoğrafı

Resim 2.103 : Azapkapı 11. Mektep Giriş Cephesi

Resim 2.104 : Azapkapı 11. Mektep Eski Fotoğrafı

Resim 2.105 : Azapkapı 11. Mektep'in Giriş Cephesinde Bulunan *''M.Y.''* Yazılı Mimar Belirten Kitabe

Resim 2.106 : Azapkapı 11. Mektep'in İç Mekanında Derslik Görünümü

Resim 2.107 : Azapkapı 11. Mektep'in Giriş Kısmı

Resim 2.108 : Adalet Han Giriş Cephesi

Resim 2.109 : Adalet Han Giriş Cephesinde Mimar Belirten Kitabe

Resim 2.110 : Adalet Han Giriş Cephesi Pencere Detayı

Resim 2.111 : Adalet Han Güneydoğu Cephesi

Resim 2.112 : Camcıbaşı Han Genel Fotoğrafı

Resim 2.113 : Camcıbaşı Han Dış Cephelerindeki Kabartma ve Çini Süslemeler

Resim 2.114 : Camcıbaşı Han Arka Cephesi

Resim 2.115 : Camcıbaşı Han Giriş Katı

Resim 2.116 : Camcıbaşı Han Koridoru

Resim 2.117 : Camcıbaşı Han Merdivenleri

Resim 2.118 : Camcıbaşı Han 1896 Yılına Ait Bir Fotoğraf

Resim 2.119 : Turhol Han Genel Fotoğrafı

Resim 2.120 : Turhol Han Üst Kat Pencereleri ve Saçağı

Resim 2.121 : Turhol Han Konsol Detayı

Resim 2.122 : Turhol Han Giriş Cephesi Çini Detayı

Resim 2.123 : Turhol Han Arka Kanatların Arasında Kalan Kısım

Resim 2.124 : Turhol Han Giriş Kısmı

Resim 2.125 : Turhol Han Giriş Kısmında Tavan Süslemeleri

Resim 2.126 : Turhol Han İç Mekanında Karosiman Döşeme Kaplamaları

Resim 2.127 : Turhol Han'ın Dükkan Kısmı

Resim 2.128 : Turhol Han Eski Fotoğrafı

Resim 2.129 : Ünyon Han Genel Fotoğrafı

Resim 2.130 : Ünyon Han Kuzey Cephesi

Resim 2.131 : Ünyon Han Doğu Cephesi

Resim 2.132 : Ünyon Han Art Nouveau Süslemeleri

Resim 2.133 : Ünyon Han Köşe Kulesinin Üst Kat Pencereleri

Resim 2.134 : Ünyon Han Köşe Kulesi Pencere ve Çini Süsleme Detayı

Resim 2.135 : Ankara Han Genel Görünüşü

Resim 2.136 : Ankara Han Giriş Cephesi Detay

Resim 2.137 : Ankara Han Arka Cephesi

Resim 2.138 : Ankara Han Giriş Kısmı

Resim 2.139 : Ankara Han Giriş Kısmında Kapının Gelen Alandan Detay

Resim 2.140 : Ankara Han Giriş kısmı Tavan ve Duvar Süslemeleri

Resim 2.141 : Ankara Han Birinci Kat Koridoru

Resim 2.142 : Ankara Han Dördüncü Kattan Bir Görünüm

Resim 2.143 : Ankara Han Beşinci Katında Mukarnas Süslemesi Detayı

Resim 2.144 : Osmanlı Sigorta Genel Fotoğrafı

Resim 2.145 : Osmanlı Sigorta Giriş Cephesi

Resim 2.146 : Osmanlı Sigorta Giriş Cephesinden Kabartma Süslemeler

Resim 2.147 : Osmanlı Sigorta Giriş Cephesinde Mermer Pencere Açıklıkları

Resim 2.148 : Osmanlı Sigorta Giriş Cephesinde Mermer Penceler Açıklıkları Üzerindeki Kabartma Süslemeler

Resim 2.149 : Osmanlı Sigorta Giriş Cephesinde Cephe Detayı

Resim 2.150 : Osmanlı Sigorta Giriş Kapısı Önündeki Alan

Resim 2.151 : Osmanlı Sigorta Ana Giriş Kapısı Önündeki Çini Süslemeler

Resim 2.152 : Osmanlı Sigorta Zemin Katı

Resim 2.153 : Osmanlı Sigorta Zemin Katında Mukarnas Detayı

Resim 2.154 : Ortaköy İskelesi'nin 1928 yılındaki görünümü

Resim 2.155 : Ortaköy İskelesi'nin 1940'lı yıllarda havadan görünümü

Resim 156 : Ortaköy İskelesi Genel Fotoğrafı

Resim 2.157 : Ortaköy İskelesi Giriş Cephesi

Resim 2.158 : Ortaköy İskelesi Kuzeydoğu Cephesi

Resim 2.159 : Ortaköy İskelesi Deniz Cephesi

Resim 2.160 : Ortaköy İskelesi Deniz Cephesi

Resim 2.161 : Ortaköy İskelesi İç Mekanı

Resim 2.162 : Ortaköy İskelesi'nin 1970'li Yıllardaki Görünümü

Resim 2.163 : Bostancı İskelesi deniz cephesi

Resim 2.164 : Bostancı İskelesi deniz cephesi

Resim 2.165 : Topkapı Sarayı Birun Karakolu'nun 1930'lardaki Görünümü

Resim 2.166 : Kumkapı Polis Merkezi Giriş Cephesi

Resim 2.167 : Kumkapı Polis Merkezi Güney Cephesi

Resim 2. 168 : Kumkapı Polis Merkezi 1969 Tarihli Giriş Cephesi Fotoğrafı

Resim 2.169 : Kumkapı Polis Merkezi Güney Cephesi Eski Fotoğrafı

Resim 2.170 : Kumkapı Polis Merkezi Batı Cephesinin 1976 Tarihli Fotoğrafı

Resim 2.171 : Kumkapı Polis Merkezi Doğu Cephesinin Eski Fotoğrafı

Resim 2.172 : Kumkapı Polis Merkezi Zemin Katta Merdivenler

Resim 2.173 : Kumkapı Polis Merkezi 1974 Tarihli İç Mekan Fotoğrafı

Resim 2.174 : Samatya Polis Merkezi Genel Fotoğrafı

Resim 2.175 : Samatya Polis Merkezi Güneydoğu Cephesi

Resim 2.176 : Samatya Polis Merkezi Giriş Kapısı

Resim 2.177 : Samatya Polis Merkezi Kitabesi

Resim 2.178 : Samatya Polis Merkezi Eski Fotoğrafı

Resim 2.179 : Samatya Polis Merkezi Koridoru

Resim 2.180 : Eyüpsultan Polis Merkezi Genel Fotoğrafı

Resim 2.181 : Eyüpsultan Polis Merkezi Batı Cephesi

Resim 2.182 : Eyüpsultan Polis Merkezi Kuzeybatıdan Görünüşü

Resim 2.183 : Eyüpsultan Polis Merkezi Giriş Cephesinden Pencere Fotoğrafı

Resim 2.184 : Eyüpsultan Polis Merkezi Kitabesi

Resim 2.185 : Eyüpsultan Polis Merkezi Giriş Cephesi Detayı 2018 Yılındaki Fotoğrafı

Resim 2.186 : Eyüpsultan Polis Merkezi Giriş Cephesi Detayı 2018 Yılındaki Fotoğrafı

Resim 2.187 : Eyüpsultan Polis Merkezi Zemin Katı 2018 Yılındaki Fotoğrafı

Resim 2.188 : Eyüpsultan Polis Merkezi Eski Fotoğrafı

Resim 2.189 : Eyüp İskele Caddesi No: 13 Genel Fotoğrafı

Resim 2.190 : Eyüp İskele Caddesi No: 13 Giriş Cephesi

Resim 2.191 : Eyüp İskele Caddesi No: 13 Giriş Cephesi Detay Fotoğrafı

Resim 2.192 : Eyüp İskele Caddesi No: 13 İç Mekan

Resim 2.193 : Eyüp İskele Caddesi No: 13 İç Mekan 2

Resim 2.194 : Eyüp İskele Caddesi No: 13 Eski Fotoğrafı

Resim 2.195 : Eyüp İskele Caddesi No: 17Arka Cephesinin Eski Fotoğrafı

Resim 2.196 : Saray Arkası Sokak No: 10 Genel Fotoğrafı

Resim 2.197 : Saray Arkası Sokak No: 10 Kitabesi

Resim 2.198 : Saray Arkası Sokak No: 10 Giriş Cephesi Merdiven Detayı

Resim 2.199 : Saray Arkası Sokak No: 10 Güneydoğu Cephesi

Resim 2.200 : Sefiha Apartmanı Genel Fotoğrafı

Resim 2.201 : Sefiha Apartman Giriş Cephesi

Resim 2.202 : Sefiha Apartmanı Giriş Cephesi Detay

Resim 203 : Sefiha Apartmanı Giriş Cephesi Heykel ve Çini Süsleme Detayı

Resim 2.204 : Sefiha Apartmanı Giriş Cephesi Heykel Detayı

Resim 2.205 : Sefiha Apartmanı Giriş Cephesi Kabartma Süsleme Detayı

Resim 2.206 : Sefiha Apartmanı Giriş Cephesinde İnşa Tarihini Belirten Oyma Yazı

Resim 2.207 : Sefiha Apartmanı Pencere Detayı

Resim 2.208 : Sefiha Apartmanı Giriş Cephesi Çini Süsleme Detayı

Resim 2.209 : Sefiha Apartmanı Giriş Kapısı Üzerindeki Aslan Heykeli

Resim 2.210 : Sefiha Apartmanı Giriş Kısmı

Resim 2.211 : Sefiha Apartmanı Giriş Kısmı 2

Resim 2.212 : Sefiha Apartmanı Giriş Kısmı Tavan Süslemesi

Resim 2.213 : Sefiha Apartmanı Süsleme Detayı

Resim 2.214 : Sefiha Apartmanı Koridorlarında Karosiman Döşeme Kaplamaları

Resim 2.215 : Sefiha Apartmanı Merdivenleri

Resim 2.216 : Sefiha Apartmanı ve Çevresindeki Binaların Eski Fotoğrafı

Resim 2.217 : Neyir Işıl Apartmanı Genel Fotoğrafı

Resim 2.218 : Neyir Işıl Apartmanı Giriş Cephesi

Resim 2.219 : Neyir Işıl Apartmanı Giriş Cephesi Detay Fotoğrafı

Resim 2.220 : Neyir Işıl Apartmanı Giriş Cephesi Saçak Detayı

Resim 2.221 : Neyir Işıl Apartmanı Eski Fotoğrafı

Resim 2.222 : Neyir Işıl Apartmanı Eski Fotoğrafı 2

Resim 2.223 : Torosiyan Konağı Genel Fotoğrafı

Resim 2.224 : Torosiyan Konağı Giriş Cephesi

Resim 2.225 : Torosiyan Konağı Batı Cephesi

Resim 2.226 : Torosiyan Konağı Doğu Cephesi

Resim 2.227 : Torosiyan Konağı Giriş Cephesi Detay

Resim 2.228 : Torosiyan Konağı Giriş Kapısı Üzerindeki İnşa Tarihinin Yazılı Olduğu Kitabe

Resim 2.229 : Torosiyan Konağı Piramidal Örtü

Resim 2.230 : Torosiyan Konağı Giriş Cephesinde Balkon ve Konsol Detayı

Resim 2.231 : Torosiyan Konağı Giriş Kısmı

Resim 2.232 : Torosiyan Konağı İç Mekanda Tavan Süslemesi Detayı

Resim 2.233 : Torosiyan Konağı Eski Fotoğrafı Eski Fotoğrafı

Resim 2.234 : Torosiyan Konağı Eski Fotoğrafı Eski Fotoğrafı

Resim 2.235 : Müselles Apartmanı Genel Fotoğrafı

Resim 2.236 : Müselles Apartmanı Giriş Cephesi

Resim 2.237 : Müselles Apartmanı Giriş Cephesinde Çini Süsleme Detayı

Resim 2.238 : Müselles Apartmanı Giriş Cephesi Konsol Detayı

Resim 2.239 : Müselles Apartmanı Giriş Cephesi Balkon Parapeti

Resim 2.240 : Müselles Apartmanı Giriş Cephesi Zencerek Detayı

Resim 2.241 : Müselles Apartmanı Arka Cephesi

Resim 2.242 : Müselles Apartmanı İç Mekanı

Resim 2.243 : Müselles Apartmanı Giriş Kısmı

Resim 2.244 : Müselles Apartmanı Eski Fotoğrafı

Resim 2.245 : Vefa Bozacısı Giriş Cephesi

Resim 2.246 : Vefa Bozacısı Giriş Cephesinde *''Boza''* Yazılı Kitabe

Resim 2.247 : Vefa Bozacısı İç Mekanı

Resim 2.248 : Vefa Bozacısı İç Mekanı 2

Resim 2.249 : Vefa Bozacısı Eski Fotoğrafı

Resim 2.250 : Umumi Tuvalet Binası Genel Fotoğrafı

Resim 2.251 : Umumi Tuvalet Binası Kuzeybatıdan Görünüşü

Resim 2.252 : Umumi Tuvalet Binası Giriş Cephesi

Resim 2.253 : Umumi Tuvalet Binası Kuzey Cephesi

Resim 2.254 : Umumi Tuvalet Binası Güney Cephesi

Resim 2.255 : Umumi Tuvalet Binası Giriş Kapısı

Resim 2.256 : Umumi Tuvalet Binası Giriş Cephesi Süsleme Detayı

Resim 2.257 : Umumi Tuvalet Binası İç Mekanı

Resim 2.258 : Cerrahpaşa Caddesi No: 31 Genel Fotoğrafı

Resim 2.259 : Cerrahpaşa Caddesi No: 31 Giriş Cephesi

Resim 2.260 : Cerrahpaşa Caddesi No: 31 Giriş Cephesi Detay

Resim 2.261 : Cerrahpaşa Caddesi No: 31 Batıdan Görünüşü

Resim 2.262 : Cerrahpaşa Caddesi No: 31 Arka Cephesi

Resim 2.263 : Cerrahpaşa Caddesi No: 31 Arka Cephesi Detay

Resim 2.264 : Cerrahpaşa Caddesi No: 31 Doğudan Görünüşü

Resim 2.265 : Cerrahpaşa Caddesi No: 31 Arka Cephesi

Resim 2.266 : Cerrahpaşa Caddesi No: 31 İç Mekanı

Resim 2.267 : Cerrahpaşa Caddesi No: 31 İç Mekanı 2

Resim 2.268 : Cerrahpaşa Caddesi No: 31 Eski Fotoğrafı

Resim 2.269 : Şişli Tramvay Deposu Genel Fotoğrafı

Resim 2.270 : Şişli Tramvay Deposu Genel Fotoğrafı

Resim 2.271 : Şişli Tramvay Deposu Giriş Cephesi

Resim 2.272 : Şişli Tramvay Deposu Kuzeydoğu Cephesi

Resim 2.273 : Şişli Tramvay Deposu Güneydoğu Cephesi

Resim 2.274 : Şişli Tramvay Deposu Giriş Cephesi Çini Süsleme Detayı

Resim 2.275 : Şişli Tramvay Deposu Zemin Katı

Resim 2.276 : Şişli Tramvay Deposu Birinci Katı

Resim 2.277 : Kandilli Rasathanesi Astronomi Laboratuvarı Giriş Cephesi

Resim 2.278 : Kandilli Rasathanesi Astronomi Laboratuvarı Kuzey Cephesi

Resim 2.279 : Kandilli Rasathanesi Astronomi Laboratuvarı Sekizgen Planlı Gözlem Kulesi

Resim 2.280 : Kandilli Rasathanesi Astronomi Laboratuvarı Ana Giriş Kapısı Üzerindeki Rubu Tahtası Süslemesi

Resim 2.281 : Kandilli Rasathanesi Astronomi Laboratuvarı Rubu Tahtası Süslemesinde *''1936''* Tarihi

Resim 2.282 : Kandilli Rasathanesi İkinci Katından Balkona Açılan Cephenin Görünümü

Resim 2.283 : Kandilli Rasathanesi Astronomi Laboratuvarı Sekizgen Planlı Kulede Pencere Detayı

Resim 2.284 : Kandilli Rasathanesi Astronomi Laboratuvarı Giriş Cephesindeki Kornişlerde Baklava Dilimi Süsleme Detayı

Resim 2.285 : Kandilli Rasathanesi Astronomi Laboratuvarı Zemin Katında Güneybatı Köşesindeki Oda

Resim 2.286 : Kandilli Rasathanesi Astoronomi Laboratuvarı Merdivenleri

Resim 2.287 : Kandilli Rasathanesi Astronomi Laboratuvarı Birinci Katın Batı Tarafında Derslik Mekanı

Resim 2.288 : Kandilli Rasathanesi Astronomi Laboratuvarı Sekizgen Planlı Kulede Ahşap Kubbenin ve Teleskopun Bulunduğu Hacim

Resim 2.289 : Kandilli Rasathanesi Astronomi Laboratuvarı Gözlem Kulesinin Ahşap Kubbesi

Resim 2.290 : Kandilli Rasathanesi Astronomi Laboratuvarı Gözlem Kulesinin Zemin Katı ve Kulenin Merkezinde Bulunan Piliye

Resim 2.291 : Kandilli Rasathanesi Eski Fotoğrafı

Resim 3.1 : Sultanahmet'in ve Sultanahmet 44. Mektep'in havadan görünümü

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 2.1 : Yıldız Caddesi Hamidiye Çeşmesi'nin Pervititch Haritası'ndaki görünümü

Harita 2.2 : Yıldız Caddesi Hamidiye Çeşmesi'nin Pervititch Haritası'ndaki görünümü 2

Harita 2.3 : Abbas Ağa Parkı Hamidiye Çeşmesi'nin Pervititch Haritası'ndaki Görünümü

Harita 2.4 : Galatasaray Lisesi Hamidiye Çeşmesi'nin Alman Mavileri'ndeki Görünümü

Harita 2.5 : Fatih 18. İlk Mektep Vaziyet Planı

Harita 2.6 : Mevlanakapı Mekteb-i İbtidaisi Vaziyet Planı

Harita 2.7 : Beyazıt Zükür İptidai Mektebi Vaziyet Planı

Harita 2.8 : Beyazıt İnas Mektebi vaziyet planı

Harita 2.9 : Topkapı 32. Mektep Vaziyet Planı

Harita 2.10 : Azapkapı 11. Mektep Vaziyet Planı ve Üç Boyutlu Görünüşü

Harita 2.11 : Camcıbaşı Han Alman Mavileri'ndeki Görünüşü

Harita 2.12 : Camcıbaşı Han Pervititch Haritasındaki Planı

Harita 2.13 : Camcıbaşı Han Pervititch Haritasındaki Planı 2

Harita 2.14 : Camcıbaşı Han'ın Kuşbakışı Görünümünün Olduğu Osmanlıca Belge

Harita 2.15 : Turhol Han'ın Suat Nirven Haritaları'ndaki Görünümü

Harita 2.16 : Turhol Han Üç Boyutlu Görünümü

Harita 2.17 : Eski Ortaköy İskelesi'nin ve günümüze gelen Ortaköy İskelesi'nin olduğu yerin Feuille Haritası'ndaki görünümü

Harita 2.18 : Ortaköy İskelesi vaziyet planı

Harita 2.19 : Topkapı Sarayı Birun Karakolu Alman Mavileri'ndeki Görünümü

Harita 2.20 : Topkapı Sarayı Birun Karakolu Alman Mavileri'ndeki Görünümü Detay

Harita 2.21 : Kumkapı Polis Merkezi Vaziyet Planı

Harita 2.22 : Kumkapı Polis Merkezi Vaziyet Planı

Harita 2.23 : Samatya Polis Merkezi Alman Mavileri'ndeki Görünümü

Harita 2.24 : Eski Eyüp Haritası

Harita 2.25 : Eski Eyüp Haritası'nda Eyüpsultan Polis Merkezi'nin Görünümü

Harita 2.26 : Saray Arkası Sokak No: 10 Pervititch Haritası'ndaki Görünümü

Harita 2.27 : Sefiha Apartmanı Üç Boyutlu Görünümü

Harita 2.28 : Sefiha Apartmanı Vaziyet Planı

Harita 2.29 : Neyir Işıl Apartmanı Pervititch Haritasındaki Görünümü

Harita 2.30 : Müselles Apartmanı Vaziyet Planı ve Üç Boyutlu Gönümü

Harita 2.31 : Vefa Bozacısı Binası vaziyet planı

Harita 2.32 : Umumi Tuvalet Binası Planı

Harita 2.33 : Cerrahpaşa Semtinin 1920'lerdeki Haritası

Harita 2.34 : Cerrahpaşa Haritasında Ele Alınan Yapının görünümü

Harita 2.35 : Şişli Tramvay Deposu

Harita 2.36 : Tramvay Deposu

Harita 2.37 : Kandilli Rasathanesi Astronomi Laboratuvarı Vaziyet Planı

GİRİŞ

Çalışmanın Amacı ve Önemi

Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde, XIX. yüzyılın sonlarıyla XX. yüzyılın ilk yıllarında çeşitli sebeplerin etkisiyle milliyetçi görüşler yükselmeye başlamıştır. Milliyetçilik toplumun farklı alanlarını etkilediği gibi dönemin mimarlığını de etkilemiştir. Genel olarak XX. yüzyılın ilk çeyreğinde etkili olan akımın eserlerinin dış cephelerinde Klasik Osmanlı Mimarisi ve Anadolu Selçuklu Mimarisi'nde yaygın olarak görülen ögeler uygulanmıştır. Dönemin eğitim yapıları, hanları, postane, hükümet vb. yapılarının tümünde sfatih öz konusu üslubun ögeleri görülür. Bu dönemin bir özelliği de tüm yapı tiplerinde benzer cephe düzenlerinin görülmesidir.

Ulusal mimarlık üslubu o yıllarda Türkiye'nin bir çok şehrinde kamu yapılarında ve konut yapılarında kendini göstermiştir. Bu yapıların bir kısmı Mimar Kemalettin ve Mimar Vedat Tek gibi bilinen mimarların eserleridir. Bu dönem yapıları Türk sanat tarihinin farklı dönemlerinden izler taşımaktadır. Çalışma kapsamında yapılar ise İstanbul'un çeşitli yerlerinde bulunan ve bugün de kullanılan yapılardır. Süsleme, plan şeması ve kullanılan malzeme açısından Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi içinde farklı bir yere sahiptir. Bu yapıların büyük bölümünün mimarı bilinmiyorken; mimarı bilinen yapıların da mimar isimleri ön planda değildir. Bu anlamda her açıdan özgün özellikler taşıyan çalışma bu eserlerin sanat tarihi literatürüne kazandırılması adına önemli bir konuma sahiptir.

Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nin İstanbul'daki sivil yapılarını ele almak ve dönem mimarisindeki önemini belirtmek bu çalışmanın başlıca amacıdır. Buna ek olarak, ele alınan yapılar hakkında yeni ve özgün bilgiler sunmak da hedeflenmiştir. Çalışmanın değerlendirme bölümünde incelenen eserlerin Birinci Ulusal Mimarlık Üslubu içerisinde özgün yönleri üslubun diğer eserleri ile çeşitli açılardan karşılaştırılmıştır. Çalışma kapsamındaki yapıların banileri, mimarları ve inşa tarihleri hakkında araştırmalar yapılmıştır.

Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nin İstanbul'daki gelişimini, İstanbul'un sivil mimari eserleri üzerinden okumak amaçlanmaktadır. İstanbul'da bulunan ve hakkında fazla bilgi bulunmayan, yayınlarda yer almayan Milli Mimarlık üslubundaki sivil yapıları ayrıntılı incelemek amacıyla bu çalışma yapılmıştır. Çalışma kapsamında ele alınan yapılarla, genel olarak, *''İstanbul'da bulunan Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi sivil yapılarının dönem mimarisi içindeki önemi nedir?''* sorusunun cevabı aranmıştır. İncelenen bu yapıların dönem mimarisi genelindeki önemi ve Milli Mimari üslubunun İstanbul'daki gelişimi değerlendirilmiştir. Buna ek olarak plan, cephe ve süsleme analizleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ayrıca değerlendirme bölümünde bu yapıların kent bütünü içindeki yerini ortaya koymak da çalışmanın bir diğer amacıdır.

Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi bir cephe mimarlığıdır. Bundan dolayı da çalışma kapsamında incelenen yapıların cephe kurgusunu ve cephe elemanlarını detaylı olarak analizini yapmak amaçlanmıştır. Cephe elemanlarının yanı sıra dış cephelerdeki süslemelerini ele alarak Milli Mimarlık üslubundaki diğer yapıların süslemeleriyle karşılaştırılması hedeflenmektedir. Dönem mimarları Klasik Osmanlı ve Anadolu Selçuklu dönemlerine yaptıkları göndermeleri inşa ettikleri eserlerin cepheleriyle süsleme ögeleri aracılığıyla göstermişlerdir. Dolayısıyla çalışmanın öncelikli amacı plan özelliklerinden ziyade cephe ve süsleme analizlerini yapmaktır.

Çalışmanın Kapsamı ve Yöntemi

Çalışma kapsamında Milli Mimarlık döneminin İstanbul'da bulunan eserleri ayrıntılı olarak ele alınmıştır. İstanbul'un merkezi ilçeleri olan Fatih, Beyoğlu, Eyüp, Şişli, Beşiktaş, Üsküdar ve Kadıköy'de bulunan mimari eserler hakkında bilgi sunulmuştur. Çalışmanın katalog bölümünde söz konusu ilçelerde bulunan yapılar tarihçe, bani, malzeme, teknik, mimari ve süsleme özellikleri ile günümüzdeki durumları incelenmiştir.

Araştırma kapsamında, çalışmanın katalog bölümünde ele alınacak mimari örnekler belirlenirken Cumhuriyet dönemi mimarlığının incelendiği yayınlarda ismi geçmeyen veya nadir olarak geçen yapılar ile Mimar Kemalettin ve Vedat Tek gibi dönemin öne çıkan mimarlarının eserleri dışında kalan yapılara odaklanılmıştır. Günümüze kadar yapılan çalışmalarda daha az yer almış olan, İstanbul'un şehir

kültüründe, günlük hayatın içinde kalmış ve hakkında az çalışma olan mimari örneklerle seçme katalog oluşturulmuştur.

İstanbul'un çeşitli semtlerinde, plan, cephe ve süsleme özelliği açısından farklılık göstererek Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi içinde özgün yeri olduğu düşünülen eserler çalışmaya dahil edilmiştir. Bununla beraber, literatürde az yer bulmuş mimarların eserleri ile literatürde ismi geçen mimarların yayınlarda yer almayan eserleri de çalışmada incelenmiştir. Mimar belirten kitabesi örnekler de çalışmanın katalog bölümüne dahil edilmiştir. Bununla birlikte, sanat tarihi literatüründe ismi az geçen bânîlere ait yapılar ve bânîsi kaynaklarda yer bulmamış örnekler de çalışmanın katalog kısmında detaylı incelenmiştir. Birinci Ulusal Mimarlık döneminin İstanbul'daki önemli mimari eserleri arasında yeralan tip proje örnekler de çalışma kapsamına alınmıştır. Buna ek olarak bilinen yapı türlerinden daha farklı yapı türlerini de seçme katalogda ayrıntılı incelenmiştir.

Tez çalışmasının başında saha çalışması yapılarak Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nin İstanbul'daki sivil yapıları incelenmiştir. Bu yapılardan özgün özellikleri bulunanlar çalışmaya dahil edilmiştir. Söz konusu yapılarla ilgili olarak kaynak araştırması yapılmıştır. Kaynak araştırması amacıyla kitaplar, makaleler, ansiklopedi maddeleri incelenmiştir. Buna ek olarak eski İstanbul haritaları, eski İstanbul fotoğrafları ve Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri'nde de araştırmalar yapılmıştır. İstanbul'un I, III, IV, V ve VI numaralı koruma kurullarında bu yapıların dosyaları incelenmiştir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Beyoğlu Belediyesi, Beşiktaş Belediyesi, Fatih Belediyesi, Eyüpsultan Belediyesi, Şişli Belediyesi ve Kadıköy Belediye'lerinin Koruma, Uygulama ve Denetleme Birimleri'nde de araştırma ve incelemeler yapılmıştır. Vakıflar Genel Müdürlüğü İstanbul Vakıflar Birinci Bölge Müdürlüğü ve İstanbul Vakıflar İkinci Bölge Müdürlüğü'nün arşivinde de araştırmalar yapılmıştır. Bayrampaşa Belediyesi'ne de yapı dosyası inceleme amacıyla müracaat edilmiş fakat Bayrampaşa Topkapı 32. Mektep'le ilgili belge bulunamamıştır. Yapıların, varsa kitabeleri de incelenerek eser hakkında bilgi edinilmiştir. Çalışmada ele alınan örneklerin fotoğrafları çekilmiştir. Tarafımızca çekilen fotoğrafların kaynağı belirtilmemiştir. Başka yayınlardan, internet sitelerinden veya kurumlardan alınan görsel malzemenin kaynağı yazılmıştır.

Yapıların inşa tarihlerinin tespit edilmesinde eski İstanbul haritaları kullanılmıştır. Buna ek olarak bazı yapıları orijinal plan şeması da eski İstanbul haritaları incelenerek ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca yapıların bir bölümünün planları, bir bölümünün de vaziyet planları haritalardan edinilmiştir.

SALT Galata'nın dijital arşivinde bulunan eski fotoğraflar ile İstanbul'un eski fotoğraflarını yayınlayan web sitelerindeki fotoğraflardan da yararlanılmıştır. Kullanılan eski fotoğraflar çalışmaya belgesel bir nitelik kazandırmıştır. Eski fotoğraflardan, sonradan yeni birimler eklenen yapıların orjinal durumları tespit edilmiştir.

İstanbul'da Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı I, III, IV, V ve VI numaralı koruma kurullarında tez kapsamında ele alınan yapıların dosyaları incelenmiştir. Dosyalardaki belgeler arasında incelenen yazışmalarda restorasyon bilgilerine ulaşılmıştır. Ayrıca yapılarla ilgili vaziyet planları ve bazı yapıların plan çizimleri de edinilmiştir.

Çalışma kapsamında incelenen yapıların bir bölümünün plan ve cephe çizimlerine kimi yayınlarla Jacques Pervititch'in haritalarından ulaşılmıştır. Pervititch Haritaları'ndan da binaların planlarına ulaşılmıştır. Alman Mavileri ve Ekrem Hakkı AYVERDİ'nin hazırlardığı İstanbul haritaları da vaziyet planlarına ulaşılmasını sağlamıştır. Bazı yapıların çizimleri tarafımızca yapılmıştır.

Çalışmayla İlgili Kaynaklar ve Literatür

Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nin sivil mimari eserlerini ele alan çalışmalar oldukça sınırlıdır. Bu dönem hakkındaki çalışmalarda genellikle Mimar Kemalettin ve Mimar Vedat Tek gibi önemli mimarların eserleri yer bulmuştur. Bu mimarların tasarımı olmayan ve mimarı bilinmeyen yapılar ise akademik çalışmalarda fazla yer almamıştır. Milli Mimarlık üslubunda olup literature dahil olabilen bazı yapıların ise yalnızca isimlerine yer verilmiştir.

İstanbul'daki Birinci Ulusal Mimarlık üslübundaki yapılar hakkında ansiklopediler, kitaplar, makaleler ve tezler bulunmaktadır. Bu yayınların bir kısmı doğrudan yapılar ve üslubun mimarları hakkında bilgi verirken; bir kısmı da dolaylı

olarak veri sunmaktadır. Buna ek olarak başta Pervititch olmak üzere eski İstanbul haritaları da dönemle ilgili çalışmalar açısından çok önemlidir. İstanbul'un eski haritaları incelenen örneklerin tarihlendirilmesine konusunda ve orjinal plan şemalarının tespit edilmesinde önemlidir. Eski İstanbul fotoğrafları da çalışma için yararlanılan kaynaklardandır.

Metin SÖZEN'in ve Mete TAPAN'ın 1923-1973 yılları arasındaki Türk mimarisini konu aldıkları *50 Yılın Türk Mimarisi*[1] isimli kitapta Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nin başlangıç süreci ve genel özelliklerine değinilmiştir. Dönemin önemli mimarlarının hayatları ile onların eserlerinin isimleri kitap içinde ele alınmıştır.

Yıldırım YAVUZ'un *Mimar Kemalettin ve Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi*[2] isimli kitabında Mimar Kemalettin Bey'in hayatı eserleri ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Mimar Kemalettin'in plan, cephe ve kesit çizimleri de yayınlanmıştır. Bu çalışma Mimar Kemalettin ve eserlerine ilişkin çok önemli bir kaynaktır.

Cumhuriyet dönemi mimarisinin ele alındığı Metin SÖZEN'in *Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı*[3] kitabı çalışma için başlıca kitaplardandır. Bu kitapta 1900'lü yılların başından 1984'e kadar Türk mimarisi ele alınmıştır. Bu yayının önemli tarafı Birinci Ulusal Mimarlık Dönemiyle ilgili kapsamlı bilgilerin yanısıra, mimarı bilinmeyen yapılarınla ilgili çok sayıda fotoğraf ve çizimin de yer alması açısından önemlidir. Buna ek olarak Sibel BOZDOĞAN'ın *Modernizm ve Ulusun İnşası*[4] isimli çalışması kültürel olarak dönem mimarisini analiz etmesi açısından literatür içerisinde ayrıcalıklı bir yer tutmaktadır. Müjde Dila GÜMÜŞ'ün editörlüğünü yaptığı *İstanbul Art Nouveau'su*[5] isimli kitapta, İstanbul'da art nouveau ve milli mimarlık üslubunun beraber uygulandığı yapıları ele aldığı için önemli kaynaklardandır.

[1] Metin Sözen-Mete Tapan, **50 Yılın Türk Mimarisi**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1973.
[2] Yıldırım Yavuz, **Mimar Kemalettin ve Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi**, Ankara, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Basım İşliği, 1981.
[3] Metin Sözen, **Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı**, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1984.
[4] Sibel Bozdoğan, **Modernizm ve Ulusun İnşası: Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde Mimari Kültür**, 4. Baskı, Çev. Tuncay Birkan, İstanbul, Metis Yayınları, 2015.
[5] Müjde Dila Gümüş (Ed.), **İstanbul Art Nouveau'su**, İstanbul, Albaraka Yayınları, 2023.

XX. yüzyılın ilk çeyreğindeki mimarlık ortamını ele alması bakımından *Mimar Kemalettin Ve Çağı Mimarlık/ Toplumsal Yaşam ve Politika* isimli kitap önemli bir çalışmadır. Söz konusu yayında Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi ve Mimar Kemalettin'i hazırlayan koşullar, dönemin teknolojisi ve Mimar Kemalettin'in eserleri farklı açılardan ele alınmıştır.

Literatüre bu dönem yapılarıyla ilgili önemli katkılar sunan ansiklopediler içerisinde Reşat Ekrem KOÇU'nun hazırladığı *İstanbul Ansiklopedisi* ve *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* bu kapsamda önemli kaynaklardandır. Özellikle *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* çalışma için çok önemli veriler sağlamaktadır. Bu kaynakta çalışmada incelenen yapıların bir kısmıyla ilgili doğrudan bilgiler yer alır; bir kısım yapı hakkında dolaylı olarak bilgi edinilmiştir. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi de çalışma kapsamında ele alınan yapılarla ilgili olarak doğrudan veya dolaylı olarak yararlanılabilecek bir kaynaktır.

İstanbul'la ilgili bilgi veren kitaplar, İstanbul ve ilçeleriyle bilgi veren kaynaklar da bu dönem yapıları için önemli veriler sağlamıştır. Onun dışında Osmanlı'nın geç mimarları ile özellikle İstanbul'un mimarlarına odaklanan çeşitli yayınlar da kaynaklara eklenebilir. Bu kitaplardan İbrahim TORAMAN'ın eseri *İstanbul'ın 100 Mimarı*[6] önemli kaynaklardandır. Kollektif bir kitap olan *Türk Mimarisinde İz Bırakanlar*[7] isimli kitap da bazı yapıların mimarlarıyla ilgili bilgi vermektedir. Eğitim Yapılarıyla ilgili olarak da *Tarihe Tanıklık Eden Okullar I-II*[8] isimli çalışma da önemli detaylar içermektedir. İstanbul iskelelerini ele alan, Eser TUTEL'in *İskeleler Şehri İstanbul*[9] isimli çalışma doğrudan konu kapsamındaki yapılara dair bilgiler vermesi açısından önemli önemli başvuru kaynaklarından biri olmuştur. Buna ek olarak Belkıs AKPINAR'ın *İstanbul'da Tarihi Değeri Olan İskele Binaları*[10] isimli tezi de iskeleler hakkında veri sağlayan bir kaynaktır.

---

[6] İbrahim Toraman, **İstanbul'un 100 Mimarı**, İstanbul, İBB Kültür A.Ş., 2011.
[7] Kollektif, **Türk Mimarisinde İz Bırakanlar ''Türk Mimarisinde Abide Şahsiyetler'' I**, Ankara, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2015.
[8] Şerafettin Turan (Haz.), **Tarihe Tanıklık Eden Okullar I-II**, Ankara, İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü, 2010.
[9] Eser Tutel, **İskeleler Şehri İstanbul**, İstanbul, İDO Yayınları, 2008.
[10] Belkıs Akpınar, **İstanbul'da Tarihi Değeri Olan İskele Binaları**, Yayınlanmamış Lisans Bitirme Tezi, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, 1981.

Sertaç KAYSERİLİOĞLU'nun yazdığı *Dersaadet'ten İstanbul'a Tramvay*[11] kitapta İstanbul'daki ulaşım yapılarıyla ilgili bilgiler bulunmaktadır. Şişli'de bulunan Tramvay Deposu hakkında ve diğer tramvay depoları hakkında başvuru kaynağıdır.

Çeşmelerle ilgili olarak *İstanbul Tarihi Çeşmeler Külliyatı*[12] önemli bir kaynaktır. Affan EGEMEN'in *İstanbul Çeşme ve Sebilleri*[13] adlı çalışması da çeşme yapılarıyla ilgili bir başvuru kaynağıdır. Bu yayın ele alınan çeşmelerin tarihçesi ve banisiyle ilgili bilgi sağlamaktadır. Hamidiye Çeşmeleri'yle ilgili *Bâki Kente Âb-I Bekâ: Hamidiye*[14] isimli kitap önemli bir kaynaktır.

Karakol yapılarıyla ilgili olarak İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nün yayımladığı *Geçmişten Günümüze İstanbul Polis Karakolları*[15] isimli kitap çalışma kapsamında ele alınan karakollar hakkında başvuru kaynağı niteliği taşımaktadır. Necdet SAKAOĞLU *Tarihi Mekanları, Kitabeleri ve Anıları İle Saray-ı Hümayun: Topkapı Sarayı*[16] adlı çalışması Topkapı Sarayı'nın birinci avlusunda bulunan karakol binasının tarihçesi konusunda bilgi vermektedir.

Nursel GÜLENAZ'ın *Batılılaşma Dönemi İstanbul'unda Hanlar ve Pasajlar*[17] kitabı Bankalar Caddesinde han binalarıyla ilgili bilgi edinilebilmesi açısından önemlidir. Buna ek olarak *Tarihsel Süreçte Bankalar Caddesi (Voyvoda Caddesi) ve Günümüzdeki Yapıları*[18] isimli kitapta da Bankalar Caddesi'nde bulunan han binalarıyla ilgili bilgi sağlanmaktadır.

---

[11] R. Sertaç Kayserilioğlu, **Dersaadet'ten İstanbul'a Tramvay II**, İstanbul, İETT Genel Müdürlüğü, 1999.
[12] Necdet Ertuğ (Ed.), **İstanbul Tarihi Çeşmeler Külliyatı I-II-III**, İstanbul, İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi, 2006.
[13] Affan Egemen, **İstanbul Çeşme ve Sebilleri**, İstanbul, Arıtan Yayınevi, 1993.
[14] Sertaç Kayserilioğlu-Zekeriya Kurşun, **Bâki Kente Âb-ı Bekâ: Hamidiye**, İstanbul, Hamidiye Genel Müdürlüğü, 2006.
[15] Fenni Gürsel-Kazım Doğan (Haz.), **Geçmişten Günümüze İstanbul Polis Karakolları**, İstanbul, İstanbul Emniyet Müdürlüğü, 2007.
[16] Necdet Sakaoğlu, **Tarihi Mekanları, Kitabeleri ve Anıları İle Saray-ı Hümayun: Topkapı Sarayı**, İstanbul, Denizbank, 2002.
[17] Nursel Gülenaz, **Batılılaşma Dönemi İstanbul'unda Hanlar ve Pasajlar**, İstanbul, İTO Yayınları, 2011.
[18] Nevnihal Erdoğan-Oya Şenyurt vd. (Haz.), **Tarihsel Süreçte Bankalar Caddesi (Voyvoda Caddesi) ve Günümüzdeki Yapıları**, İstanbul, KÜV Yayınları, 2016.

Kitaplar ve ansiklopedilerin dışında eski İstanbul haritaları da çalışmayı önemli bir konuma yükseltmiştir. Çalışmada kullanılan haritalardan Ekrem Hakkı AYVERDİ'nin hazırladığı haritalar, Alman Mavileri, Pervititch Haritaları, Goad Haritaları, Necip Bey Haritaları, Suat Nirven Haritaları, İstanbul Rumeli Ciheti Haritaları ve İstanbul Anadolu Ciheti Haritaları kullanılmıştır. Araştırma kapsamında ele alınan yapıların tarihlendirilmeleri ve orjinal durumlarının tespitinde söz konusu haritalardaki bilgiler değerlendirilmiştir.

İstanbul'un eski fotoğrafları da çalışma için çok önemli kaynak niteliği taşımaktadır. Bu fotoğraflardan yapıların plan ve cephe özelliklerinın orjinal durumlarıyla eski halleri tespit edilebilmektedir. SALT Galata'nın fotoğraf arşivi, İstanbul Üniversitesi'nin Nadir Eserler Kütüphanesi ve eskiistanbul.net'te çalışmada yararlanılabilecek çok sayıda fotoğraf bulunmaktadır. Koruma kurulları, ilçe belediyeleri ve İBB KUDEB'in fotoğraf arşivi de çalışmamız için oldukça destekleyici olmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

BİRİNCİ ULUSAL MİMARLIK DÖNEMİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ

XVIII. yüzyıldan itibaren Osmanlı mimarisinde görülen batılılaşma etkileri XIX. yüzyılda da devam etmiştir. XIX. yüzyıl Osmanlı yapılarında Barok üslubu görülmeye devam ederken, yüzyılın ortalarında ise levanten mimarlar tarafından Neoklasik tarzda mimar eserler inşa edilmiştir. Yüzyılın ikinci yarısında ise Art Nouveau ve Oryantalist üslupta da eserler yapılmıştır. Oryantalist mimaride Kuzey Afrika, Endülüs ve diğer İslam Ülkeri'nin mimari yapılarının cephe özelliklerinin uygulanır.[19] Oryantalist tarzda inşa edilen yapılar Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nin hazırlayıcısıdır. Ulusal mimarlık dönemi mimarlarının oryantalist yapılardan etkilendiği de söylenebilir.

İmparatorluğun durumunun gün geçtikçe kötüye gitmesi o dönemin aydınlarını da düşündürmekteydi. Devletin içinde bulunduğu kötü durumdan bir çıkış yolu olarak Türkçülük fikri Kabul edilmiştir.[20] Dönemin hakim ideolojisi olan Türkçülük dönem mimarisine Klasik Osmanlı Mimarisi'ne ait ögelerin uygulanması olarak yansımıştır. II. Meşrutiyet ilanından sonraki yıllarda Mimar Sinan'a olan ilgi artmıştır. Mimar Sinan'ı ilk kutlama da II. Meşrutiyet'i izleyen yıllarda yapılmıştır.[21] Bu da II. Meşrutiyet Dönemi'nde Mimar Sinan'a ve Batı etkilerinin olmadığı, *''Milli''* olduğu düşünülen mimari döneme ilginin arttığını göstermektedir. Sibel Bozdoğan Birinci Ulusal Mimarlık'a dönem mimarlarının *''vatansever mimari''* olarak görüldüğünü kaydetmektedir.[22] Mustafa Cezar mimaride Klasik Osmanlı ögelerinin kullanılmasını, milli kültüre yönelme olduğundan dolayı üslubun *''Millî Mimarî Akımı''* olarak

[19] Yıldırım Yavuz-Süha Özkan, ''Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Yılları'', **Modern Türk Mimarlığı**, Ed. Renata Holad-Ahmet Evin-Süha Özkan, Ankara, TMMOB Mimarlar Odası, 2007, s. 39-45.
[20] Zeki Sönmez, ''Cumhuriyet Dönemi Mimarlığının Fikir Temelleri'', **Cumhuriyetin Yetmişbeş Yılında Kültürv e Sanat**, İstanbul, Sanat Tarihi Derneği Yayınları, 2000, s. 65.
[21] Uğur Tanyeli, **Mimar Sinan: Tarihsel ve Muhayyel**, 1. Baskı, İstanbul, Metis Yayınları, 2020, s. 453.
[22] Sibel Bozdoğan, **a.e.**, s. 33.

isimlendirildiğini ifade etmektedir.[23] Doğan Hasol bu dönemi *''Birinci Ulusalcı Mimarlık''* olarak isimlendirmektedir.[24]

Ziya Gökalp'in Türk kültürüyle ve Türk tarihiyle ilgili ifadeleri Türkçülük akımının başlamasını ve gelişmesini sağlamıştır. Ziya Gökalp, Milli Terbiye ve Maarif Meselesi adıyla bir araya getirilen yazılarının bir yerinde şu ifadeler geçmektedir:*''...İşte, bugünkü türkçülük de aynı davette bulunuyor, Türkleri hayata, tabiata, şe'niyete çağırıyor. Rousseau'dan feyyaz bir romantizm doğduğu gibi, bugünkü türkçülükten de feyizli bir hayatçılık doğacaktır. Fakat bu hayatçılık, yalnız edebiyata münhasır olmayacaki içtimai müesseselerin hepsine şamil bulunacaktır. Meselâ, konuşulan lisana avdet, lisanda hayatçılıktır. Halk vezinlerine rücu vezinde hayatçılıktır. Halk musikisine dönüş musikide hayatçılıktır. Halk masallarına, eski Türk üsturelerine rücu edebiyatta hayatçılıktır. Bu düsturu, mimariye, oda ve salon tefrişatına, ressamlığa, hatta bütün ince elişlerine tatbil edersek bediiyatta umumi bir hayatçılık husule gelir.''*[25] Bu ifadelerden Ziya Gökalp'in yazıları ve fikirlerinin hayatın her alanını etkilediği anlaşılmaktadır. Milli Mimarlık'ın öncülüğünü yapan mimarlar da milliyetçi düşüncelerden ve Ziya Gökalp'in yazılarından etkilenmişlerdir. Diğer yandan Ziya Gökalp *Türkçülüğün Esasları*'nda, Mimar Kemalettin'le ilgili şu cümleler kaydeder: *''Yalnız Türk mimarlığında Mimar Kemal Bey'i unutmamak lazımdır. Bütün genç mimarların Türkçü olmasında mumaileyhin büyük tesiri vardır.''*[26] Bu ifadelerden, Ziya Gökalp'e göre Milli Mimarlık anlayışını başlatan mimarın Mimar Kemalettin Bey olduğu söylenebilir.

XX. yüzyılın ilk çeyreğindeki diğer yazarlardan Rifat Osman, 1931 yılında yazdığı bir yazıda, Mimar Kemalettin Bey Edirne'deyken *''Mimar Hayreddîn veya Acem Ali hangisi Sinan'ın üstâdı acaba''* sorusunu sormuştur. Mimar Kemalettin Bey de *''Acem Ali olamaz. Hayreddîn ise Sinan'a pek azdır. Fakat Sinan ne fevkalâde yaratılmış bir dâhîdir ki İstanbul'a geldiği târîhten i'tibâren Gebze Câmii'ni yaptığı*

[23] Mustafa Cezar, **Sanatta Batıya Açılış ve Osman Hamdi**, Cilt II, 2. Baskı, İstanbul, Erol Kerim Aksoy Kültür, Eğitim, Spor ve Sağlık Vakfı Yayını, 1995, s. 489.
[24] Doğan Hasol, **20. Yüzyıl Türkiye Mimarlığı**, 2. Baskı, İstanbul, YEM Yayınları, 2017, s. 32-35.
[25] Metin Sözen, **a.e.**, s. 27-28.
[26] Ziya Gökalp, **Türkçülüğün Esasları**, Ed. Gökhan Tunç, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2019, s. 12.

1523 târîhine mürûr eden çok kısa bir zamânda böyle büyük ve külfetli bir eseri inşâ edecek kadar kudret kazanmış olsun…'' cevabını vermiştir. Rifat Osman'ın sorduğu soruya Mimar Kemalettin Bey'in verdiği cevap dönemin mimarlarının Mimar Sinan'a hayranlık duyduğunu göstermektedir.[27]

Dönemin bir başka yazarı İhtifalci Mehmed Ziya Bey de yazmış olduğu kitapta Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi yapılarından Dördüncü Vakıf Hanı, Sirkeci'de Postahane Binası, Defter-I Hakani, Hobyar Mecidi ve Bebek Camii hakkında olumlu ifadeler yazmıştır. Kitabında bu yapıları övmüştür. Yapıların abidevi ve ihtişamlı, kubbelerinin göz alıcı olduğunu ve zarif olduklarını ifade etmiştir. Bu yapıların eski tarzla inşa edilmiş olduğunu da kaydetmektedir. Yapıların süsleme ve mimari detaylarından övgülerle bahsetmiştir. Bu bilgilerden hareketle, Birinci Ulusal Mimarlık akımının dönemin yazarları tarafından beğenildiği söylenebilir.[28]

Türk mimarları, XIX. yüzyıl sonlarıyla XX. yüzyılın başından itibaren yapılarda görülen batı sanatı kaynaklı üsluplara tepki olarak eserlerininin dış cephelerinde Klasik Osmanlı Mimarisi'ne ait unsurları kullanarak yeni bir mimari üslup başlatmışlardır.[29] Klasik Osmanlı Mimarisi'nin dekoratif ögeleriyle çağdaş inşa teknikleri bir araya getirilmiştir.[30] Mimarlar ulusal bilinci geliştirmek amacıyla, geçmiş değerlerden faydalanmayı tercih etmişlerdir.[31] Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nin yaklaşık olarak 1900-1930 arasında olduğu söylenebilir. Bu dönemin öncülüğünü yapan mimarlar Mimar Kemalettin ve Mimar Vedat Tek'tir.

Milli Mimarlık dönemi ile Paris'teki Ecole des Beaux-Arts'ın mimarlık ilkeleri arasında paralellikler görülür. Mimar Vedat Tek'in inşa ettiği Posta ve Telgraf Nezareti'nde, ön cephede üst katlarda uzun Korint nizamı ile yapının simetrik ve eksensel tasarımıyla Ecole des Beaux-Arts anlayışı ortaya koyulur.[32] Birinci Ulusal

[27] Rifat Osman, **Mimar Sinan'ın İzinde**, Haz. Yasin Beyaz, 1. Baskı, İstanbul, Pınar Yayınları, 2018, s. 108.
[28] İhtifalci Mehmed Ziya Bey, **İstanbul ve Boğaziçi: Bizans ve Osmanlı Medeniyetinin Ölümsüz Mirası**, Haz. Murat A. Karavelioğlu-Enfel Doğan vd., C. I, 2. Baskı, İstanbul, Bika Kültür Kitaplığı 1, 2004, s. 362- 366.; İhtifalci Mehmed Ziya Bey, **a.g.e.**, C. II, s. 243.
[29] Yıldırım Yavuz-Süha Özkan, **a.g.m**, s. 45.
[30] Sibel Bozdoğan, **a.g.e.**, s. 31.
[31] Metin Sözen, **a.g.e.**, s. 29.
[32] Sibel Bozdoğan, **a.g.e.**, 29.

Mimarlık dönemi'nin öncülüğünü yapan Mimar Kemalettin, Vedat Tek ve Arif Hikmet Koyunoğlu Ecole des Beaux-Arts sistemine uygun şekilde mimarlık eğitimi almışlardır. Bu mimarlar Klasik Dönem mimarlığı ve Rönesans mimarlığına uygun pratikler yapmışlardır. Birinci Ulusal Mimarlık akımının öncü mimarlarının eğitim süreçlerinde batı ülkeleri ve Avrupa mimarisiyle her zaman bağı olmuştur.[33] Ecole des Beaux Arts anlayışı dönemin öncü mimarlarından Mimar Vedat Tek'te çok belirgin olarak görülür.[34]

Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi genel olarak bir cephe mimarisidir. Üslubun özellikleri daha çok yapıların cephelerinde kendini gösterir. Yapıların planlarında ise bir farklılık görülmez. XIX. yüzyıl yapılarının plan şemaları Birinci Ulusal Mimarlık akımının yapılarında da karşımıza çıkmaktadır. Dönemin sivil yapılarında genellikle kare, dikdörtgen veya U plan şemaları görülürken; dini yapılarda genellikle kare plan görülür.

Bu dönem yapılarının giriş cepheleri genellikle simetriktir. Genellikle cephelerde girişler dışa taşırılarak vurgulanır. Yapıların bir kısmında girişler köşelerde bulunur. Bazı yapılarda girişin bulunduğu köşelerin yuvarlatıldığı da görülür. Dış cephelerinde geniş saçak, sivri kemer ve basık kemerler yaygın ögelerdir. Bazı yapıların köşeleri kulelidir. Dönem eserlerinin bölümünde yalancı kubbe bulunmaktadır. Buna ek olarak süsleme ögesi olarak mukarnas, kabara, silme ve çini görülür. Çinilerde XVI. yüzyıl çinilerinde görülen rumi, kıvrım dal ve palmet motifleri görülür. Bu dönem çinileri Kütahya çinileridir ve çiniler sıraltı tekniğiyle yapılmıştır. Iç mekan döşemeleri karosimanlarla kaplanmıştır ve volta döşeme olarak inşa edilmiştir.

Dönemin öncü Mimarlarından Mimar Kemalettin'in başlıca eserleri, Bostancı Camii, Bebek Camii, Bakırköy Kartaltepe Camii, Kamer Hatun Camii; Göztepe Mekteb-I İbtidaisi, Ayazma Mekteb-i İbtidaisi, Bostancı Mekteb-i İbtidaisi, Medreset-ül Kuzat, Reşadiye Mektebi, Ankara Gazi İlk Muallim Mektebi; I. Vakıf Hanı, II. Vakıf Hanı, III. Vakıf Hanı, IV. Vakıf Hanı, V. Vakıf Hanı, VI. Vakıf Hanı; Gazi

[33] Sibel Bozdoğan, **a.g.e.**, 42-45.
[34] Yıldırım Yavuz-Süha Özkan, **a.g.m.**, s. 46.

Osman Paşa Türbesi, Ahmet Cevat Paşa Türbesi, Mahmut Şevket Paşa Türbesi, Sultan V. Mehmet Reşat Türbesi; Gureba Hastanesi, Harikzedegan Apartmanları ve Edirne Garı'dır.[35]

Bu dönemin bir başka öncü mimarı Mimar Vedat Tek'in başlıca eserleri, Posta ve Telgraf Nezareti, Defter-i Hakani Nezareti; Mimar Vedat Tek Evi; Hobyar Mescidi, Zihni Paşa Camii; Liman Han, Hovagimyan Hanı; Haydarpaşa İskelesi, Kadıköy İskelesi, Bostancı İskelesi; Çankaya Gazi Köşkü ve Halk Fırkası Mahfeli (İkinci Meclis)'dir.[36]

Mimar Muzeffer Konya'da Darülmuallimin ve Darülmuallimat'la İstanbul'daki Abide-i Hürriyet'i inşa etmiştir. Arif Hikmet Koyunoğlu ise Ankara Türk Ocağı, Etnografya Müzesi ve Maarif Vekaleti (Milli Eğitim Bakanlığı)'nın mimarıdır.

[35] Mimar Kemalettin'in eserleri hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: Yıldırım Yavuz, **a.e..**; Yıldırım Yavuz, **İmparatorluk'tan Cumhuriyet'e Mimar Kemalettin 1870-1927**, Ankara, TMMOB Mimarlar Odası ve Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2009.

[36] Mimar Vedat Tek'in eserleri hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: Afife Batur (Haz.), M. Vedad Tek: Kimliğinin İzinde Bir Mimar, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003.; Selçuk Seçkin-Şükrü Sönmezer, ''Mimar Vedat Tek Hayatı ve Eserleri'', **VI. Tarihi Kültürü ve Sanatıyla Eyüpsultan Sempozyumu**, İstanbul, 2002, s. 242-249.

İKİNCİ BÖLÜM

SEÇME KATALOG

2.1. Çeşmeler

Katalog No: 1

Yapının Adı: Yıldız Caddesi Hamidiye Çeşmesi

Plan ve Çizimler: Çizim 2.1-2.2, Harita 2.1-2.2

Resimler: Resim 2.1-2.2

Konumu: Söz konusu çeşme, Beşiktaş'ta Yıldız Caddesi'ndedir. Beşiktaş Kaymakamlığı Tapu Müdürlüğü'nün önündedir. Aynı zamanda Sakıp Sabancı Anadolu Lisesi'nin de yakınındadır.

Banisi: Çeşme Osmanlı Sultanı II. Abdülhamit tarafından yaptırılmıştır.[37]

Mimarı: Çeşmenin plan çiziminde, sağ alt köşede yazan *''Bertier''* ifadesinden yola çıkarak çeşmenin Bertier adında bir sanatçının eseri olduğu söylenebilir.[38]

Tarihçesi: Hamidiye suyu şebekesinin çeşmesidir.[39] Osmanlı sultanı II. Abdülhamid, payitaht İstanbul'un su ihtiyacının karşılanması amacıyla Hamidiye Suyu Tesislerini yaptırmıştır. Tesislerin yapılması amacıyla önce komisyon kurulmuştur. Söz konusu komisyonun başkanlığına Adliye Nazırı Abdurrahman Nureddin Paşa; komisyon üyeliklerine ise Emin Bey, İstihkam feriği Berthier Paşa ve Bongofski Paşa seçilmiştir.[40]Su Kemerburgaz'dan cendereki su terfi istasyonundan Levent'e gelir.

[37] Affan Egemen, **a.e.**, s. 327-331.
[38] Cumhurbaşkanlığı Osmanlı arşivi PLK.p. 05057.
[39] Kazım Çeçen, **İstanbul'da Osmanlı Devrindeki Su Tesisleri**, Basım yeri yok, İstanbul Teknik Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Tarihi Araştırma Merkezi No: 1, 1984, s. 144-145.; Kazım Çeçen, "Hamidiye Suyu", **TDV İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 15, s. 469-471, İstanbul, TDV Yayınları, 1997.; Drahşan Uğuryol, "Hamidiye Suyu Tesislerine Ait Yapıların Ve Çeşmelerin Günümüzdeki Durumu ve Koruma Önerileri", **Sanat Tarihi Dergisi**, Cilt: 29, Sayı:2, s. 435, 442, 444.
[40] Kazım Çeçen, ''Hamidiye Suyu Tesisleri'', **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, Cilt: 3, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 1994, s. 544-545.

Levent'ten Zincirlikuyu'ya ulaşır. Zincirlikuyu'dan ikiye ayrılan isale hattının bir ucu Beşiktaş'a, diğer kolu ise Şişli'den geçerek Beyoğlu'na gelir.[41]

Hamidiye Suyu İsale Hattı'na çok sayıda çeşme yapılmıştır. Bu çeşmelerin bir kısmı mermerden, bir kısmı da dökme demirden yapılmıştır. Büyük mermer çeşmelerin ihalesi Raimondo D'Aronco'ya verilmiştir. Sekiz mermer çeşmenin ve 12 font (Dökme demir) çeşmenin tasarımı ise Andre Bertier tarafından yapılmıştır.[42] Hamidiye çeşmelerinin bazıları Avrupa sanatı kaynaklı üsluplarla inşa edilirken, bir kısmı da Milli Mimarlık üslubunda inşa edilmiştir. [43] Tipoloji olarak da çeşmelerin bir bölümü Meydan çeşmesi niteliğindedir; bir bölümü de duvar çeşmesidir.[44]

Çalışma kapsamında incelenen çeşme de mermer Hamidiye çeşmelerindendir. Çeşmenin taç kısmında yazan hicri "1318" tarihine dayanarak, miladi 1900 yılında inşa yapıldığı söylenebilir.[45] Çeşme 2021 yılında onarım geçirmiştir.[46]

Mimari Özellikleri: Ele alınan çeşme dikdörtgen prizma biçimindedir ve tek cephelidir. Çeşmenin iki lülesi vardır fakat bu lülelerin muslukları yoktur. Lülelerin önünde çeşmenin üç kenarlı yalağı vardır. Bu yalak üç kenarlı bir ayak üzerinde durur. Lülelerin üzerinde atnalı biçimli sathi niş vardır. Nişin üst tarafında korniş, onun üzerinde taç kısmı vardır.

Arka tarafında, ön cephenin yan taraflarında da görülen, mermer bloklar çeşmeyi destekler. Taç kısmındaki tuğranın sağ tarafında *"Hamidiye"*, sol tarafında da *"Çeşmesi"* oyma tekniğiyle yazılıdır. [47]

---

[41] Kazım Çeçen, ''Hamidiye Suyu'', **TDV İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 15, İstanbul, TDV Yayınları, 1997, s. 469.
[42] Selman Can, ''Hamidiye Su Tesisleri'ne André Berthier'nin Katkıları'', **II. Tarihî Su Kültürü ve Yapıları Sempozyumu-26 Ekim '23**, İstanbul, Fatih Belediyesi, 2025, s.114-115.
[43] Zekeriya Kurşun- R. Sertaç Kayserilioğlu, **Bâki Kente Âb-ı Bekâ Hamidiye**, İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Hamidiye Doğal Kaynak Suyu, 2006, s. 73.
[44] Nuran Kara Pilehvarian-Nur Urfalıoğlu, **Osmanlı Başkenti İstanbul'da Çeşmeler**, 1. Baskı, İstanbul, YEM Yayınları, 2000, s. 197.
[45] Kazım Çeçen'in 1992'deki incelemesine göre "1318" tarihli kitabe vardı. Kazım Çeçen, **a.g.m.**, Cilt: 15, s. 471.
[46] Beşiktaş Belediyesi arşivi, 96-883 numaralı dosya.
[47] İbrahim Akkurt, **İstanbul'un 100 Sultan II Abdülhamid Eseri**, İBB Kültür A.Ş., İstanbul, tarih yok, s. 51.

Süsleme Özellikleri: Niş kısmının çevresinde kabartma tekniğiyle yapılmış rumiler, palmetler ve kıvrım dallar görülür. Onun üzerinde mukarnaslardan niş sıraları görülür. Taç kısmının hemen altındaki kornişin üzerinde palmet kabartmalarına rastlanır.

Taç kısmının köşeleri palmet biçimindedir. Üst kısmı ve taç kısmının yüzeyi rumi kabartmalarıyla bezelidir. Yalağının kenarlarında zikzak kabartmaları görülür. Yalağı taşıyan ayağın yüzeyi baklava dilimleriyle bezenmiştir.

İnşa Tekniği ve Malzemesi: Söz konusu çeşme mermerden yapılmıştır. Çeşme, arka tarafında bulunan dokuz sıra mermer blokla desteklenir.[48]

Günümüzdeki Durumu: İncelenen çeşme iyi durumdadır. Büyük ölçüde orjinalliğini koruyarak günümüze gelmiştir. Çeşmenin yalağında bir çatlak bulunmaktadır. Taç kısmında yer alan ve zamanla silinmiş olan II. Abdülhamid tuğrası son yıllardaki onarımlarla tekrar yapılmıştır. PVC borularla çeşmeye su gelmekte ve çeşmenin musluklarından su akmaktadır.

Seçme Kaynakça:

Akkurt İbrahim, **İstanbul'un 100 Sultan II. Abdülhamid Eseri**, İstanbul, İBB Kültür A.Ş., tarih yok.

Can, Selman, ‘’Hamidiye Su Tesisleri’ne Mühendis André Berthier’nin Katkıları’’, **II. Tarihî Su Sempozyumu Kültürü ve Yapıları Sempozyumu-26 Ekim ‘23**, İstanbul, Fatih Belediyesi, 2025, s. 106-117.

Çeçen, Kazım, **İstanbul’da Osmanlı Devrindeki Su Tesisleri**, Basım yeri yok, İstanbul Teknik Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Tarihi Araştırma Merkezi No: 1, 1984.

Çeçen Kazım, "Hamidiye Suyu", **TDV İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 15, İstanbul, TDV Yayınları, 1997, s. 469-471.

[48] Necdet Ertuğ (Ed.), **a.e.**, s. 142.

Egemen, Affan, **İstanbul'un Çeşme ve Sebilleri (Resimleri ve Kitabeleri İle 1165 Çeşme ve Sebil)**, İstanbul, Arıtan Yayınevi, 1993.

Ertuğ Necdet (Ed.), **İstanbul Tarihi Çeşmeler Külliyatı**, C. 2, s. 142, İstanbul, İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi, 2006.

Kara Pilehvarian Nuran, Urfalıoğlu Nur vd., **Osmanlı Başkenti İstanbul'da Çeşmeler**, 1. Baskı, İstanbul, YEM Yayın, 2000.

Kurşun, Zekeriya, R. Sertaç Kayserilioğlu vd., **Bâki Kente Âb-ı Bekâ Hamidiye**, İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Hamidiye Doğal Kaynak Suyu, 2006.

Sarıdikmen Gül, **İstanbul'un 100 Çeşmesi ve Sebili**, İstanbul, İBB Kültür A.Ş., 2010.

Şenyurt, Oya, ''II. Abdülhamid Dönemi Mülkiye Mühendislerinden Andre Virgile Paul Bertier'', **Toplumsal Tarih**, Sayı 194, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2010.

Uğuryol Drahşan, "Hamidiye Suyu Tesislerine Ait Yapıların ve Çeşmelerin Günümüzdeki Durumu ve Koruma Önerileri", **Sanat Tarihi Dergisi**, Cilt:29, Sayı:2, s. 425, 453, 2020.

Çizim 2.1 : Bertier tarafından mermer tip proje Hamidiye çeşmelerinin çizimi I (Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi, PLK.p.05057.)

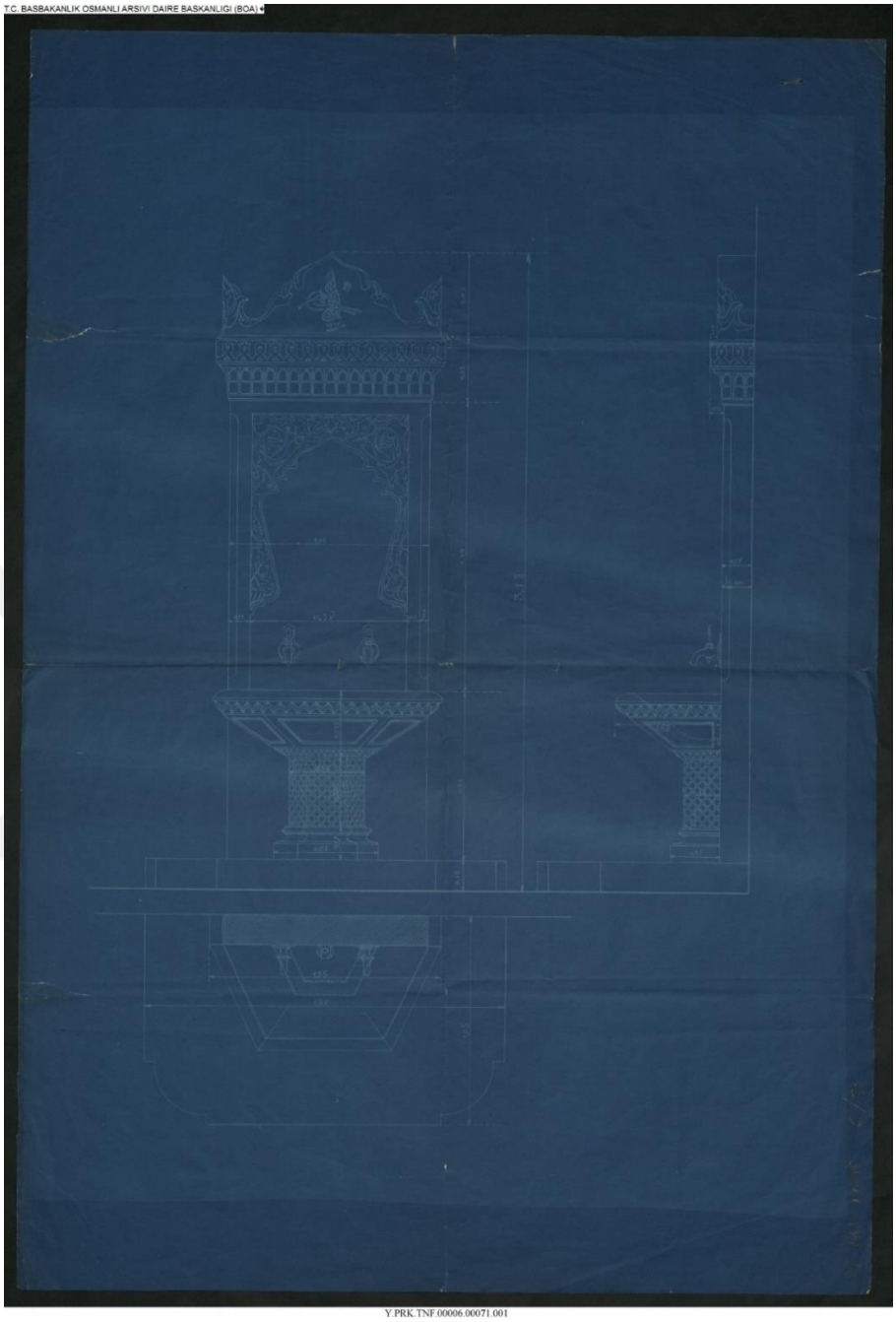

Çizim 2.2 : Bertier tarafından mermer tip proje Hamidiye çeşmelerinin çizimi II (Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi, Y.PRK.TNF.00006.00071.001.)

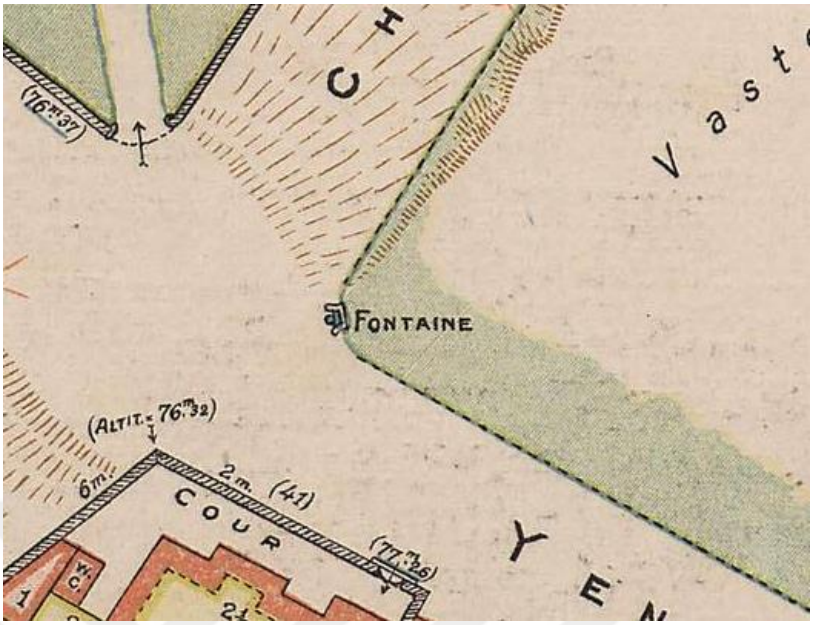

Harita 2.1 : Yıldız Caddesi Hamidiye Çeşmesi'nin Pervititch Haritası'ndaki görünümü (https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/107064 Erişim Tarihi: 21/08/2023.)

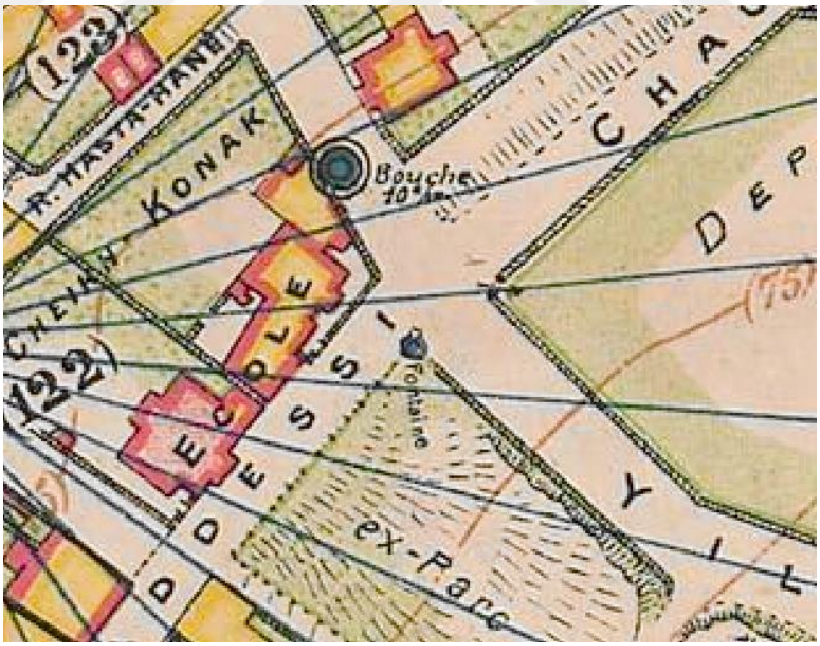

Harita 2.2 : Yıldız Caddesi Hamidiye Çeşmesi'nin Pervititch Haritası'ndaki görünümü 2 (https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/99248 Erişim Tarihi: 21/08/2023.)

Resim 2.1: Yıldız Caddesi Hamidiye Çeşmesi Genel Fotoğrafı

Resim 2.2 : Yıldız Caddesi Hamidiye Çeşmesi Detay Fotoğrafı

Katalog No: 2

Yapının Adı: Asariye Caddesi Hamidiye Çeşmesi

Plan ve Çizimler:

Resimler: Resim 2.3-2.4

Konumu: Söz konusu çeşme Beşiktaş'ta Yıldız Mahallesi Asariye Caddesi, Eğriçınar Sokak'ta konumlanır.

Banisi: Çeşmenin banisi Osmanlı Sultanı II. Abdülhamid'tir.[49]

Mimarı: Mühendis Bertier'in eseridir.[50]

Tarihçesi: Ele alınan çeşme Hamidiye çeşmelerindendir ve[51] 1900-1(1318) yılında yapılmıştır.[52] İstanbul III Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından 2014 yılında tescil edilmiştir.[53]

Mimari Özellikleri: İncelenen çeşme dikdörtgen şekillidir ve tepesi beşik çatı görünümündedir. Tek musluğu olan bir sokak çeşmesidir. Ön tarafında üç kenarlı ve yarım altıgen biçimli bir yalağı vardır. Bu yalak üç kenarlı bir ayağın üzerindedir. Çeşmede atnalı biçimli bir sathî niş vardır.

Taç Kısmında II. Abdülhamit'in Tuğrası vardır. Tuğrada *"Abdülhamîd Hân bin Abdülmecîd Hân, el-muzaffer dâimâ El*-Gâzî-1318" yazılıdır. Tuğranın sağ tarafında *"Hamidiye"*, sol tarafında *"Çeşmesi"* yazmaktadır.[54]

Süsleme Özellikleri: Çeşmenin niş çevresi kabartma tekniğiyle yapılmış rumi ve kıvrım dal kabartmalarıyla süslüdür. Kabartmaların üzerinde küçük nişler, nişlerin üzerinde palmet kabartmaları bulunan korniş bulunur. Taç kısmının köşeleri palmet

[49] Necdet Ertuğ (Ed.), **a.g.e.**, s. 143.; II. Abdülhamit tarafından İstanbul'un çeşitli yerlerine Hamidiye Çeşmesi yaptırılmıştır. Bu çeşmelerin büyük bölümü burada incelenen örnekle aynı cephe özelliklerine sahiptir. Bkz. Affan Egemen, **a.e.**, s. 327-331.
[50] Cumhurbaşkanlığı Osmanlı arşivi PLK.p. 05057.
[51] Selman Can, **a.g.m.**, s.114.
[52] Hamidiye Suyu Tesisleri ve Hamidiye çeşmeleri hakkında detaylı bilgi için bakınız: Katalog 1.
[53] Beşiktaş Belediyesi arşivi 96-885 Numaralı dosya.
[54] Necdet Ertuğ, **a.g.e.**, C.2, s. 143.

biçimlidir; aynı zamanda taçın üst kısımlarında ve köşelerinde palmet, rumi ve kıvrım dal kabartmaları vardır. Çeşmenin yalağında zikzak kabartmaları görülür. Yalağı taşıyan ayak da baklava dilimi desenleriyle tezyin edilmiştir.

İnşa Tekniği ve Malzemesi: İncelenen çeşme mermer malzemeden yapılmıştır.[55]

Günümüzdeki Durumu: Ele alınan çeşmenin Yalağı kırılmış durumdadır ve yalağın kalan yerlerinde de yosunlanma olmuştur. Çeşmenin geri kalan kısmı iyi durumda günümüze gelmiştir. Taç kısmında bulunan kitabesi de iyi durumdadır. Musluğu bulunmaktadır ama suyu akmamaktadır. Arkasında betondan bir duvar mevcuttur.

Seçme Kaynakça:

Akkurt İbrahim, **İstanbul'un 100 Sultan II. Abdülhamid Eseri**, İstanbul, İBB Kültür A.Ş., tarih yok.

Can, Selman, ‘’Hamidiye Su Tesisleri’ne Mühendis André Berthier’nin Katkıları’’, **II. Tarihî Su Sempozyumu Kültürü ve Yapıları Sempozyumu-26 Ekim ‘23**, İstanbul, Fatih Belediyesi, 2025, s. 106-117.

Çeçen Kazım, "Hamidiye Suyu", **TDV İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 15, İstanbul, TDV Yayınları, 1997, s. 469-471.

Egemen Affan, **İstanbul'un Çeşme ve Sebilleri (Resimleri ve Kitabeleri İle 1165 Çeşme ve Sebil)**, İstanbul, Arıtan Yayınevi, 1993.

Ertuğ Necdet (Ed.), **İstanbul Tarihi Çeşmeler Külliyatı**, C. 2, s. 143, İstanbul, İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi, 2006.

Kara Pilehvarian Nuran, Urfalıoğlu Nur vd., **Osmanlı Başkenti İstanbul’da Çeşmeler**, 1. Baskı, İstanbul, YEM Yayın, 2000.

Kurşun, Zekeriya, R. Sertaç Kayserilioğlu vd., **Bâki Kente Âb-ı Bekâ Hamidiye**, İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Hamidiye Doğal Kaynak Suyu, 2006.

[55] Gül Sarıdikmen, **İstanbul'un 100 Çeşmesi ve Sebili**, İBB Kültür A.Ş., İstanbul, 2010, s. 132.

Sarıdikmen Gül, **İstanbul'un 100 Çeşmesi ve Sebili**, İstanbul, İBB Kültür A.Ş., 2010.

Şenyurt, Oya, ‘’II. Abdülhamid Dönemi Mülkiye Mühendislerinden Andre Virgile Paul Bertier’’, **Toplumsal Tarih**, Sayı 194, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2010.

Uğuryol Drahşan, "Hamidiye Suyu Tesislerine Ait Yapıların ve Çeşmelerin Günümüzdeki Durumu ve Koruma Önerileri", **Sanat Tarihi Dergisi**, Cilt:29, Sayı:2, s. 425, 453, 2020.

Resim 2.3 : Asariye Hamidiye Çeşmesi Genel Fotoğraf

Resim 2.4 : Asariye Hamidiye Çeşmesi Aynalık ve Alınlık Kısmının Fotoğrafı

Katalog No: 3

Yapının Adı: Abbas Ağa Parkı Hamidiye Çeşmesi

Plan ve Çizimler: Harita 2.3

Resimler: Resim 2.5-2.8

Konumu: Beşiktaş ilçesinde, Abbas Ağa Parkı'nın girişindedir.

Banisi: Çeşmenin banisi o dönemin Osmanlı Sultanı II. Abdülhamit'tir.[56]

Mimarı: Yapının tasarımı Bertier tarafından yapılmıştır.[57]

Tarihçesi: Hamidiye suyuyla beslenen çeşmelerdendir.[58] Çeşmenin üzerinde bulunan kitabede *''Hamidiye Çeşmesi 1318''* yazılıdır. Kitabedeki 1318 yılının miladi takvimdeki karşılığı 1900'dür. Buna göre çeşme 1900 yılında inşa edilmiştir.[59] İstanbul III Numaralı Kültür Varlıkları Koruma Kurulu tarafından 2003 yılında tescil edilmiştir.[60]

Mimari Özellikleri: Çeşme duvara bitişik durumdadır. Duvardan dikdörtgen şeklinde öne çıkar. Çeşme Bursa kemeri şeklinde sathî bir nişe sahiptir. Nişin üzerinde mukarnaslarla desteklenen bir friz, frizin üzerinde ise taç şeklinde bir tepelik yer almaktadır. Çeşmenin yalağı yarım altıgen formundadır ve yalak üç kenarlı bir ayakla taşınır.

Süsleme Özellikleri: Çeşmenin yalağında zikzak frizleri bulunur. Yalağı destekleyen ayakta da baklava dilimleri görülür. Nişin köşelerinde kalan alınlıklar rumi ve kıvrım dal kabartmalarıyla bezelidir. Alınlığın üzerinde mukarnaslar, mukarnasların üzerinde palmet frizi gözlenir. Çeşmenin taç kısmında, taçın orta kısmında kitabe frizi bulunur; taçın köşeleri palmet şeklindedir.

---

[56] Kazım Çeçen, **a.g.m.**, s. 471.
[57] Cumhurbaşkanlığı Osmanlı arşivi PLK.p. 0505.7
[58] Kazım Çeçen, **a.e.**, s. 144-145.; Selman Can, **a.g.m.**, s.114.
[59] Kazım Çeçen, **a.g.m.**, s. 471.; Hamidiye Suyu isale hattı ve Hamidiye Çeşmeleri hakkında bakınız: Katalog 1.
[60] Beşiktaş Belediyesi arşivi 96-34 numaralı dosya.

İnşa Tekniği ve Malzemesi: İncelenen çeşme mermer malzemeden yapılmıştır.

Günümüzdeki Durumu: Abbas Ağa Parkı Hamidiye Çeşmesi orjinalliğini koruyarak günümüze gelmiştir. Çeşme bir duvara dayanmaktadır ve çeşmenin kaidesi de taşların arasında kalmıştır.

Seçme Kaynakça:

Akkurt İbrahim, **İstanbul'un 100 Sultan II. Abdülhamid Eseri**, İstanbul, İBB Kültür A.Ş., tarih yok.

Can, Selman, ‘’Hamidiye Su Tesisleri’ne Mühendis André Berthier’nin Katkıları’’, **II. Tarihî Su Sempozyumu Kültürü ve Yapıları Sempozyumu-26 Ekim ‘23**, İstanbul, Fatih Belediyesi, 2025, s. 106-117.

Çeçen, Kazım, **İstanbul’da Osmanlı Devrindeki Su Tesisleri**, Basım yeri yok, İstanbul Teknik Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Tarihi Araştırma Merkezi No: 1, 1984.

Çeçen, Kazım, "Hamidiye Suyu", **TDV İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 15, İstanbul, TDV Yayınları, 1997, s. 469-471.

Egemen, Affan, **İstanbul'un Çeşme ve Sebilleri (Resimleri ve Kitabeleri İle 1165 Çeşme ve Sebil)**, İstanbul, Arıtan Yayınevi, 1993.

Ertuğ, Necdet (Ed.), **İstanbul Tarihi Çeşmeler Külliyatı**, C. 2, s. 142, İstanbul, İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi, 2006.

Kara Pilehvarian Nuran, Urfalıoğlu Nur vd., **Osmanlı Başkenti İstanbul’da Çeşmeler**, 1. Baskı, İstanbul, YEM Yayın, 2000.

Kurşun, Zekeriya, R. Sertaç Kayserilioğlu vd., **Bâki Kente Âb-ı Bekâ Hamidiye**, İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Hamidiye Doğal Kaynak Suyu, 2006.

Sarıdikmen Gül, **İstanbul'un 100 Çeşmesi ve Sebili**, İstanbul, İBB Kültür A.Ş., 2010.

Şenyurt, Oya, ‘’II. Abdülhamid Dönemi Mülkiye Mühendislerinden Andre Virgile Paul Bertier’’, **Toplumsal Tarih**, Sayı 194, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2010.

Uğuryol Drahşan, "Hamidiye Suyu Tesislerine Ait Yapıların ve Çeşmelerin Günümüzdeki Durumu ve Koruma Önerileri", **Sanat Tarihi Dergisi**, Cilt:29, Sayı:2, s. 425, 453, 2020.

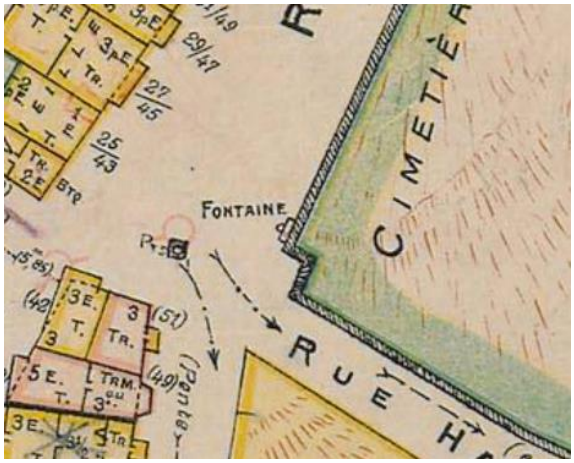

Harita 2.3 : Abbas Ağa Parkı Hamidiye Çeşmesi'nin Pervititch Haritası'ndaki Görünümü (https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/112053 Erişim Tarihi: 21/08/2023.)

Resim 2.5 : Abbas Ağa Parkı Hamidiye Çeşmesi Genel Fotoğraf

Resim 2.6 : Abbas Ağa Parkı Hamidiye Çeşmesi Cepheden Görünümü

Resim 2.7 : Abbas Ağa Parkı Hamidiye Çeşmesi Süsleme Detayı

Resim 2.8 : Abbas Ağa Parkı Hamidiye Çeşmesi Alınlık Detayı

Katalog No: 4

Yapının Adı: Beyoğlu Hamidiye Çeşmesi

Plan ve Çizimler:

Resimler: Resim 2.9-2.12

Banisi: Söz konusu çeşme Sultan II. Abdülhamit tarafından yaptırılmıştır.[61]

Mimarı: Yapı mühendis Bertier'in eseridir.[62]

Konumu: Çeşme Galatasaray Lisesi'nin duvarına bitişiktir; Yeni Çarşı Caddesi'nde konumlanır.

Tarihçesi: Çeşmenin taç kısmında *''1318''* tarihi yazılıdır. Buna göre çeşme 1900 yılında yapılmıştır.[63] Beyoğlu Hamidiye Çeşmesi Galatasaray Karakolu'nun yakınlarında bulunmaktaydı; 1933 yılında çeşme mevcut yerine getirilmiştir.[64]

Mimari Özellikleri: Söz konusu çeşme duvara dayalı tek yüzlü bir çeşmedir. Çeşmenin yalağı yarım altıgen formundadır ve bu yalak bir ayak tarafından desteklenir. Çeşmenin musluğu Bursa kemerine benzeyen sathi bir niş içerisindedir. Nişin üzerinde iki sıra friz, frizin üzerinde ise çalışmanın taç kısmı yer alır.

Süsleme Özellikleri: Çeşmede kabartma süslemeler görülür. Sathi nişin üzerindeki alınlığın kalan kısımda rumiler ve kıvrımdallar yer alır. Aynalığın bitiminde mukarnas frizi görülür. Taç kısmının alt tarafında palmet frizine yer verilmiştir. Taç kısmının üst tarafı tahrip edilmiş olduğundan dolayı, çeşmenin tip proje bir çeşme olmasından yola çıkılarak burada rumi ve palmetli süslemeler olduğu söylenebilir. Çeşmenin yalağını taşıyan ayakta baklava dilimi formlu süslemelere yer verilmiştir.

İnşa Tekniği ve Malzemesi: Çeşme mermer malzemeden yapılmıştır. Galatasaray Lisesi'nin duvarına da çimentoyla sabitlenmiştir.

---

[61] Kazım Çeçen, **a.g.m.**, s. 471.; Selman Can, **a.g.m.**, 114.
[62] Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi PLK.p. 05057.
[63] Kazım Çeçen, **a.g.m.**, s. 471.; Hamidiye Suyu Tesisleri ve Hamidiye Çeşmeleri hakkında bakınız: Katolog 1.
[64] Beyoğlu Belediyesi Arşivi.

Günümüzdeki Durumu: Söz konusu çeşme günümüzde restorasyon gördüğü için iyi durumdadır. Çeşme 2024 yılında restorasyon görmüştür. Onarımda Hasar görmüş yerleri onarılmış ve yalağının eksik kısmı da tamamlanmıştır.[65]

Seçme Kaynakça:

Bayrakal, Sedat, **Hattat ve Şairleriyle Beyoğlu Çeşme ve Sebilleri**, İstanbul, Beyoğlu Belediyesi, 2022.

Can, Selman, ‘’Hamidiye Su Tesisleri’ne Mühendis André Berthier’nin Katkıları’’, **II. Tarihî Su Sempozyumu Kültürü ve Yapıları Sempozyumu-26 Ekim ‘23**, İstanbul, Fatih Belediyesi, 2025, s. 106-117.

Çeçen, Kazım, **İstanbul’da Osmanlı Devrindeki Su Tesisleri**, Basım yeri yok, İstanbul Teknik Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Tarihi Araştırma Merkezi No: 1, 1984.

Çeçen Kazım, "Hamidiye Suyu", **TDV İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 15, İstanbul, TDV Yayınları, 1997, s. 469-471.

Egemen, Affan, **İstanbul'un Çeşme ve Sebilleri (Resimleri ve Kitabeleri İle 1165 Çeşme ve Sebil)**, İstanbul, Arıtan Yayınevi, 1993.

Ertuğ Necdet (Ed.), **İstanbul Tarihi Çeşmeler Külliyatı**, C. 2, s. 142, İstanbul, İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi, 2006.

Kara Pilehvarian Nuran, Urfalıoğlu Nur vd., **Osmanlı Başkenti İstanbul’da Çeşmeler**, 1. Baskı, İstanbul, YEM Yayın, 2000.

Kurşun, Zekeriya, R. Sertaç Kayserilioğlu vd., **Bâki Kente Âb-ı Bekâ Hamidiye**, İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Hamidiye Doğal Kaynak Suyu, 2006.

Sarıdikmen Gül, **İstanbul'un 100 Çeşmesi ve Sebili**, İstanbul, İBB Kültür A.Ş., 2010.

[65] https://www.dha.com.tr/demir-kafesteki-tarihi-hamidiye-cesmesi-ozgurlugune-kavustu-2426300/1 Erişim tarihi 28/09/2024.

Uğuryol Drahşan, "Hamidiye Suyu Tesislerine Ait Yapıların ve Çeşmelerin Günümüzdeki Durumu ve Koruma Önerileri", **Sanat Tarihi Dergisi**, Cilt:29, Sayı:2, s. 425, 453, 2020.

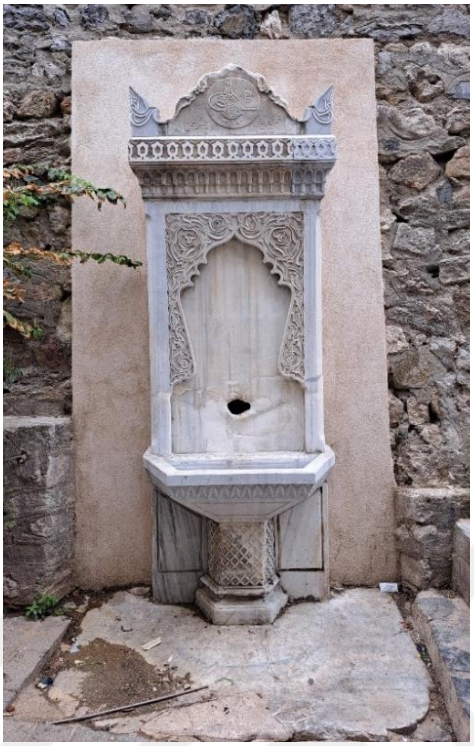

Resim 2.9 : Beyoğlu Hamidiye Çeşmesi Genel Fotoğraf

Resim 2.10 : Beyoğlu Hamidiye Çeşmesi Restorasyon Öncesindeki Harap Durumunu Gösteren Fotoğraf

Resim 2.11 : Beyoğlu Hamidiye Çeşmesi Eski Fotoğrafı (Beyoğlu Belediyesi Arşivi)

Resim 2.12: Beyoğlu Hamidiye Çeşmesi Galatasaray Karakolu Köşesindeki Fotoğrafı (https://www.eskiistanbul.net/tag/hamidiye-çeşmesi/ Erişim Tarihi 28/09/2024.)

Katalog No: 5

Yapının Adı: Galatasaray Lisesi Hamidiye Çeşmesi

Plan ve Çizimler: Çizim 2.3-2.4, Harita 2.4

Resimler: Resim 2.13-2.14

Banisi: Çeşmenin banisi Sultan II. Abdülhamit'tir.[66]

Mimarı: Çeşme Fransız mühendis Bertier'in eseridir.[67]

Konumu: Galatasaray Lisesi'nin bahçesindedir.

Tarihçesi: Hamidiye Suyu isale hattına dökme demirden çeşmeler de yapılmıştır. Meydan çeşmesi niteliği taşıyan bu çeşmeler tip projedir ve Belçika'da[68] yapılmışlardır. Avrupa'da Sanayi Devrimi'nden sonra demirin kullanılmasının etkisiyle demirden çeşmeler yapılmıştır. Bu çeşmeler Fransızca dökme demir anlamına gelen ''font'' kelimesiyle, ''font çeşmeler'' olarak da adlandırılır.

Çeşme, Hamidiye Suyu Tesislerinin bir çeşmesidir. Yapının kitabelerinde hicri olarak ''1258'' (1842), ''1293'' (1876) ve ''1318'' (1900) tarihleri yazılıdır.[69] Bu tarihlerden 1258 (1842) II Abdülhamid'in doğduğu yılı, 1293 (1876) ise tahta çıktığı tarihe gönderme yapar. 1318 (1900-1901) ise Hamidiye Suyu Tesisleri'nin tamamlandığı tarihtir. Buna göre çeşmenin 1900/1901 yılında imal edildiği söylenebilir. Çeşmenin ön tarafındaki levhada da Sultan II. Abdülhamid'in tuğrası yazılıdır.[70]

Söz konusu çeşmenin kitabesinde 1318 yazmasına karşın, çeşmenin inşa tarihleriyle ilgili olarak farklı görüşler de vardır. Semavi Eyice demir döküm

[66] Nuran Kara Pilehvarian, Nur Urfalıoğlu vd., **Osmanlı Başkenti İstanbul'da Çeşmeler**, 1. Baskı, İstanbul, YEM Yayın, 2000, s. 209.
[67] Selman Can, **a.g.m.**, s. 114.
[68] Zekeriya Kurşun- Sertaç Kayserilioğlu vd., **a.g.e.**, s. 73.
[69] Bu tarihlerden 1258 yılı miladi olarak 1842'ye, 1293 yılı miladi olarak 1876'ya ve 1318 de miladi olarak 1901 tarihine karşılık gelir. 1842 II. Abdülhamit'in doğduğu, 1876 ise tahta çıktığı yıldır.
[70] Zekeriya Kurşun- Sertaç Kayserilioğlu vd., **a.g.e.**, s. 73.

çeşmelerin 1910 yılında yapıldığını kaydeder.[71] Bir başka kaynakta ise 1906 tarihinde yapıldığı yazılıdır.[72]

Mimari Özellikleri: Ele alınan çeşme köşeleri pahlanmış kare planlıdır ve alt tarafında gövde, üst tarafında ise sütunlu kısmı vardır. Köşelerde yer alan ikili sütunların üzerinde ise sivri kemerle taşınan geniş saçaklar mevcuttur. İncelenen çeşmenin üst örtüsü konik külahtır. Çeşmenin iki musluğu vardır fakat bir musluğun sonradan takıldığı düşünülmektedir.

Süsleme Özellikleri: Çeşmede kabartma süslemeler bulunmaktadır. Sütunların alt tarafında baklava dilimleri bulunur. Sütunların üst tarafında baklavalı sütun başlıkları görülür. Sivri kemerlerin üzerinde kaval silmeler görülür. Kemerin üzerindeki alınlık kısmında rumi ve palmet kabartmaları bulunur.

İnşa Tekniği ve Malzemesi: Çeşme dökme demirden yapılmıştır.[73]

Günümüzdeki Durumu: Çeşme günümüze oldukça iyi durumda gelmiştir. Çeşmenin özgün musluğu üzerindedir ve kitabeleri de iyi durumdadır.

Seçme Kaynakça:

Can, Selman, ‘’Hamidiye Su Tesisleri’ne Mühendis André Berthier’nin Katkıları’’, **II. Tarihî Su Sempozyumu Kültürü ve Yapıları Sempozyumu-26 Ekim ‘23**, İstanbul, Fatih Belediyesi, 2025, s. 106-117.

Egemen, Affan, **İstanbul'un Çeşme ve Sebilleri (Resimleri ve Kitabeleri İle 1165 Çeşme ve Sebil)**, İstanbul, Arıtan Yayınevi, 1993.

Eyice, Semavi, ‘’Çeşme’’, **TDV İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 8, İstanbul, TDV Yayınları, 1993, s. 277-287.

Kara Pilehvarian Nuran, Urfalıoğlu Nur vd., **Osmanlı Başkenti İstanbul’da Çeşmeler**, 1. Baskı, İstanbul, YEM Yayın, 2000

[71] Semavi Eyice, ‘’Çeşme’’, **TDV İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 8, İstanbul, TDV Yayınları, 1993, s. 285.
[72] Nuran Kara Pilehvarian- Nur Urfalıoğlu vd., **a.g.e.**, s. 209.
[73] Nuran Kara Pilehvarian, Nur Urfalıoğlu vd., **a.g.e.**, s. 198.

Kurşun, Zekeriya, R. Sertaç Kayserilioğlu vd., **Bâki Kente Âb-ı Bekâ Hamidiye**, İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Hamidiye Doğal Kaynak Suyu, 2006

Uğuryol Drahşan, "Hamidiye Suyu Tesislerine Ait Yapıların ve Çeşmelerin Günümüzdeki Durumu ve Koruma Önerileri", **Sanat Tarihi Dergisi**, Cilt:29, Sayı:2, s. 425, 453, 2020

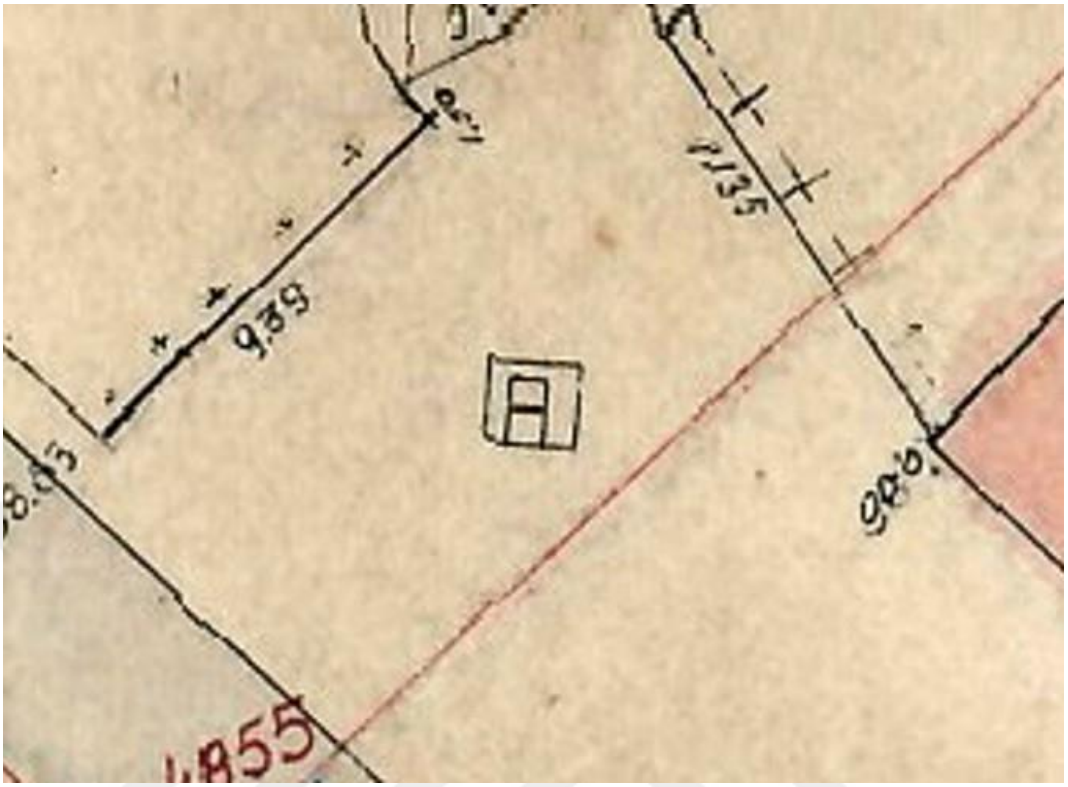

Harita 2.4 : Galatasaray Lisesi Hamidiye Çeşmesi'nin Alman Mavileri'ndeki Görünümü (Beyoğlu Belediyesi Arşivi)

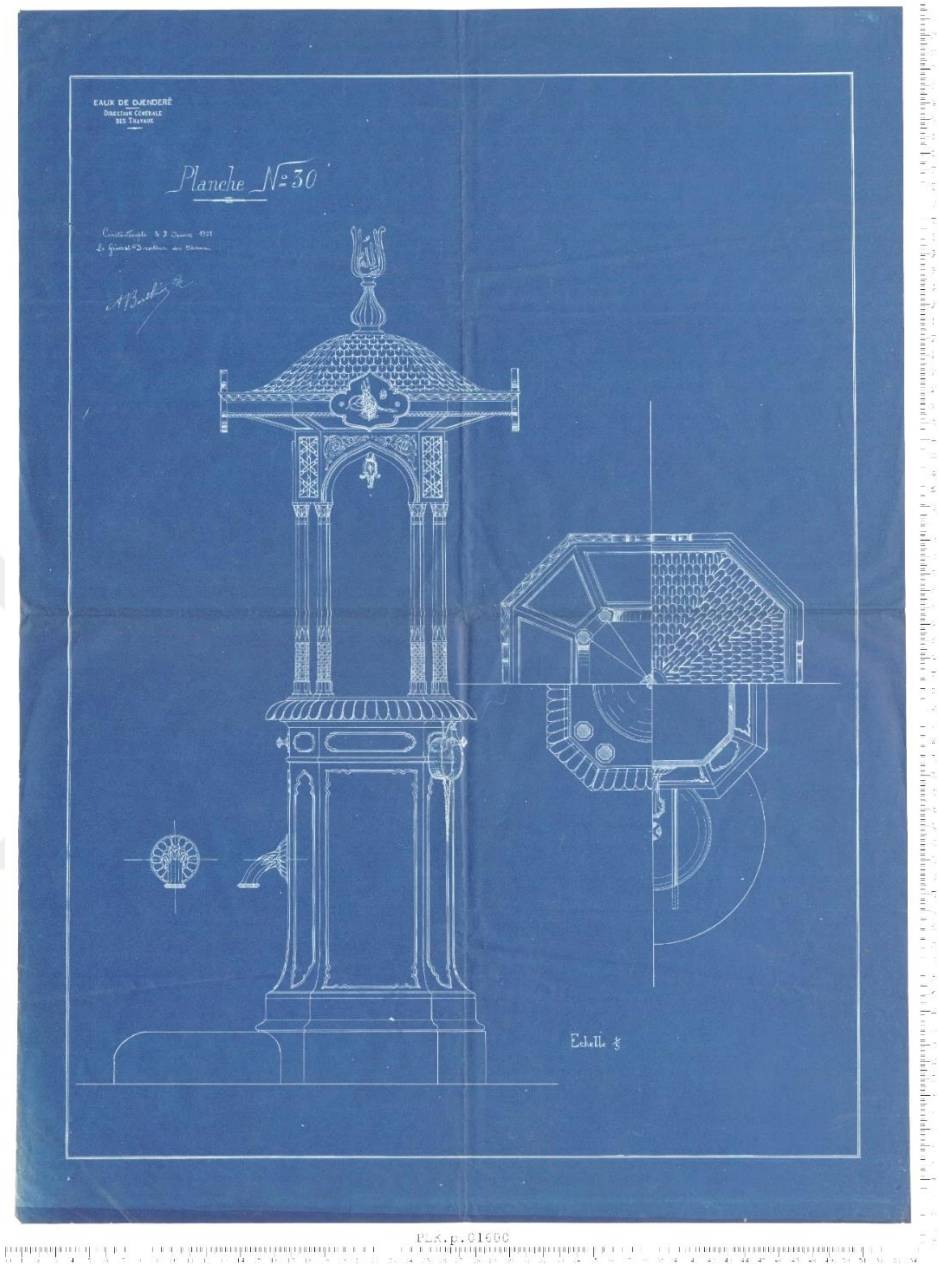

Çizim 2.3 : Font (Demir Döküm) Hamidiye Çeşmelerinin Arşivdeki Bertier Tarafından Yapılmış Çizimi I (Cumhurhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi PLK.P.01600.)

Çizim 2.4 : Font (Demir Döküm) Hamidiye Çeşmelerinin Arşivdeki Bertier Tarafından Yapılmış Çizimi II (Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi PLK.p 03524.)

Resim 2. 13 : Galatasaray Lisesi Hamidiye Çeşmesi Genel Fotoğraf

Resim 2.14 : Galatasaray Lisesi Hamidiye Çeşmesi Sütunlu Kısmının Fotoğrafı

Katalog No: 6

Yapının Adı: Ortaköy Hamidiye Çeşmesi

Plan ve Çizimler:

Resimler: Resim 2.15-2.17

Banisi: Çeşmenin banisi Sultan II. Abdülhamit'tir.[74]

Mimarı: Arşivlerde bulunan özgün plan çiziminde çeşmenin tasarımını yapan sanatçının imzası bulunmaktadır. Buna göre çeşme Berthier'in eseridir.[75]

Konumu: Çeşme Ortaköy Meydanı'nda bulunmaktadır.

Tarihçesi: Ortaköy Hamidiye Çeşmesi, II. Abdülhamid'in Hamidiye Suyu Tesisleri'nin font çeşmelerindendir.[76] Bu çeşmenin kitabelerinden, çeşmenin tarihi hakkında net bir bilgi edinilememektedir. Hamidiye Su Tesisleri 1902[77] yılında tam olarak hizmete girdiğinden dolayı bu çeşmenin de, benzeri örnekler gibi, göre bu çeşme de 1900-1901 yılında imal edildiği söylenebilir. Saçakta bulunan levhalarda ''1292'' (1875/1876), ''1218'' (1803/1804) ve ''1258'' (1842) tarihleri yazılıdır. Levhalardan birinde ise II. Abdülhamid'in tuğrası vardır.[78]

Mimari Özellikleri: Söz konusu çeşme tek muslukludur. Çeşmenin gövdesi kare kesitlidir ve gövdenin üzerinde sütunlu kısmı vardır. Sütunlar köşelerde bulunan ikili sütunlardır. Çeşmenin üst örtüsü sivri kemerlerle taşınır. Üst örtü konik çatılıdır ve geniş saçaklıdır.

Süsleme Özellikleri: Yapıda süsleme unsuru olarak rumi ve kırvım dal kabartmaları, geometrirk süslemeler, baklava dilimi kabartmalar, kaval silmeler ve baklavalı sütun başlıkları görülür. Sütunların alt tarafında baklava dilimi kabartmaları, üst tarafında

[74] Kazım Çeçen, **a.g.m.**, s. 470-471.; Font Çeşmelerin ve Hamidiye çeşmeleri hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız Katalog 5 ve Katalog 1.
[75] Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi PLK.p. 01600.; Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi PLK.p. 03524.
[76] Kazım Çeçen, **a.g.m.**, s. 470-471.; Selman Can, **a.g.m.**, s. 114-115.
[77] Zekeriya Kurşun- R. Sertaç Kayserilioğlu vd., **a.e**, s. 74.
[78] Zekeriya Kurşun- R. Sertaç Kayserilioğlu vd., **a.g.e**, s. 73-74.; Aynı kitapta yayınlanmış olan bir belge de, *321* yılında (1904'te) bazı çeşmelerin açıldığı kaydedilmektedir. Zekeriya Kurşun – R. Sertaç Kayserilioğlu vd., **a.g.e.**, s. 179.

baklavalı sütun başlıkları vardır. Sivri kemerlerin üzeri kaval silmelerle belirtilmiştir. Silmelerin üzerinde ki alınlıklarda rumi ve kıvrım dal kabartmaları göze çarpar. Sütunlu bölümün köşelerinde altı kollu yıldızlar görülmektedir.

İnşa Tekniği ve Malzemesi: Çeşme dökme demirden yapılmış, *font* çeşmelerdendir.[79]

Günümüzdeki Durumu: Çeşme, mevcut durumda kullanılmaktadır. Çeşmenin geometrik süslemelerinin bir bölümü kazınmıştır. Mermer kaidesi de yerinde yoktur. Daha farklı bir kaidenin üzerinde durmaktadır.

Seçme Kaynakça:

Can, Selman, ‘’Hamidiye Su Tesisleri’ne Mühendis André Berthier’nin Katkıları’’, **II. Tarihî Su Sempozyumu Kültürü ve Yapıları Sempozyumu-26 Ekim ‘ 23**, İstanbul, Fatih Belediyesi, 2025, s. 106-117.

Çeçen Kazım, "Hamidiye Suyu", **TDV İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 15, İstanbul, TDV Yayınları, 1997, s. 469-471.

Kara Pilehvarian Nuran, Urfalıoğlu Nur vd., **Osmanlı Başkenti İstanbul’da Çeşmeler**, 1. Baskı, İstanbul, YEM Yayın, 2000.

Kurşun, Zekeriya, R. Sertaç Kayserilioğlu vd., **Bâki Kente Âb-ı Bekâ Hamidiye**, İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Hamidiye Doğal Kaynak Suyu, 2006.

Şenyurt, Oya, ‘’II. Abdülhamid Dönemi Mülkiye Mühendislerinden Andre Virgile Paul Bertier’’, **Toplumsal Tarih**, Sayı 194, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2010.

[79] Kazım Çeçen, **a.g.m.**, s. 471.

Resim 2.15 : Ortaköy Hamidiye Çeşmesi Genel Fotoğrafı

Resim 2.16 : Ortaköy Hamidiye Çeşmesi Üst Kısmının Fotoğrafı

Resim 2.17 : Ortaköy Hamidiye Çeşmesi'nin 1944 Yılındaki Fotoğrafı (https://www.eskiistanbul.net/tag/ortak%C3%B6y/ Erişim Tarihi 29/09/2024.)

Katalog No: 7

Yapının Adı: Yıldız Camii Hamidiye Çeşmesi

Plan ve Çizimler:

Resimler: Resim 2.18-2.19

Banisi: Çeşme Hamidiye Suyu Tesisleri yapılırken imal edilen çeşmelerden olduğu için banisi de II. Abdülhamid'dir.

Mimarı: Çeşme Fransız Mühendis Andre Bertier tarafından tasarımı yapılan tip proje font (döküm) Hamidiye çeşmelerindendir.

Konumu: İstanbul'un Beşiktaş ilçesinde, Yıldız Hamidiye Camii'nin avlusunda konumlanır.

Tarihçesi: Ele alınan örnek, Hamidiye Suyu Tesisleri için imal edilen çeşmelerdendir.[80] Hamidiye Su Tesisleri projesi 1899 yılında uygulanmaya başlamış ve 1900 yılında tamamlanmıştır. 1902 yılında da tesisler tamamen kullanıma açılmıştır.[81] Buna göre çeşmenin de bu zaman diliminde yapıldığı söylenebilir. Buna ek olarak çeşmenin üzerinde hicri 1258 (1842), 1293 (1876) ve 1318 (1900) tarihlerinin yazılı olduğu levhalar görülür.[82] 1258 (1842) II. Abdülhamid'in dünyaya geldiği yıl, 1293 (1876) tahta çıktığı yıl ve 1318 (1900) de çeşmenin imal edildiği yıl olduğu değerlendirilmektedir. Buna dayanarak da çeşmenin, diğer Hamidiye çeşmeleri gibi, 1900 tarihli olduğu söylenebilir. Saçaktaki levhalarda Osmanlı padişahı II. Abdülhamid'in tuğrası da bulunmaktadır.[83]

Mimari Özellikleri: İncelenen çeşme mermer bir kaide üzerindedir. Çeşmenin kare formlu gövde, sütunlu üst bölüm ve geniş saçaklı bir üst örtüden oluşur. Kare biçimli gövdenin köşeleri pahlanmıştır. Bu kısmın doğu tarafında musluk yer alır. Mermer bir

[80] Kazım Çeçen, **a.g.m.**, s. 471.; Selman Can, **a.g.m.**, s. 114-115.; Font (demir döküm) çeşmelerle ve Hamidiye çeşmeleriyle genel bilgi için bakınız: Katalog 5 ve Katalog 1.
[81] Kazım Çeçen, **Taksim ve Hamidiye Suları**, İstanbul Büyükşehir Belediyesi İski İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü, İstanbul, 1992, s. 171.
[82] Kazım Çeçen, **a.g.m.**, s. 471.
[83] Zekeriya Kurşun- R. Sertaç Kayserilioğlu vd., **a.g.e**, s. 73.

yalağı da mevcuttur. Sütunlu üst bölümde her köşede ikişer sütun vardır. Köşelerde bulunan ikili sütunların her birinin üzerinde dikdörtgen biçimli düz yüzeyler göze çarpar. Geniş saçaklı üst örtü dört sivri Kemer tarafından taşınır. Üst örtü sekiz kenarlı külaha yakın formdadır.

Süsleme Özellikleri: Ele alınan çeşmede süsleme unsuru olarak baklavalı sütun başlıkları, geometrik süslemeler, kaval silmeler, rumi-kıvrım dal motifleri, baklava dilimleri göze çarpar. Bu süsleme ögeleri altın yaldızlıdır. Sütunların alt kısmında baklava dilimleri kabartlamarı, üst kısmında baklavalı sütun başlıklarına yer verilmiştir. Sivri kemerlerin üzerinde kaval silmelerler, alınlıklar ise rumi palmet kabartmalarıyla bezenmiştir. Saçakların altında, sütunlu kısmın köşesinde kalan alanlarda merkezlerinde altı uçlu yıldızın bulunduğu ve altı yöne doğru geometric formların birbirlerini izlediği geometrik süsleme kompozisyonları mevcuttur.

İnşa Tekniği ve Malzemesi: Çalışma kapsamında incelenen çeşme dökme demirden yapılmış *font* çeşmedir. Kaidesi ve yalağı mermerdendir.

Günümüzdeki Durumu: Çeşme günümüzde oldukça iyi durumdadır. Büyük ölçüde orjinalliğini koruyarak günümüze gelmiştir. Yalnızca üst kısmın köşelerinde çürümeler görülmektedir. Mermerden yapılmış kaide ve yalağı iyi durumda günümüze gelmiştir.

Seçme Kaynakça:

Can, Selman, ‘’Hamidiye Su Tesisleri’ne Mühendis André Berthier’nin Katkıları’’, **II. Tarihî Su Sempozyumu Kültürü ve Yapıları Sempozyumu-26 Ekim ‘23**, İstanbul, Fatih Belediyesi, 2025, s. 106-117.

Çeçen, Kazım, **Taksim ve Hamidiye Suları**, İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi İski İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü, 1992.

Çeçen Kazım, "Hamidiye Suyu", **TDV İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 15, İstanbul, TDV Yayınları, 1997, s. 469-471.

Egemen, Affan, **İstanbul'un Çeşme ve Sebilleri (Resimleri ve Kitabeleri İle 1165 Çeşme ve Sebil)**, İstanbul, Arıtan Yayınevi, 1993.

Eyice, Semavi, ‘’Çeşme’’, **TDV İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 8, İstanbul, TDV Yayınları, 1993, s. 277-287.

Kara Pilehvarian Nuran, Urfalıoğlu Nur vd., **Osmanlı Başkenti İstanbul’da Çeşmeler**, 1. Baskı, İstanbul, YEM Yayın, 2000.

Kurşun, Zekeriya, R. Sertaç Kayserilioğlu vd., **Bâki Kente Âb-ı Bekâ Hamidiye**, İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Hamidiye Doğal Kaynak Suyu, 2006.

Uğuryol Drahşan, "Hamidiye Suyu Tesislerine Ait Yapıların ve Çeşmelerin Günümüzdeki Durumu ve Koruma Önerileri", **Sanat Tarihi Dergisi**, Cilt:29, Sayı:2, s. 425, 453, 2020.

Resim 2.18 : Yıldız Camii Hamidiye Çeşmesi Genel Fotoğrafı

Resim 2.19 : Yıldız Camii Hamidiye Çeşmesi Süsleme Detayları

Katalog No: 8

Yapının Adı: Sahrayı Cedit Hamidiye Çeşmesi

Plan ve Çizimler:

Resimler: Resim 2.20-2.22

Banisi: Yapının kuzeydoğu tarafındaki kitabede yer alan *''Şehremaneti''* ifadesinden çeşmenin İstanbul Şehremaneti tarafından mevcut yerine getirtildiği anlaşılmaktadır.

Mimarı: Çeşme diğer dökme demir çeşmelerde uygulanan tip projelere göre yapılmıştır. Osmanlı arşivindeki çizimlerde bu tip proje çeşmelerin çizimleri bulunmaktadır. Çizimlerde *''A. Bertier''* yazmaktadır. Buna göre çeşme Andre Bertier'in eseridir. (Bakınız çizim 2.9 ve çizim 2.10)

Konumu: Çeşme Sahrayı Cedit Mahallesi, Sinan Sokağı'ndadır. Böcekli Camii'ne yakın bir konumdadır.

Tarihçesi: Çeşme Osmanlı Sultanı II. Abdülhamid'in yaptırdığı Hamidiye Suyu Tesisleri için imal edilen tip proje font çeşmelerdendir.[84] Çeşme fazladan imal edilmiş çeşmelerden olduğu için Cumhuriyet'in ilk yıllarında Anadolu yakasına getirilmiştir. Yapının güneydoğu cephesindeki kitabesinde *''Kayıştağı''*, güneybatıdaki kitabesinde *''suyu''*, kuzeybatı yönündeki kitabede ise *''1926 sene numero 2''* yazmaktadır. Kitabelerdeki ifadelere göre, söz konusu çeşmenin 1926 yılında Kayışdağı Suyu Tesisleri için buraya getirildiği sonucuna varılabilir.

Mimari Özellikleri: Ele alınan çeşme kare planlıdır ve gövdesinin köşeleri pahlıdır. Çeşmenin gövdesinin kenarlarının alt köşeleri içbükeydir ve haznenin üst kenarı da yarım daire biçiminde içbükey formludur. Gövdenin üzerinde köşelere yerleştirilmiş ikili sütunlar görülür. Sütunlar birbiririne sivri kemerlerle bağlıdır. Kemerlerin üzerinde alınlık, alınlığın üzerinde ise geniş saçaklı çatı bulunur. Çatı örtüsü koni biçimlidir ve üzerinde tepelik vardır. Çeşmenin kuzeybatı tarafından, su iç tarafı görülebilmektedir. Gövdenin içinde plastik su borusu vardır.

[84] Tip Proje font çeşmeler ve Hamidiye Suyu Tesisleri hakkında bakınız Katalog 5 ve Katalog 1.

Süsleme Özellikleri: İncelenen çeşme yapısında kabartma süslemeler mevcuttur. Kabartma tekniğiyle geometrik desenler, rumiler, silmeler ve baklava dilimleri görülür. Gövdenin üzerindeki sütunların alt tarafında zikzak kabartmalar, üst tarafında baklavalı sütun başlığı kabartmaları görülür. Sivri kemerlerin üzerindeki alınlıklarda rumiler, pahlanmış köşelerde geometrik süslemeler yer alır. Geometrik süslemelerde sonsuzluk prensibi içinde altı kollu yıldızlar mevcuttur. Sivri kemerlerin üzerinde ise kaval silmeler görülür.

İnşa Tekniği ve Malzemesi: Çeşme dökme demir malzemeyle yapılmış bir *font* çeşmedir.[85]

Günümüzdeki Durumu: Çeşmede yer yer paslanmalar görülmektedir. Alt taraftaki hazne kısmının kapağı yerinde bulunmaktadır. Haznenin iç kısmı da yer yer paslanmıştır. Buna ek olarak çeşmenin kaidesi de günümüze gelememiştir.

Seçme Kaynakça:

Can, Selman, ‘’Hamidiye Su Tesisleri’ne Mühendis André Berthier’nin Katkıları’’, **II. Tarihî Su Sempozyumu Kültürü ve Yapıları Sempozyumu-26 Ekim ‘23**, İstanbul, Fatih Belediyesi, 2025, s. 106-117.

Çeçen Kazım, "Hamidiye Suyu", **TDV İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 15, İstanbul, TDV Yayınları, 1997, s. 469-471.

Çobanoğlu, Ahmet Vefa, **Osmanlı Mimarisi’nde Plan ve Projeler**, Ankara, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2018.

Egemen Affan, **İstanbul'un Çeşme ve Sebilleri (Resimleri ve Kitabeleri İle 1165 Çeşme ve Sebil)**, İstanbul, Arıtan Yayınevi, 1993.

Halıcı, Gönül, **İstanbul’un Anadolu Yakasında Tarihsel Bir Gezi**, C.2, İstanbul, Tarih Yok, ÇİMSA, s. 328.

[85] Kazım Çeçen, **a.g.m.**, s. 471.

Hut, Davut, ‘’Tarihi ve Sosyo-Ekonomik Yönleriyle Kayışdağı Suları’’, s. 643-656, **Fiziki Coğrafya Araştırmaları Sistematik ve Bölgesel**, İstanbul, Türk Tarih Kurumu, 2011.

Hür, Ayşe, ‘’Kayışdağı’’, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. IV, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 1994, s. 504-505.

Kızılkayak, Görkem (Haz.), **Kaynak’tan Mahalleye Ab-ı Hayat: Kadıköy Çeşmeleri**, İstanbul, Kadıköy Belediyesi, 2011.

Şenyurt, Oya, ‘’II. Abdülhamid Dönemi Mülkiye Mühendislerinden Andre Virgile Paul Bertier’’, **Toplumsal Tarih**, Sayı 194, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2010.

Resim 2.20 : Sahrayı Cedit Hamidiye Çeşmesi Genel Fotoğrafı

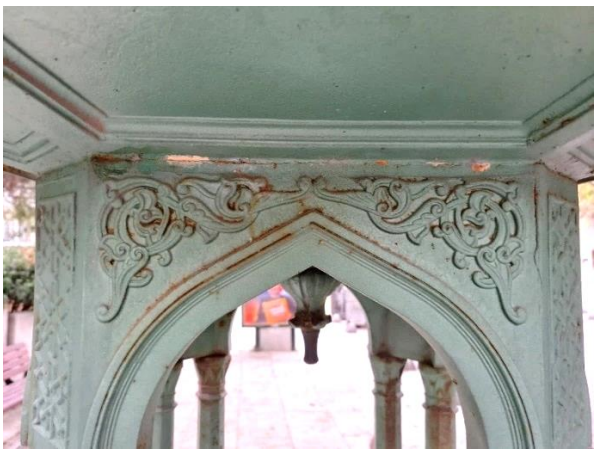

Resim 2.21 : Sahrayıcedit Hamidiye Çeşmesi Detay Fotoğrafı

Resim 2.22 : Sahrayıcedit Hamidiye Çeşmesi Detay Fotoğrafı 2

Katalog No: 9

Yapının Adı: Kısıklı Abdullah Ağa Çeşmesi

Plan ve Çizimler: Çizim 2.5

Resimler: Resim 2.23-2.27

Konumu: Çeşme Kısıklı'da, Alemdağ Caddesi'ndedir, Abdullah Ağa Camii'nin avlusunun dış tarafındadır; ayrıca 762 ada ve 1 parselde konumlanır.[86]

Banisi: Çeşmenin banisine ilişkin farklı görüşler mevcuttur. Çeşmenin ilk olarak olarak Sultan III. Murad'ın Bostancıbaşı Abdullah Ağa tarafından yaptırıldığı görüşü yaygın bir görüştür.[87] Eserin banisine ilişkin bir diğer görüş de Çelebi Mehmet'in şeyhi İvaz Fakih Efendi tarafından yaptırıldığına dairdir.[88]

Mimarı: Yapının mimarı bilinmemektedir. Yalnızca kitabenin sonunda yazan *"....Ketebehu Ömer Vasfi"* ifadesinden, kitabenin hatta Ömer Vasfi Efendi'nin eseri olduğu sonucuna varılmaktadır.[89]

Tarihçesi: Söz konusu çeşme ilk olarak XVI. yüzyılın ikinci yarısında, Sultan III. Murat zamanında inşa edilmiştir. 1914 yılında yapılan onarımla günümüzdeki halini almıştır.[90] Kitabede yazan *"1333"* tarihi 1914 yılında yapının onarım gördüğünü

[86] Betül Gelengül Ekimci, **Üsküdar'ın Vakıf Eser Kültür Mirası ve Korunması İçin Öneriler**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2011, s. 466.
[87] Affan Egemen, **a.g.e.**, s. 473; M. Rıfat Akbulut, "Kısıklı", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. V., s. 6, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, İstanbul, 1994.; İrem Bülbül-Çiğdem Şenarslan (Haz.), **Bir Medeniyet Mirası İstanbul Çeşmeleri**, İstanbul, İBB KUDEB, 2016, s. 156.
[88] Necdet Ertuğ (Ed.), **a.g.e.**, s. 211.
[89] Çeşmenin kitabe metni *"Ve cealnâ mine'l-mâi külle şeyin hayy-Ketebehu Ömer Vasfi"* şeklindedir. Söz konusu kitabe celi sülüs hatla yazılmıştır. İbrahim Hilmi Tanışık, **İstanbul Çeşmeleri II-Beyoğlu ve Üsküdar Cihetleri**, İstanbul, Maarif Matbaası, 1945, s. 470.; Necdet Ertuğ (Ed.), **a.g.e.**, s. 211.; Kubilay Arpacı, **İstanbul Mimarisinde Sanatkar İzleri**, 1. Baskı, İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2024, s. 232.
[90] Mehmet Mermi Haskan, **Yüzyıllar Boyunca Üsküdar 3**, İstanbul, Üsküdar Belediyesi, 2001, s. 1102.; Fatih, Sarımeşe, **Ulusal Mimarlık Dönemi'nde İstanbul'da Yapılan Restorasyon ve Koruma Uygulamaları**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2022, s. 294.

gösterir.[91] Yapı 2016 yılında İBB KUDEB tarafından restore edilmiştir.[92] Ayişe Hatun Mektebi'nın arkasındaki araziden gelen suyla beslenir.[93]

Mimari Özellikleri: Yapı dikdörtgen prizma şeklindedir ve tepesi harpuşta[94] görünümündedir. Tek muslukludur. Ön cephesi güney cephesidir. Çeşmenin ayna taşı sivri kemerlidir. Sivri kemerin üzerinde kitabelik bulunur. İncelenen çeşmenin ön cephesinin üç kenarını düz bir korniş çevirir. Eserin doğu ve batı yüzleriyle kuzey yüzü sadedir.

Süsleme Özellikleri: Çeşmede sivri kemerin boşluklarında kabaralar yer alır. Onların üzerindeki kitabenin iki yanında kabartma süslemelere rastlanır. Kabartma süslemeler rumi ve palmet motiflerini barındırır. Kitabenin üzerindeki düz alanda üç rozet vardır. Rozetlerin üzerinde mukarnaslar, onların üzerinde palmet frizi bulunur. Çeşmenin ön cephesinin köşelerinde sütunceler vardır.

İnşa Tekniği ve Malzemesi: Abdullah Ağa Çeşmesi'nin duvarları Marmara mermerinden yapılmıştır. Kemeri Hereke pudingi ve Marmara mermeriyle örülmüştür.[95]

Günümüzdeki Durumu: Kısıklı Abdullah Ağa Çeşmesi özgün halinde değişiklik olmadan günümüze gelmiştir. Çeşmenin suyu almaktadır ve sol tarafındaki sütuncesinde kırmızı boya bulunmaktadır. Buna ek olarak çeşmenin tabanı kaldırım taşlarının arasında kalmıştır.

Seçme Kaynakça:

Akbulut M. Rıfat, "Kısıklı", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklpedisi**, C. V, s. 4-6, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 1994.

Arpacı, Kubilay, **İstanbul Mimarisinde Sanatkar İzleri**, 1. Baskı, İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2024.

[91] Affan Egemen, **a.g.e.**, s. 471-473.
[92] İrem Bülbül-Çiğdem Şenarslan (Haz.), **a.g.e.**, s. 156.
[93] Kazım Çeçen, **a.g.e.**, s. 173.
[94] Enes Keskin, **İstanbul'un Semtleri: Kısıklı**, İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2003, s. 10.
[95] Betül Gelengül Ekinci, **a.g.t.**, s. 467.

Bülbül İrem-Şenarslan Çiğdem (Haz.), **Bir Medeniyet Mirası İstanbul Çeşmeleri**, İstanbul, İBB KUDEB, 2016.

Çeçen, Kazım, **İstanbul'da Osmanlı Devrindeki Su Tesisleri**, Basım yeri yok, İstanbul Teknik Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Tarihi Araştırma Merkezi No: 1, 1984.

Egemen Affan, **İstanbul'un Çeşme ve Sebilleri (Resimleri ve Kitabeleri İle 1165 Çeşme ve Sebil)**, İstanbul, Arıtan Yayınevi, 1993.

Ekimci, Betül Gelengül, **Üsküdar'ın Vakıf Eser Kültür Mirası ve Korunması İçin Öneriler**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2011.

Ertuğ Necdet (Ed.), **İstanbul Tarihi Çeşmeler Külliyatı**, C. 2, İstanbul, İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi, 2006.

Haskan Mehmet Nermi, **Yüzyıllar Boyunca Üsküdar 3**, İstanbul, Üsküdar Belediyesi, 2001.

Kara Pilehvarian Nuran, Urfalıoğlu Nur vd., **Osmanlı Başkenti İstanbul'da Çeşmeler**, 1. Baskı, İstanbul, YEM Yayın, 2000.

Keskin, Enes, **İstanbul'un Semtleri: Kısıklı**, İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2003.

Ödekan Ayla, "Çeşmeler", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. II, s.488-491, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 1994.

Sarıdikmen Gül, **İstanbul'un 100 Çeşmesi ve Sebili**, İstanbul, İBB Kültür A.Ş., 2010.

Sarımeşe, Fatih, **Ulusal Mimarlık Dönemi'nde İstanbul'da Yapılan Restorasyon ve Koruma Uygulamaları**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2022.

Tanışık, İbrahim Hilmi, **İstanbul Çeşmeleri II-Beyoğlu ve Üsküdar Cihetleri**, İstanbul, Maarif Matbaası, 1945.

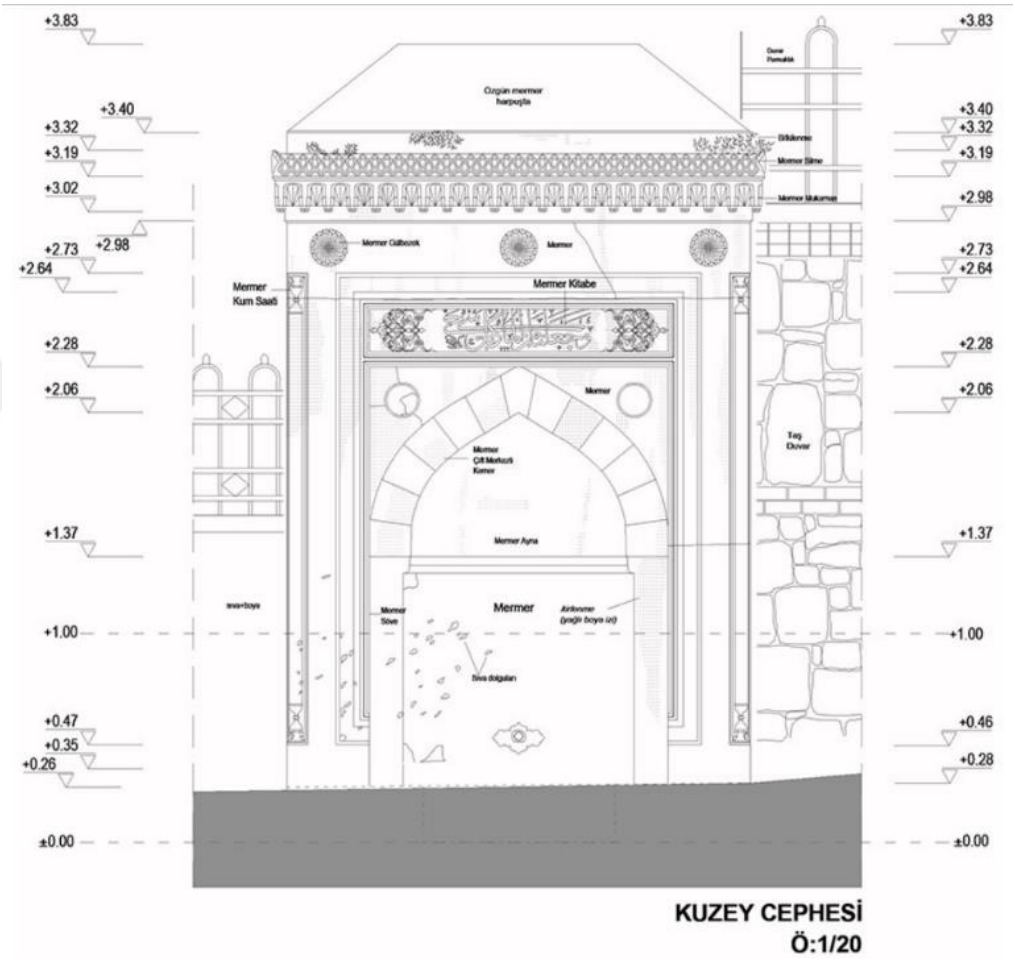

Çizim 2.5 : Abdullah Ağa Çeşmesi Cephesi (https://www.yd.com.tr/istanbul-cesme.html, Erişim Tarihi 09.06.2023.)

Resim 2.23 : Kısıklı Abdullah Ağa Çeşmesi Genel Fotoğrafı

Resim 2.24 : Kısıklı Abdullah Ağa Çeşmesi Kitabe, Rozet ve Mukarnaslı Kısımlar

Resim 2.25 : Kısıklı Abdullah Ağa Çeşmesi Kitabesi

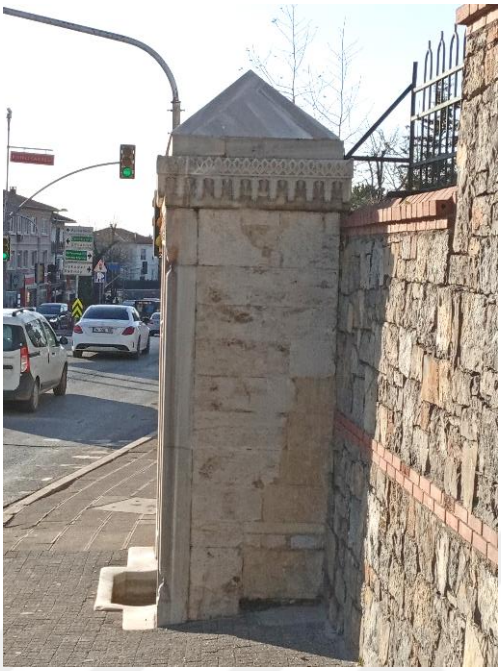

Resim 2.26 : Kısıklı Abdullah Ağa Çeşmesi Güneydoğu Yönünden Görünüşü

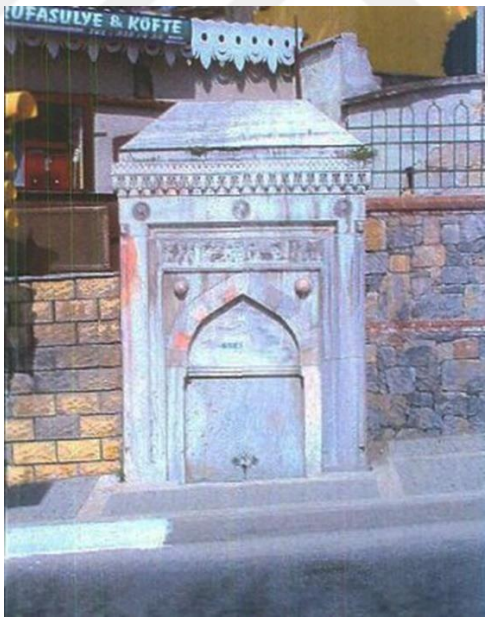

Resim 2.27 : Abdullah Ağa Çeşmesi Eski Fotoğrafı (İBB Kudeb arşivi)

Katalog No: 10

Yapının Adı: Erenköy İstasyon Çeşmesi

Plan ve Çizimler: Çizim 2.6

Resimler: Resim 2.28-2.31

Konumu: Çeşme Erenköy'de, Hatboyu Sokak'tadır.

Banisi: Yapı, bir anne tarafından Fahir ve Fatma isimlerindeki ölen iki çocuğu anısına yaptırılmıştır. Annenin ismi bilinmemektedir.[96]

Mimarı: Çeşmenin mimarı bilinmemektedir fakat kitabesi Hattat İsmail Hakkı Altunbezer tarafından yazılmıştır.[97] Ayna taşında yeralan kitabenin altında *"Ketebehu Hakkı"* şeklinde yazılmış hattat imzası bulunmaktadır.[98]

Tarihçesi: Söz konusu çeşmenin kitabesinin[99] sonundaki *"1340"* tarihinden çeşmenin 1921 yılında inşa edildiği anlaşılmaktadır.[100] Çeşme şimdiki yerine farklı bir yerden getirilmiştir. Erenköy'deki Zihni Paşa Camii yakınında bulunduğu düşünülmektedir.[101]

Mimari Özellikleri: Ele alınan çeşme tek cephelidir. Kütle kompozisyonu dikdörtgen prizma şeklindedir. Ön yüzü güneybatı yönüne bakmaktadır. Çeşmenin iki lülesi vardır. İki lülenin suyu da aynı yalağa akar. Lülerin herbirinin üzerinde birer atnalı kemer vardır. Atnalı kemerleri arasında bir sütunce, üzerinde ise kitabe görülür. Kemerler ve kitabeleri üç yandan düz bir korniş çevreler. Çeşmenin tepesinde üçgen alınlık ve alınlığın iki yanında babalar vardır. Alınlık ve babalar geniş bir saçak üzerindedir. Çeşmenin güneydoğu ve kuzeybatı yüzüyle kuzeydoğu yüzleri sadedir.

---

[96] İbrahim Hilmi Tanışık, **a.e.**, s. 476.
[97] Reyal Siyahhan, **İstanbul'un Semtleri: Erenköy**, İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2003, s. 20.
[98] Necdet Ertuğ (Ed.), **a.g.e.**, s. 98; Kubilay Arpacı, **a.e.**, s. 169.
[99] Kitabe *''Nur-i- çeşmenin hayırdır olsun sebil bu çeşmesar 1340''*, *''Ve min-el-mai külle şey-in hayy''*, *''Ve cealna min-el-ma-i külle şey-in hayy''*, *''Ketebehu Hakkı''* yazılıdır. İbrahim Hilmi Tanışık, **a.g.e.**, s. 476 .
[100] Affan Egemen, **a.g.e.**, s. 269.; Kubilay Arpacı, **a.e.**, s. 169.
[101] Belgin Demirsar, "Erenköy İstasyon Çeşmesi", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C.III., s. 179, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 1994.

Süsleme Özellikleri: İncelenen çeşmede kabartma tekniğiyle yapılmış süslemeler yer alır. Atnalı kemer üzerindeki alınlık rumi, palmet, rozet, karanfil ve yaprak motifleriyle bezenmiştir. Çeşmenin taç kısmındaki motifleri ise rumi, üzüm salkımları ve yapraklar oluşturur. Taç kısmının üst kısımları kıvrımlıdır ve tepesi palmet biçimindedir. Palmet biçimindeki tepe kısmının yüzeyinde palmet kabartmalarına rastlanır. Çeşmenin üst köşesindeki babaların tepesi yivlidir.

İnşa Tekniği ve Malzemesi: Çeşme mermer malzemeden yapılmıştır.[102]

Günümüzdeki Durumu: Erenköy İstasyon Çeşmesi orjinalliğini muhafaza etmektedir. İki musluğundan birinden su akmamaktadır. Buna ek olarak çeşmenin kirli olduğu göze çarpmaktadır.

Seçme Kaynakça:

Arpacı, Kubilay, **İstanbul Mimarisinde Sanatkar İzleri**, 1. Baskı, İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2024.

Demirsar Belgin, "Erenköy İstasyon Çeşmesi", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. III, s. 179, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Orta Yayını, 1994.

Egemen Affan, **İstanbul'un Çeşme ve Sebilleri (Resimleri ve Kitabeleri İle 1165 Çeşme ve Sebil)**, İstanbul, Arıtan Yayınevi, 1993.

Ertuğ Necdet (Ed.), **İstanbul Tarihi Çeşmeler Külliyatı**, C. 1, İstanbul, İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi, 2006.

Kara Pilehvarian Nuran, Urfalıoğlu Nur vd., **Osmanlı Başkenti İstanbul'da Çeşmeler**, 1. Baskı, İstanbul, YEM Yayın, 2000.

Kızılkayak, Görkem (Haz.), **Kaynak'tan Mahalleye Ab-ı Hayat: Kadıköy Çeşmeleri**, İstanbul, Kadıköy Belediyesi, 2011.

[102] Affan Egemen, **a.g.e.**, s. 269.

Siyahhan, Reyal, **İstanbul'un Semtleri: Erenköy**, İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2003.

Tanışık, İbrahim Hilmi, **İstanbul Çeşmeleri II-Beyoğlu ve Üsküdar Cihetleri**, İstanbul, Maarif Matbaası, 1945.

Urfalıoğlu Nur, "İstanbul'un Çeşme ve Sebilleri", Büyük İstanbul Tarihi: Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla, Cilt:8, s. 468-48, İstanbul, İBB Kültür A.Ş. ve TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2015.

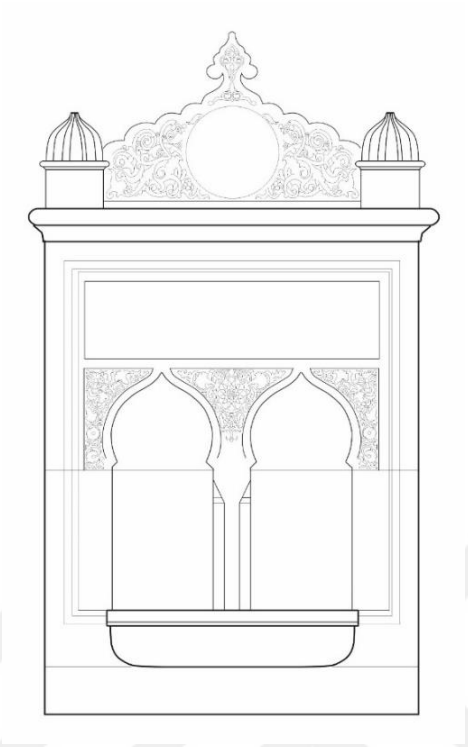

Çizim 2.6 : Erenköy İstasyon Çeşmesi Cephe Çizimi (Çizim: Kıvanç KOÇAK)

Resim 2.28 : Erenköy İstasyon Çeşmesi Genel Fotoğraf

Resim 2.29 : Erenköy İstasyon Çeşmesi Cephe Görünümü

Resim 2.30 : Erenköy İstasyon Çeşmesi Alınlık Detayı

Resim 2.31 : Erenköy İstasyon Çeşmesi Süsleme ve Kemer Detayı

2.2. Eğitim Yapıları

Katalog No: 11

Yapının Adı: Fatih 18. İlk Mektep (Fatih 18. İlk Mektep, Ali Kuşçu İlkokulu, Şeyhülislam Hayri Efendi İlköğretim Okulu, Şeyhülislam Hayri Efendi İlkokulu)

Plan ve Çizimler: Plan 2.1, Harita 2.5

Resimler: Resim 2.32-2.47

Konumu: İncelenen yapı Zeyrek Mahallesi, Tetimmeler Sokağı, No: 26, Fatih/ İstanbul adresindedir. Yapı 2441 ada, 12 parsel ve 454 paftadadır.[103]

Banisi: Bilinmiyor.

Mimarı: Bilinmiyor.

Tarihçesi: Yapının yerinde Fatih Külliyesi'nin Tetimme Medreseleri bulunmaktaydı. 1908'deki Çırçır Yangını'nda medrese harap olunca yerine günümüzdeki yapı yaptırılmıştır.[104]Bu bina Alman Mavileri'nde[105] de görülür. Buna göre bu yapı 1914 yılından önce inşa edilmiştir.

Mimari Özellikleri: Okulun iki binası bulunmaktadır. İki bina da U planlıdır ve bodrum katla beraber iki katlıdır. Yapılar eğimli bir arsa üzerindedir giriş cepheleri kuzeydoğu cephesidir. Binaların doğu cephesinde U'nun kolları diğer binalarla bitişik nizamlıdır. Binaların doğu cepheleriyle batı cepheleri arasında kot farkı vardır. Her iyi yapı da dört yöne eğimli kırma çatıyla örtülüdür.

Kuzeyde bulunan binanın ön cephesinde sivri kemerli; arka cephesinde, kuzeybatı ve güneydoğu cephesinde basık kemerli pencereler mevcuttur. Ön cephesinde pencereler arasında bulunan plasterler cepheye düşey etki vermiştir. Ön

[103] https://imarsorgula.com/fatih-e-imar/ Erişim: 25. 03/ 2022.
[104] Semavi Eyice, "Fatih Külliyesi", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. 3, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 1994, s. 268.
[105] https://kentrehberi.fatih.bel.tr/webgis/ Erişim Tarihi: 11/04/2025.

cephenin bodrum kat pencereleri kare biçimlidir. Diğer cephelerin bodrum kat pencereleri dikdörtgen biçimlidir. Ana girişin önünde iki kollu merdiven görülür. Arka cephesinde bir kapısı daha vardır. Ana girişin arka tarafında bir koridor uzanır. Koridorun arka tarafında dikdörtgen planlı derslikler mevcuttur. Kuzeybatı cephesinde bodrum kata inen bir kapı vardır. Söz konusu yapı dört yöne eğimli kırma çatıyla örtülüdür. Yapının batı, kuzey ve güney cephelerinin alt kısımları kesme taş izlenimi verecek şekilde yatay derzlemelerle sıvanmıştır.

Güneyde bulunan binanın batı, kuzey ve güney taraflarında dikdörtgen planlı derslikler bulunur. Kuzey tarafında lavabolar vardır. Arada kalan kısımda günümüzde salondur fakat önceden bu kısmın da üzeri açık durumdaydı. Binanın batı, kuzey ve güney cephelerinde bulunan pencereler basık kemerlidir. Bu bina diğer binaya göre daha yüksek kottadır. Enlemesine gelişen yatay hatlı bir cephe kuruluşu vardır. Dış cephelerde, duvar dokusunda kesme taş görünümündedir.

Süsleme Özellikleri: Ele alınan binalarda yalnızca dış cephede süsleme ögesi bulunmaktadır. Dış cephede silmeler mevcuttur. Kuzeyde bulunan giriş cephesinde pencereler üzerinde şerit silmeler ve bodrum katı seviyesinde bir korniş mevcuttur. Diğer cephelerinde pencerelerin üzerinde şerit silmeler görülür.

Güneyde konumlanan binanın batı, kuzey ve güney cephelerinde şerit silmeler mevcuttur. Bu silme pencerelerin üzerinden geçerek üç cepheyi de sarmaktadır. Doğu cephesinde sonradan değişiklikler yapıldığı için özgün durumu bilinmemektedir.

İnşa Tekniği ve Malzemesi: İncelenen bina yığma bir yapıdır ve tuğla malzemeyle inşa edilmiştir. Pencerelerinde lokma parmaklıklı şebekeler vardır.

Günümüzdeki Durumu: Günümüzde yapının kuzeydoğu tarafında inşa edilmiş binalar yapıyı sıkıştırmaktadır. Onun dışında söz konusu yapı inşa edildiği dönemin izlerini taşımaktadır.

Seçme Kaynakça:

Anonim, **İstanbul Okulları Kılavuzu**, İstanbul, İstanbul Öğretmenleri Yayınlarından: 3, Cumhuriyet Matbaası, 1938.

Dağdelen, İrfan (Haz.), **Alman Mavileri: 1913-1914 I. Dünya Savaşı Öncesi İstanbul Haritaları**, İstanbul, İBB Kültür A.Ş. Yayınları, 2016.

Eyice, Semavi, "Fatih Külliyesi", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. 3, s. 265-270, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 1994.

Küçük, Melih, **İstanbul Tarihi Yarımada ve Çevresinde Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Okulları Mimarisi (1923 – 1938)**, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2001.

Pervititch Jacques, **Sigorta Haritalarında İstanbul/ İstanbul In The Insurance Maps of Jacques Pervitich**, Proje Koordinatörleri Seden Ersoy, Çağatay Anadol, İstanbul, Tarih Vakfı, Basım Yılı Yok.

Yazıcı Metin, Nurcan- Şahin, Soner- Sönmezer, Şükrü- Seçkin, Selçuk, Aytaç, Nazhan, ‘’İstanbul Fatih’te Birinci Ulusal Mimarlık Üslubundaki Eğitim Yapıları’’, **Sanat Tarihi Yıllığı – Journal of Art History**, 32, 2023, s. 453-513.

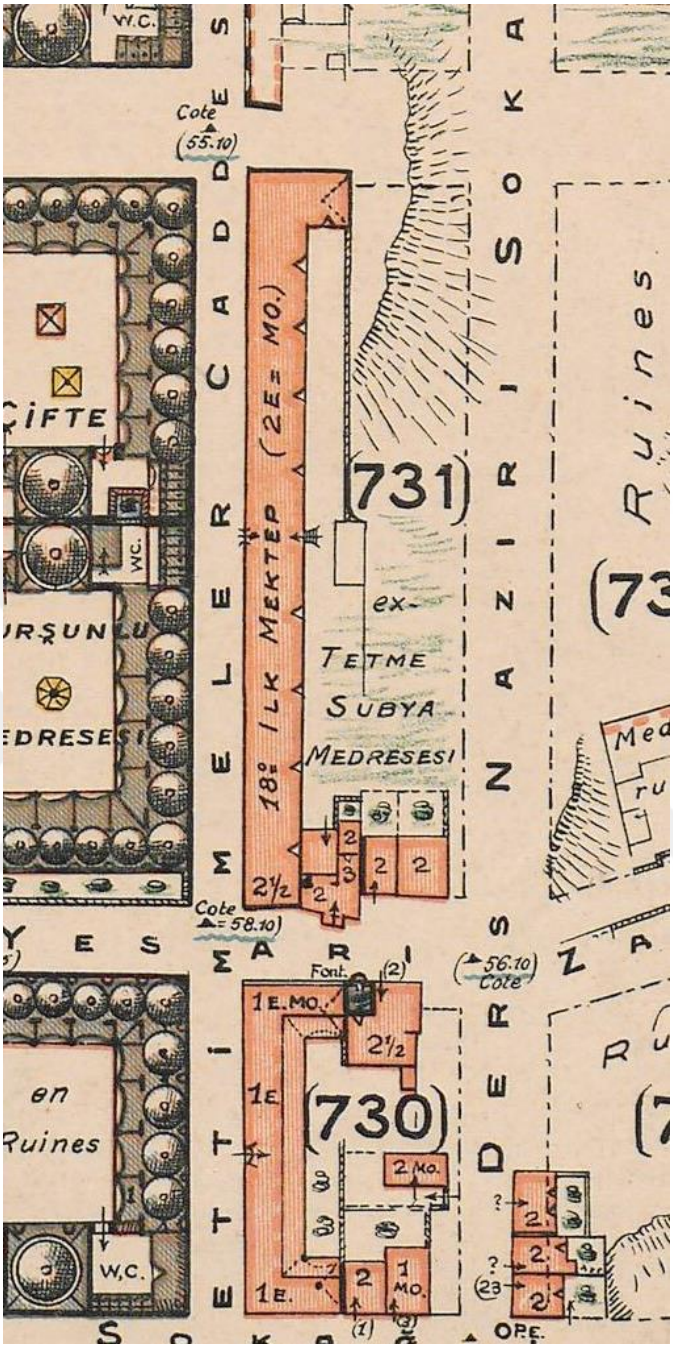

Harita 2.5 : Fatih 18. İlk Mektep Vaziyet Planı (Pervititch Haritaları, Salt Araştırma, https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/110018 erişim tarihi 19.04.2023.)

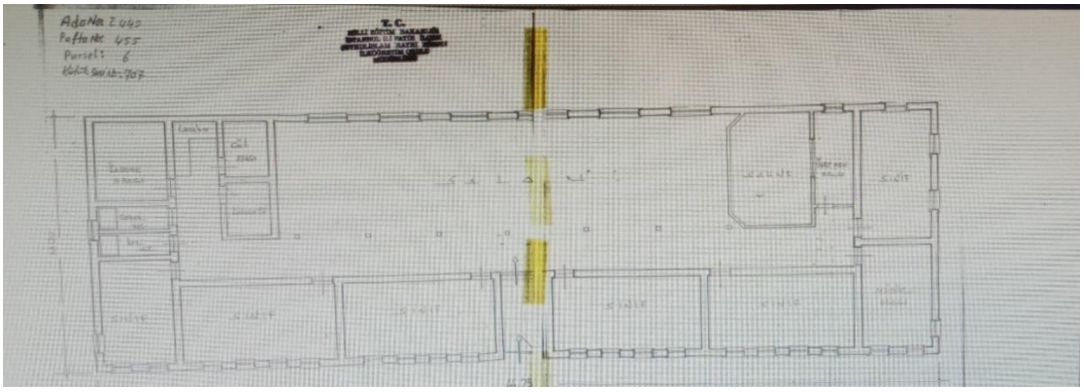

Plan 2.1 : Fatih 18. İlk Mektep B Blok Zemin Kat Planı (İstanbul IV Numaralı KVKK 5862 numaralı dosya)

Resim 2.32 : Fatih 18. İlk Mektep A Blok Genel Fotoğrafı

Resim 2.33 : Fatih 18. İlk Mektep A Blok Güneybatı Cephesi

Resim 2.34 : Fatih 18. İlk Mektep A Blok Kuzeybatı Cephesi

Resim 2.35 : Fatih 18. İlk Mektep A Blok Kuzeydoğu Cephesi

Resim 2.36 : Fatih 18. İlk Mektep A Blok Depo

Resim 2.37 : Fatih 18. İlk Mektep A Blok Koridor (Şerafettin Turan (Haz.), **a.g.e.**, s. 395)

Resim 2.38 : Fatih 18. İlk Mektep A Blok İç Mekan Pencere Görünümü (İstanbul IV Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu 5862 Numaralı Dosya)

Resim 2.39 : Fatih 18. İlk Mektep B Blok Genel Fotoğrafı

Resim 2.40 : Fatih 18. İlk Mektep B Blok Güneybatı Cephesi

Resim 2.41 : Fatih 18. İlk Mektep B Blok Kuzeybatı Cephesi

Resim 2.42 : Fatih 18. İlk Mektep B Blok Güneydoğu Cephesi

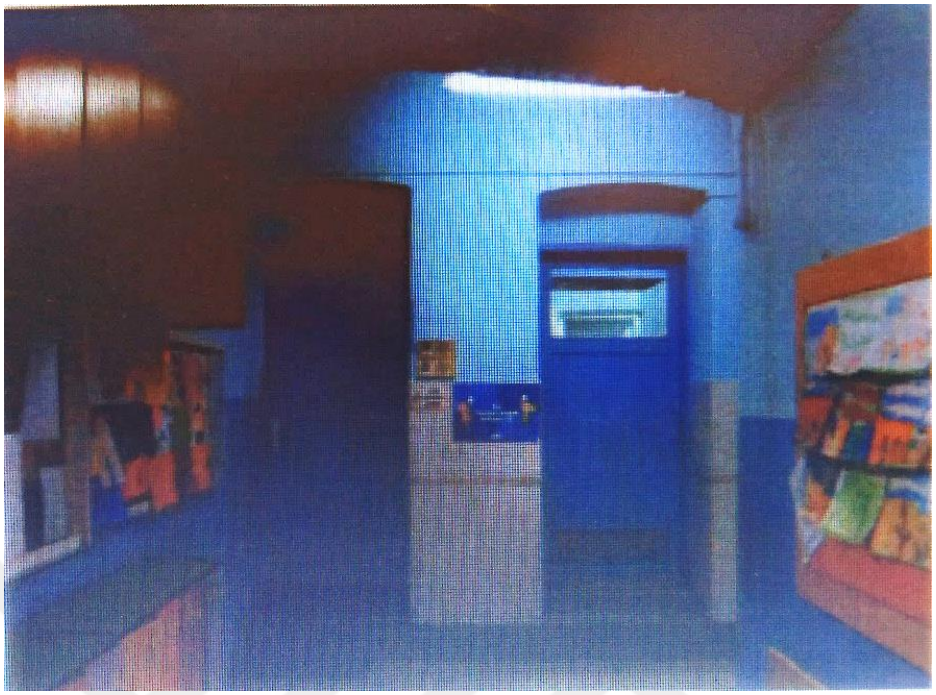

Resim 2.43 : Fatih 18. İlk Mektep B Blok Koridor Fotoğrafı (İstanbul IV Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu 5862 Numaralı Dosya)

Resim 2.44 : Fatih 18. İlk Mektep 20/04/1966 tarihli fotoğrafı (İstanbul IV Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu 5862 Numaralı Dosya)

Resim 2.45 : Fatih 18. İlk Mektep Eski Fotoğrafı (İBB Atatürk Kitaplığı Nadir Eserler Arşivi)

Resim 2.46 : Fatih 18. İlk Mektep Eski Fotoğrafı (İBB KUDEB Arşivi)

Resim 2.47 : Fatih 18. İlk Mektep Eski Fotoğrafı (İBB KUDEB Arşivi)

Katalog No: 12

Yapının Adı: Mevlanakapı Mekteb-i İbtidaisi (Mevlanakapı Mekteb-i İbtidaisi, Ömer Naci Bey Okulu, 50. İlkokul, Mevlanakapı Anaokulu-Eğitim Uygulama Okulu ve Mesleki Eğitim Merkezi, Hüma Hatun Özel Eğitim Anaokulu)

Plan ve Çizimler: Çizim 2.7, Harita 2.6

Resimler: Resim 2.48-2.51

Konumu: Yapı Mevlanakapı Mahallesi, Hacı Evliya Cami Sokak, No: 3 Fatih/İstanbul adresindedir. 1408 ada, 357 pafta ve 20 parseldedir.[106]

Banisi: Yapı Maarif Nezareti tarafından yaptırılmıştır.[107]

Mimarı: Yapının Keşf-i Evvel'i ve Keşfi Sani'si Maarif Nezareti Mimarı Pavli Efendi tarafından yapılmıştır.[108]

Tarihçesi: Yapının yanında bulunan Hacı Evliya Camii'nin bitişiğinde ahşap bir okul binası vardı.[109] Bu binanın yetersizliğinden dolayı, Maliye Mümeyyizlerinden Hacı Tevfik Efendi'nin varislerinin verdiği araziye 1910 yılında günümüzdeki bina inşa edilmiştir.[110] İnşa edildikten sonra uzun yıllar ilkokul olarak kullanılan yapı mesleki eğitim okulu olmuş, günümüzde de Özel Eğitim Anaokulu olarak kullanılmaktadır.[111]

Mimari Özellikleri: Yapı kareye yakın dikdörtgen planlıdır ve iki katldır. Ana girişi batı cephesinin ortasındadır. Cepheler geniş saçaklarla nihayetlenir ve cephelerde dışa

---

[106] Şerafettin Turan (Haz.), **a.e.**, s. 332; İrfan Dağdelen (Haz.), **Alman Mavileri: 1913-1914 I. Dünya Savaşı Öncesi İstanbul Haritaları**, İstanbul, İBB Kültür A.Ş. Yayınları, 2016, s. 613-614.
[107] Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi MF. MKT. 00985.00037.001/2/3; Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi MF.İBT.00297.31.
[108] Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi MF. MKT. 00985.00037.001/2/3; Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi MF.İBT.00297.31.
[109] Şerafettin Turan (Haz.), **a.g.e.**, s. 333.
[110]Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi MF. MKT. 00985.00037.001/2/3; Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi MF.İBT.00297.31; Şerafettin Turan (Haz.), **a.g.e.**, s. 333.
[111] İrfan Dağdelen (Haz.), **a.e.**, s. 614; Anonim, **İstanbul Okulları Kılavuzu**, İstanbul, İstanbul Öğretmenleri Yayınlarından: 3, Cumhuriyet Matbaası, 1938, s. 16.

taşan kısımlar bulunmaz. Kapı açıklığı ve pencere açıklıkları basık kemerlidir. Doğu cephesinde bir kapı daha bulunur. Bina kırma çatıyla örtülüdür.

Batı cephesindeki kapıdan yapıya giriş sağlanır. İç mekanda ana giriş kapısının arkasında bir koridor uzanır. Koridorun diğer tarafında merdivenler ikinci giriş kapısı bulunur. Koridorun kuzey ve güney taraflarında ikişer derslik bulunur. Zemin katın bu plan şeması üst katta da görülür.

Süsleme Özellikleri: Yapıda süsleme ögesi bulunmamaktadır.

İnşa Tekniği ve Malzemesi: Ele alınan yapı yığma olarak ve tuğla[112] malzemeden yapılmıştır

Günümüzdeki Durumu: Yapının iyi durumdadır. Dış cephesi orjinalliğini koruyarak günümüze ulaşmıştır. İç mekanındaki onarımlarda yeni malzemeler kullanıldığı göze çarpar

Seçme Kaynakça:

Anonim, **İstanbul Okulları Kılavuzu**, İstanbul, İstanbul Öğretmenleri Yayınlarından: 3, Cumhuriyet Matbaası, 1938.

Dağdelen İrfan (Haz.), **Alman Mavileri: 1913-1914 I. Dünya Savaşı Öncesi İstanbul Haritaları**, İstanbul, İBB Kültür A.Ş. Yayınları, 2016.

Turan Şerafettin (Haz.), **Tarihe Tanıklık Eden Okullar 1**, Ankara, İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü, 2010.

[112] https://kentrehberi.fatih.bel.tr/webgis/ Erişim Tarihi: 11/04/2025.

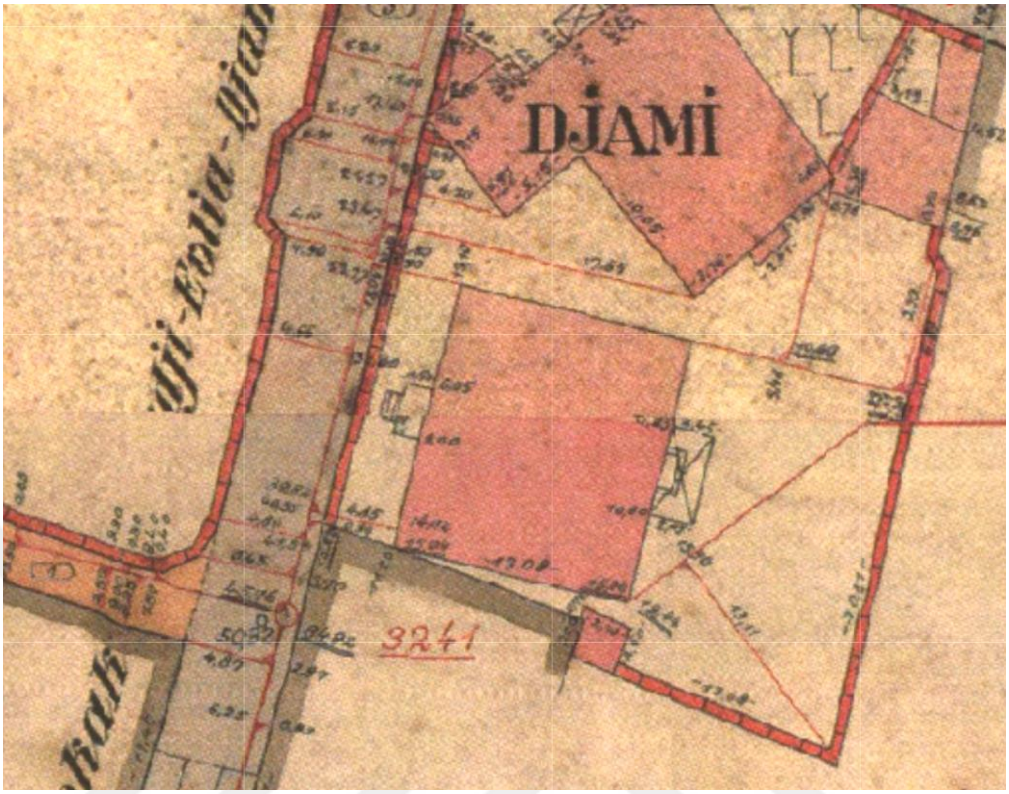

Harita 2.6 : Mevlanakapı Mekteb-i İbtidaisi Vaziyet Planı (Alman Mavileri Fatih Kent Rehberi https://kentrehberi.fatih.bel.tr/webgis/ Erişim Tarihi 03.05.2023.)

Çizim 2.7 : Mevlanakapı Mekteb-i İbtidaisi Sokak Siluetinden Giriş Cephesi Detayı Çizimi (İstanbul IV Numaralı KVKK 5846 numaralı dosya)

Resim 2.48 : Mevlanakapı Mekteb-i İbtidaisi Genel Görünüşü

Resim 2.49 : Mevlanakapı Mekteb-i İbtidaisi Giriş Cephesi

Resim 2.50 : Mevlanakapı Mekteb-i İbtidaisi Doğu Cephesi

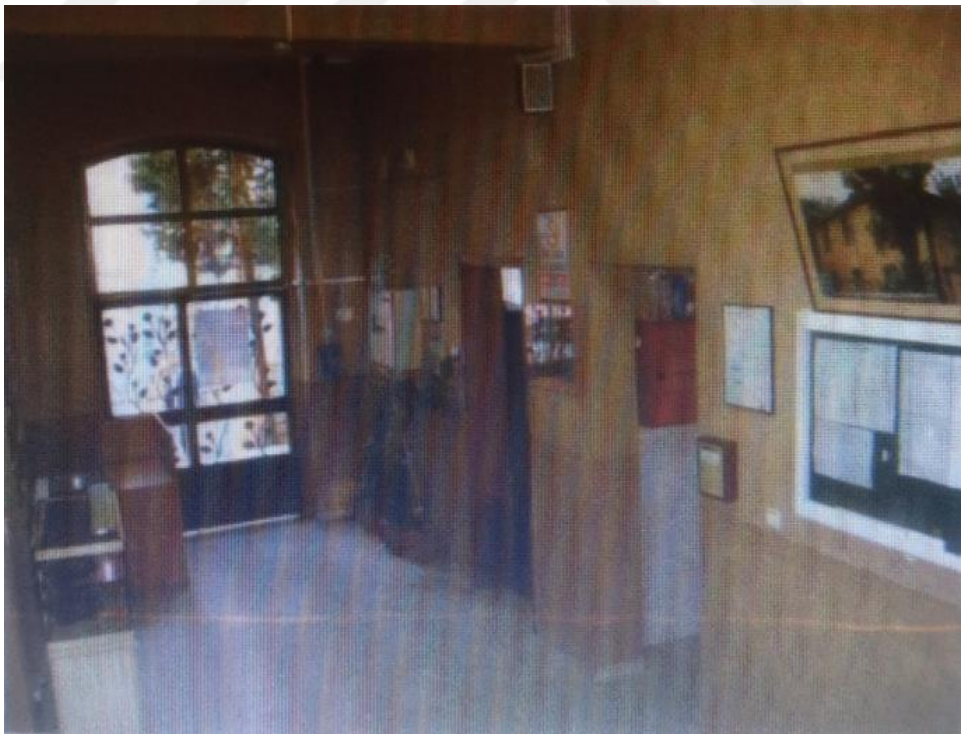

Resim 2.51 : Mevlanakapı Mekteb-i İbtidaisi Zemin Kat Koridoru (İstanbul IV Numaralı KVKK 5846 numaralı dosya)

Katalog No: 13

Yapının Adı: Gelenbevi İdadisi (Gelenbevi İdadisi, Gelenbevi Sultaniyesi, Gelenbevi Sultanisi, Gelenbevi Mektebi, Gelenbevi Orta Mektebi, Gelenbevi Ortaokulu, Gelenbevi Lisesi, Gelenbevi Anadolu Lisesi)

Plan ve Çizimler: Plan 2.2-2.3, Çizim 2.8

Resimler: Resim 2.52-2.60

Konumu: Eser Zeyrek Mahallesi, Yesarizade Caddesi, No: 33/A Fatih/İstanbul adresindedir. Bina 2412 ada, 454 pafta ve 1 parselde konumlanmıştır.[113]

Banisi: 1911 tarihli ilk binanın yapılarak okulun kuruluşunda o dönemin Maarif Nezareti Maarif Nazırı Said Bey'in önemli rolü vardır.[114]

Mimarı: Salt Galata'nın arşivinde bulunan bir 21 Kasım 1909 tarihini taşıyan bir plan[115] ve cephe çiziminde[116] mimar George Couloutros'un mimar olarak imzası bulunmaktadır. Buna göre yapının mimarının Georges Couloutros olduğu söylenebilir.[117] Yapının keşfi sanisi Mimarlık Odası'nda[118], 1911-1912 yıllarında Levazım Müdür Muavini Kemal Bey ile Mimar Sarrafyan ve Tahtaciyan Efendiler tarafından hazırlanmıştır.[119] 1918 yılında geçirdiği yangından sonra Mimar Alaaddin tarafından zemin katının planı çizilmiştir.[120]

---

[113] Şerafettin Turan (Haz.), **a.g.e**, s. 306.
[114] Mehmet Gündüz, "Osmanlı'dan Günümüze Uzanan Bir Eğitim Kurumu: Gelenbevi İdadisi", **Milli Eğitim**, Cilt: 48, Sayı, 224, 2019, s. 216-217.; Oya Şenyurt, ''Gelenbevi İdadisi'nin İnşa ve Tamirine İlişkin Arşiv Belgelerine Yansıyanlar'', **Osmanlı Mimarisine Dair Kısa Okumalar**, 1. Baskı, İstanbul, Cinius Yayınları, 2023, s. 129.
[115] https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/192751 erişim tarihi 16/11/2021.; Oya Şenyurt, **a.g.m.**, s. 130-133.
[116] https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/192750 erişim tarihi 16/11/2021; Oya Şenyurt, **a.g.m.**, s. 130-133.
[117] Oya Şenyurt, Georges Couloutros'un yapının müteahhiti olduğunu yazmıştır. Şenyurt Oya, **İstanbul Rum Cemaatinin Osmanlı Mimarisindeki Temsiliyeti**, 1. Baskı, İstanbul, Doğu Kitabevi, 2012, s. 190;Georges Couloutros imzalı çizimde Maarif Nezareti Mimari Mustafa Nadi'nin ismi de yazılır. Oya Şenyurt, **a.g.m.**, s. 131-133.
[118] Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi MF-.MKT-1178-51-1.
[119] Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi MF-İBT-308; Nurcan Yazıcı Metin, Soner Şahin vd., ''İstanbul Fatih'te Birinci Ulusal Mimarlık Üslubundaki Eğitim Yapıları'', **Sanat Tarihi Yıllığı**, Sayı: 32, 2023, s. 476.
[120] Oya Şenyurt, **a.g.m.**, s. 134.

Tarihçesi: Yapının mimar Georges Couloutros imzalı 21 Kasım 1909 tarihli planına göre inşasına 1909[121] yılında başlanmış, 1911[122] yılında inşaası tamamlanmıştır. Yapıya 1912 yılında ahşap olarak üçüncü kat eklenmiştir.[123] Birinci Dünya Savaşı'nda hastane olarak kullanılmıştır.[124]

Okul binası 31 Mayıs 1918 tarihli Cibali-Fatih-Altımermer yangının etkilenmiştir.[125] Buna ek olarak 31 Mart 1919 tarihinde meydna gelen büyük çırçır yangınında da hasar görmüştür. Yapı 1924 yılında, Millet Meclisi üyesi Sarıklı Hilmi Efendi ve Maarif Nazırı Saffet Bey'in yardımıyla tamir ettirilmiş ve iki katlı olarak günümüzdeki durumuna getirilmiştir. Yapı 1926'ya kadar lise seviyesinde eğitim için kullanılmıştır. 1926'dan 1991'e kadar ortaokul olarak kullanılmış ve 1991'de beri liseye çevrilmiş,[126] 2005 yılında da anadolu lisesi olmuştur.[127]

Mimari Özellikleri: Bina eğimli bir arsada yer alır; bundan dolayı ön ve arka cephelerde kot farkı söz konusudur. Yapının özgün hali zemin katla beraber iki katlıdır ve plan şeması U biçimindedir. Son yıllarda ikinci kat eklenmiştir. Giriş cephesi güneydoğu cephesidir. Giriş kısmı dışa taşırılarak ön cephe vurgulanmıştır. Pencere açıklıkları basık kemer, yuvarlak kemer ve düz lentolarla geçilmiştir. Cepheler dönem özelliği olarak yatay derzlerle kesmetaş görünümü almıştır. Bina kırma çatıyla örtülüdür.

Güneydoğu cephesinde bulunan kapı ana giriştir. Giriş dikdörtgen planlıdır ve iki yanında da dikdörtgen biçimli odalar bulunur. Giriş kısmından kuzeydoğu-güneybatı yönlerinde uzanan koridora çıkılır. Koridorun güneydoğu tarafında

---

[121] https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/192751 erişim tarihi 16/11/2021.
[122] Atilla Yayım- Mustafa Yaşar vd., **Cumhuriyetimizin 75. Yılında İstanbul Eğitim Belgeseli**, İstanbul, T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, 1998, s. 323.; İrfan Dağdelen (Haz.), **a.g.e.**, s. 435.; M. Ulvi Günpınar, Aynur Özcan vd., **İstanbul-20. Yüzyıl'dan 21. Yüzyıl'a Necip Bey Haritaları'ndan Günümüze Öncesi ve Sonrası**, I. Cilt, 1. Baskı, İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Mimar Sinan Vakfı Yayınları No:1, 2013, s. 326,332.
[123] Atilla Yayım- Mustafa Yaşar vd., **a.e**, 1998, s. 323.
[124] Melih Küçük, **a.g.t.**, s. 111.
[125] Oya Şenyurt, **a.g.m.**, s. 134.
[126] Abdullah Yurdabakan- Yaşar Koçak vd. (Haz.), **Tarihi 100 Lise**, Basım yeri yok, Milli Eğitim Bakanlığı Genel Yayın No: 6573, 2017, s. 105.; Cumhuriyet'in ilk yıllarında ''11. Mektep'' adını almıştır. Anonim, **İstanbul Okulları Kılavuzu**, İstanbul, İstanbul Öğretmenleri Yardım Cemieyeti Yayınlarından: 3, Cumhuriyet Matbaası, 1938, s. 14.
[127] M. Ulvi Günpınar, Aynur Özcan vd, **a.g.e.**, s. 332.

pencereler yeralırken, kuzeybatısını dikdörtgen planlı birimler oluşturmaktadır. Girişin karşısında bulunan mekan daha büyük ve yapının dışına taşmaktadır. Bu koridor ön cephedeki kanatların içine girmektedir. Kanatların içerisinde biri kareye yakın olmak üzere dikdörtgen planlı ikişer hacim bulunur. Yapının kuzey ve batı köşelerinde kareye yakın dikdörtgen planlı hacimler bulunur. Bu hacimler arka cephede dışa taşmaktadır. Koridorun köşelerinde bulunan merdivenlerden diğer katlara çıkılır. Arka cephe tarafında bir merdiven daha bulunur. Güneydeki ve kuzeydeki kanatta birer giriş daha bulunur.

Yapının üst katında zemin katla benzer mekan kurgusu görülür. Tüm birimler kuzeydoğu güneybatı yönünde uzanan bir koridora açılır. Koridor giriş cephesindeki kolları içine kadar uzanır fakat koridor burada zemin kattan daha kısadır. Kanatlarda koridorun tam karşısında dikdörtgen biçimli birer dar oda bulunur. Hemen yanlarında ise dikdörtgen planlı birer büyük odaya rastlanır. Girişin üzerindeki alan dikdörtgen planlı bir mekandır. Koridorun güneydoğu tarafında geriye kalan yerlerde pencereler bulunur. Koridorun kuzeybatı yönünde farklı büyüklüklerde dikdörtgen planlı mekanlara yer verilmiştir.

İncelenen yapının tüm cepheleri çıkmalarla dışa taşırılarak cepheler hareketlendirilmiştir. Tüm cephelerde pencereler arasındaki silmelerden dolayı enine bölünmeler görülür. Giriş cephesinde yapının aksında girişin de bulunduğu çıkma, cephenin iki yanında U planın kanatları vardır. Ön cephede zemin kat pencereleri basık kemerli ve yuvarlak emerlidir; üst katta ise kareye yakın dikdörtgen biçimlidir. Giriş çıkmasının önünde merdivenler mevcuttur. Çıkmanın ortasında basık kemerli bir kapı, kapının iki yanında pencereler bulunur. Çıkmadaki zemin kat ve birinci kat pencereleri yuvarlak kemerlidir. Giriş çıkmasının yan taraflarında da pencereler bulunur. Yan kanatlarda da güneybatı ve kuzeydoğu yönlerine bakan kapılar ve kapıların önünde merdivenler görülür.

Güneybatı ve kuzeydoğu cephelerde, cephelerinin ortasında bulunan çıkma cephelere hareket katmıştır. Zemin katın ve birinci katın pencere açıklıkları basık kemerlerle geçilmiştir. Dışa taşkın yerlerin içerisinde merdivenler bulunması dolayısıyla pencereler de kat aralarındadır. Bu alandaki pencerelerin altta olanı basık

kemerli, üstte olanı da dikdörtgen biçimlidir. Cephelerde dışa taşıntılı yerde düz lentolu birer kapı da yer alır.

Kuzeybatı cephede dışa taşıntılı kısımlar bulunur. Cephenin kenarlarında ve ortasında buluna çıkmalar cepheye hareketlilik katar. Burada zemin kat pencereleri ve birinci katın pencereleri basık kemerlidir. Pencerelerin arasından geçen yatay silmeler cepheye yatay hatlar verir. Sonradan yapıya eklenen katta bulunan tüm pencereler dikdörtgen biçimindedir.

Süsleme Özellikleri: İncelenen örnek süsleme açısından sadedir. Binanın dış cephe süslemelerini silmeler; iç mekan süslemelerini karosiman kaplamalar oluşturur. Dış cephelerde kat seviyesini gösteren bir silme yapının çevresini sarar. Zemin katın ve birinci katın pencereleri arasında, pencere genişliğinde uzunluğa sahip silmeler bulunur.

Yapının içerisinde zemin karolarının yüzeyinde bir merkezde birleşen baklava dilimleri, onların arasında ise şeritler vardır. Karoların bordürlerinde yapraklar ve dallardan oluşan düzenleme görülür.

İnşa Tekniği ve Malzemesi: Bina betonarme olarak inşa edilmiştir; döşemeleri de volta döşeme tekniğiyle yapıltır. Yapının içerisinde bulunan merdivenler dökme mozaikten, giriş merdivenleri ise mermerden yapılmıştır.[128]

Günümüzdeki Durumu: Yapıya sonradan üçüncü kat eklenmiştir. Günümüzde de restorasyonu devem etmektedir.

Seçme Kaynakça:

Anonim, **İstanbul Okulları Kılavuzu**, İstanbul, İstanbul Öğretmenleri Yardım Cemieyeti Yayınlarından: 3, Cumhuriyet Matbaası, 1938.

Arpacı, Kubilay, **İstanbul Mimarisinde Sanatkar İzleri**, 1. Baskı, İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2024.

[128] Melih Küçük, **a.g.t.**, s. 112.

Dağdelen İrfan (Haz.), **Alman Mavileri: 1913-1914 I. Dünya Savaşı Öncesi İstanbul Haritaları**, İstanbul, İBB Kültür A.Ş. Yayınları, 2016.

Gündüz Mehmet, "Osmanlı'dan Günümüze Uzanan Bir Eğitim Kurumu: Gelenbevi İdadisi", **Milli Eğitim**, Cilt: 48, Sayı, 224, 2019, s. 213-239.

Günpınar M. Ulvi, Özcan Aynur vd., **İstanbul-20. Yüzyıl'dan 21. Yüzyıl'a Necip Bey Haritaları'ndan Günümüze Öncesi ve Sonrası**, I. Cilt, 1. Baskı, İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Mimar Sinan Vakfı Yayınları No:1, 2013.

Küçük, Melih, **İstanbul Tarihi Yarımada ve Çevresinde Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Okulları Mimarisi (1923 – 1938)**, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2001.

Pervititch Jacques, **Sigorta Haritalarında İstanbul/ İstanbul In The Insurance Maps of Jacques Pervitich**, Proje Koordinatörleri Seden Ersoy, Çağatay Anadol, İstanbul, Tarih Vakfı, Basım Yılı Yok.

Şenyurt Oya, **İstanbul Rum Cemaatinin Osmanlı Mimarisindeki Temsiliyeti**, 1. Baskı, İstanbul, Doğu Kitabevi, 2012.

Şenyurt, Oya, ‘’Gelenbevi İdadisi’nin İnşa ve Tamirine İlişkin Arşiv Belgelerine Yansıyanlar’’, **Osmanlı Mimarisine Dair Kısa Okumalar**, 1. Baskı, İstanbul, Cinius Yayınları, 2023, s. 129-138.

Turan Şerafettin (Haz.), **Tarihe Tanıklık Eden Okullar 1**, Ankara, İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü, 2010.

Yayım Atilla- Yaşar Mustafa vd., **Cumhuriyetimizin 75. Yılında İstanbul Eğitim Belgeseli**, İstanbul, T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, 1998.

Yazıcı Metin, Nurcan- Şahin, Soner- Sönmezer, Şükrü- Seçkin, Selçuk, Aytaç, Nazhan, ‘’İstanbul Fatih’te Birinci Ulusal Mimarlık Üslubundaki Eğitim Yapıları’’, **Sanat Tarihi Yıllığı – Journal of Art History**, 32, 2023, s. 453-513.

Yurdabakan Abdullah- Koçak Yaşar vd. (Haz.), **Tarihi 100 Lise**, Basım yeri yok, Milli Eğitim Bakanlığı Genel Yayın No: 6573, 2017.

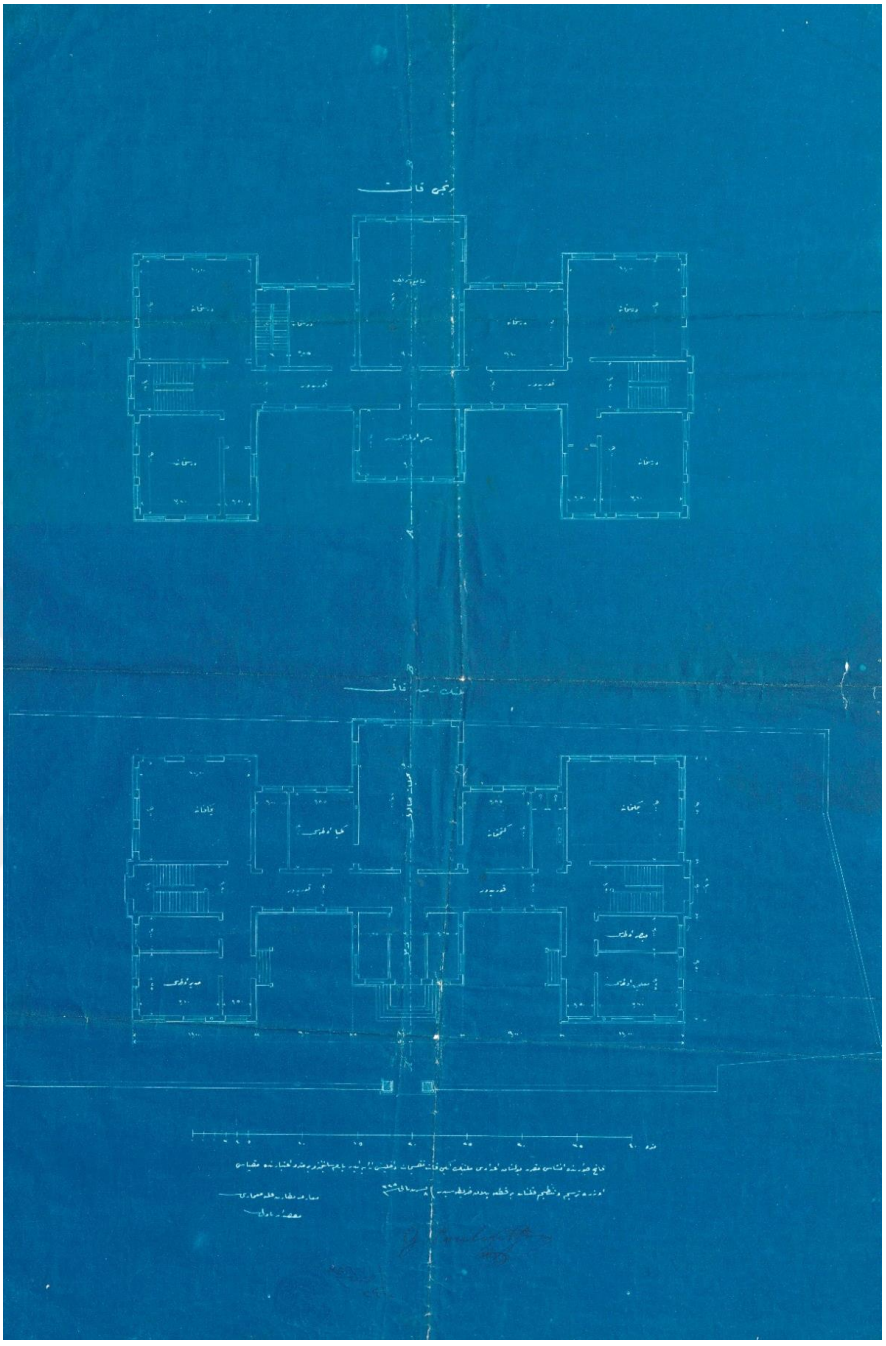

Plan 2.2 : Gelenbevi İdadisi zemin kat ve birinci kat planı (Salt Galata, https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/192751 , erişim tarihi 21.05.2023.)

Plan 2.3 : Gelenbevi İdadisi Zemin kat planı (Mehmet Gündüz, "Osmanlı'dan Günümüze Uzanan Bir Eğitim Kurumu: Gelenbevi İdadisi", **Milli Eğitim**, Cilt: 48, Sayı, 224, 2019, s. 238.)

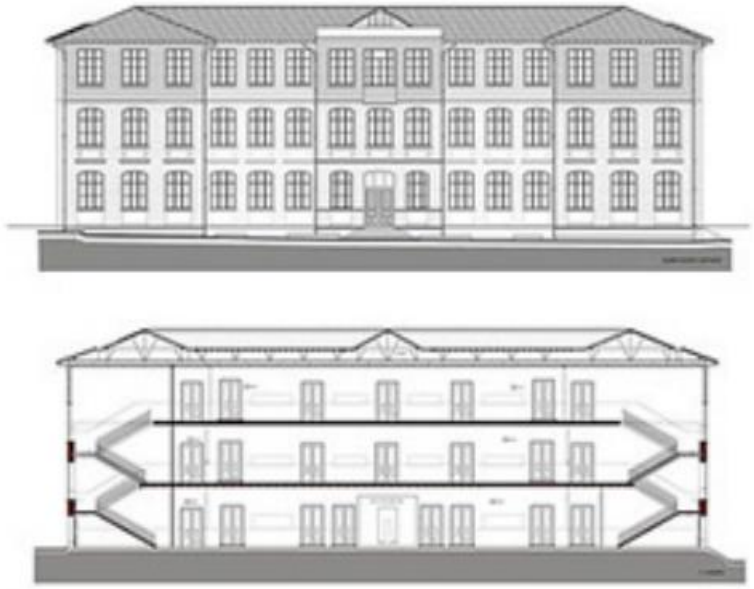

Çizim 2.8 : Gelenbevi İdadisi giriş cephesi ve kesit çizimleri (Mehmet Gündüz, "Osmanlı'dan Günümüze Uzanan Bir Eğitim Kurumu: Gelenbevi İdadisi", **Milli Eğitim**, Cilt: 48, Sayı, 224, 2019, s. 238.)

Resim 2.52 : Gelenbevi İdadisi Genel Fotoğrafı

Resim 2.53 : Gelenbevi İdadisi Giriş Cephesi

Resim 2.54 : Gelenbevi İdadisi Giriş Cephesinin Aksında Yeralan Çıkma

Resim 2.55 : Gelenbevi İdadisi Batıdan Görünüşü

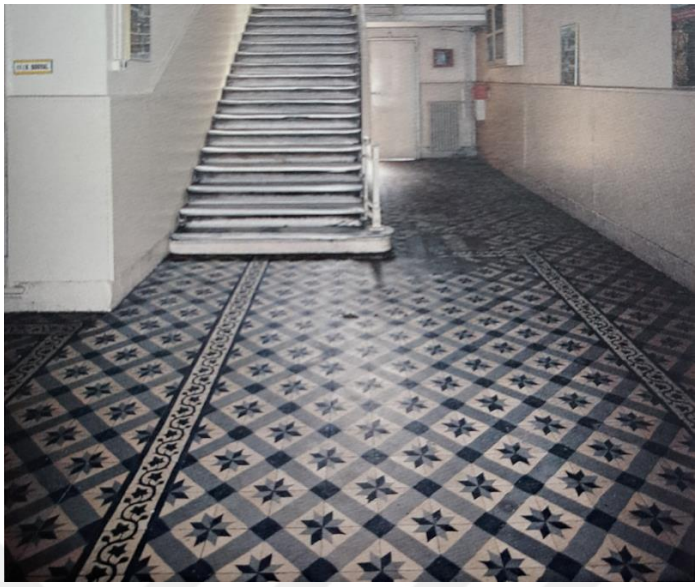

Resim 2.56 : Gelenbevi İdadisi Zemin Katından Koridor Görünümü (Şerafettin Turan (Haz.), **a.g.e.**, s. 307.)

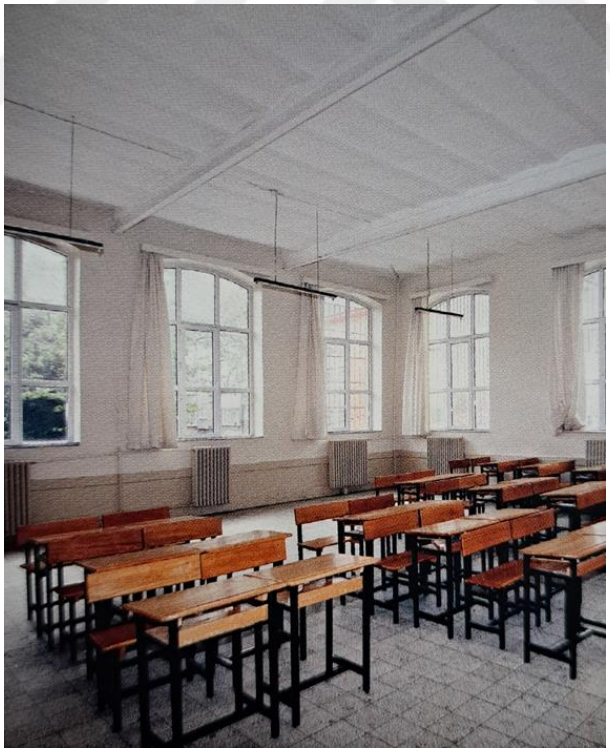

Resim 2.57 : Gelenbevi İdadisi Derslik Görünümü (Şerafettin Turan (Haz.), **a.g.e.**, s. 307.)

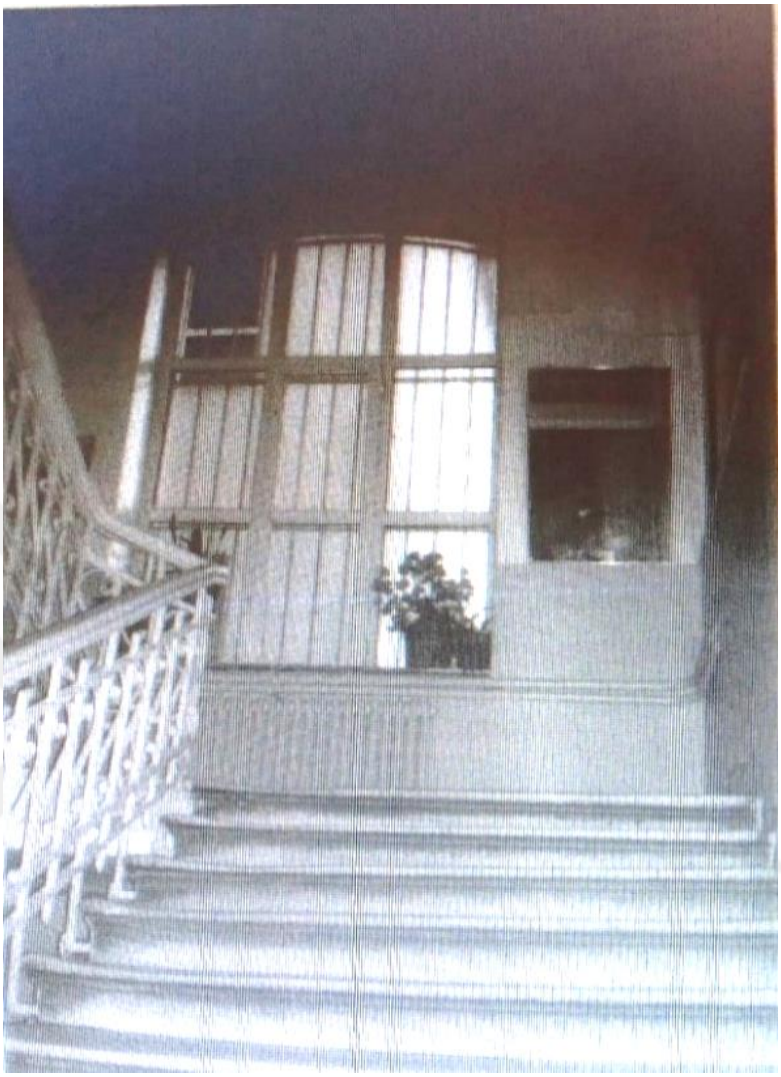

Resim 2.58 : Gelenbevi İdadisi Merdiven Fotoğrafı (İstanbul IV Numaralı KVKK 265 Numaralı Dosya)

Resim 2.59 : Gelenbevi İdadisi Koridor Fotoğrafı (İstanbul IV Numaralı KVKK 265 Numaralı Dosya)

Resim 2.60 : Gelenbevi İdadisi Döşeme Fotoğrafı (İstanbul IV Numaralı KVKK 265 Numaralı Dosya)

Katalog No: 14

Yapının Adı: Beyazıt Zükür İptidai Mektebi (Beyazıt Zükür İptidai Mektebi, 5. İlk Mektep, İstanbul Üniversitesi Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi)

Plan ve Çizimler: Plan 2.4, Çizim 2.9, Harita 2.7

Resimler: Resim 2.61-2.65

Konumu: Yapının bulunduğu ada 577, parsel 14 ve pafta da 105[129]'tir.

Banisi: Bilinmemektedir.

Mimarı: Bilinmemektedir.

Tarihçesi: Ele alınan yapının inşa tarihi hakkında kesin bilgi bulunmamaktadır. Alman Mavileri'nde binanın kuş bakışı çizimi vardır. Çeşitli yayınlarda yapının 20 Eylül 1923 tarihinde temelinin atıldığı ve kısa sürede tamamlandığı kaydedilmektedir.[130] Bir başka yayında da eserin 1923 yılında inşa edildiği ifade edilmektedir.[131] 1913-1914 tarihinde çizilen Alman Mavileri'nde söz konusu yapının vaziyet planının bulunması yapının inşasına o yıllarda veya daha önce başlanmış olduğunu gösterir. Çeşitli kaynaklara göre eser 1923 yılında tamamlanmıştır.[132]

İncelenen yapının yakınlarında bulunan, bu yapıyla aynı mimari özelliklere sahip olan ve tip proje olarak inşa edildiği anlaşılan Beyazıt İnas Mektebi'nin de 1923'te inşa edildiği bilinmektedir.[133] Buna göre Beyazıt Zükür İptidai Mektebi binasının da 1923'te inşa edildiği söylenebilir. İki bina birbirine yakın mesafelerdedir. Aynı yerde bulunan iki tip proje okul yapısının tasarım ve inşa süreçlerinin beraber yürütüldüğü söylenebilir.

---

[129] https://kentrehberi.fatih.bel.tr/webgis/ erişim tarihi 16. 10. 2022.
[130] Murat Küçükoğlu, **Üstün ve Özel Yetenekli Öğrencilerin Eğitiminde Model Olan Beyazıt Ford Otosan İlköğretim Okulu Üzerine Bir Araştırma**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014, s. 14.; N. Çiçek Akçıl Harmankaya, ''İstanbul'da Erken Cumhuriyet Dönemi Eğitim Yapılarına Bir Örnek: Eski Beyazıt İlkokulu'', **Sanat Tarihi Dergisi**, 33/2, 2024, s. 1059.
[131] Nurcan Yazıcı Metin, Soner Şahin vd., **a.g.m.**, 473.
[132] Murat Küçükoğlu, **a.g.m.**, s. 14.; N. Çiçek Akçıl Harmankaya, **a.g.m.**, s. 1059.; Nurcan Yazıcı Metin, Soner Şahin vd., **a.g.m.**, 473.
[133] Atilla Yayım, Mustafa Yaşar vd. **a.g.e.**, s. 111.

Okul inşa edildiğinde Beyazıt Zükür Mektebi olarak eğitime başlamıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında okulların numaralarla isimlendirilmesinden sonra 5. İlk Mektep[134] adını almıştır. Yapı 1949 yılında Beyazıt İlkokulu ismini almıştır. Bina 1973 yılından itibaren İstanbul Üniversitesi tarafından kullanılmaktadır.[135]

Dahiliye Vekaleti (İçişleri Bakanlığı) tarafından hazırlanan 1928 tarihli fotoğraf albümünde söz konusu yapıya yer verilmiştir. İncelenen binanın fotoğrafı altında *''İstanbul Beyazıt İlk Mektep Binası''* yazılıdır. Pervititch haritalarından 1935 tarihli olanında, bu yapının kuş bakışı çizimi vardır. Çizimde *''5. İlk Mektebi (Garçons)''* yazmaktadır. Buna dayanarak yapının Cumhuriyet'in ilk yıllarında bir müddet erkek mektebi olduğu söylenebilir.

Mimari Özellikleri: Yapı dikdörtgen planlı ve iki katlıdır. Simetrik cephe kurgusu ve plan şeması vardır. Yapı bir subasman üzerindedir. Zemin kat pencereleri basık kemerli, üst kat pencereleri sivri kemerlidir. Cephelerde dönem özelliği olarak geniş saçaklar görülür ve cepheler kırma çatıyla örtülüdür.

Binanın zemin katında, giriş kısmının iki yanında dikdörtgen planlı birer oda vardır. Girişten kuzey ve güney yönlerinde uzanan koridora geçilir. Girişin karşısında dikdörtgen planlı büyük bir mekan bulunur. Bu mekan kütüphane olarak kullanılmaktadır. Giriş cephesi tarafında dikdörtgen planlı hacimler bulunmaktadır. Kütüphane mekanının yanında üst katla bağlantıyı sağlayan merdivenler bulunur. Zemin katın güneybatı köşesinde bulunan dikörtgen planlı mekan derslik olarak kullanılmaktadır.

Yapının birinci katında, girişin üzerinde kalan yerde dikdörtgen planlı mekanlar bulunur. Bu mekanlardan biri daha büyük diğer daha küçüktür ve bu hacimler oda olarak kullanılmaktadır. Güneydoğu köşede bulunan dikdörtgen planlı oda mimarlık fakületesi dekanlık makamı odasıdır. Bu odanın girişinde dikdörtgen biçimli biro da daha mevcuttur ve burası dekan sekreterliği kullanılmaktadır. Zemin kattaki kütüphanenin üzerinde bulunan dikdörtgen planlı mekan konferans salonudur.

[134] Anonim, İstanbul Okulları Kılavuzu, s. 14-15.
[135] Murat Küçükoğlu, **a.g.m.**, s. 14.; N. Çiçek Akçıl Harmankaya, **a.g.m.**, s. 1059.

Yapıya kuzeybatı köşesinden muhdes bir genişletme yapılmıştır. Bu ek alana binanın içinden, zemin kattan ve üst kattan geçiş sağlanır. Muhdes mekanın zemin katı çay ocağı, üst katı toplantı odası olarak kullanılır.

Doğu cephesi yapının giriş cephesidir ve burası binanın en detaylı tasarlanmış cephesidir. Cephe yatay hatlara sahiptir. Giriş kapısı binanın dışına taşırılarak vurgulanmışır. Ana giriş aksına göre simetrik bir cephe kuruluşuna sahiptir. Ana girişin üzerinde dikdörtgen biçimli bir kitabelik bulunmaktadır.

Bu yapı erkek mektebidir, Beyazıt İnas Mektebi (5. İlk Mektebi) ile aynı plan ve cephe özelliklerine sahiptir. Dolayısıyla aynı tarihlerde inşa edilmiş olduğu değerlendirilmektedir.[136]

Süsleme Özellikleri: Okul binasnın giriş cephesi dış cephede süslemelerin yoğunlaştığı yerdir. Giriş cephesinde, iki kat arasındaki kat silmesi cepheyi yatay olarak ikiye bölmektedir. Zemin kat ve üst kat pencerelerinin üzerinden şerit biçimli silmeler geçer. Üst kat pencerelerinin arasında plasterlere yer verilmiştir. Cephede yatay derzleme uygulamasına rastlanır. Ana giriş kapısının üzerinde, şerit silmeler arssında kitabelik vardır fakat kitabe günümüze gelememiştir.

İnşa Tekniği ve Malzemesi:

Günümüzdeki Durumu: Uzun yıllar İstanbul Üniversitesi Hasan Ali Yücel Ali Eğitim Fakültesi olarak kullanılan yapı, günümüzde aynı üniversitenin Mimarlık Fakültesi dekanlık binası olarak hizmet vermektedir. Yapı mimarlık fakültesinin kullanımına geçtikten sonra çeşitli onarımlar görmüştür. Harap yerler onarılmış ve statik dengeyi bozan duvarlar kaldırılmıştır. Yapının içindeki karosiman kaplamalar mekan düzeni binanın özgün haline ait değildir. Dış cephesindeki mimari detaylar orjinalliğini korumaktadır fakat dış cephe duvarlarının renkleri zaman içerisinde değişmiştir. Kuzeybatı köşesinde muhdes bir mekan bulunmaktadır.

Seçme Kaynakça:

[136] Beyazıt İnas Mektebi binasının tarihçesi için bakınız: Katalog No: 15.

Akçıl Harmankaya, N. Çiçek, ‘’İstanbul’da Erken Cumhuriyet Dönemi Eğitim Yapılarına Bir Örnek: Eski Beyazıt İlkokulu’’, **Sanat Tarihi Dergisi**, 33/2, 2024, s. 1051-1073.

Anonim, **İstanbul Okulları Kılavuzu**, İstanbul, İstanbul Öğretmenleri Yayınlarından: 3, Cumhuriyet Matbaası, 1938.

Ayyıldız, Hakkı Raif, "Bayazıd Bucağı", **İstanbul Ansiklopedisi**, C. IV, İstanbul, Reşad Ekrem Koçu ve Mehmet Ali Akbay İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyat Kollektif Şirketi, 1960, s. 2227-2229.

Küçükoğlu, Murat, **Üstün ve Özel Yetenekli Öğrencilerin Eğitiminde Model Olan Beyazıt Ford Otosan İlköğretim Okulu Üzerine Bir Araştırma**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.

Pervititch, Jacques, **Sigorta Haritalarında İstanbul/ İstanbul In The Insurance Maps of Jacques Pervitich**, Proje Koordinatörleri Seden Ersoy, Çağatay Anadol, İstanbul, Tarih Vakfı, Basım Yılı Yok.

Yayım, Atilla – Yaşar, Mustafa vd., **Cumhuriyetimizin 75. Yılında İstanbul Eğitim Belgeseli**, İstanbul, T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, 1998.

Yazıcı Metin, Nurcan- Şahin, Soner- Sönmezer, Şükrü- Seçkin, Selçuk, Aytaç, Nazhan, ‘’İstanbul Fatih’te Birinci Ulusal Mimarlık Üslubundaki Eğitim Yapıları’’, **Sanat Tarihi Yıllığı – Journal of Art History**, 32, 2023, s. 453-513.

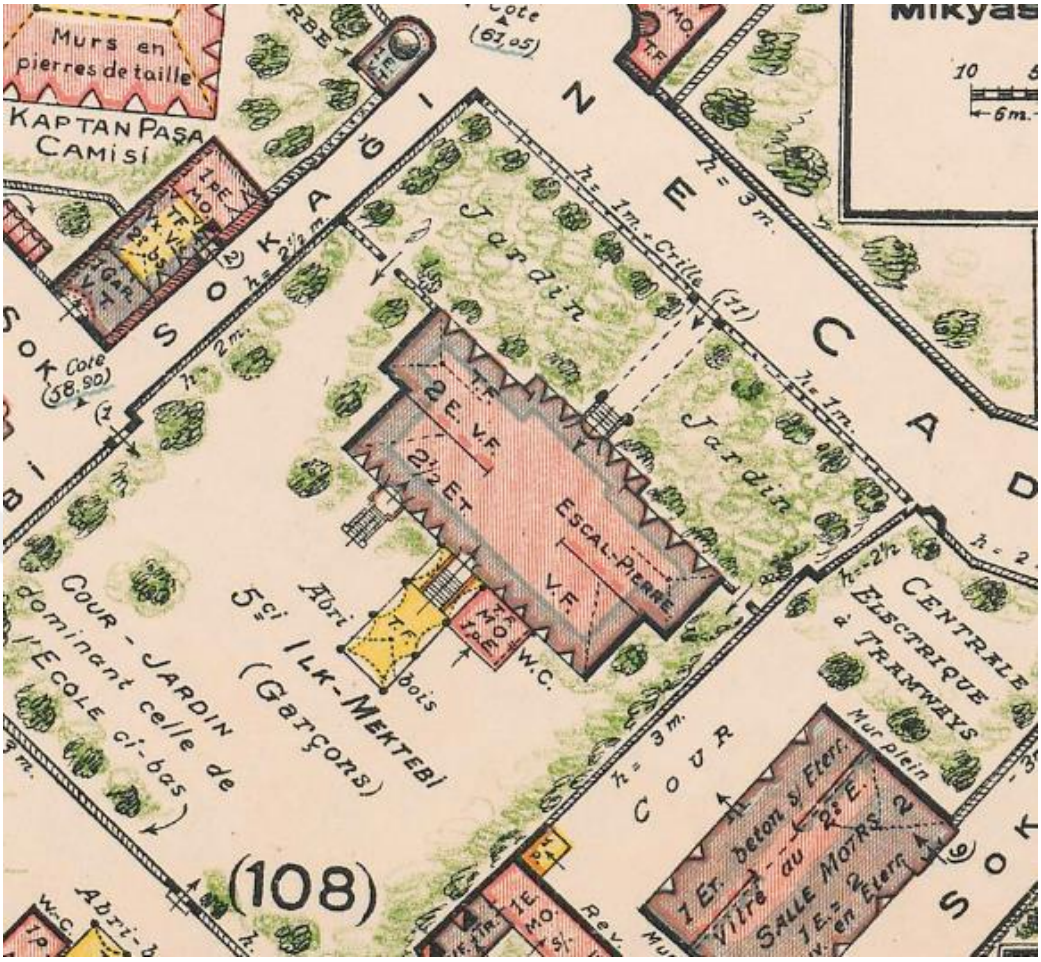

Harita 2.7 : Beyazıt Zükür İptidai Mektebi Vaziyet Planı (Pervititch Haritaları, Salt Archives, https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/124843 , Erişim Tarihi 21.05.2023.)

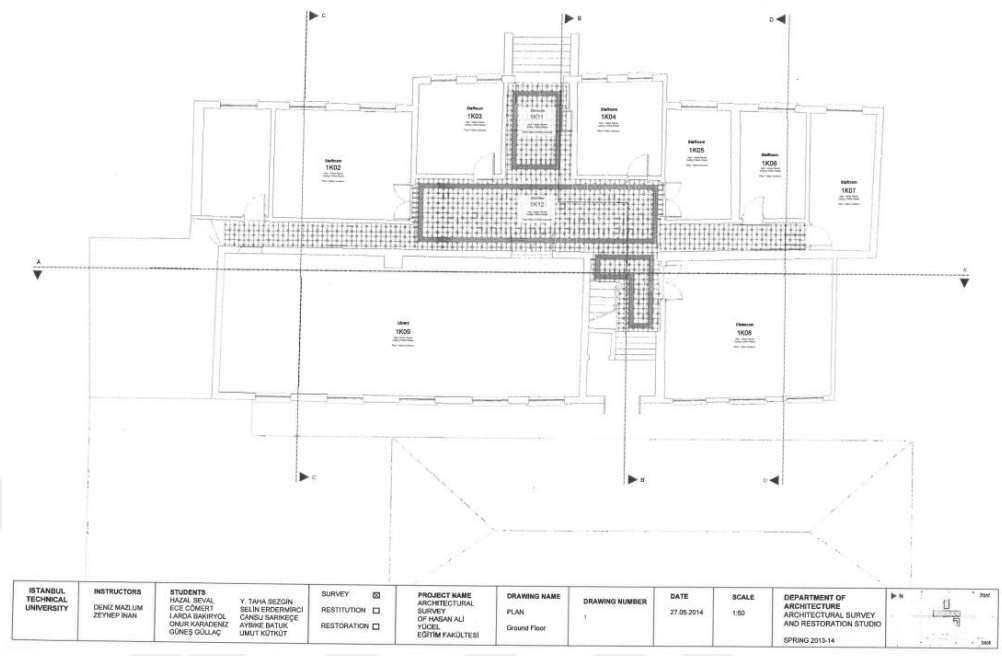

Plan 2.4 : Beyazıt Zükür İptidai Mektebi Zemin Kat Çizimi (Beyazıt Zükür İptidai Mektebi Aşivi)

Çizim 2.9 : Beyazıt Zükür İptidai Mektebi Giriş Cephesi Çizimi (Beyazıt Zükür İptidai Mektebi arşivi)

Resim 2.61 : Beyazıt Zükür İptidai Mektebi Genel Fotoğraf

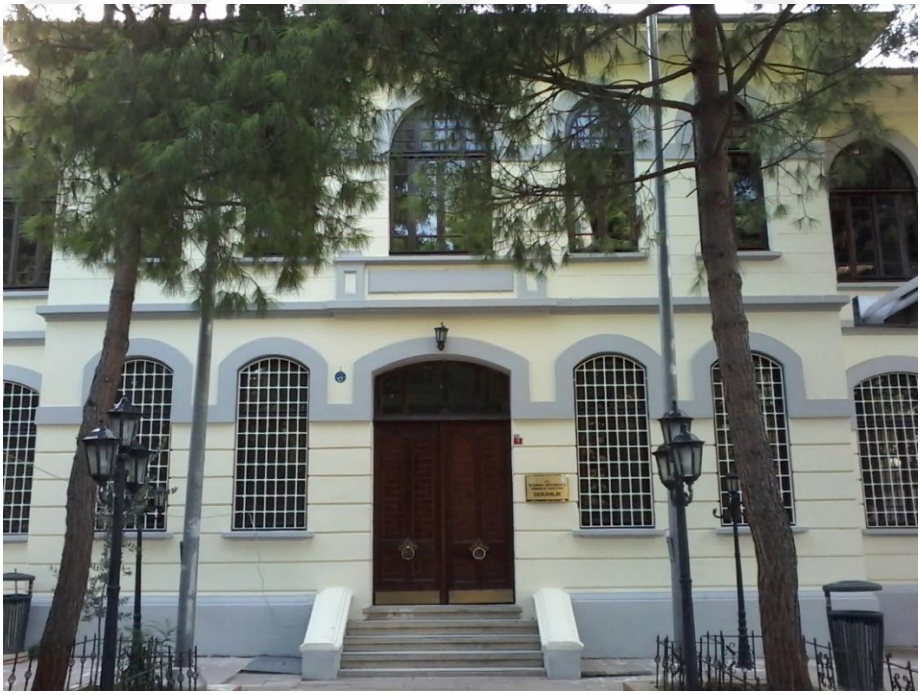

Resim 2. 62 : Beyazıt Zükür İptidai Mektebi Giriş Cephesi

Resim 2.63 : Beyazıt Zükür İptidai Mektebi Arka Cephesi

Resim 2.64 : Beyazıt Zükür İptidai Mektebi Zemin Kat Koridoru

Resim 2.65 : Beyazıt Zükür İptidai Mektebi Zemin Katta Bulunan Bir Oda

Katalog No: 15

Yapının Adı: Beyazıt İnas Mektebi (Beyazıt İnas Mektebi, Beyazıt 5. İlk Mektebi, Beyazıt 6. İlk Mektep, Vezneciler İlkokulu, Vezneciler İşitme Engelliler İlköğretim Okulu, Fatih Rehberlik ve Araştırma Merkezi)

Plan ve Çizimler: Plan 2.5, Harita 2.8

Resimler: Resim 2.66-2.70

Konumu: Süleymaniye, Bozdoğan Kemeri Caddesi, No: 18, 34116 Fatih/ İstanbul adresinde konumlanmıştır. Ayrıca 577 ada, 105 pafta ve 3 parseldedir.[137]

Banisi: Mektep binasının banisi o dönemin İstanbul Valisi Haydar Bey ve Milli Eğitim Müdürü Saffet Bey'dir.[138]

Mimarı: Bilinmemektedir.

Tarihçesi: Çalışma kapsamında işlenen mektep binası 1923 yılında inşa edilmiştir.[139] Yapı önceleri kız mektebiyken[140], daha sonra karma eğitimin eğitim verildiği bir ilkokul olmuştur. Burası 1980 yılında işitme engelli çocuklara eğitim veren bir okul olmuştur ve 2010'lu yıllara kadar da bu fonksiyonu devam etmiştir.[141] Günümüzde bu bina Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bir rehberlik ve araştırma merkezidir.

1913-1914 yıllarında hazırlanmış olan Alman Mavileri'nde Beyazıt İnas Mektebi yer almamaktadır fakat tip proje örnek olan Beyazıt Zükür İptidai Mektebi binasının kuş bakışı çizimi görülmektedir. Buna göre Beyazıt İnas Mektebi'nin inşasının da 1914'ten sonra başladığı söylenebilir. Aynı mimari özelliklerine sahip olan ve aynı yapı adasında buluna bu iki eserin inşa süreci birlikte yürütülmüş olmalıdır.

---

[137] Şerafettin Turan (Haz.), **a.g.e.**, s. 364.
[138] Şerafettin Turan (Haz.), **a.g.e.**, s. 365.
[139] Atilla Yayım, Mustafa Yaşar vd. **a.g.e.**, s. 111.; Melih Küçük, **a.g.t.**, s. 104.; Şerafettin Turan (Haz.), **a.g.e.**, s. 365.
[140] Erkek mektebi de günümüzde İstanbul Üniversitesi Mimarlık Fakültesi olarak kullanılan binaydı. Bu iki mektep binası tip projedir ve ikiz okul olarak yapılmıştır. İstanbul Üniversitesi Mimarlık Fakültesi binası hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: Katalog 14.
[141] Şerafettin Turan (Haz.), **a.g.e.**, s. 365.

Bina inşa edildiği zaman Beyazıt İnas Mektebi adıyla eğitime başlamıştır. Cumhuriyet'in ilanından sonraki süreçte 5. İlk Mektep, ardından 6. İlk Mektep[142] olmuştur. 1949 yılında ise Vezneciler İlkokulu ismini almıştır.[143] 1935 tarihli Pervititch Haritası'nda yapı *''5ci İlk- Mektebi (Filles)''* olarak belirtilmiştir.

Mimari Özellikleri: Ele alınan bina hafif eğimli bir arazide bulunur. Dikdörtgen planlı, 450 metrekare[144] oturum alanında ve zemin katla beraber iki katlıdır. Ön cephesi batı cephesidir ve ana giriş de buradadır. Buna ek olarak doğu cephesinde de ikincil giriş yer almaktadır. Zemin kat pencereleri basık kemerli, üst kat pencereleri sivri kemerlidir. Bina geniş saçaklara sahiptir ve dört yöne eğimli kırma çatıyla örtülüdür.

Binaya batı cephesinde bulunan kapıdan giriş sağlanır. Merdivenli giriş kapısından giriş bölümüne ulaşılır ve girişin iki yanında dikdörtgen planlı iki oda bulunur. Giriş kısmının devamında kuzey güney yönünde uzanan koridor gelir. Girişin karşısında dikdörtgen planlı büyük bir hacim görülür. Bu büyük mekanın yanında merdiven, merdivenin yanında dikdörtgen planlı bir hacim daha mevcuttur. Koridorun kuzey ve güney uçlarında birer adet dikdörtgen planlı mekan yer almaktadır. Aynı mekan düzeni üst katta da tekrarlanmakla beraber bir takım farklılıklar da görülür. Üst katın güneydoğu köşesinde dikdörtgen planlı iki küçük hacime yer verilmiştir. Koridordan bu odalara kadar uzanan ikincil bir koridor daha bulunur. Girişin üzerinde kalan alanda kareye yakın dikdörtgen planlı bir mekan bulunur. Bu mekanın iki yanında farklı büyüklüklerde birer hacim daha görülür.

Yapının giriş cephesi en gösterişli cephesidir. Cephe ana giriş aksına göre simetrik kurgudadır ve yatay gelişen hatlara sahiptir. Zemin katta basık kemerli ana giriş kapısı bulunur. Ana giriş kapısının üzerinde de dikdörtgen biçimli bir kitabe kartuşu söz konusudur. Giriş kapısının bulunduğu kısım cepheden öne doğru taşmaktadır. Zemin kat pencereleri basık kemerli, üst kat pencereleri sivri kemerlidir.

[142] Anonim, İstanbul Okulları Kılavuzu, s. 14-15.
[143] Nurcan Yazıcı Metin, Soner Şahin vd., **a.g.m.**, 471.
[144] Şerafettin Turan (Haz.), **a.g.e.**, s. 365.

Doğu cephesinde dışa taşan kısım bulunmaz. Burada ikincil giriş mevcuttur. İkinci giriş kapısı düz atkı kemelidir. Zemin kat pencereleri basık kemerli, üst kat pencereleri sivri kemerlidir.

Kuzey ve güney cephelerde pencere bulunmamaktadır. Bu cephelerin batı tarafı geriye çekilmiş durumdadır.

Süsleme Özellikleri: Yapıda süsleme unsuru olarak dış cephede silmeler ve plasterler, iç mekanda karosiman döşeme kaplamaları yer alır. Tüm cephelerde katlar arasında kat seviyelerini kat silmeleri belirtir.

Giriş cephesinde zemin kat ve üst kat pencerelerinin arasında cephe boyunca şerit silmeler uzanır. Bu silmeler pencere kemerlerini vurgulamaktadır. Ana girişin üzerinde silmelerin arasında kalan alan kitabeliktir; fakat günümüzde burada kitabe bulunmamaktadır. Üst kat pencerelerinin arasında bulunan plasterler cepheye dikey etki verirler.

Arka cephedeki zemin kat pencereleri arasında şerit silmeler görülür. Buna ek olarak, üst pencereleri arasında da plasterler mevcuttur. İç mekan zeminindeki karosiman kaplamalarda, sırasıyla tek kare ve beşli kare şekilleri görülür. Bordürlerde ise baklava dili şekillerine yer verilmiştir.

İnşa Tekniği ve Malzemesi: İncelenen bina betonarme bir yapıdır.[145] Duvarları tuğladan,[146] merdiven basamakları da dökme mozaikten[147] yapılmıştır

Günümüzdeki Durumu: İncelenen yapı günümüze orjinalliğini koruyarak ulaşmıştır. Mimari detayları örgün özelliklerini korumaktadır. Dış cephe rengi de zaman içerisinde değişmiştir. Buna ek olarak yapı Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak Rehberlik ve Araştırma Merkezi olarak kullanılmaktadır.

[145] Melih Küçük, **a.g.t.**, s. 111.
[146]Pervititch Haritaları Pafta 49 https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/124843 Erişim Tarihi: 09/10/2024.
[147] Melih Küçük, **a.g.t.**, s. 111.

Seçme Kaynakça:

Anonim, **İstanbul Okulları Kılavuzu**, İstanbul, İstanbul Öğretmenleri Yayınlarından: 3, Cumhuriyet Matbaası, 1938.

Küçük, Melih, **İstanbul Tarihi Yarımada ve Çevresinde Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Okulları Mimarisi (1923 – 1938)**, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2001.

Pervititch, Jacques, **Sigorta Haritalarında İstanbul/ İstanbul In The Insurance Maps of Jacques Pervitich**, Proje Koordinatörleri Seden Ersoy, Çağatay Anadol, İstanbul, Tarih Vakfı, Basım Yılı Yok.

Yayım, Atilla – Yaşar, Mustafa vd., **Cumhuriyetimizin 75. Yılında İstanbul Eğitim Belgeseli**, İstanbul, T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, 1998.

Yazıcı Metin, Nurcan- Şahin, Soner- Sönmezer, Şükrü- Seçkin, Selçuk, Aytaç, Nazhan, ‘’İstanbul Fatih’te Birinci Ulusal Mimarlık Üslubundaki Eğitim Yapıları’’, **Sanat Tarihi Yıllığı – Journal of Art History**, 32, 2023, s. 453-513.

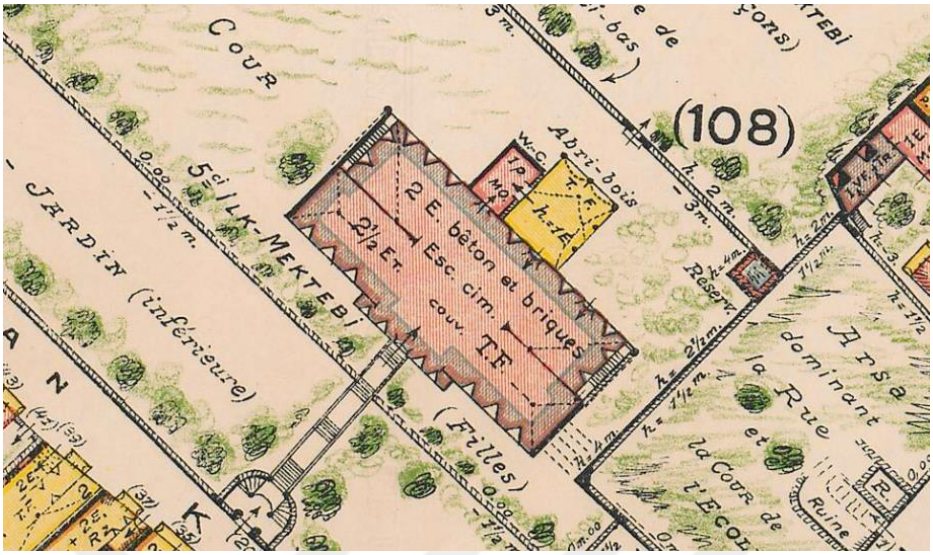

Harita 2.8 : Beyazıt İnas Mektebi vaziyet planı (Pervititch Haritaları, Salt Archive, https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/124843 , erişim tarihi 21.05.2023.)

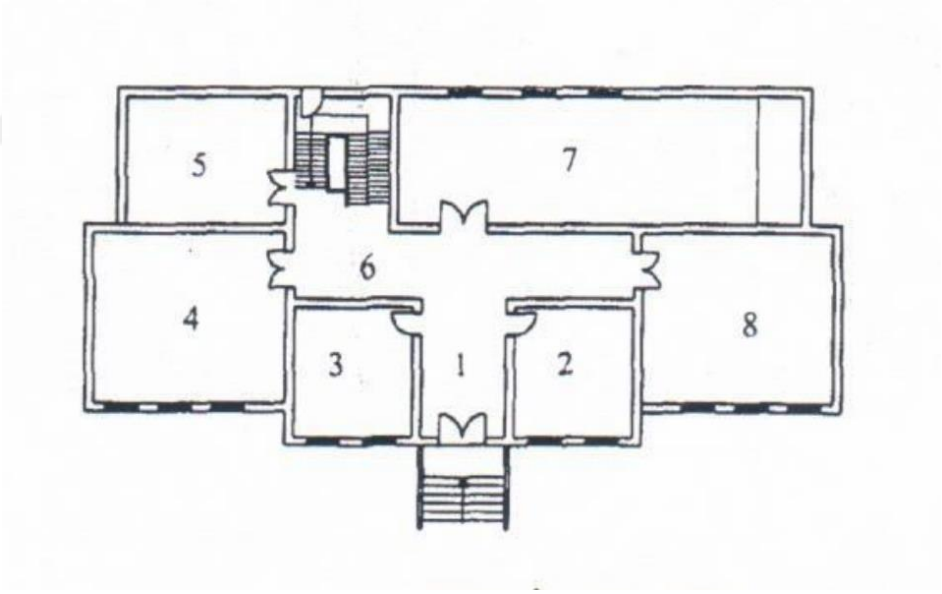

Plan 2.5 : Beyazıt İnas Mektebi Zemin Kat Planı (Melih Küçük, **İstanbul Tarihi Yarımada ve Çevresinde Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Okulları Mimarisi (1923 – 1938)**, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2001, s. 109.)

Resim 2.66 : Beyazıt İnas Mektebi Genel Fotoğrafı

Resim 2.67 : Beyazıt İnas Mektebi Giriş Cephesi

Resim 2.68 : Beyazıt İnas Mektebi Doğu Cephesi

Resim 2.69 : Beyazıt İnas Mektebi Zemin Katında Merdiven ve Arka Kapının Görünümü (Şerafettin Turan (Haz.), **a.g.e.**, s. 365.)

Resim 2.70 : Beyazıt İnas Mektebi Merdiven Sahanlığında Bulunan Pencere (Şerafettin Turan (Haz.), **a.g.e.**, s. 365.)

Katalog No: 16

Yapının Adı: Topkapı 32. Mektep (Topkapı 32. Mektep, Maltepe İlkokulu, Ali Ülker İlkokulu, Ali Ülker İlköğretim Okulu, Ali Ülker Ortaokulu)

Plan ve Çizimler: Plan 2.6, Çizim 2.10, Harita 2.9

Resimler: Resim 2.71-2.77

Konumu: Bina Ortamahalle Mahallesi, İbrahimağa Caddesi, No: 2, Bayrampaşa/ İstanbul adresindedir. Yapı 2927 ada, 484 pafta ve 1 parselde konumlanmıştır.[148]

Banisi: Ele alınan yapının banisi hakkında kesin bir bilgiye ulaşılamamıştır. Bu yapıyla aynı tarihlerde Ümraniye Dudullu'da, incelenen yapıyla aynı plan ve cephe özelliklerine sahip bir okul binası inşa edilmiştir. Ümraniye'de inşa edilen bu yapı Mustafa Kemal Atatürk tarafından yaptırılmıştır.[149] Buna göre Topkapı 32. Mektep'in de Atatürk tarafından yaptırılmış olabileceği düşünülmektedir.

Mimarı: Bilinmemektedir.

Tarihçesi: Okulun kurum geçmişi XIX. Yüzyıla kadar uzanmaktadır. Birinci Dünya Savaşı yıllarında, Bursa ve çevresinden gelen çocuklar için Davutpaşa Kışlası içinde bir okul açılmıştır. Kışla 1921-1922 yıllarında tahliye edilince okul Maltepe semtinde, İbrahimağa Sokağı'ndaki Ziver Bey'in evinde eğitim için kullanılmıştır.[150]

Ele alınan yapı 1923-1924 eğitim yılında inşa edilmiştir.[151] Okul binası *''Topkapı 32. Mektep''* adıyla eğitime başlamıştır.[152] Bina 1988 yılında tescillenmiştir.[153] Yapı ilköğretim okulları kurulana kadar ilkokul olarak kullanılmıştır. 2012 yılına kadar ilköğretim okululu olarak hizmet veren yapı ortaokula dönüştürülmüştür.

[148] Şerafettin Turan (Haz.), **a.g.e.**, s. 40.
[149] Şerafettin Turan (Haz.), **a.g.e.**, s. 195.
[150] Şerafettin Turan (Haz.), **a.g.e.**, s. 41.
[151] Şerafettin Turan (Haz.), **a.g.e.**, s. 41.
[152] Anonim, **İstanbul Okulları Kılavuzu**, İstanbul, İstanbul Öğretmenleri Yardım Cemieyeti Yayınlarından: 3, Cumhuriyet Matbaası, 1938, s. 16.
[153] İstanbul I Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu 13/1 Numaralı dosya.

Mimari Özellikleri: İncelenen okul binası L planlı ve iki katlıdır. Buna ek olarak bir bodrum katı da (?) vardır. Biri kuzey, diğer batı cephelerde bulunan iki girişi vardır. Bina dört yöne eğimli kırma çatıyla örtülüdür. Buna ek çatılar geniş saçaklarla yapının dışına taşar.

Ana giriş kapısından girişe ulaşılır. Girişin ardında uzun bir koridor uzanır. Koridorun batısında merdivenle pencereler varken; doğusunda ise dikdörtgen planlı derslikler görülür. Girişin batı tarafındaki dışa taşan mekan ise kare planlı bir odadır.

Yapının üst katında L biçimli bir koridor etrafında mekanlar yerleştirilmiştir. Kuzeybatı köşede kare planlı bir oda, kuzeydoğu köşede ise dikdörtgen planlı küçük bir oda vardır. Güneydoğu köşede ise dikdörtgen planlı bir derslik mevcuttur.

Yapının giriş cephesi kuzeybatı cephesidir. Yapının dış cepheleri yatay hatlara ayrılmıştır. Zemin kat pencereleri dikdörtgen biçimli, üst kat pencereleri basık kemerlidir. Giriş kapıları da basık kemerlidir. Giriş cephesinin batı köşesi dışa çıkma yapar ve bu çıkma geniş saçaklara sahiptir. Ana bir basamaklı merdivenle ulaşılır. Batı cephesinin güney tarafı geriye çekilmiş durumdadır. Geriye çekilmiş kısımda bir kapı bulunur. Doğu cephesinde geriye çekilen ve dışa taşmakta olan kısım yoktur. Güney cephesi sağır bir cephedir; burada herhangi bir pencere ve kapı bulunmamaktadır.

Süsleme Özellikleri: İncelenen okul binasındaki tek süsleme unsuru olarak şerit silmelerdir. Yapıyı dört cepheden şerit silmeler sarmaktadır.

İnşa Tekniği ve Malzemesi: Bina yığma duvar tekniğiyle ve tuğladan (?) inşa edilmiştir.

Günümüzdeki Durumu: Yapı günümüze büyük ölçüde özgün mimari özelliklerini ve fonksiyonunu koruyarak gelmiştir.

Seçme Kaynakça:

Anonim, **İstanbul Okulları Kılavuzu**, İstanbul, İstanbul Öğretmenleri Yayınlarından: 3, Cumhuriyet Matbaası, 1938.

Koçak, Kıvanç, **İstanbul'un Anadolu Yakasında Birinci Ulusal Mimarlık Döneminde (1900-1930) Yapılmış Eğitim Yapıları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

Turan Şerafettin (Haz.), **Tarihe Tanıklık Eden Okullar 1**, Ankara, İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü, 2010.

Yayım Atilla- Yaşar Mustafa vd., **Cumhuriyetimizin 75. Yılında İstanbul Eğitim Belgeseli**, İstanbul, T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, 1998.

Resim 2.71 : Topkapı 32. Mektep Giriş Cephesi

Resim 2.72 : Topkapı 32. Mektep Batı Cephesi

Resim 2.73 : Topkapı 32. Mektep Doğu Cephesi

Resim 2.74 : Topkapı 32. Mektep Zemin Kat Koridoru (İstanbul I Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu 13/1 numaralı dosya)

Resim 2.75 : Topkapı 32. Mektep Birinci Katta Güneydoğu Köşedeki Hacim (Şerafettin Turan (Haz.), **a.g.e.**, s. 41)

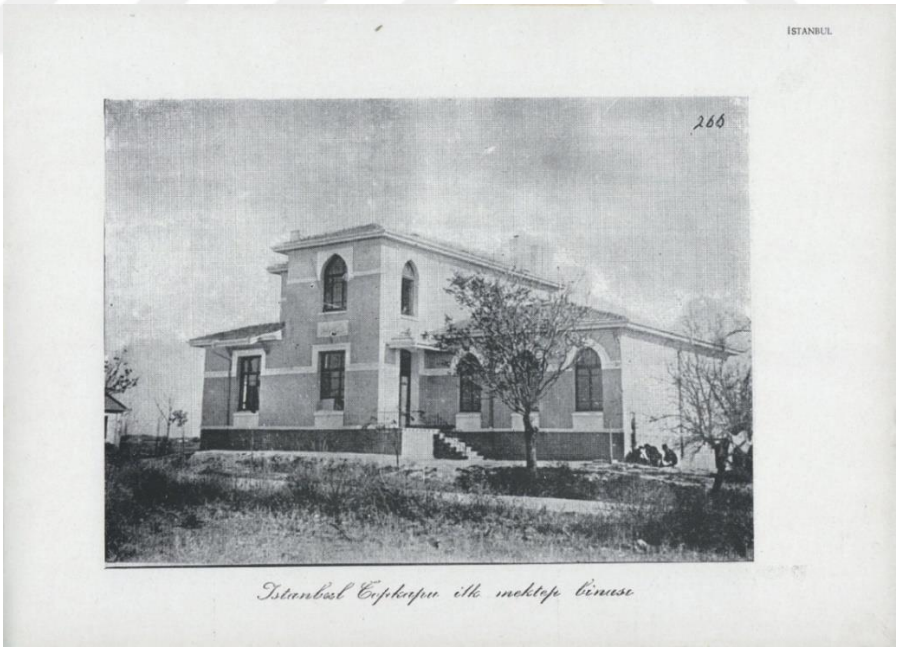

Resim 2.76 : Topkapı 32. Mektep Eski Fotoğrafı (Salt Archive, https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/211962.)

Resim 2.77 : Topkapı 32. Mektep Eski Fotoğrafı (İBB Kudeb Arşivi)

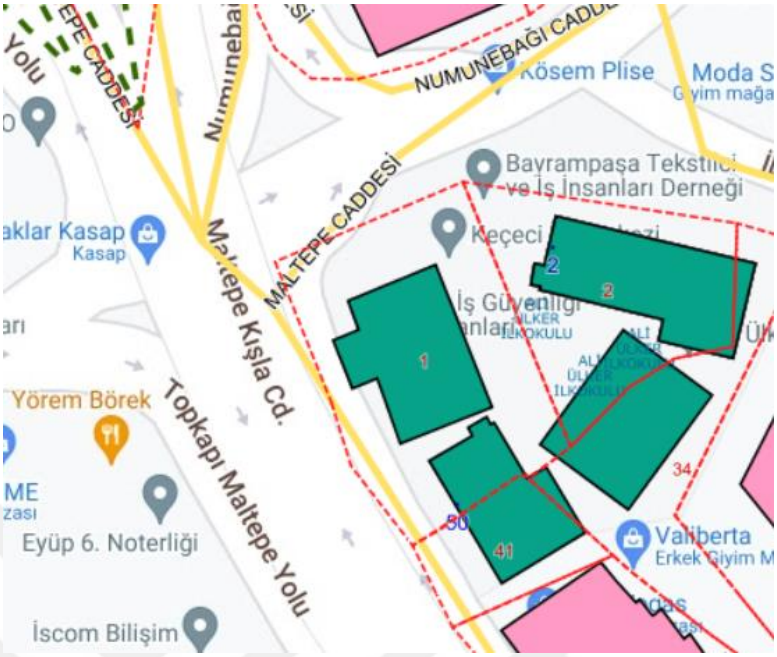

Harita 2.9 : Topkapı 32. Mektep Vaziyet Planı (Bayrampaşa Kent Rehberi, http://kentrehberi.bayrampasa.bel.tr:85/KentrehberiApp/Index, Erişim Tarihi 04.06.2023.)

Çizim 2.10 : Topkapı 32. Mektep Vaziyet Planı (İstanbul I Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu 13/1 numaralı dosya)

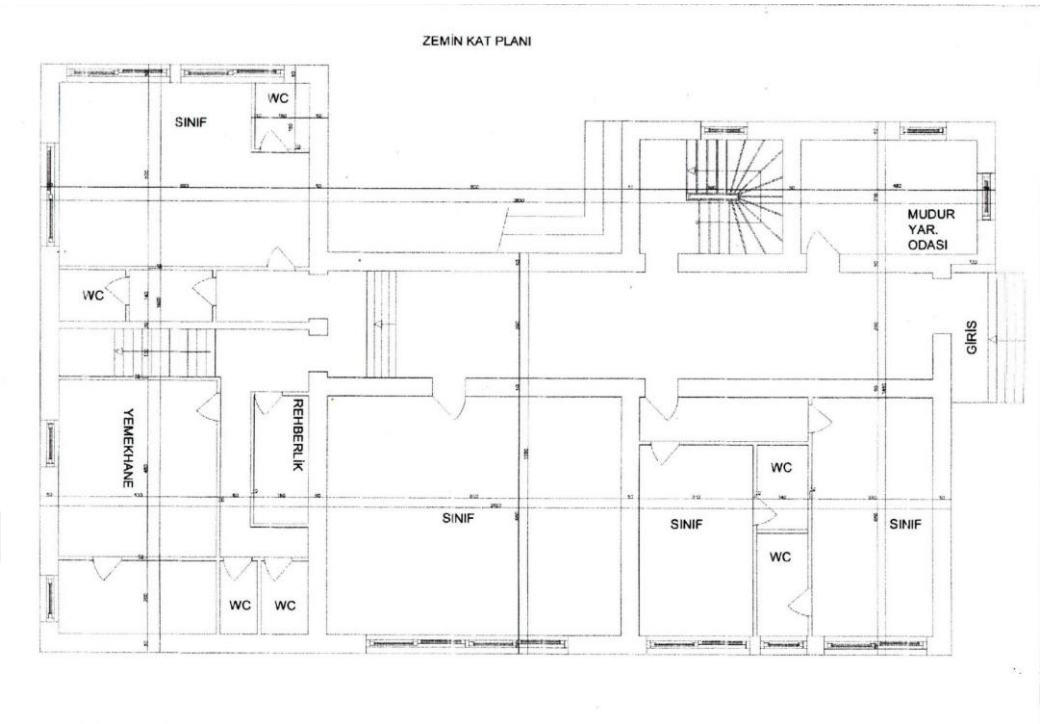

Plan 2.6 : Aşağı Dudullu İlk Mektebi Planı (Kıvanç Koçak, **İstanbul'un Anadolu Yakasında Birinci Ulusal Mimarlık Döneminde (1900-1930) Yapılmış Eğitim Yapıları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019, s. 208.)

Katalog No: 17

Yapının Adı: Kasımpaşa 9. Mektep (Kasımpaşa 9. Mektep, Beyoğlu. Mektep, Beyoğlu 2. Ortaokulu Güzelce Kasımpaşa İlkokulu, Kasımpaşa Karma Ortaokulu, Ahmet Emin Yalman Ortaokulu, Ahmet Emin Yalman İlköğretim Okulu, Ahmet Emin Yalman İlkokulu)

Plan ve Çizimler: Plan 2.7, Çizim 2.11

Resimler: Resim 2.78-2.87

Konumu: Yapı Beyoğlu ilçesinde, Kasımpaşa'da dır. Yahya Kahya Mahallesi, Bahriye Caddesi, No: 44 Beyoğlu/ İstanbul adresindedir. Eser 877 ada, 109 pafta ve 17 parseldedir.[154]

Banisi: Bilinmemektedir.

Mimarı: Bina Mimar Şemsettin tarafından yapılmıştır. Salt Galata arşivinde bulunan 06.09.1924 tarihli projede eski harflerle *"Mimar Şemseddin"* yazmaktadır.[155] Buradan yapının Mimar Şemsettin tarafından tasarlandığı sonucuna varılabilir. Yapının üslubu da bu sonucu desteklemektedir.

Tarihçesi: Örneğin projesinde 1924 yılı yazmasından dolayı, inşasına 1924'te başlandığı anlaşılmaktadır. Tamamlanma tarihi konusunda farklı görüşler vardır. Yapı bir görüşe göre 1926[156] yılında, bir başka görüşe göre de 1928[157] yılında tamamlanarak hizmete açılmıştır. Eser ilk inşa edildiği zaman da ilkokul olarak kullanılmıştır. Daha sonra ortaokul ve ilköğretim okuluna dönüşmüştür. Günümüzde de ilkokul olarak eğitime hizmet etmektedir. Okulun bahçesine 1970 yılında ek bina yapılmıştır.[158]

---

[154] Şerafettin Turan (Haz.), **a.g.e.**, s. 103.
[155] https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/192963 erişim tarihi 13. 10. 2021.; Gürtekin, Burak-Mısırlı, Arif, ‘’Analysis of Early Republican Period Primary School Buildings In Istanbul Through Type Projects’’, **Sanat Tarihi Dergisi**, 34/2, Ekim/October, 2025, s. 491-492.
[156] Şerafettin Turan (Haz.), **a.g.e.**, s. 104.
[157] Atilla Yayım- Mustafa Yaşar vd., **a.g.e**, s. 235.; Ergün Egin, **Kasımpaşa'nın Tarihi Gelişimi, İskân Özellikleri ve Mimari Eserleri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1996, s. 141.; Burhan Yentürk, **Tarihi ve Kültürüyle Kasımpaşalıyız**, İstanbul, Kitabevi, 2006, s. 101.
[158] Melih Küçük, **a.g.t**, s. 121.

Mimari Özellikleri: İncelenen örnek bordum katla beraber üç katlıdır ve U plan şemasında inşa edilmiştir. Plan şemasında, arka kanatların ortasında sekizgen planlı bir hacime rastlanır. Simetrik plan şemasına sahiptir. Ele alınan bina 830 metrekare oturum alanına sahiptir.[159] Giriş cephesi batı cephesindedir ve ana giriş de buradadır. Yapının pencere açıklıkları basık kemerlerle ve sivri kemerlerle geçilmiştir. Çatılar dönem özelliği olarak geniş saçaklı olarak yapılmıştır. Yapı dört yöne eğimli kırma çatıyla örtülüdür. Sekizgen planlı hacim beşik çatıyla örtülüdür.

Strüktüre ön cephenin aksında yeralan bir kapıdan girilir. Giriş bölümü koridordan iki taşıyıcıyla ayrılır. Hem zemin katta hem de üst katta kuzey-güney yönünde uzanan bir koridor yer alır. Bu koridorun iki ucunda merdivenler bulunur. Zemin katın kuzeybatı ve güneybatı köşelerinde dikdörtgen plamlı hacimler vardır. Ön cephe tarafında, bu hacimlerin yanında da dikdörtgen olanlı ve daha küçük ikişer mekana rastlanır. Girişin tam karşısında sekizgen planlı bir hacim bulunur. Okulun özgün projesinde burasının teneffüshane olduğu yazılıdır. Bu sekizgen hacim bodrum katla beraber iki katlıdır. Doğu cephesinde ki kolların birinde dikdörtgen planlı bir hacim, diğerinde farklı işlevlere sahip küçük birimler bulunur.

Okulun üst katında da, batı tarafında dikdörtgen planlı mekanlar sıralanır. Bu mekanlardan köşelerdekiler daha büyüktür ve dikine uzanır. Aralarda bulunanlar daha küçüktür ve enine uzanır. Arka kanatlarda da dikdörtgen formlu derslikler yer alır. Bu dersliklerin aralarında pencereler mevcuttur. Birinci kat 665 metrekare alana sahiptir.[160]

Eserin giriş cephesiyle arka cephesi simetriktir. Kuzey ve güney cephelerinde simetri görülmez. Giriş cephesi diğer cephelere göre daha fazla göre daha belirgindir. Tüm cephelerde, katlar arasında mevcut olan kat silmesi cepheleri yatay olarak ikiye böler. Zemin kat pencereleri basık kemerli, üst kat pencereleri sivri kemerlidir.

İncelenen örnekte giriş cephesi simetriktir. Cephe üç çıkmayla hareketlendirilmiştir. Aksta yeralan çıkma diğer çıkmalardan ve yapıdan daha yüksektir. Bu çıkmanın zemin katnda düz atkı kemerli bir kapı, kapının iki yanında

[159] Melih Küçük, **a.g.t.**, s. 121.
[160] Melih Küçük, **a.g.t.**, s. 121.

dar pencereler vardır. Çıkmanın üst katında üç pencere açıklığına tesadüf edilir. Bu pencereler büyük bir sivri kemer içine alınmıştır. Sivri kemerin içerisinde üç ayrı pencere görülmektedir. Bu pencerelerin önünde de dikdörtgen biçimli bir balkon vardır. Giriş cephesinin kuzey ve güney köşelerinde birer çıkma daha görülür. Giriş cephesinin çıkmaları cepheyi dikey etki vermektedir.

Kuzey ve güney cephelerinde de simetrik bir kuruluş görülür. Cephelerin ortasında buunan üç cepheli çıkmalar cephelere hareket katmıştır. Çıkma çatı seviyesiyle aynı yüksekliğe sahiptir. Zemin katlarda ki pencereler basık kemerlerle, üst kattaki pencereler sivri kemerlerle geçilmiştir. Zemin katın ve üst katın arasında bulunan bir kat silmesi cephelere yatay bir etki verir.

Ele alınan örneği arka cephesinde Sekizgen planlı birim ve arka kanatlar çok belirgindir. Söz konusu sekizgen planlı mekan bir kapıyla bahçeye açılır. Bahçeye açılan kapının önünde bir sahanlık, sahanlığın yanında merdiven görülür. Sekizgen planlı birim basık kemerli pencerelere sahiptir. Arka cephenin diğer bölümlerinde zemin katlarda basık kemerli, üst katlarda sivri kemerli pencereler görülür.

Süsleme Özellikleri: Eserin süslemeleri dışında çini, silme, kabara ve sathî niş; içerisinde karosiman kaplamalardan oluşur. Çiniler giriş cephesindeki üst kat pencerelerinin üzerinde ve cephe aksında ki çıkma da bulunur. Çiniler desenli ve düz renkli olmak üzere ikiye ayrılır. Desensiz çiniler giriş cephesinde ki balkonun iki yanında ve pencerelerin üzerindedir. Bu çiniler lacivert renklidir.

Desenli çiniler giriş cephesinin ortasında bulunan çıkmada bulunur. Çıkmanın ikinci katında ki büyük sivri kemerin üzerindedir. Bu çiniler ince bir şerit halinde çıkmanın yan taraflarına da devam eder. Beyaz zemin üzerine merkezi bir kompozisyon halinde yapılmş olan çinilerde bitkisel desenler hakimdir.

Ana giriş kapısının iki yanında bulunan çiniler tek bir karo halindedir. Merkezinde beyaz zemin üzerine merkezde bir çiçek, onun çevresinde palmet ve şemse motifleri bulunur. Palmetlerin içinde hataî motifine benzeyen yapraklı çiçek görülür. Şemselerin içleri de çiçek desenleriyle kaplıdır. Şemselerin yanlarında lale motiflerine yer verilmitştir. Bu kompozisyon lacivert, açık mavi, beyaz, kırmızı ve

yeşil renklerindedir. Kompozisyonun etrafı lacivert zeminli bir bordürle çevrilidir. Lacivert zemin üzerinde de beyaz renkli rumiler ve kıvrık dallar olduğu görülür.

Giriş cephesinde üst kat pencerelerinin arasında kabaralar görülür. Bu kabaralar içiçe geçmiş iki kare içindedir. Ortada ki çıkmanın yan tarafında sathî nişler bulunmaktadır. Bu nişlerin üzeri kademelidir.

Binanın giriş cephesiyle kuzey ve güney cephelerinde katlar yatay kat silmeleriyle birbirinden ayrılmıştır. Pencerelerin üzerinde de şerit biçimli silmeler dolaşır. Giriş cephesinde pencereler arasında dikine uzanan silmeler de mevcuttur. Arka cephede silme bulunmaz.

Yapının içindeki zeminler karosiman kaplamalarla kaplıdır. Söz konusu karoların yüzeyinde siyah renkli karelerden oluşan dekorasyona rastlanır. Kareler, bir kare ve bu karenin köşelerine dört köşesine birer kare gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Karosiman kaplamaların kenarlarında da bordürler vardır. Bu bordürlerin ortasında da siyah renkli bir çizgi uzanır.

İnşa Tekniği ve Malzemesi: Yapı betonarme-kâgir olarak yapılmıştır.[161] Yapının tuğla malzemeden yığma olarak yapıldığı ve döşemelerin de volta döşeme olduğu düşünülmektedir. Duvarları çimento (?) esaslı sıvayla kaplıdır. Çatı örtüsü de ahşap makaslar üzerine oturmaktadır.

Günümüzdeki Durumu: Kasımpaşa 9. Mektep günümüzde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bir ilkokul olarak kullanılmaktadır. Günümüze orjinalliğini oldukça iyi koruyarak gelmiştir.

Seçme Kaynakça:

Anonim, **İstanbul Okulları Kılavuzu**, İstanbul, İstanbul Öğretmenleri Yayınlarından: 3, Cumhuriyet Matbaası, 1938.

Anonim, **Kasımpaşa Karma Ortaokulu-30 Yıllık Tarihi (1936 - 1966)- Albüm - Tarih - Aktüalite**, İstanbul, La Turquie Moderne Matbaası, 1967.

[161] Şerafettin Turan (Haz.), **a.g.e.**, s. 104.

Egin Ergün, **Kasımpaşa'nın Tarihi Gelişimi, İskân Özellikleri ve Mimari Eserleri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1996.

Gürtekin, Burak-Mısırlı, Arif, ‘’Analysis of Early Republican Period Primary School Buildings In Istanbul Through Type Projects’’, **Sanat Tarihi Dergisi**, 34/2, Ekim/October, 2025, s. 485-507.

Küçük, Melih, **İstanbul Tarihi Yarımada ve Çevresinde Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Okulları Mimarisi (1923 – 1938)**, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2001.

Turan Şerafettin (Haz.), **Tarihe Tanıklık Eden Okullar 1**, Ankara, İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü, 2010.

Yayım Atilla- Yaşar Mustafa vd., **Cumhuriyetimizin 75. Yılında İstanbul Eğitim Belgeseli**, İstanbul, T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, 1998.

Yentürk Burhan, **Tarihi ve Kültürüyle Kasımpaşalıyız**, İstanbul, Kitabevi, 2006.

https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/192963 erişim tarihi 13. 10. 2021.

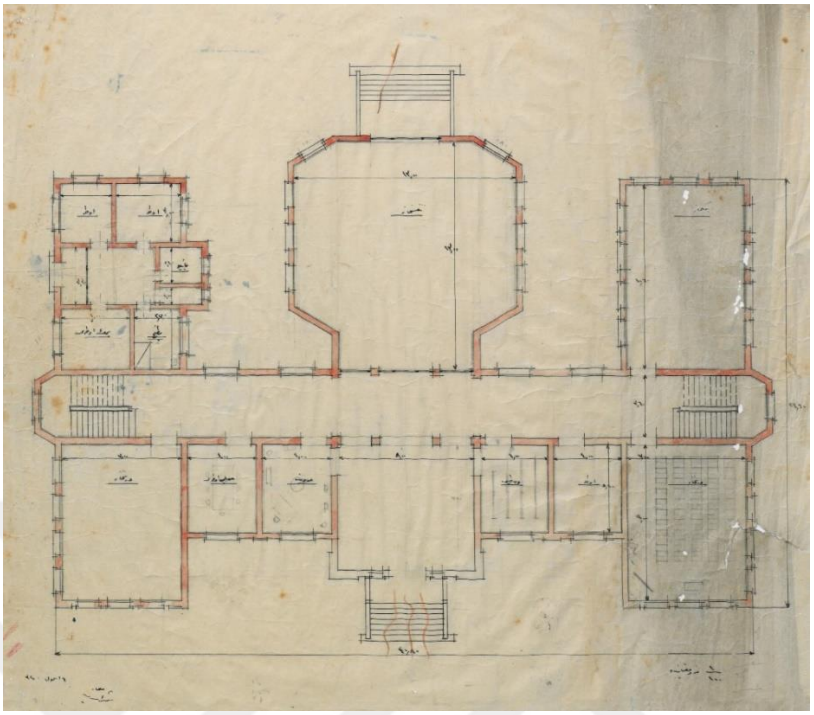

Plan 2.7 : Kasımpaşa 9. Mektep plan çizimi (Salt Galata, https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/192963 , Erişim Tarihi 15/05/2023.)

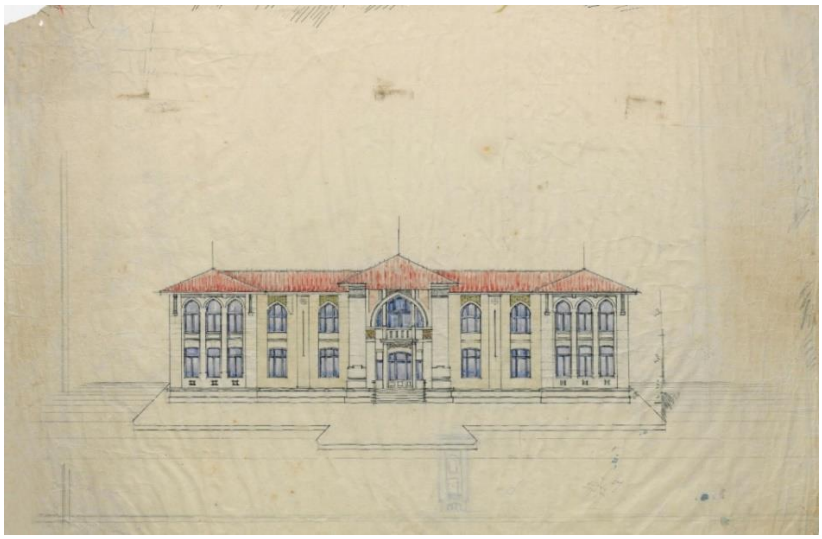

Çizim 2.11 : Kasımpaşa 9. Mektep giriş cephesi çizimi (Salt Galata, https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/192977 , Erişim Tarihi 15/05/2023.)

Resim 2.78 : Kasımpaşa 9. Mektep nostaljik fotoğrafı (https://ahmeteminyalmanilkokulu.meb.k12.tr/icerikler/ahmet-emin-yalman-ilkokulu-tarihcesi_9266368.html , Erişim Tarihi 12/06/2023.)

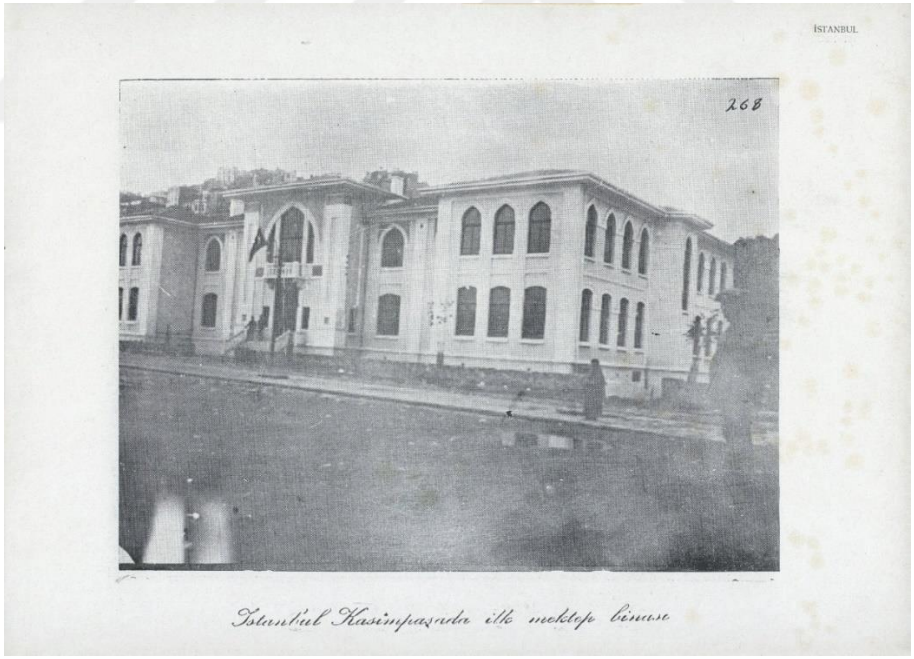

Resim 2.79 : Kasımpaşa 9. Mektep nostaljik fotoğrafı (Salt Archive, https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/211962.)

Resim 2.80 : Kasımpaşa 9. Mektep Giriş Cephesi

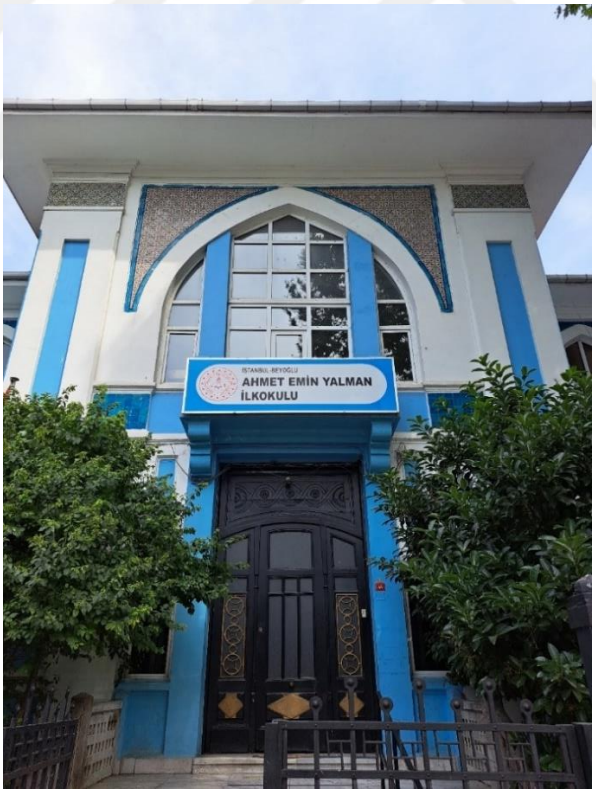

Resim 2.81 : Kasımpaşa 9. Mektep Giriş Cephesinin Aksında Bulunan Çıkma

Resim 2.82 : Kasımpaşa 9. Mektep Güney Cephesi

Resim 2.83 : Kasımpaşa 9. Mektep Kuzey Cephesi

Resim 2.84 : Kasımpaşa 9. Mektep Giriş Çıkmasında ve Pencerenin Üzerindeki Çiniler

Resim 2.85 : Kasımpaşa 9. Mektep Giriş Cephesinin Aksındaki Çıkmada Bulunan Çini Süsleme 2

Resim 2.86 : Kasımpaşa 9. Mektep Giriş Cephesinden Pencereyle Çini Süsleme ve Kabara

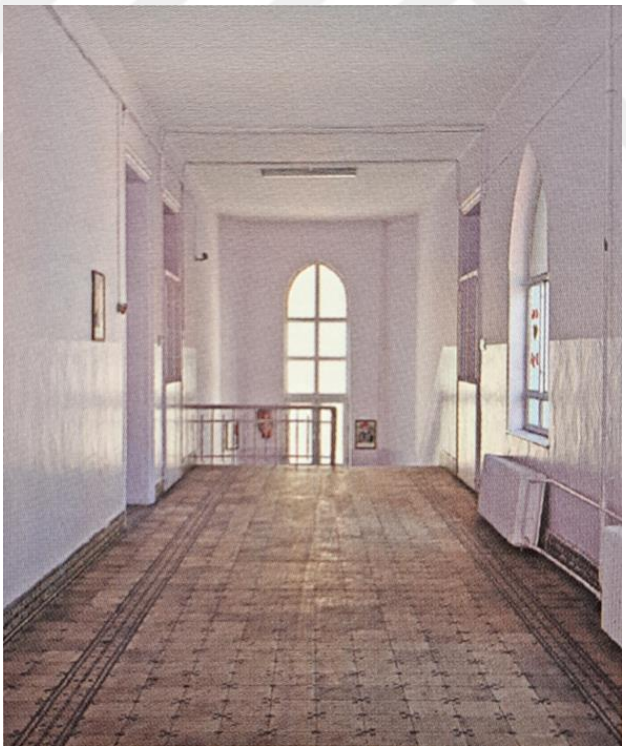

Resim 2.87 : Kasımpaşa 9. Mektep Birinci Kat Koridoru (Şerafettin Turan (Haz.), **a.g.e.**, s. 105)

Katalog No: 18

Yapının Adı: Karagümrük 27. İlk Mektep (Karagümrük 27. İlk Mektep, Karagümrük İlkokulu, Akşemsettin İlköğretim Okulu, Akşemsettin İlkokulu)

Plan ve Çizimler: Plan 2.8, Çizim 2.12

Resimler: Resim 2.88-2.97

Konumu: Yapı Karagümrük'te yeralır. Hırka-i Şerif Mahallesi, Melek Hoca Caddesi, No 67, 34091 Fatih İstanbul adresindedir. Okul 1604 ada, 380 pafta ve 10 parselde konumlanmıştır.[162]

Banisi: Yapının banisi hakkında bilgi bulunmamaktadır. 1925 yılının İstanbul valisi Süleyman Sami Bey'in döneminde yapılan ihaleden sonra inşasına başlanmıştır.[163] Buna göre yapının banisi Süleyman Sami Bey olabilir.

Mimarı: İncelenen eser Mimar Şemsettin tarafından yapılmıştır. Salt Galata arşivinde bulunan, 24/06/1924 tarihli plan çiziminde Mimar Şemsettin'in adı geçer. Karagümrük 27. İlk Mektep de bu plana göre inşa edilmiştir. Kasımpaşa'da ki Kasımpaşa 9. Mektep de bu plana göre inşa edilmiştir.[164] Bu göre Karagümrük 27. İlk Mektep Kasımpaşa 9. Mektep'le beraber tip proje özelliği taşır.

Tarihçesi: Ekrem Hakkı Ayverdi'nin hazırladığı haritalarda incelenen yapının bulunduğu arazinin boş olduğu görülmektedir.[165] Eserin inşası için o dönemin İstanbul valisi Süleyman Sami Bey'in döneminde ihale yapılmıştır. İhale sonucunda binanın inşa işi müteahhit Asım Tanıl ve ortağı Sadi Kumbaracı'ya verilmiştir. Yapının İnşaası 04. 03. 1925'te başlamış ve 1926 yılında inşaat tamamlanarak *"27. İlkmektep"* adıyla açılmıştır.[166]

---

[162] Şerafettin Turan (Haz.), **a.g.e**, s. 253.
[163] Şerafettin Turan (Haz.), **a.g.e.**, s. 254.
[164] https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/192963 erişim tarihi 11/11/2021.; Gürtekin, Burak-Mısırlı, Arif, ''Analysis of Early Republican Period Primary School Buildings In Istanbul Through Type Projects'', **Sanat Tarihi Dergisi**, 34/2, Ekim/October, 2025, s. 491-492.
[165] Ekrem Hakkı Ayverdi (Haz.), **a.g.e.**, D5 paftası.
[166] Şerafettin Turan (Haz.), **a.g.e.**, s. 254.; Anonim, **İstanbul Okulları Kılavuzu**, İstanbul Öğretmenleri Yayınlarından: 3, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul, 1938, s. 16.

Okul binasının 1975, 1982, 1987 ve 1996 yıllarında çatısı onarılmıştır. Kalorifer kazanı 1979, 1992 ve 2000 yıllarında onarılmıştır. 1999 yılında da çerçeveler ve tuvalet onarılmıştır.[167] Yapı İstanbul 1 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 24. 06. 1992 yılında verdiği kararla tescillenmiştir. Okul binası 2003-2004 eğitim döneminde restorasyon görmüştür; 2005 yılında da doğalgaz hattı döşenmiştir. 1997 yılına yılına kadar ilkokul olarak kullanılan yapı bu yılda ilköğretim okulu olmuştur. Günümüzde ilkokul olarak kullanılmaya devam etmektedir.[168]

Mimari Özellikleri: Ele alınan yapı bodrum katla beraber iki katlı bir eserdir. Söz konusu binanın plan şeması U biçimindedir ve yapının arka kolları arasında sekizgen formlu bir hacim daha bulunmaktadır. Yapının ön cephesi güneydoğu tarafındadır ve burası diğer cephelere göre daha gösterişlidir. Dönem mimarisinin bir özelliği olarak yapının tüm cepheleri geniş saçaklıdır. Geniş saçaklar konsollarla desteklenir. Tüm cephelerde zemin kat pencere açıklıkları basık kemerlerle, üst kat pencere açıklıkları sivri kemerlerle geçilmiştir. Zemin kat pencereleri basık kemerli, üst kat pencereleri sivri kemerlidir. Yapı 670 metrekare[169] oturum alanındadır ve kırma çatıyla örtülüdür.

Güneydoğu yönündeki ön cepheden yapıya girilir. Giriş kısmı kare planlıdır; oradan kuzeydoğu-güneybatı yönünde uzanan koridora geçilir. Koridorun iki ucuna merdivenler yerleştirilmiştir. Koridorun giriş tarafında dikdörtgen planlı hacimler vardır. Bu hacimlerden köşelerde olanlar daha büyük, onların arasında olanlar daha küçüktür. Girişin karşısında bulunan sekizgen planlı hacim ise günümüzde konferans salonudur. Yapının özgün planında bu mekanın *"teneffüshane"* olduğu yazılıdır.[170] Bu hacmin arka tarafında büyük bir kapı daha vardır. Arka kanatlardan güneybatı tarafta olan dikdörtgen planlı büyük bir hacimdir. Güneybatı yönünde bulunan kanadın içerisinde çeşitli işlevlere sahip küçük mekanlar mevcuttur ve burası günümüzde anaokulu olarak kullanılmaktadır.

Birinci kat da ana hatlarıyla zemin katla aynı plana sahiptir. Zemin kattan farklı olarak bu katta girişin üzerine denk gelen birim kare planlıdır. Söz konusu kare birim

[167] İstanbul IV Numaralı KVKK 6070 Numaralı Dosya.
[168] Şerafettin Turan (Haz.), **a.g.e.**, s. 255.
[169] Şerafettin Turan (Haz.), **a.g.e.**, s. 255.
[170] https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/192963 erişim tarihi 11/11/2021.

dikdörtgen biçimli bir balkonla dışa açılır. Koridorun kuzeybatı yönünde (arka cephe) pencereler görülür. Arka kanatların içerisinde dikdörtgen planlı derslikler bulunur.

Giriş cephesinde zemin kat pencereleri basık kemerli, üst kat pencereleri ise sivri kemerlidir. Cephe çıkmalarla dikey yönde hareketlilik kazanır. Ortada ve yanlarda olmak üzere üç çıkma vardır. Pencerelerde ana beden duvarlarından içe çekilmiş olduğundan dolayı, üstüste duran pencerelerde dikey görüntü vermiştir. Çıkmaların arasında bulunan pencereler diğerlerine göre daha geniştir.

Yapının aksında bulunan çıkmada ana giriş bulunur. Bu çıkmada, hem zemin katta hemde üst katta üç açıklığa rastlanır. Açıklıklardan ortada olanı daha geniştir. Ortadaki açıklıklar kapı, diğer açıklıklar penceredir. Zemin kattaki açıklıklar düz lentoludur. Üst kattaki açıklıklar büyük bir sivri kemerin içindedir. Çıkmanın önünde de merdiven ve merdiven sahanlığı görülür.

Yapının kuzeydoğu ve güneybatı cephelerinde, cephelerin ortasında bulunan yarım altıgen biçimli çıkmayla cepheler dikey olarak ikiye ayrılır. Zemin kat pencereleri basık kemerli, üst kat pencereleri sivri kemerlidir. Çıkmalarda da, diğer pencelerden daha yüksek olan sivri kemerli birer pencere yer alır.

Yapının kuzeybatı cephesinde, cephe ortasında bulunan sekizgen planlı teneffüshane öne çıkar. Bu mekan bir kapıya sahiptir ve önünde de bir merdiven bulunur. Cephenin sağ ve sol taraflarında arka kanatlar görülür.

Süsleme Özellikleri: İncelenen örneği dış cephesinde silmeler, çiniler ve kabartmalar; içerisinde de döşemeler de karosiman kaplamalar görülür. Giriş cephesiyle güneybatı ve kuzeydoğu cephelerinde kaval silmeler ve kat silmeleri görülür. Kaval silmeler üst kat pencerelerinin üzerindedir. Buna ek olarak zemin katle üst arasında bulunan kalın kat silmeleri kat seviyelerini göstermektedir. Bodrum kat ve zemin kat ayıran kalın kat silmeleri binayı dört bir yandan sarar.

Örneğin ön cephesinde çini süsleme de mevcuttur. Çinilerin bir bölümü desensiz çiniler, bir bölümü desenli çinilerdir. Yapı aksındaki çıkmanın üst kat pencereleri üzerinde ve çıkmalar arasındaki üst kat pencerelerinin üzerinde mavi renkli çiniler görülür. Bu çiniler alınlık biçimindedir. Ana giriş kapısının yan tarafında kare

biçimli birer çini görülür. Bu çiniler desenli çinilerdir. Beyaz bir zemin üzerinde mavi, lacivert, yeşil ve kırmızı renklerinde desenler vardır. Kompozisyonun merkezindeki hatainin çevresini karanfiller, hatailer sümbüller sarmaktadır.

Giriş cephesinde bulunan kare biçimli çinilerin üzerinde kabartma süslemeler vardır. Bu süslemeler palmet, rumi ve kıvrım dallardan oluşur. Cephenin ortasındaki çıkmada, giriş kapısının iki yanında da çiniler bulunur. Bu çinilerde sümbül, hatai ve yaprak motifleri bulunur.

Yapının iç mekan zemini karosiman kaplanmıştır. Karoların yüzeyinde kareler bulunur. Karolar sırasıyla tek karelerle bir arada "X" biçimi oluşturan karelerden oluşur. Karoların bordür desenlerini dalların içine yerleştirilmiş yapraklar oluşturmaktadır. Buna ek olarak birimlerin bir bölümünde baklava dilimi desenli karolar da mevcuttur.

İnşa Tekniği ve Malzemesi: Yapı betonarmedir ve duvarları tuğla malzemeyle yapılmıştır; aynı zamanda yığma duvar özelliği de görülmektedir.[171]Döşemelerin de volta döşeme olduğu düşünülmektedir. Binanın çatısı ahşap iskeletlidir; sekizgen planlı hacim İngiliz tipi çatıyla örtülüdür.

Günümüzdeki Durumu: Yapı Milli Eğitim Bakanlığı'nın kullanımındadır. Zemin katın güneybatı tarafında bulunan kanadı bir anaokulu tarafından kullanılmaktadır. Günümüzde orjinalliğini muhafaza etmektedir. Geçmiş yıllarda çeşitli onarımlar geçirmiş olan yapının dış cephe rengi de zaman içerisinde değişmiştir.

Seçme Kaynakça:

Anonim, **İstanbul Okulları Kılavuzu**, İstanbul, İstanbul Öğretmenleri Yayınlarından: 3, Cumhuriyet Matbaası, 1938.

Ayverdi Ekrem Hakkı (Haz.), **19. Asırda İstanbul Haritası**, İstanbul, İstanbul Fethi Derneği İstanbul Enstitüsü Yayınları, Şehir Matbaası, 1958.

[171] Melih Küçük, **a.g.e.**, s. 38.

Baş, Derya, **İstanbul'un 100 Okulu**, 1. Baskı, İstanbul, İBB Kültür A.Ş. Yayınları, 2013.

Gülenaz, Nursel-Tüysüz İnci, **Adım Adım İstanbul'un Tarihi Yarımadası Zeyrek, Fatih**, 3. Baskı, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2019.

Gürtekin, Burak-Mısırlı, Arif, ‘’Analysis of Early Republican Period Primary School Buildings In Istanbul Through Type Projects’’, **Sanat Tarihi Dergisi**, 34/2, Ekim/October, 2025, s. 485-507.

Küçük, Melih, **İstanbul Tarihi Yarımada ve Çevresinde Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Okulları Mimarisi (1923 – 1938)**, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2001.

Turan, Şerafettin (Haz.), **Tarihe Tanıklık Eden Okullar 1**, Ankara, İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü, 2010.

Yayım, Atilla- Yaşar Mustafa vd., **Cumhuriyetimizin 75. Yılında İstanbul Eğitim Belgeseli**, İstanbul, T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, 1998.

Yazıcı Metin, Nurcan- Şahin, Soner- Sönmezer, Şükrü- Seçkin, Selçuk, Aytaç, Nazhan, ‘’İstanbul Fatih’te Birinci Ulusal Mimarlık Üslubundaki Eğitim Yapıları’’, **Sanat Tarihi Yıllığı – Journal of Art History**, 32, 2023, s. 453-513.

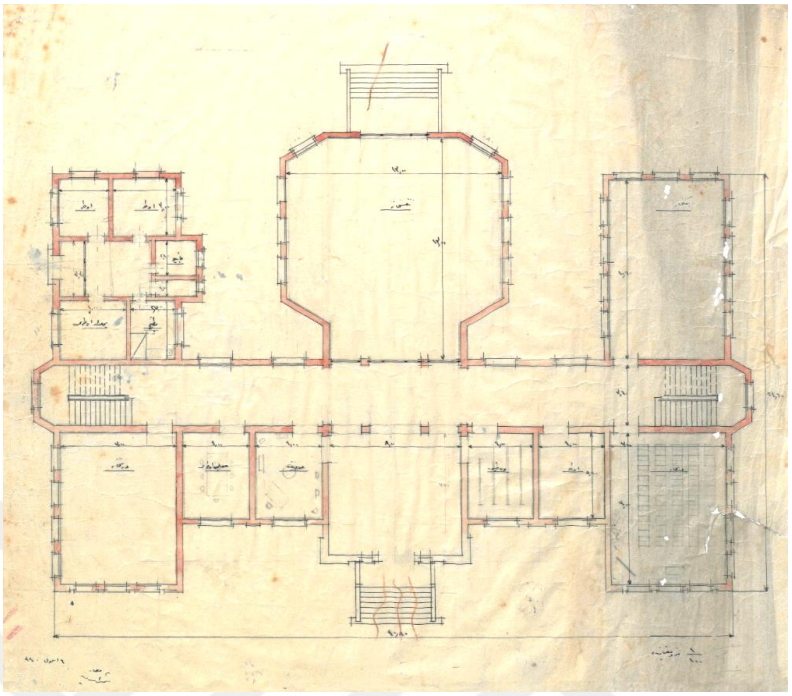

Plan 2.8 : Karagümrük 27. İlk Mektep Plan Çizimi (Salt Galata, https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/192963 , Erişim Tarihi 15/05/2023.)

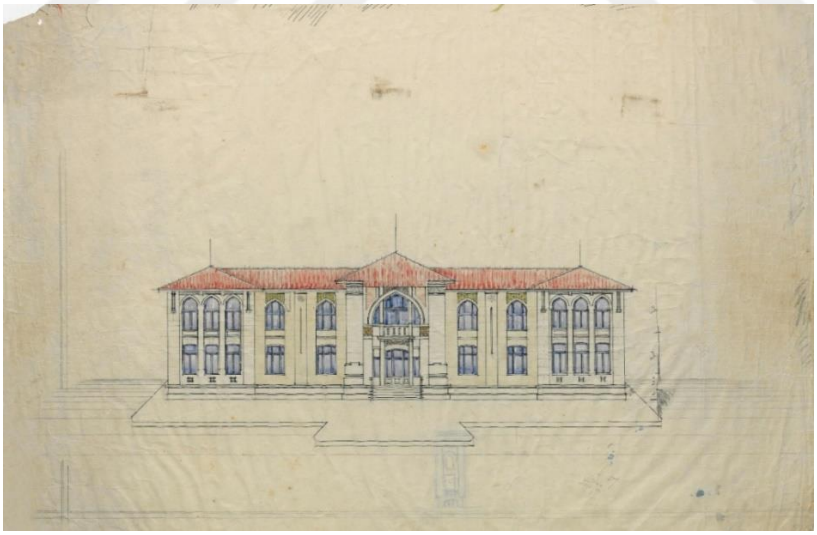

Çizim 2.12 : Karagümrük 27. İlk Mektep Giriş Cephesi Çizimi (Salt Galata, https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/192977 , Erişim Tarihi 15/05/2023.)

Resim 2.88 : Karagümrük 27. İlk Mektep Genel Fotoğrafı

Resim 2.89 : Karagümrük 27. İlk Mektep Giriş Cephesi

Resim 2.90 : Karagümrük 27. İlk Mektep Giriş Cephesinden Çini Süsleme

Resim 2.91 : Karagümrük 27. İlk Mektep Giriş Cephesindeki Kabara

Resim 2.92 : Karagümrük 27. İlk Mektep Güneybatı Cephesi

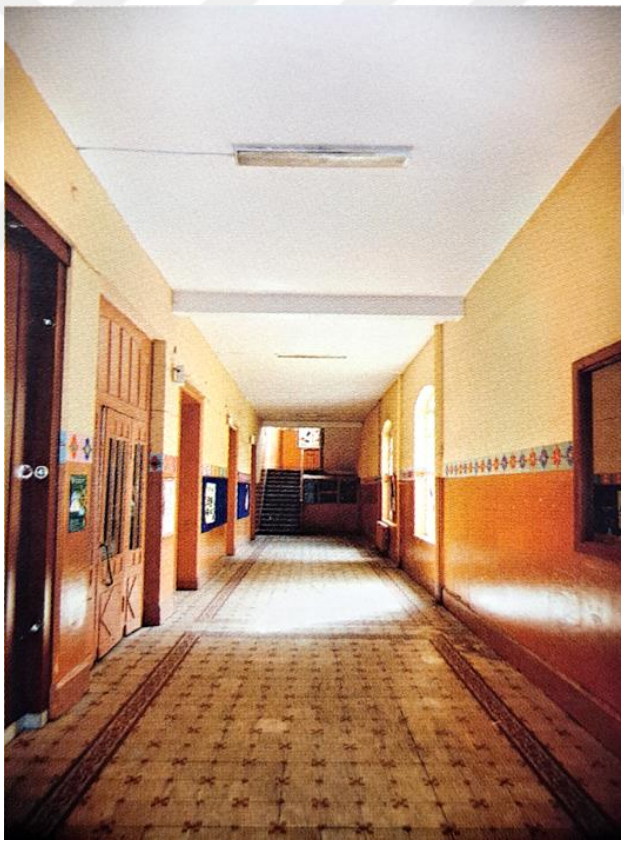

Resim 2.93 : Karagümrük 27. İlk Mektep Zemin Kat Koridoru (Şerafettin Turan (Haz.), **a.g.e.**, s. 255.)

Resim 2.94 : Karagümrük 27. İlk Mektep Arka Kanatlar Arasında Bulunan Sekizgen Planlı Hacim (Şerafettin Turan (Haz.), **a.g.e.**, s. 254.)

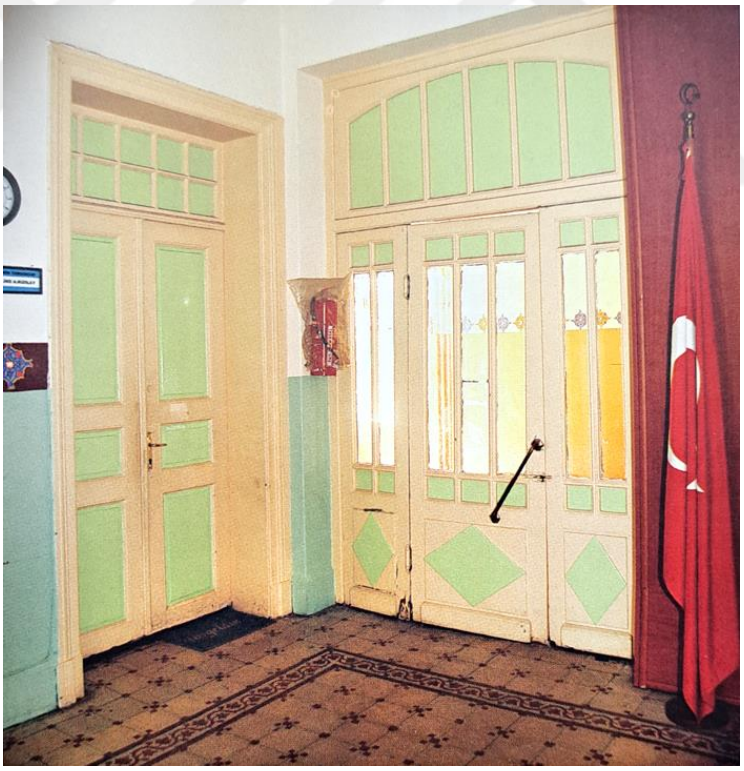

Resim 2.95 : Karagümrük 27. İlk Mektep Zemin Katından Görünüm (Şerafettin Turan (Haz.), **a.g.e.**, s. 255.)

Resim 2.96 : Karagümrük 27. İlk Mektep Karosiman Döşeme Kaplamaları (Şerafettin Turan (Haz.), **a.g.e.**, s. 255.)

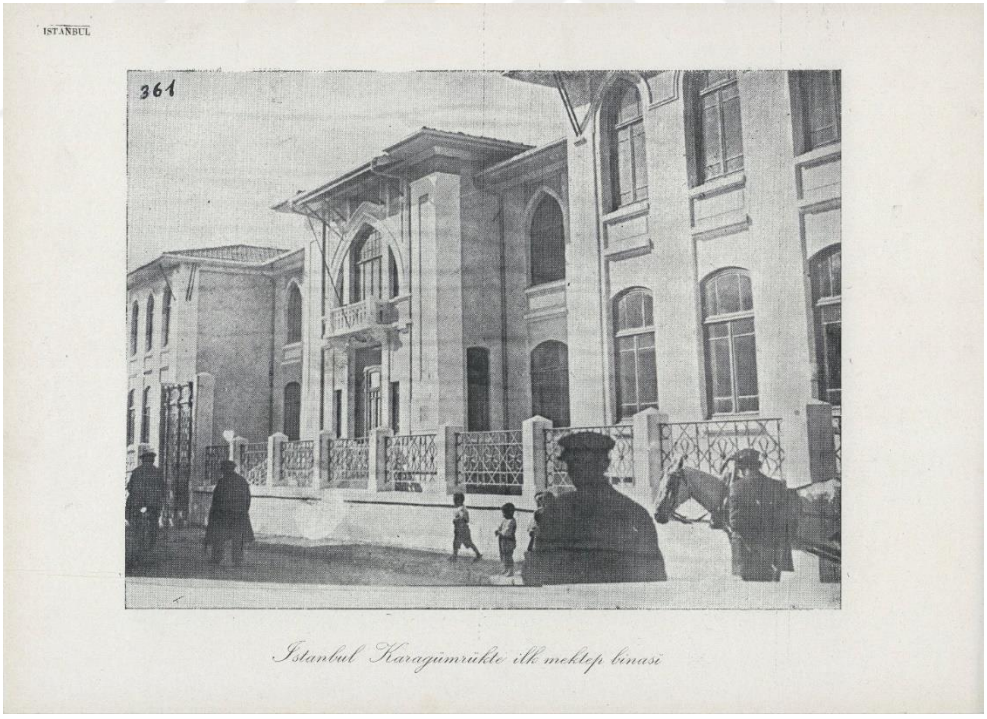

Resim 2.97 : Karagümrük 27. İlk Mektep'in Eski Fotoğrafı (Salt Galata, https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/211962 , Erişim Tarihi 15/05/2023.)

Katalog No: 19

Yapının Adı: Eyüp 36. Mektep (Eyüp 36. Mektep, Eyüp Merkez 1. Okul, Eyüp Merkez İlköğretim Okulu, Eyüp Merkez Ortaokulu)

Plan ve Çizimler: Plan 2.9-2.10

Resimler: Resim 2.98-2.102

Konumu: Eyüp 36. Mektep İslambey Mahallesi, Bestekar Nihat İncekara Sokak, No:6, Eyüpsultan/ İstanbul adresindedir. Eser 32 pafta, 189 ada ve 36 parselde konumlanmaktadır.[172]

Banisi: İncelenen yapının banisi hakkında doğrudan bir bilgi bulunamamıştır. Mustafa Kemal Atatürk'ün Cumhuriyet'in 10. Kuruluş yıldönümünde İstanbul'a armağan olarak 10 okul yaptırıldığı bilinmektedir. Bu okul binasıyla tip proje olarak yapılmış 10 okul İstanbul'un Beykoz, Beyoğlu, Fatih, Eyüp, Kadıköy, Şişli, Üsküdar ilçelerinde bulunmaktadır ve günümüzde de eğitime devam etmektedir. Tarihi Yarımada da Balat'ta bulunan Ulubatlı Hasan İlkokulu bu okullardan biridir ve Atatürk'ün emriyle yaptırıldığı bilinmektedir. Buna göre Eyüp 36. Mektep'in de banisinin Mustafa Kemal Atatürk olduğu söylenebilir.

Mimarı: Yapının giriş cephesinde bulunan *''M.Y.''* yazılı kitabenin varlığından dolayı Mimar Yahya'nın eseri olduğu düşünülmektedir. Bakırköy 4. Mektep (Bakırköy Nükhet Ercan Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi), Eyüp 38. Mektep (Eyüp Şehir Eyüp Beyazıt İlkokulu) ve Bakırköy 2. Mektep (Kartaltepe İlkokulu)'nun da giriş cephesinde *''M.Y.''* yazılı kitabeler vardır ve Mimar Yahya'nın eserleridir. Ayrıca bu okullarda çalışmada incelenen yapıyla aynı tarihte inşa edilmiştir. Buna göre Eyüp 36. Mektep'in de Mimar Yahya'nın eseri olduğu düşünülmektedir.

Tarihçesi: Ele alınan eser 1932 yılında inşe edilmiştir.[173] Okul binası 1932 yılında eğitime açılmıştır. Yapı ilk edildiğinde *''36. Mektep''* adını almıştır. Bina uzun yıllar ilkokul olarak kullanıldıktan sonra 1997-1998 eğitim yılında ilköğretim okulu olmuş

[172] Şerafettin Turan (Haz.), **a.g.e.**, s. 236.
[173] İstanbul I Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu 1019 numaralı dosya.

ve 2010'lu yıllara kadar ilköğretim okulu olarak kullanışmıştır.[174] 1986 yılında Eyüp İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'nün buraya taşınmasıyla, müdürlük binası olarak da hizmet vermiştir.[175] Günümüzde ise Eyüp 36. Mektep'tir.

Mimari Özellikleri: İncelenen yapı 500 metrekarelik oturum alanındadır.[176] Yapı bodrum katla beraber üç katlıdır. Eser U planlıdır ve binanın arka kanatları arasında sekizgen planlı ikinci bir mekan daha bulunmaktadır. Okulun ana girişi güneydoğu cephede yer alır ve ön cephesi de burasıdır. Bina dört yöne eğimli kırma çatıyla örtülüdür.

Ele alınan yapının tüm ceplerinde geniş saçaklar bulunur. Yapının giriş cephesi simetrik cephe bir cephe kuruluşuna sahiptir. Giriş cephesinde, cephenin aksında bir çıkma yer alır ve cephenin köşelerinde de birer çıkma görülür. Cephenin aksında bulunan çıkmada giriş açıklığı, açıklığın üzerinde de üç açıklıklı basık kemeri bulunan bir pencere bulunur. Bu açıklıklardan ortada bulunan kapı, diğer iki açıklık pencere açıklığıdır. Basık kemerli pencere dışındaki tüm pencereler dikdörtgen formlu pencerelerdir. Giriş çıkmasının birinci katında üç cepheli küçük bir balkona yer verilmiştir.

Yapının kuzeydoğu ve güneybatı cephelerinde, cephelerin bir bölümü öne doğru çıkar. Arka kanatlar biraz daha geride kalır. Binanın arka kollarında dikdörtgen biçimli pencereler bulunur. Kuzeydoğu cephede biriş giriş kapısı da mevcuttur. Yapının Kuzeybatı cephesinde, sekizgen planlı hacim öne çıkar. Sekizgen planlı mekanın kareye yakın dikdörtgen biçimli pencereleri vardır. Buna ek olarak sekizgen planlı hacmin bir giriş kapısı ve kapının önünde de merdivenler vardır.

Ele alınan yapıya güneydoğu cephede bulunan birkaç basamaklı girişten girilir. Giriş bölümünden basamaklarla kuzeydoğu-güneybatı yönünde uzanan koridora ulaşılır. Girişin iki tarafında dikdörtgen biçimli küçük odalar yer alır. Zemin katın doğu ve batı köşesinde dikdörtgen planlı derslikler görülür. Yapının arka kanatlarında da dikdörtgen planlı derslikler mevcuttur. Arka cephedeki kolların arasında sekizgen

[174] Atilla Yayım-Mustafa Yaşar, **a.g.e.**, s. 293.
[175] Atilla Yayım-Mustafa Yaşar vd., **a.g.e.**, s. 293.
[176] Şerafettin Turan (Haz.), **a.g.e.**, s. 237.

planlı bir hacim bulunur. Bu sekizgen planlı hacim konferans salonu olarak kullanılmaktadır.

Binanın birinci katında da aynı mekan kurgusu gözlenir. Burada girişin üzerinde bulunan kare planlı hacim bulunur. Birinci kattaki diğer hacimlerin tamamı dikdörtgen planlıdır. Bu katta bulunan bütün birimler derslik olarak kullanılmaktadır. Koridorun kuzeybatısında kalan duvarda pencereler bulunur. Tüm katlarda koridorun bitiminde merdivenlere yer verilmiştir.

Süsleme Özellikleri: İncelenen bina süsleme açısından oldukça sadedir. Giriş cephesinde, birinci kat pencerelerinin üzerinde şerit biçimli silmeler bulunur. Buna ek olarak zemin kat ve birinci kat pencerelerinin arasında dikdörtgen panolar görülür. Eserin iç mekanında süsleme bulunmamaktadır.

İnşa Tekniği ve Malzemesi: Yapı betonarmedir; taş malzemeden yığma olarak inşa edilmiştir. Dış cephesi sıvayla, döşemeler de fayansla kaplıdır. Merdivenler mermerden yapılmıştır.[177] Arka kanatların arasında bulunan sekizgen planlı mekan İngiliz tipi çatıdır. Dersliklerde baca delikleri de mevcuttur.

Günümüzdeki Durumu: Yapı günümüzde iyi durumdadır. Dış cephesinin cephe elemanları orjinalliğini korumuştur. İç mekanın zemininde bulunan fayanslar yapının özgün döşemelerin üzerini kaplamaktadır. Yapı genel olarak özgün durumdadır.

Seçme Kaynakça:

Anonim, **İstanbul Okulları Kılavuzu**, İstanbul, İstanbul Öğretmenleri Yayınlarından: 3, Cumhuriyet Matbaası, 1938.

Küçük, Melih, **İstanbul Tarihi Yarımada ve Çevresinde Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Okulları Mimarisi (1923 – 1938)**, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2001.

Turan Şerafettin (Haz.), **Tarihe Tanıklık Eden Okullar 1**, Ankara, İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü, 2010.

[177] Eyüpsultan Belediyesi Arşivi.

Yayım Atilla- Yaşar Mustafa vd., **Cumhuriyetimizin 75. Yılında İstanbul Eğitim Belgeseli**, İstanbul, T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, 1998.

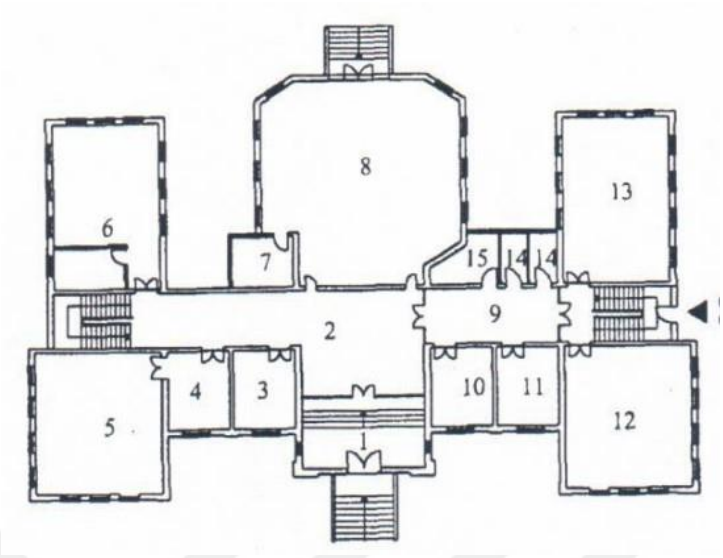

Plan 2.9 : Eyüp 36. Mektep Zemin Kat Planı (Melih Küçük, **a.g.t.**, s. 69.)

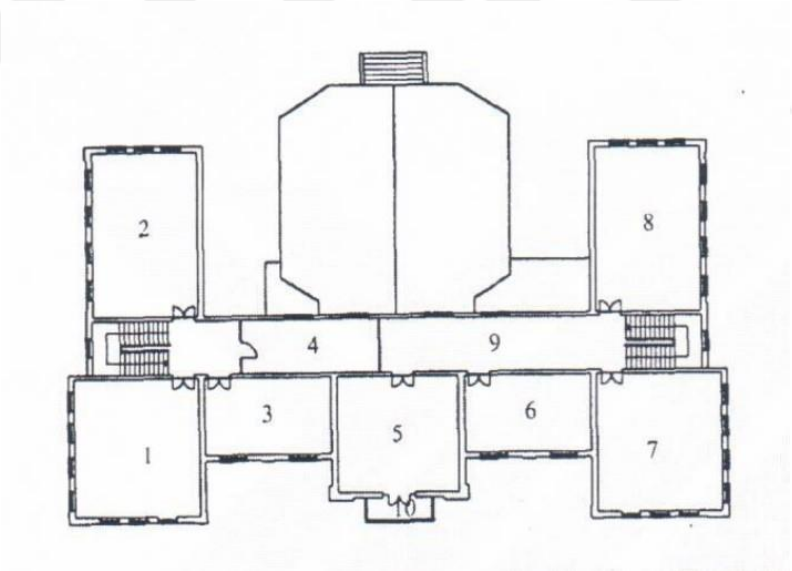

Plan 2.10 : Eyüp 36. Mektep Birinci Kat Planı (Melih Küçük, **a.g.t.**, s. 69.)

Resim 2.98 : Eyüp 36. Mektep Eski Fotoğrafı
(https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/192699 erişim tarihi: 07/09/2023.)

Resim 2.99 : Eyüp 36. Mektep Mimar Belirten Kitabe

Resim 2.100 : Eyüp 36. Mektep Arka Cephesi

Resim 2.101 : Eyüp 36. Mektep Güneybatı Cephesi

Resim 2.102 : Eyüp 36. Mektep Zemin Katta Oda Fotoğrafı (Şerafettin Turan (Haz.), **a.g.e.**, s. 237.)

Katalog No: 20

Yapının Adı: Azapkapı 11. Mektep (Azapkapı 11. Mektep, Beyoğlu 11. Okul, Eviya Çelebi İlkokulu, İstanbul 2. Ticaret Lisesi, Beyoğlu Ticaret Lisesi, Beyoğlu Ticaret ve Anadolu Ticaret Meslek Lisesi, Beyoğlu Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Tersane-i Amire Anadolu Lisesi)

Plan ve Çizimler: Plan 2.11, Harita 2.10

Resimler: Resim 2.103-2.107

Konumu: Okul binası Bedrettin Mah. Refik Saydam Cad. No 30 Şişhane Beyoğlu/İstanbul adresindedir. Azapkapı Sokullu Camisi'nin ilerisinde ve Haliç Tersanesi'nin üzerindedir. Yapı 916 ada, 118 paftadadır.[178]

Banisi: Ele alınan yapı banisi kesin olarak bilinmemektedir. Cumhuriyet'in 10. Kuruluş yılı anısına Atatürk tarafından İstanbul çeşitli yerlerine tip proje olarak 10 okul binası yaptırıldığı bilinmektedir. Söz konusu yapının da bu okullardan biri olduğu değerlendirilmektedir. Azapkapı 11. Mektep'le aynı plan ve cephe özelliklerine sahip olan Ulubatlı Hasan İlkokulu'nun Atatürk'ün emriyle yaptırıldığı kesin olarak bilinmektedir. Buna dayanarak incelenen yapının banisinin de Atatürk olabileceği değerlendirilmektedir.

Mimarı: Ele alınan yapının giriş cephesininin sağ tarafında, zemin kat ve birinci kat arasında *''M.Y.''* yazılı bir kitabe bulunur. Erken Cumhuriyet Dönemi'nde inşa edilen Bakırköy 4. Mektep (Bakırköy Nükhet Ercan Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi), Bakırköy 2. Mektep (Bakırköy Kartaltepe İlkokulu) ve Eyüp 38. Mektep (Nişancı Şehit Eyüp Beyazıt İlkokulu) binaları da aynı tarihler de yapılmıştır. Bu binaların da giriş cephelerinde *''M.Y.''* yazılı bir kitabeye rastlanır ve bu yapılar da Mimar Yahya tarafından yapılmıştır. Buna göre Azapkapı 11. Mektep'in mimarının Mimar Yahya olduğu söylenebilir.

[178] Şerafettin Turan (Haz.), **a.g.e.**, s. 123.

Tarihçesi: Eserin inşası 1931'de başlamış, eser 1932'de tamamlanarak eğitime açılmıştır.[179] Bazı çalışmalarda okulun 1945'te[180] inşa ediliği yazsa da, bu bilginin doğru olmadığı düşünülmektedir. İstanbul Okulları Kılavuzu isimli 1938 basımı bir kitapta, Azapkapı mevkisinde 11. Okul adında bir bulunduğu yazılıdır. Aynı kitapta bulunan bir haritada Tarihi Yarımada ve Beyoğlu bölgelerinde bulunan okulların numaraları semtlerde bulundukları yerde yazmaktadır. Bu binanın şu anda bulunduğu yerde de "*11*" yazmaktadır. Buradan günümüze gelen binanın 1930'lu yıllarda inşa edildiği anlaşılmaktadır. [181] Buna ek olarak, 1930'ların başında inşa edilmiş ve bu yapıyla aynı plan ve cephe özelliklerine sahip başka okul binaları da bulunmaktadır. Bu da bu yapının aynı tarihlerde inşa edilmiş bir tip proje olduğunu göstermektedir.

Salt Galata'nın arşivinde bulunan bir fotoğrafta bu binanın fotoğrafı görülmektedir. Fotoğrafın arkasında *"Beyoğlu 11"* yazılıdır.[182]1930'lu yılların sonuna kadar okulların numaralarla isimlendirilmesinden yola çıkılarak, bu fotoğraftan da binanın 1930'lu yıllarda yapıldığı sonucuna varılabilir.

Mimari Özellikleri: Ele alınan bina U planlıdır; aynı zamanda U planın arka kanatları arasında sekizgen formlu bir hacim bulunmaktadır. Yapı bodrum katla beraber üç katlıdır. Arka taraftaki sekizgen formlu mekan bodrum katla beraber iki katlıdır. Giriş cephesi kuzeybatı cephesidir. Pencereler dikdörtgen biçimli, kare biçimli ve basık kemerlidir. Bodrum kat pencereleri kare biçimlidir. Zemin kat ve üst kat pencereleri dikdörtgen biçimlidir. Girişin üzerindeki mekan basık kemerli pencereye sahiptir. Söz konusu basık kemer üç açıklıklı büyük bir kemerdir ve bu kemerle yapının ana aksı vurgulanmıştır. Arka taraftaki sekizgen planlı mekan kareye yakın dikdörtgen biçimli bir pencereyle örtülüdür. Yapının çatısı dönem özelliği olarak geniş saçaklıdır. Bina dört yöne eğimli kırma çatıyla, sekizgen planlı mekan ise beşik çatıyla örtülüdür.

Zemin kata kuzeybatı cephesinin ortasında bulunan ana kapıdan girilir. Giriş bölümü kare biçimli bir alandır. buradan kuzeybatı güneydoğu yönüne doğru uzanan

[179] Şerafettin Turan (Haz.), **a.g.e.**, s. 124.
[180] Ergün Egin, **a.g.e.**, s. 141.
[181] Anonim, **İstanbul Okulları Kılavuzu**, İstanbul, İstanbul Öğretmenleri Yardım Cemiyeti Yayınlarından: 3, Cumhuriyet Matbaası, 1938, s. 15-18.; Cumhuriyetin ilanından 1940'lara kadar okullar numaralarla isimlendirilmiştir. .
[182] https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/192698 Erişim Tarihi: 19. 10. 2021.

bir koridora girilir. Koridorun iki ucuna merdivenler yerleştirilmiştir. Giriş cephesi tarafında, zemin katın kuzeybatı ve kuzeydoğu köşelerinde yatık dikdörtgen planlı birimler bulunur. Kuzeydoğu köşedeki derslikler girişin arasında, dikdörtgen planlı ve daha küçük iki oda bulunur. Arka kanatlar içerisinde de dikdörtgen planlı derslikler bulunur. Girişin karşısındaki sekizgen planlı birim konferans salonu olarak kullanılmaktadır. Burada arka tarafa açılan ikinci bir kapı daha bulunur.

Yapının üst katı da zemin katla aynı plana sahiptir. Üst katta zemin kattan farklı olarak, kuzeybatı ve kuzeydoğu köşelerde bulunan dersliklerin yanınlarında küçük odalar bulunmaz. Bunun yerine iki küçük odanın büyüklüğünde derslikler mevcuttur. Girişin üzerinde kare planlı bir mekanın bulunması da zemin kattan farklı bir noktadır. Bu mekan günümüzde öğretmenler odası olarak kullanılır üç cepheli bir balkonla dışa açılır.

Yapının en gösterişli cephesi giriş cephesidir. Cephe düzeni simetrik kuruluşa sahiptir ve cephe aksındaki çıkmada basık kemerli pencere bulunur. Zemin katla üst katta dikdörtgen formlu, bodrum katta kare formlu pencereler gözlenir. Giriş cephesi burada bulunan ve çatı seviyesinden taşan üç çıkmayla hareketlilik kazanır. Ortada bulunan çıkma daha gösterişlidir yapının ana aksı üzerindedir. Bu çıkma binadan daha yüksektir. Bir merdivenle çıkmada bulunan ana giriş kapısına çıkılır. Kapının iki yanında dar pencereler vardır. Giriş kapısının üzerinde yarım altıgen formlu bir balkon görülür. Balkonun arkasında üç açıklığı örten büyük bir basık kemer vardır. Üç açıklıktan ortadaki geniş, diğer ikisi dardır. Ortada bulunan geniş açıklık kapı, diğer iki açıklık penceredir.

Kuzeydoğu ve güneybatı cephelerinde simetri söz konusu değildir. Giriş cephesine yakın olan yerler dışarı taşırılarak cephelere hareketlilik verilmiştir. Bu cephelerdeki bodrum kat pencereleri kare biçimli, diğer pencereler dikdörtgen biçimlidir. Kuzeydoğu cephesinde bahçeye açılan bir kapıya yer verilmiştir.

Güneydoğu cephesi yapının arka cephesidir. Cephe simetriktir ve cephenin ortasında sekizgen formlu mekan görülür. Bu mekan bir kapıyla arka bahçeye açılır. Güneydoğu cephesinin kenarlarında U planın kolları görülür. Burada bodrum kat

pencereleri kare formlu, sekizgen mekanın pencereleri kareye yakın dikdörtgen formlu, diğer pencereler ise dikdörtgen formludur.

Giriş cephesinde bulunan üç çıkma bu cepheye dikine olarak bölmektedir. Binaın tüm cephelerinde, pencerelerin altı ve üstünün duvarlardan farklı renkte olması dikine yükselen bir etki vermiştir.

Süsleme Özellikleri: İncelenen örnek süsleme açısından oldukça sadedir. Yapının dış cephesinde silmeler ve dekoratif panolarla süslüdür. Tüm cephelerde, bodrum katla zemin kat kalın bir kat silmesiyle birbirinden ayrılır. Giriş cephesinde üst kat pencerelerinin üzerinde, cephe boyunca kesintisiz devam eden bir şerit silme dolaşır. Zemin kat pencerelerinin üzerinde dikdörtgen biçimli panolar vardır.

Ana giriş kapısının önünde bulunan merdiven parapetlerindeki babaların köşeleri pahlıdır. Köşeleri pahlı babalar dekoratif etki verirler. Parapetlerin yüzeyinde, panolar içinde, ajur tekniğinde kareler ve baklava dilimleri bulunur. Merdiven sahanlığında birbirine paralel olarak yerleştirilmiş siyah mermerler de dekoratif etki verirler.

İnşa Tekniği ve Malzemesi: İncelenen örnekte bodrum katın duvarları taş malzemeden yapılmıştır. Döşemeler betonarme kirişlerle yapılmıştır. Yapının Temel sistemi, taşıyıcı duvarların altında bulunan sürekli temelden oluşur.[183] Duvarlar tuğladan yığma duvar tekniğiyle inşa edilmiştir.[184]

Ana giriş kapısının önündeki merdivenler dökme betondandır. Parapetler ve parapetlerin babaları mermer malzemedendir. Merdiven sahanlığı da mermer kaplıdır. Kırma çatı ahşap makaslıdır. Sekizgen planlı hacimin çatısı İngiliz tipi çatıdır. Binanın çatı kiremitle kaplıdır.

Günümüzdeki Durumu: Ele alınan yapı durumunu koruyarak günmüze gelmiştir. Zaman içinde yapılan onarımlarla dış cephesinin rengi değişmiştir fakat mimari detayları özgünlüğünü muhafaza etmektedir.

[183] Şerafettin Turan (Haz.), **a.g.e.**, s. 124.
[184] Melih Küçük, **a.g.e.**, s. 95.

Seçme Kaynakça:

Anonim, **İstanbul Okulları Kılavuzu**, İstanbul, İstanbul Öğretmenleri Yayınlarından: 3, Cumhuriyet Matbaası, 1938.

Egin Ergün, **Kasımpaşa'nın Tarihi Gelişimi, İskân Özellikleri ve Mimari Eserleri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1996.

Küçük, Melih, **İstanbul Tarihi Yarımada ve Çevresinde Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Okulları Mimarisi (1923 – 1938)**, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, 2001.

Turan, Şerafettin (Haz.), **Tarihe Tanıklık Eden Okullar 1**, Ankara, İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü, 2010.

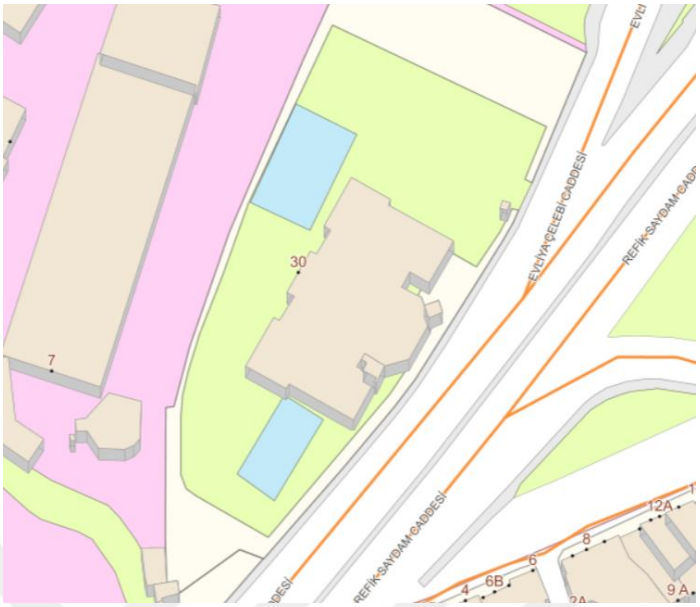

Harita 2.10 : Azapkapı 11. Mektep Vaziyet Planı ve Üç Boyutlu Görünüşü (Beyoğlu Kent Rehberi https://kentrehberi.beyoglu.bel.tr/ Erişim Tarihi 09/04/2023.)

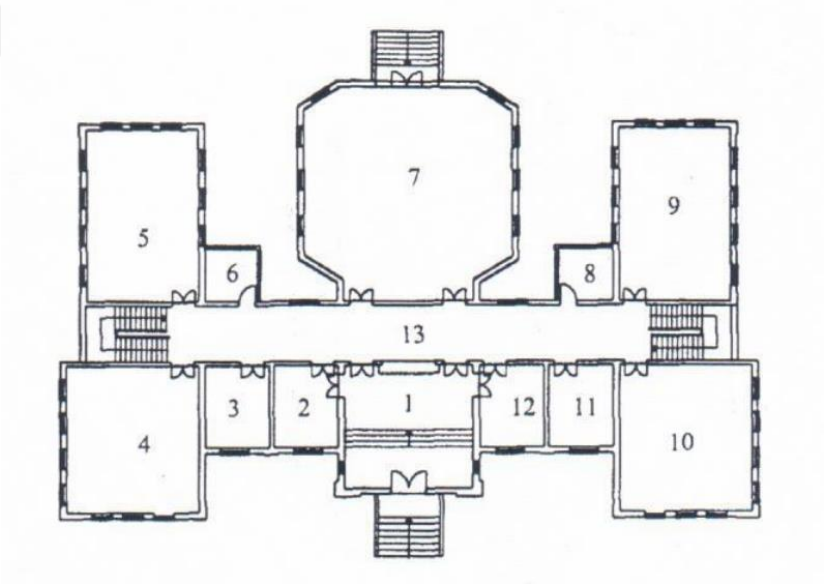

Plan 2.11 : Azapkapı 11. Mektep zemin kat planı (Melih Küçük, **a.g.t.**, s. 93.)

Resim 2.103 : Azapkapı 11. Mektep Giriş Cephesi

Resim 2.104 : Azapkapı 11. Mektep Eski Fotoğrafı (Salt Archives, https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/192698, Erişim Tarihi 19/10/2021.)

Resim 2.105 : Azapkapı 11. Mektep'in Giriş Cephesinde Bulunan *''M.Y.''* Yazılı Mimar Belirten Kitabe

Resim 2.106 : Azapkapı 11. Mektep'in İç Mekanında Derslik Görünümü (Şerafettin Turan (Haz.), **a.g.e.**, s. 124.)

Resim 2.107 : Azapkapı 11. Mektep'in Giriş Kısmı (Şerafettin Turan (Haz.), **a.g.e.**, s. 124.)

2.3. Hanlar

Katalog No: 21

Yapının Adı: Adalet Han (Eski Ankara Sigorta Binası, Galata Han Hotel)

Plan ve Çizimler: Plan 2.12-2.13, Çizim 2.13

Resimler: Resim 2.108-2.111

Konumu: Yapı Bereketzade Mahallesi, Bankalar Caddesi, No: 22 Beyoğlu/İstanbul Adresindedir. Bina 105 pafta, 163 ada ve 1 parselde kayıtlıdır.[185]

Banisi: Bilinmemektedir.

Mimarı: Eserin giriş cephesinde bulunan kitabede *"A. Tahtadjian- Architecte"* yazılıdır. Kitabedeki *"A."* harfinin *"Aram"* isminin kısaltılmışı olduğu düşünülmektedir. Buna göre yapının mimar Aram Tahtacıyan'ın[186] eseri olduğu sonucuna varılır.

Tarihçesi: Binanın yerinde Galata Podestası'nın (Valisinin) evi bulunmaktaydı. Bu han XIX. yüzyıldan itibaren Hamdi Paşa Hanı olarak anılmaya başlamıştı.[187] Edhem Eldem'in editörü olduğu Bankalar Caddesi isimli kitapta, L. de. Beylié'nin L'Habitation'dan[188] aktarıldığına göre bina 1903 yılında ayaktaydı. Celal Esad Arseven Eski Galata ve Binaları isimli 1913 tarihli kitabında, incelediğimiz binanın yerinde Podesta olduğunu ve beş altı yıl önce yıkılarak yerine han binası yapıldığını

[185] Beyoğlu Kent Rehberi http://kent.beyoglu.bel.tr/ erişim tarihi 04. 11. 2021.
[186] Aram Tahtacıyan 1874'te İstanbul'da gelmiştir. Paris'te ki Ecole des Beaux Arts'da mimarlık okumuştur. Osmanlı Devleti'ne döndükten sonra İstanbul'da ve İzmir'de mimarlık yapmıştır. İstanbul'da Kasımpaşa Deniz Hastanesi ve Surp Agop Akaretleri (Nurican ve Nafilyan'la birlikte) mimarın diğer eserleridir. 1949'da Marsilya'da ölmüştür. İbrahim Toraman, **a.e.**, s. 82.; Hasan Kuruyazıcı (Haz.), **Batılılaşan İstanbul'un Ermeni Mimarları/Armenian Architects of Istanbul in the Era of Westernization**, 3. Baskı, İstanbul, Hrant Dink Vakfı Yayınları, 2016, s. 151.
[187] Edhem Eldem (Ed.), **Bankalar Caddesi-Osmanlı'dan Günümüze Voyvoda Caddesi/ Voyvoda Street From Ottoman Times to Today**, 1. Baskı, İstanbul, Osmanlı Bankası Bankacılık ve Finans Tarihi Araştırma ve Belge Merkezi, 2000 s. 192.
[188] L. de Beylié, **L'Habitation Byzantine**, Paris, 1903, s. 15-16.

yazmıştır.[189] Buna dayanarak yapının 1906-1907 senelerinde inşa edildiği söylenebilir.[190] Yüksek Mimar Suat Nirven'in 1949 tarihli haritasında han binası *"Adalet Han"* olarak yer alır.[191]

Yapı 1945'ten itibaren Ankara Sigorta tarafından kullanılmıştır.[192] Turan Akıncı söz konusu han binasının 1906'dan 1954'e kadar Adalet Han olarak anıldığını, bina Ankara Sigorta tarafından satın alındıktan sonra Ankara Sigorta Hanı olarak anıldığını yazmaktadır.[193] Eser 2014 yılında onarıma girmiştir.[194] Günümüzde otel olarak kullanılmaktadır.

Mimari Özellikleri: Ele alınan örnek düzgün olmayan dikdörtgen planlıdır 240 metrekare[195] oturum alanındadır. Yapı zemin katla birlikte 5 katlıdır. Ön cephe günaybatı yönündedir. Yapı kuzeydoğu yönünden başka bir yapıyla bitişik nizamdadır. Ön cephey ve arka cephe arasında kot farkı vardır, arka cephe daha yüksek kottadır. Dördüncü ve Beşinci kat binaya sonradan eklenmiştir.[196] Pencere açıklıkları sivri kemer, Bursa kemeri ve düz lentolarla geçilmiştir. Yapı kırma çatıyla örtülüdür.

Yapının zemin katına, kuzey tafaındaki ana girişten ulaşılır. Giriş kısmında resepsiyon, resepsiyonun arkasında merdivenler bulunur. güney kısmında lobi ve masalar bulunur. Zemin katta daha önce bir koridorun iki tarafında dikdörtgen planlı odalar bulunmaktaydı.[197] Yapının normal katlarında kuzeybatı-güneydoğu yönünde bir koridor ve koridorun iki yanında dikdörtgen planlı mekanlar sıralanır.[198]

---

[189] Celâl Esad Arseven, **Eski Galata ve Binâları**, Haz. Dilek Yelkenci, 1. Baskı, İstanbul, Çelik Gülersoy Vakfı İstanbul Kütüphanesi Yayınları, 1989, s. 86.
[190] Edhem Eldem (Ed.), **a.e.**, s. 191-192.
[191] Jacques Pervititch, **a.g.e.**, s. 293.
[192] Edhem Eldem (Ed.), **a.g.e.**, s. 192.
[193] Turan Akıncı, **Galata-İstanbul'un 700 Yıllık Karakutusu**, 1. Baskı, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2021, s. 348.
[194] Oya Şenyurt, Nevnihal Erdoğan vd., ‘‘Günümüzde Bankalar (Voyvoda) Caddesi’nde Yer Alan Binaların Mimari Üslupları Bağlamında Değerlendirilmesi, **Tarihsel Süreç İçinde Bankalar Caddesi (Voyvoda Caddesi) ve Günümüzdeki Yapıları**, 1. Baskı, İstanbul, Kocaeli Üniversitesi Vakfı Yayınları, 2016, s. 138.
[195] Turan Akıncı, **a.e.**, s. 348.
[196] Oya Şenyurt- Nevnihal Erdoğan vd., **a.e.**, s. 138.
[197] Öze Uluengin, **Bankalar Caddesi'nin Tarihsel Değişimi ve Büro Binalarının İşlevsel, Fiziksel Yönden İrdelenmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2008, 119.
[198] Öze Uluengin, **a.g.t.**, s. 119.

Giriş cephesi simetrik kuruluşludur. Bu cephede dikey olarak beş sıra pencere bulunur. Cephenin ortasında bir cumbaya yer verilmiştir; bu cumba konsollarla destenlenmektedir. Ana giriş cephenin en kuzeyindedir. Giriş kapısının yanında düz lentoyla geçilmiş açıklıklar mevcuttur. Birinci kattaki pencere açıklıkları sivri kemerlerle geçilmiştir. Pencereler iki yanından sütuncelerle sınırlandırılmıştır. Sütuncelerin dış tarafındaki plasterler pencerelere ve birinci kata dikey yönde hareketlilik vermiştir. Üçüncü kat pencereleri de sivri kemerlidir fakat birinci kat pencerelerine göre daha geniştir, kemer yüksekliği de daha azdır.

İkinci katın ve dördüncü katın pencereleri Bursa kemerleridir. İkinci kat pencerelerinin kemerleri daha yüksektir ve kıvrımları da daha fazladır. Dördüncü kat pencelerinde kemerler daha alçaktır ve kıvrım daha azdır. Cumbanın kuzeybatı ve güneydoğu taraflarında bulunan pencerler de dikdörtgen biçimli dar pencerelerdir. Beşinci kat pencereleri dikdörtgen biçimlidir.

Yapının güneydoğu cephesinde dikey olarak üç sıra pencere yer alır. Tüm pencereler dikdörtgen formludur. Bu cephede kot farkılıkları vardır. Cephenin güney tarafı alçak kotta, kuzey tarafı yüksek kottadır. Cephenin ortasında Bursa kemerli bir kapı yeralmaktadır.

Yapının kuzeydoğu cephesi, cephe ortasında bulunan bir cumbayla hareketlilik kazanır. Bu cumba konsollarla desteklenmektedir. Cephede tüm pencereler dikdörtgen formludur. Cumbanın kuzeybatı ve güneydoğu yönlerinde bulunan pencereler diğer pencerelere göre daha dardır. Birinci kat pencereleri üzerinde hafifletme kemerleri görülür. Cephenin kuzey tarafında merdivenle ulaşılan bir giriş kapısı mevcuttur.

Süsleme Özellikleri: Ele alınan han binasının süsleme programını kabartma süslemeler, silmeler, plasterler, sütunceler ve sütun başlıkları oluşturmaktadır. Yapıda dış cephe süslemeleri giriş cephesinde toplanmıştır. Giriş cephesi ve güneydoğu cephesinin köşeleri plasterler yer alır. Binanın giriş cephesinde, pencerelerin altlarındaki dikdörtgen panoların içerisinde, şemse kompozisyonunda rumi ve kıvrık dallar yer alır.

Birinci kat pencerelerinin iki yanı sütuncelerle çevrilidir. Söz konusu sütunceler kaideler üzerindedir ve üzerlerinde palmet motifli sütun başlıkları görülür. Sütuncelerin üzerinden devam eden silme şeridi de pencerelerin üzerini örtmektedir. Silme şeritlerinin içleri rumi ve kıvrım dal kabartmalarıyla bezenmiştir.

Birinci ve üçüncü kat pencerelerinin üzerinde kaval silmeler alınlık oluşturmuştur. Alınlıkların içerisi rumiler ve kıvrım dallardan oluşan kabartmalarla bezenmiştir. Üçüncü kat pencerelerinde alınlıkları bir de şerit silme içine alır. Bu pencerelerin arasında rumi- kıvrımdal şeritleri mevcuttur.

Birinci kat pencerelerinin iki tarafında plasterler söz konusudur. Plasterlerin üst tarafında kıvrımlı konsollar, onların üzerindeki dikdörtgen alanlarda da palmet kabartması göze çarpar. Buna ek olarak birinci kat pencerelerinin üzerinde kalın silmeler bulunmaktadır.

Güneydoğu cephede süsleme bulunmamaktadır. Yalnızca pencerelerin arasında, cepheye dikey olarak bölen plasterler vardır. Kuzeydoğu cephesinde de süsleme yer almaz.

İnşa Tekniği ve Malzemesi: İncelenen örnek yığma bir yapıdır.[199] Döşemeler volta döşeme[200] tekniğiyle ve tuğladan yapılmıştır. Taşıyıcılar ve iç duvarlar taş ve tuğladan, dış duvarlar kesme taşla yapılmıştır.

Günümüzdeki Durumu: Ele alınan yapının dış cephesi orjinalliğini korumaktadır. İç mekanı ise kısmen özgünlüğünü korumaktadır. Zemin katta orjinallik daha fazla korunmuş durumdadır.

Seçme Kaynakça:

Akıncı Turan, **Galata-İstanbul'un 700 Yıllık Karakutusu**, 1. Baskı, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2021.

[199] Turan Akıncı, **a.g.e.**, s. 348.
[200] Turan Akıncı, **a.g.e.**, s. 348.

Arseven Celâl Esad, **Eski Galata ve Binâları**, Haz. Dilek Yelkenci, 1. Baskı, İstanbul, Çelik Gülersoy Vakfı İstanbul Kütüphanesi Yayınları, 1989.

Beylié L. de, **L'Habitation Byzantine**, Paris, 1903.

Eldem Edhem (Ed.), **Bankalar Caddesi-Osmanlı'dan Günümüze Voyvoda Caddesi/ Voyvoda Street From Ottoman Times to Today**, 1. Baskı, İstanbul, Osmanlı Bankası Bankacılık ve Finans Tarihi Araştırma ve Belge Merkezi, 2000.

Şenyurt, Oya- Erdoğan, Nevnihal vd., ‘‘Günümüzde Bankalar (Voyvoda) Caddesi’nde Yer Alan Binaların Mimari Üslupları Bağlamında Değerlendirilmesi, **Tarihsel Süreç İçinde Bankalar Caddesi (Voyvoda Caddesi) ve Günümüzdeki Yapıları**, 1. Baskı, İstanbul, Kocaeli Üniversitesi Vakfı Yayınları, 2016, s. 95-168.

Ergüder Başak, **Galata Hanları:(1868-1945)- Paranın Serüveni**, İstanbul, SAV Yayınları, 2011.

Kuruyazıcı, Hasan (Haz.), **Batılılaşan İstanbul’un Ermeni Mimarları/Armenian Architects of Istanbul in the Era of Westernization**, 3. Baskı, İstanbul, Hrant Dink Vakfı Yayınları, 2016.

Pervititch Jacques, **Sigorta Haritalarında İstanbul/ İstanbul In The Insurance Maps of Jacques Pervitich**, Proje Koordinatörleri Seden Ersoy, Çağatay Anadol, İstanbul, Tarih Vakfı, Basım Yılı Yok.

Toraman İbrahim, **İstanbul'un 100 Mimarı**, İstanbul, İBB Kültür A.Ş. Yayınları, 2011.

Uluengin Öze, **Bankalar Caddesi'nin Tarihsel Değişimi ve Büro Binalarının İşlevsel, Fiziksel Yönden İrdelenmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2008.

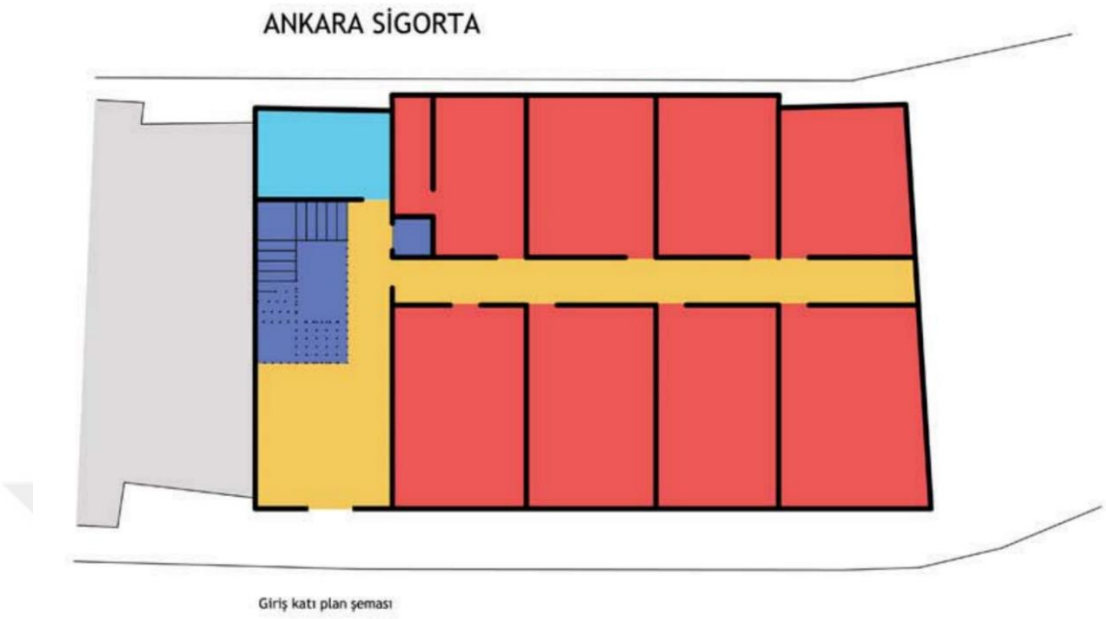

Plan 2.12 : Adalet Han Zemin Kat Planı (Öze Uluengin, **a.g.t.**, s. 119.)

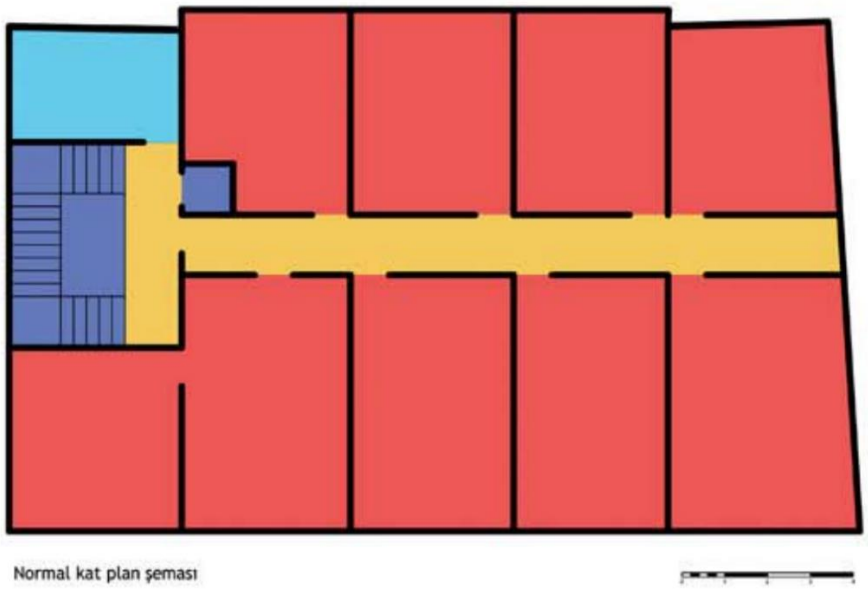

Plan 2.13 : Adalet Han Üst Katlarının Planı (Öze Uluengin, **a.g.t.**, s. 119.)

Çizim 2.13 : Adalet Han Cephe Çizimi (Oya Şenyurt-Nevnihal Erdoğan vd., **a.g.e.**, s. 139.)

Resim 2.108 : Adalet Han Giriş Cephesi

Resim 2.109 : Adalet Han Giriş Cephesinde Mimar Belirten Kitabe

Resim 2.110 : Adalet Han Giriş Cephesi Pencere Detayı

Resim 2.111 : Adalet Han Güneydoğu Cephesi

Katalog No: 22

Yapının Adı: Camcıbaşı Han

Plan ve Çizimler: Harita 2.11-2.14

Resimler: Resim 2.112-2.118

Konumu: Bina Rüsten Paşa Mahallesi, Yeni Cami Caddesi No: 11 Fatih/İstanbul adresindedir. 392 ada[201], 1 parsel ve 33 paftada konumlanmıştır.[202]

Banisi: Bilinmemektedir.

Mimarı: Bilinmemektedir.

Tarihçesi: Yapının tarihçesi hakkında net bir bilgi bulunmamaktadır. Goad haritalarında han binasının yerinde iki farklı yapı bulunduğu görülür. Goad haritaları 1904'te çizildiğine göre yapının 1904'ten sonra inşa edildiği anlaşılmaktadır.[203] Bazı çalışmalarda yapının inşa tarihine ilişkin olarak XX. yüzyılda inşa edildiği kaydedilmektedir.[204] 1940 tarihli Pervititch Haritaları'nda söz konusu yapının çizimlerinin bulunması da yapının Birinci Ulusal Mimarlık Döneminde yapılmış olduğunu göstermektedir. 1913 ve 1921 tarihli Şark Ticaret Yıllıkları'nda yapı *Camlı Han* olarak geçmektedir.[205]

İstanbul'daki han binalarının ele alındığı *''Geçmişten Günümüze İstanbul Hanları''* isimli çalışmada, yapının Tahmis Caddesi'nde olduğu ve isminin Şark Ticaret Yıllıklarına dayanarak Camlı Han olduğu yazılıdır. Söz konusu yayınlardaki bilgilere dayanarak yapılan karşılaştırmalarda 1913 ve 1921 tarihli Şark Ticaret Yıllıkları'nda ismi geçen han yapısının çalışmada incelenen yapı olduğu

[201] Alev Özkan, **Eminönü Hanlar Bölgesinin Cumhuriyet'ten Günümüze İzlenen Değişimi ve Yeniden Değerlendirilmesinde Öncelikli Bölgenin Saptanması**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2003, s. 72-157.
[202] https://gis.fatih.bel.tr/webgis/ erişim tarihi 03.12. 2021.
[203] İrfan Dağdelen (Haz.), **Charles Edouard Goad'ın İstanbul Sigorta Haritaları**, İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü, 2017, Pafta 5.
[204]Beste Nur İskender Aydın, **Tarihi Yarımada Hanlar Bölgesi'nde Kültürel Rota Tanımlanması**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2017, s.134-135, 190**.**
[205] Mehmet Sadettin Fidan, **Geçmişten Günümüze İstanbul Hanları**, İstanbul, İstanbul Ticaret Odası, 2009, s. 15, 18.

düşünülmektedir. Bu bilgilere dayanarak yapının XX. Yüzyılın ilk çeyreğinde, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde inşa edildiği değerlendirilmektedir. Yapının cephe düzeni ve mimari plastiğinden de XX. yüzyılın ilk yarında inşa edildiği anlaşılmaktadır.[206]

Mimari Özellikleri: Yapı zemin katla beraber dört katlı ve düzgün olmayan dikdörtgen planlıdır. Kuzey yönünde bulunan binayla bitişik nizamdadır. Zemin katı dükkan olduğu için düz lentolu açıklıklar vardır. Diğer katlardaki açıklıklar basık kemerler ve sivri kemerlerle geçilmiştir. Yapının Sultanhamam meydanına bakan köşesi yuvarlatılmıştır. Binanın cepheleri geniş saçakla sonlanır ve bina kırma çatıyla örtülüdür.

Yapının iç mekanında, katlar odalara ayrılmamış tek bir mekandan oluşur. Katlarda yalnızca taşıyıcı kolonlar vardır. Zemin kata giriş batı cephedeki kapıdan sağlanır. Binanın batı cephesinde bulunan kapıdan bir koridora girilir. Koridorun diğer tarafından da üst katlara da bağlantı sağlanır. Üst katların her biri daire gibidir ve bu alanlara giriş için her katta ayrı bir kapı bulunur.

Binanın biri doğu, biri batı cephesi olmak üzere iki girişi vardır. Doğu cephedeki giriş yapının ana girişidir. Yapının Yeni Cami Caddesi ve Sultanhamam Meydanı'na bakan cepheleri daha özenli yapılmıştır. Doğu, batı ve kuzey cephelerinde birinci katta basık kemerli, ikinci kat pencereleri dikdörtgen biçimli, üçüncü ve dördüncü kat pencereleri de sivri kemerlidir. Buna ek olarak tüm cepheler cumbalarla dışa taşırılmıştır. Batı cephe diğer cepheler kadar gösterişe sahip değildir.

Ele alınan han binasının, Sultan Hamam Meydanı'na bakan köşe, dönem özelliği olarak, yuvarlaktılmış köşedir. Bu köşede, birinci katta balkon yer alır. üçüncü ve dördüncü katlarda da yalancı balkon uygulaması göze çarpar.

Süsleme Özellikleri: İncelenen örnekte süsleme ögelerini olarak silmeler, kabartmalar ve çiniler oluşturmaktadır. Birinci, üçüncü ve dördüncü kat pencerelerinin üzerinde şerit silmeler, onların da üzerinde kaval silmelere yer verilmiştir. Silmeler, doğu ve güney cephelerinde, çıkmalarda bulunan pencrelerden alt alta bulunanları içine alır.

[206] Mehmet Sadettin Fidan, **a.g.e.**, s. 15,18.; Anonim, **a.g.e.**, sayfa numarası yok.

Dördüncü katta silmeler pencerelerin hem üzerinden hemde arasından geçerek iki cephe boyunca kesintisiz devam eder.

Çiniler lacivert renklidir ve üçüncü katta, yuvarlatılmış köşedeki pencerelerin arasında bulunur. Buna ek olarak olarak güney cephenin batı tarafındaki pencereyle köşe arasında da lacivert çiniler bulunur.

Birinci kat pencerelerinin arasından kabartma şeritleri geçer. Bu kabartmalar pencerelerin alt köşelerine bitişiktir. Kabartmalarda palmet ve rumiler bulunur.

İnşa Tekniği ve Malzemesi:

Günümüzdeki Durumu: Yapı günümüze iyi durumda gelmiştir. Han binasının dış kısmında bulunan, inşa edildiği dönemden kalan mimari elemanlar, mimari plastik unsurlar ve süsleme ögeleri orjinal halini koruyarak günümüze gelmiştir. Yapının iç mekanı ise özgün halini korumakta fakat hiç süsleme unsuru bulunmamaktadır.

Seçme Kaynakça:

Akar, Miskine-Kızılelma Sema, ‘’Usage of Tile in The Istanbul Building Facades of The Late Ottoman-Early Republican Period’’, **Digital International Journal of Architecture, Arts and Heritage (JAH)**, Vol. 2, Issue 1, 2023, s. 1-29.

Anonim, **İstanbul Hanları Alfabetik Rehberi**, Basım yeri yok, Basım yılı yok.

Ayverdi Ekrem Hakkı (Haz.), **19. Asırda İstanbul Haritası**, İstanbul, İstanbul Fethi Derneği İstanbul Enstitüsü Yayınları, Şehir Matbaası, 1958.

Çeçener Hüseyin Besim, **Eminönü Hanlar Bölgesi Anıtsal Eserler Kılavuzu**, 1. Baskı, İstanbul, TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, 2011.

Fidan, Mehmet Sadettin, **Geçmişten Günümüze İstanbul Hanları**, İstanbul, İstanbul Ticaret Odası, 2009.

İskender Aydın Beste Nur, **Tarihi Yarımada Hanlar Bölgesi'nde Kültürel Rota Tanımlanması**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2017.

Özkan, Alev, **Eminönü Hanlar Bölgesinin Cumhuriyet'ten Günümüze İzlenen Değişimi ve Yeniden Değerlendirilmesinde Öncelikli Bölgenin Saptanması**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2003.

Pervititch Jacques, **Sigorta Haritalarında İstanbul/ İstanbul In The Insurance Maps of Jacques Pervitich**, Proje Koordinatörleri Seden Ersoy, Çağatay Anadol, İstanbul, Tarih Vakfı, Basım Yılı Yok.

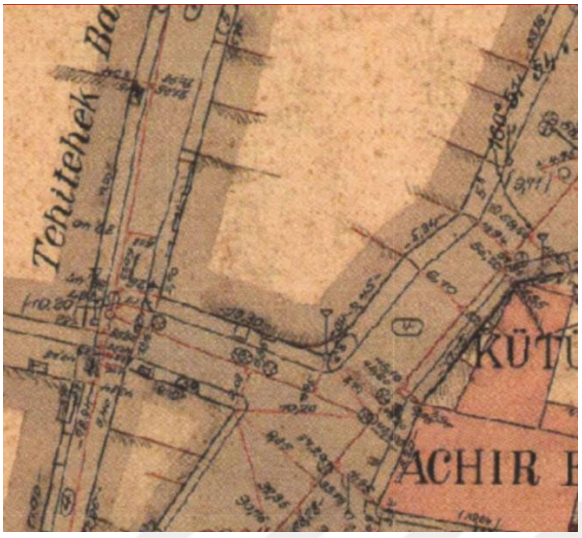

Harita 2.11 : Camcıbaşı Han Alman Mavileri'ndeki Görünüşü (Alman Mavileri, Fatih Kent Rehberi, https://kentrehberi.fatih.bel.tr/webgis/ Erişim Tarihi 02.05.2023.)

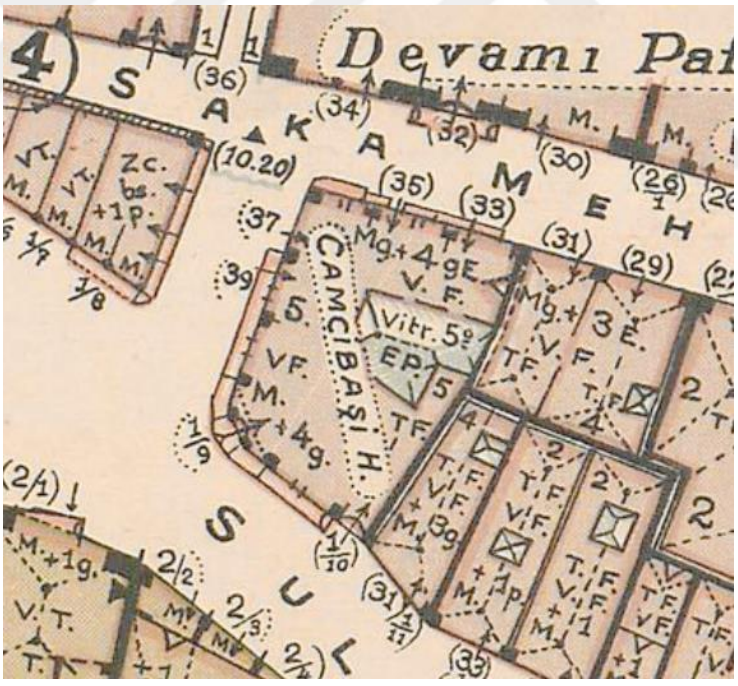

Harita 2.12 : Camcıbaşı Han Pervititch Haritasındaki Planı (Pervititch Haritaları, https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/123861 Erişim tarihi: 02.05.2023.)

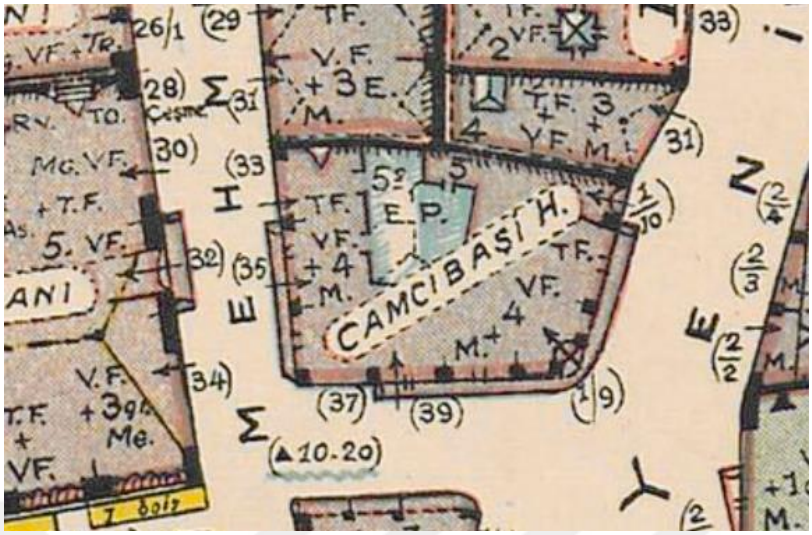

Harita 2.13 : Camcıbaşı Han Pervititch Haritasındaki Planı 2 (Pervititch Haritaları, https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/123861 Erişim tarihi: 02.05.2023.)

Resim 2.112 : Camcıbaşı Han Genel Fotoğrafı

Resim 2.113 : Camcıbaşı Han Dış Cephelerindeki Kabartma ve Çini Süslemeler

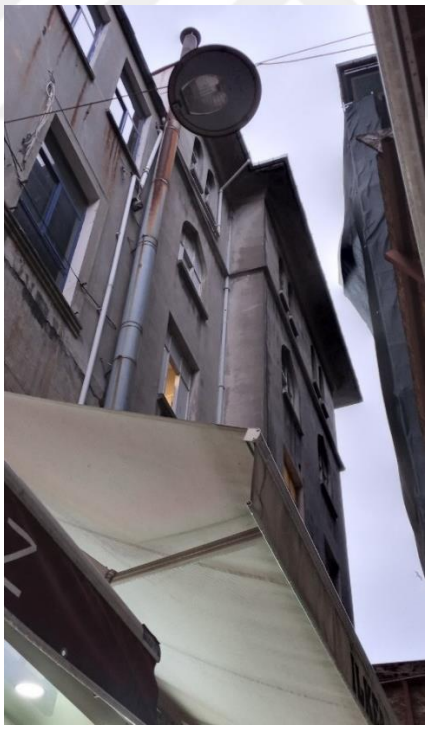

Resim 2.114 : Camcıbaşı Han Arka Cephesi

Resim 2.115 : Camcıbaşı Han Giriş Katı

Resim 2.116 : Camcıbaşı Han Koridoru

Resim 2.117 : Camcıbaşı Han Merdivenleri

Harita 2.14 : Camcıbaşı Han'ın Kuşbakışı Görünümünün Olduğu Osmanlıca Belge (İstanbul IV Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu)

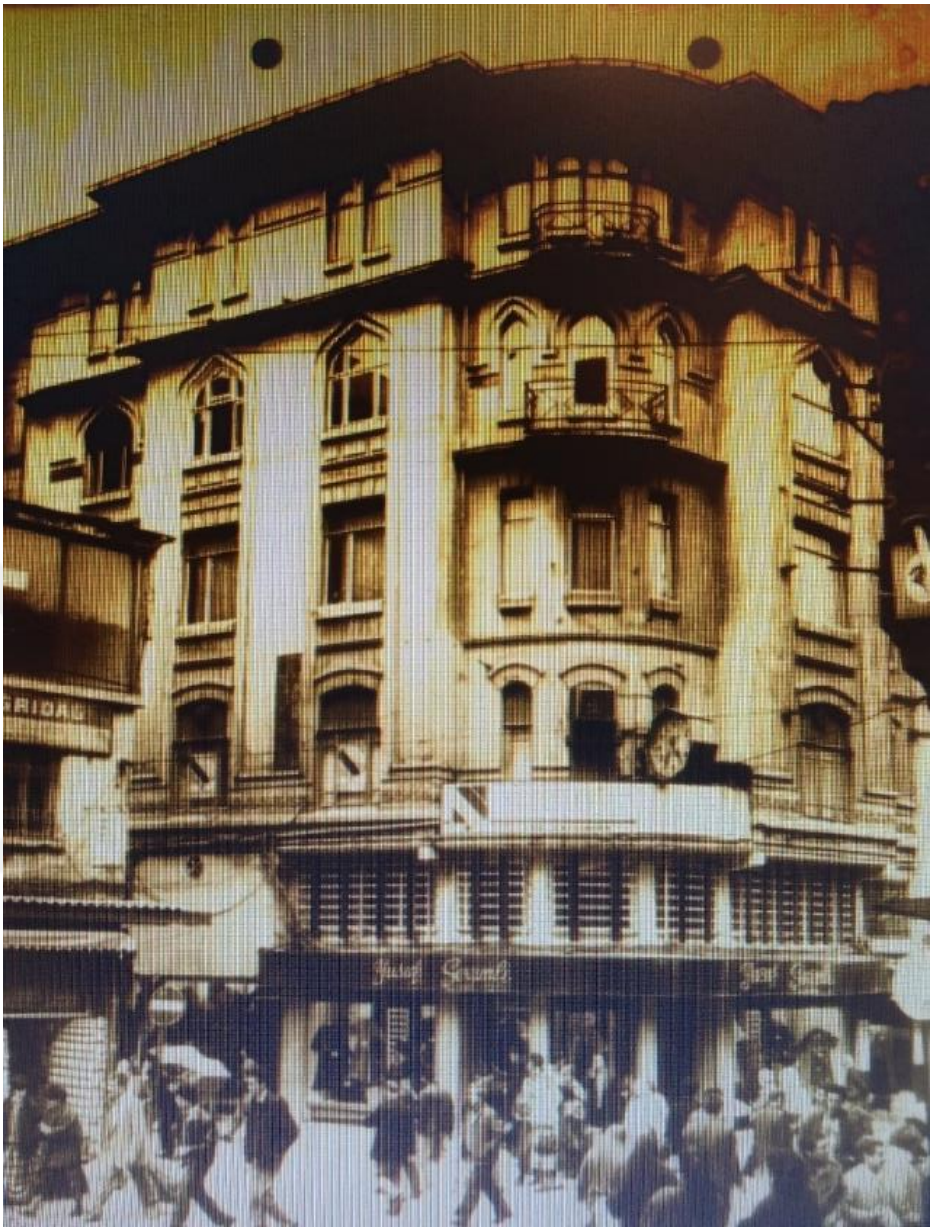

Resim 2.118 : Camcıbaşı Han 1896 Yılına Ait Bir Fotoğraf (İstanbul IV Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu 227 Numaralı Dosya)

Katalog No: 23

Yapının Adı: Turhol Han

Plan ve Çizimler: Çizim 2.15, Harita 2.15-2.16

Resimler: Resim 2.119-2.128

Konumu: Yapı Tomtom Mahallesi, İstiklal Caddesi, No: 189 Beyoğlu/İstanbul adresindedir. Bina 317 ada ve 20 parselde konumlanmıştır.[207]

Banisi: Yapılan literatür araştırmasında han binasının banisine ilişkin bilgi bulunamamıştır. Bir internet sitesinde yapının Hollandalı bir iş insanı için yaptırıldığı yazmaktadır.[208]

Mimarı: Bilinmemektedir.

Tarihçesi: Han binasının yerinde Charles Edward Goad'ın 1905 tarihli haritasına göre *"Karaguezian Han"* isimli başka bir han bulunmaktaydı.[209] Buna göre yapının 1905 yılından sonra inşa edildiği sonucuna varılabilir. Alman Mavileri'nde de Turhol Han işaretlenmiştir.[210] Buna göre yapının en erken 1905 ve en geç 1914 yılları arasında inşa edildiği değerlendirilmektedir. Yüksek Mimar Suat Nirven'in 1950 tarihli haritasında da yapının kuş bakışı çizimi bulunur ve yapıdan *"Türhol Apartmanı"* olarak söz edilir.[211] İnternette 1910 yılında yaptırıldığı bilgisi bulunmaktadır.[212]

Mimari Özellikleri: İncelenen yapı kuzeybatı-güneydoğu yönünde uzanır ve plan şeması açısından da asimetriktir. Yapının zemin katı dikdörtgen planlıdır; birinci kat ve yukarısı ise U planlıdır. Zemin katla beraber yedi katlıdır. Kuzeydoğu ve güneybatı yönlerindeki binalarla bitişik nizamdadır. Pencere açıklıkları dikdörtgen biçimli ve

---

[207] Betül Alioğlu, **Beyoğlu, Cezayir Çıkmazı ve Çevresi Kentsel Yenileme Alanı- Tarihsel Gelişim ve Koruma Önerileri**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2015, s. 165.
[208] https://kulturenvanteri.com/yer/turhol-han/#17.26/41.030999/28.97632 Erişim Tarihi: 07/04/2022.
[209] İrfan Dağdelen (Haz.), **Charles Edouard Goad'ın İstanbul Sigorta Haritaları**, İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü, 2017, Pafta 37.
[210] İrfan Dağdelen (Haz.), **Alman Mavileri: 1913-1914 I. Dünya Savaşı Öncesi İstanbul Haritaları**, İstanbul, İBB Kütüphane ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2016, s. 352.
[211] Jacques Pervititch, **a.g.e.**, s. 298.
[212] https://kulturenvanteri.com/yer/turhol-han/#17.26/41.030999/28.97632 Erişim Tarihi: 07/04/2022.

sivri kemerlidir. Yapıın içinde asansör vardır. Asansörün çevresinde merdivenler bulunur. Yapı kırma çatıyla örtülüdür.

Yapının zemin katında dükkanlar bulunur. Bu dükkanlarda biri iki katlı, diğeri tek katlıdır. Üst katlardaki daireler iş yeri olarak kullanılmaktadır. Söz konusu dairelerde ön cephe tarafında bir salon vardır. Arka tarafa doğru bir koridor uzanır ve koridorun iki yanında dikdörtgen planlı küçük hacimler sıralanır.

Ele alınan han binasının ön cephesi yapı aksına göre simetrik kuruluşludur. Cephe olduça gösterişlidir ve konsollarla taşınan bir çıkmayla hareketlendirilmiştir. Zemin katın ortasında giriş kapısı, kapının iki yanında ise dükkanlar bulunur. Cephe plasterlerle dikey olarak altıya bölünür. Birinci, ikinci ve üçüncü kat pencereleri dikdörtgen biçimli; dördüncü ve beşinci kat pencereleri sivri kemerlidir. Beşinci kat pencerelerinin üzerinde geniş bir saçak bulunur. Bu geniş saçak konsollarla desteklenir. Altıncı katın cephe düzeni, malzemesi ve rengi diğer katlardan farklıdır. Buradan hareketle altıncı katın sonradan eklendiği sonucuna varılabilir.

Yapının arka kanatların arasında kalan pencereler dikdörtgen biçimlidir. Bu pencerelerin bir bölümü kareye yakın dikdörtgen formda, bir bölümü yüksekliği genişliğinden daha fazla olan dikdörtgen formundadır. Burada duvarlar arasında demir gergi bulunur.

Giriş cephesinde, zemin kat duvarlarını oluşturan taşlar yatay derz görüntüsü verirler. Cumbanın yan tarafında kalan pencelerin önünde birer balkon göze çarpar. Balkonlar konsollarla desteklenir. Altıncı katta da balkon vardır.

Süsleme Özellikleri: İncelenen han binasının dış cephesinde çiniler, mukarnaslar, silmeler, kabartmalar ve mukarnaslar bulunur. İç mekanda ise karosiman zemin kaplamaları, mukarnaslar ve kabartmalar yer alır.

Yapıda bulunan süslemeler giriş cephesindeki çıkmada yoğunlaşmıştır. Burada bulunan çiniler mavi ve beyaz renkli desensiz çinilerdir. Mavi ve beyaz renkli çini parçaları, mavi-beyaz olacak şekilde bir araya getirilmiştir. Birinci kat pencerelerinin üzerinde iki sıra çini bulunur. İkinci kat, üçüncü kat ve dördüncü katın arasında bulunan çiniler tek sıradır. Beşinci kat pencerelerinin altında kare biçimli üçer çini

panosu bulunur. İkinci kat pencerelerinin altında baklava dilimi biçimli kabartmalar, onların altında dikdörtgen panolara rastlanır. Dördüncü kat pencerelerinin altında da dikdörtgen panolar vardır. Her bir pencerenin altında ikişer dikdörtgen pano görülür.

İncelenen örnekte pencerelerin üzerinde ve arasında silmeler bulunmaz. Zemin katla birinci kat arasında ve ikinci katla üçüncü katın arasında kat seviyelerini gösteren silmelere yer verilmiştir. Bu silmeler cephenin bir ucundan diğer ucuna uzanır.

Yapının geniş saçağını destekleyen konsolların uçları spiral biçimlidir. Konsolların altında bitişik olarak mukarnaslar vardır. Mukarnasların altında da plasterler uzanır. Çıkmayı destekleyen konsolların uçları da spiral şeklindedir ve yüzeylerinde yivler yeralmaktadır.

Yapının iç mekanında duvarlarda ve tavanda panolarla bitkisel süslemeler; koridor zemininde ise karosiman zemin kaplamaları mevcuttur. Tavan ve duvarların birleştiği köşede mukarnaslar bulunur.

Giriş kısmının duvarlarında kabartmalardan oluşan üç dikdörtgen pano bulunur. Ortadaki pano yandakileden daha büyüktür. Panoları oluşturan ince kabartmalar kenarların ortasında düğümlenir. Düğümün ortasında yıldız motifi, uçlarında ise palmet motifleri göze çarpar. Panoların içerisinde köşebent olarak rumi ve kıvrım dal motifleri yerleştirilmiştir. Duvarlarda ortada bulunan panoların köşebentlerinde palmet motifine de rastlanır.

Giriş kısmının tavanında birbirine bitişik üç dikdörtgen pano bulunur. Panoların kenarlarının burmalı kabartmalar belirler. Ortadaki panonun merkezini şemse formunda kabartmalar oluşturur. Şemşenin içinde palmet, rumi ve kıvrımdal motifleri söz konudur. Köşebentlerde ise rumi ve kıvrım dal motifleri bulunur. İki yanda bulunan panoların köşebentleri de rumi ve kıvrım dallarla bezenmiştir.

Yapının normal katlarının koridor zeminleri karosimanlarla kaplıdır. Birinci kat karolarının yüzeyinde diyagonal olarak yerleştirilmiş siyah ve beyaz kareler görülür. Bordürlerde ise yanyana gelen yarım daireler karşılıklı olarak yerleştirilmiştir. Bu düzenleme ikinci, üçüncü ve beşinci katların karolarında da aynı düzenleme

görülür. Bu karoların bordürlerinde ise kareler görülür. Söz konusu kareler çapraz yerleştirilmiştir ve tek sıra halindedir.

Dördüncü kattaki karosimanlarda bir merkezde birleşen baklava dilimleri vardır. Bu baklava dilimleri birbirinden ayrı kareler içinde yer alırlar. Bordür düzenlemelerini de çapraz ve tek sıra olarak yerleştirilmiş kareler oluşturur.

İnşa Tekniği ve Malzemesi: Yapı betonarmedir ve tuğla malzemeyle yapılmıştır.

Günümüzdeki Durumu: İncelenen han binasının dış cephesi ve iç mekanı dönem özellikleri koruyacak şekilde günümüze ulaşmıştır.

Seçme Kaynakça:

Alioğlu Betül, **Beyoğlu, Cezayir Çıkmazı ve Çevresi Kentsel Yenileme Alanı-Tarihsel Gelişim ve Koruma Önerileri**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi, 2015.

Dağdelen, İrfan (Haz.), **Alman Mavileri: 1913-1914 I. Dünya Savaşı Öncesi İstanbul Haritaları**, İstanbul, İBB Kütüphane ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2016.

Dağdelen, İrfan (Haz.), **Charles Edouard Goad'ın İstanbul Sigorta Haritaları**, İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü, 2017.

Dökmeci, Vedia-Çıracı, Hale, **Tarihsel Gelişim Sürecinde Beyoğlu**, İstanbul, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayınları, 1990.

Pervititch Jacques, **Sigorta Haritalarında İstanbul/ İstanbul In The Insurance Maps of Jacques Pervitich**, Proje Koordinatörleri Seden Ersoy, Çağatay Anadol, İstanbul, Tarih Vakfı, Basım Yılı Yok.

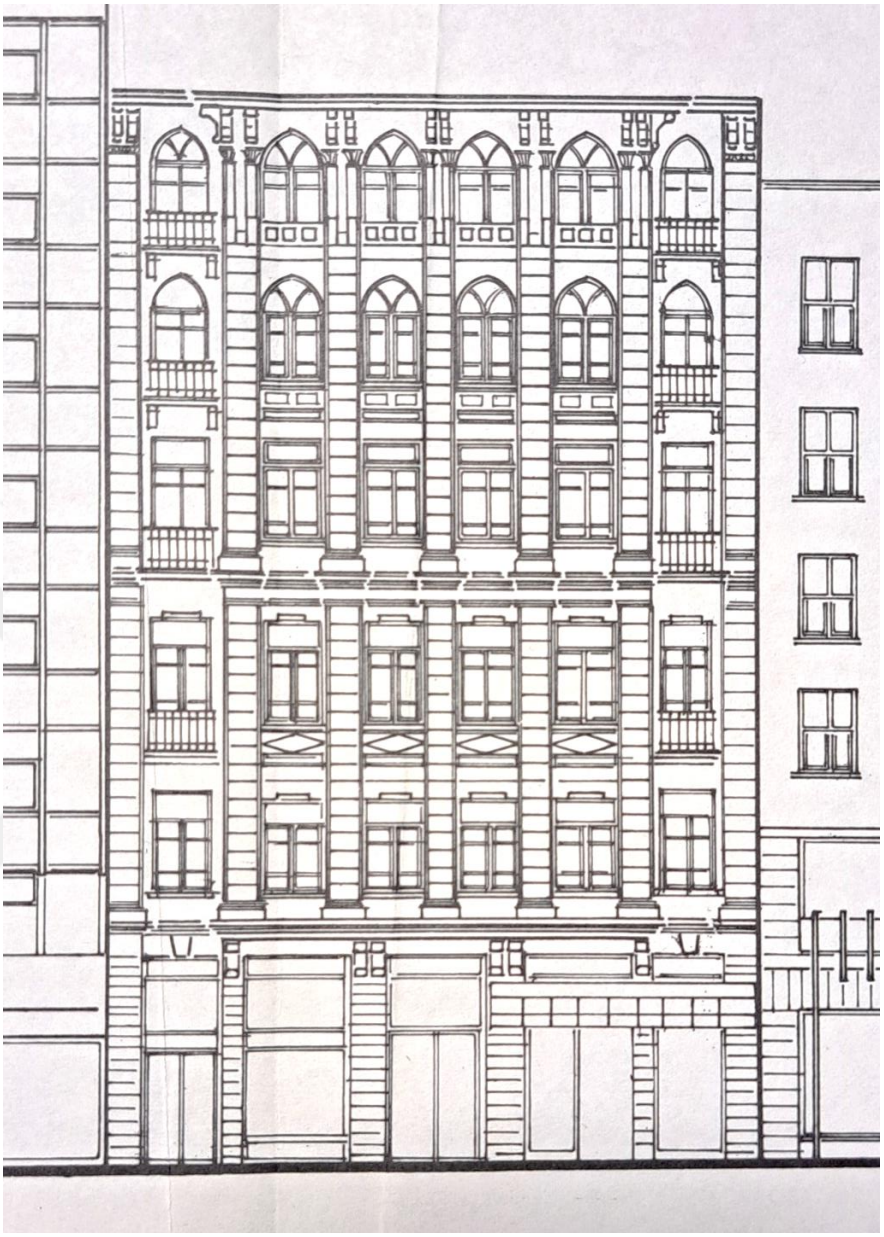

Çizim 2.14 : Turhol Han Giriş Cephesi Çizimi (Dökmeci, Vedia-Çıracı Hale, **Tarihsel Gelişim Sürecinde Beyoğlu**, İstanbul, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayınları, 1990, 6 Numaralı Çizim.)

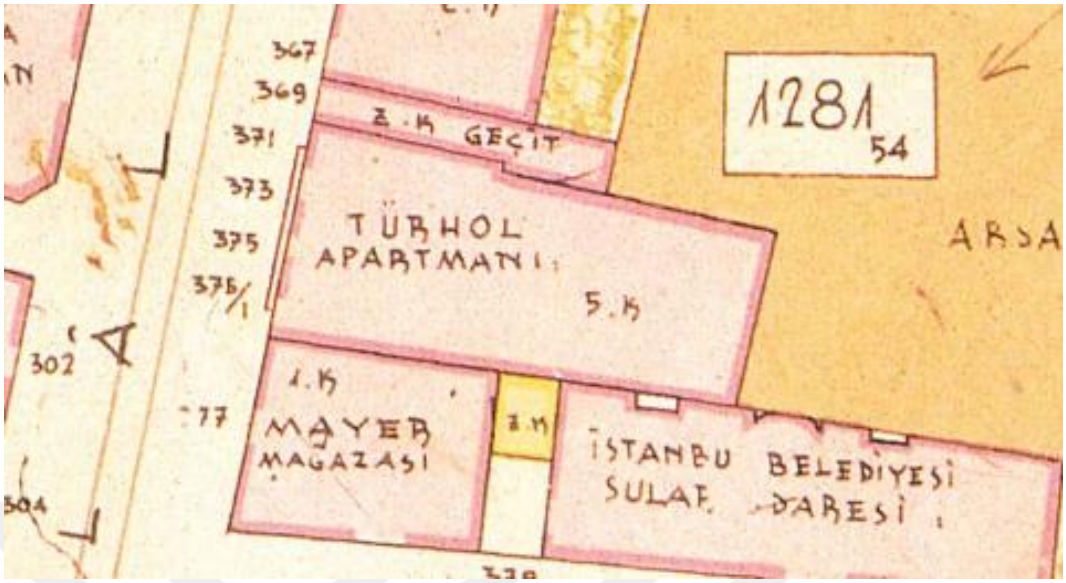

Harita 2.15 : Turhol Han'ın Suat Nirven Haritaları'ndaki Görünümü (Suat Nirven Haritaları, Jacques Pervititch, **a.g.e.**, s. 298)

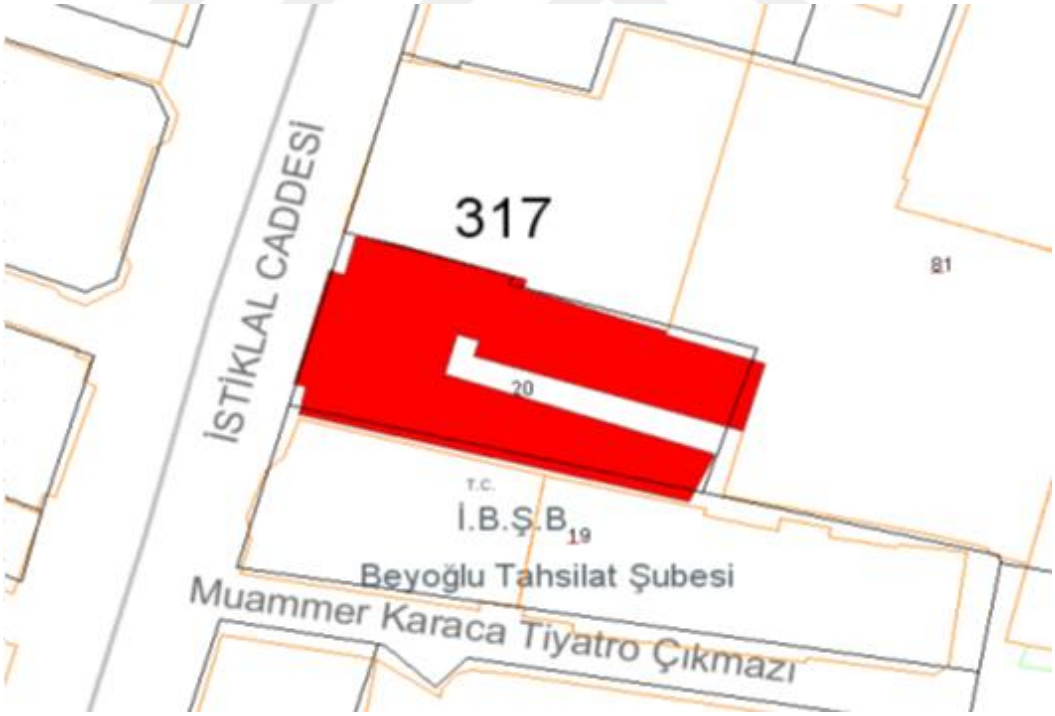

Çizim 2.15 : Turhol Han Vaziyet Planı (Beyoğlu Belediyesi Arşivi)

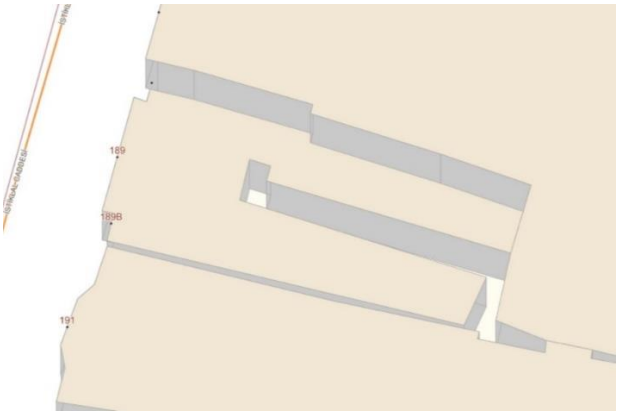

Harita 2.16 : Turhol Han Üç Boyutlu Görünümü (Beyoğlu Belediyesi Kent Rehberi, https://kentrehberi.beyoglu.bel.tr/ Erişim Tarihi: 16/09/2023.)

Resim 2.119 : Turhol Han Genel Fotoğrafı

Resim 2.120 : Turhol Han Üst Kat Pencereleri ve Saçağı

Resim 2.121 : Turhol Han Konsol Detayı

Resim 2.122 : Turhol Han Giriş Cephesi Çini Detayı

Resim 2.123 : Turhol Han Arka Kanatların Arasında Kalan Kısım

Resim 2.124 : Turhol Han Giriş Kısmı

Resim 2.125 : Turhol Han Giriş Kısmında Tavan Süslemeleri

Resim 2.126 : Turhol Han İç Mekanında Karosiman Döşeme Kaplamaları

Resim 2.127: Turhol Han'ın Dükkan Kısmı

Resim 2.128 : Turhol Han Eski Fotoğrafı (İBB Kudeb Arşivi)

Katalog No: 24

Yapının Adı: Ünyon Han (Tütün Han)

Plan ve Çizimler: Plan 2.14-2.16, Çizim 2.16

Resimler: Resim 2.129-2.134

Konumu: Han binası Karaköy'de, Azapkapı Mahallesi, Bankalar Caddesi, No: 3/B Beyoğlu/ İstanbul adresindedir. Yapı 170 ada ve 1 parseldedir.[213]

Banisi: İncelenen bina Simon Kaiserlian[214] tarafından L'Union de Paris sigorta şirketi[215] için inşa ettirilmiştir.

Mimarı: Yapı Edoardo de Nari'nin eseridir.[216]

Tarihçesi: Ele alınan han binasının yerinde Kamondo ailesine ait, 12, 14 ve 16[217] numaralı üç bina bulunmaktaydı.[218] 1910 yılında bu binalar yıkılarak onların yerine Ünyon Han'ın inşaatı başlamıştır. Han binası 1911 yılında tamamlanmıştır. Yapı Ünyon Sigorta, Banco di Roma, Standard Oil, Siemens, National Bank of Turkey (Türkiye Milli Bankası), Türkiye İş Bankası, İmtaş Sigorta Şirketi, Yaşar Bank ve Batı Sigorta tarafından kullanılmıştır. Eser 1928 tarihli Pervititch Haritası'nda *"Union de Paris"* olarak yer almaktadır.[219] Yapı Tütün Bank'ın mülkiyetine geçtikten sonra Tütün Han adını almıştır.[220] Han binasında günümüzde restorasyon çalışmaları yapılmaktadır.

---

[213] Öze Uluengin, **a.g.t.**, s. 110.
[214] Büke Uras, ‘’Rediscovering Edoardo De Nari, Italian Architect In Turkey (1874-1954)’’, **Italian Architects and Builders in the Ottoman Empire and Modern Turkey: Desing across Borders**, Newcastle, Cambridge Scholars Publishing, 2017, s. 238.
[215] Edhem Eldem (Ed.), **a.g.e.**, s. 254.
[216] Büke Uras, **a.g.m.**, s. 238.
[217] 16 numarada Lorando ailesinin sahibi olduğu Lorando Han bulunmaktaydı. Jean&Etienne Lorando 1880’lerin sonlarında 16 numaralı parseli satın almış ve 1897 yılına kadar da parsel mülkiyetinde kalmıştır. Lorando Han’ın binası 1910’da yıktırılıp yerine Ünyon Han’ın binası yapılmıştır. Başak Ergüder, **Galata Hanları- Paranın Serüveni (1868-1945)**, 1. Baskı, İstanbul, SAV Yayınları, 2011, s. 332.
[218] Oya Şenyurt, Nevnihal Erdoğan vd., **a.g.m.**, s. 159.
[219] Jacques Pervititch, **a.g.e.**, s. 94.
[220] Edhem Eldem (Ed.), **a.g.e.**, s. 254.; Nursel Gülenaz, **Batılılaşma Dönemi İstanbul'unda Hanlar ve Pasajlar**, İstanbul, İstanbul Ticaret Odası Yayınları-Yayın No:2010-86, 2011, s.203, 205.

Mimari Özellikleri: Ele alınan yapı dikdörtgen planlıdır. Zemin katla beraber altı katlıdır fakat altıncı katı sonradan yapıya eklenmiştir.[221] Yapı 443 metrekarelik bir oturum alanındadır.[222] Giriş cephesi güney cephesidir. Bina batı yönünden Ankara Han'la bitişik nizamdadır. Bulunduğu yer eğimli bir arazi olduğu için güney cephesi ve kuzey cephesi arasında kot farkı vardır. Yapının kapı ve pencere açıklıkları sivri kemerle ve düz lentoyla geçilmiştir. Yapı dört yöne eğimli kırma çatı ve kubbeyle örtülüdür.

Yapıya güney cephesinin iki kenarında bulunan birer giriş kapısından girilir. Giriş kapılarından giriş kısmına geçilir. Girişin diğer tarafında merdivenler bulunur. Zemin katın batı tarafında bulunan merdivenlerin arasında asansör bulunur. İki girişin arasında dikdörtgen planlı bir alan yer alır. Han binasının normal katlarında doğu-batı yönlerinde koridor uzanır. Koridorun kuzey ve güney taraflarında dikdörtgen planlı mekanlar bulunur.

Yapının en ayrıntılı tasarlanmış cephesi, Bankalar Caddesi'ne bakan güney cephesidir. Bu cepheye pencereler arasında bulunan plasterler dikey etki verirler. Cephenin doğu ve batı taraflarında sivri kemerli birer giriş kapısı göze çarpar. Giriş kapıları arasındaki pencere açıklıkları da sivri kemerlidir. Birinci kat pencereleri ve ikinci kat pencereleri kareye yakın dikdörtgen biçimlidir. İkinci kat pencerelerinin her birinin önünde bir balkona yer verilmiştir. Üçüncü kat pencereleri Bursa kemerlidir. Dördüncü kat pencereleri sivri kemerli üçlü düzenlemeye sahiptir. Üçlü pencere gruplarının üzeri geniş saçaklarla örtülüdür. Her bir saçak ikişer çubukla desteklenir. Beşinci ve altı kat pencereleri kareye yakın dikdörtgen biçimlidir.

Yapının doğu cephesinde arazi koşullarına göre şekillenme görülür. Burada gönye çıkmalar görülür. Bu çıkmalar konsollarla desteklenir. Cephenin pencereleri dar dikdörtgen biçimindedir. Doğu cephesinin güney köşesi ve güney cephesinin doğu köşesinde bir köşe kulesi görülür. Kulenin beşinci katında sivri kemerli üçlü pencereler görülür. Pencerelerin üzerinde geniş bir saçak vardır. Buna ek olarak kulenin üzeri bir kubbeyle örtülüdür. Cephede duvarları yatay derzlemelere sahiptir.

[221] Turan Akıncı, **a.g.e.**, 368.
[222] Nursel Gülenaz, **a.g.e.**, s.203.

Yapının kuzey cephesi konsollarla desteklenen bir gönye çıkmayla hareketlendirilmiştir. Çıkma üzerinde kareye yakın dikdörtgen biçimli pencereler vardır. Cephe duvarları yatay derzlerle kesme taş görünümü almıştır. Kuzey cephenin batı tarafında dikdörtgen biçimli küçük pencereler görülür.

Süsleme Özellikleri: Ele alınan yapıda süsleme unsuru olarak silme, kabara, çini, sütun başlığı, baklava dilimleri, kabartma ve bitkisel süslemeler görülür. Süslemelerin yoğunluğu giriş cephesinde daha fazladır.

Bitkisel süslemeler kabartma olarak, giriş cephesinde ve ana giriş kapılarının üzerinde yer alır. Söz konusu bitkisel süslemeler yapıyı art nouveau üslubu özelliklerine sahip yapılara dahil eder. Köşe kulesindeki üçlü pencerelerin üzeri de bitkisel motiflerle süslenmiştir.

Dış cephede bulunan silmeler kaval silme ve şerit silme biçimindedir. Giriş cephesinde, cephenin bir ucundan bir ucuna kaval silme uzanır. Bu silme zemin kattaki kapı ve pencere kemerlerinin üzeri kaval silmeyle belirtilmiştir. Beşinci ve altıncı katlarda pencerelerin üç tarafında şerit silmeler bulunur.

Yapıda desenli ve desensiz olmak üzere iki farklı türdedir. Desensiz çiniler turkuaz renklidir. Birinci pencereleri üzerinde ve ikinci katla üçüncü kat pencerelerinin desensiz çiniler yeralır. İkinci katla üçüncü kat pencerelerinin arasındaki çiniler dikey olarak ve pencereleri iki yanına aralıklı şekilde yerleştirilmiştir.

Dördüncü kat pencereleri üzerinde desenli çiniler vardır. Bu çiniler mavi, beyaz ve sarı renklidirler. Sarı yapraklı çiçek desenleri çinilerin kenarlarına eklenmiştir ve söz konusu çiçek desenlerinin ortasında mavi renkli çiniler yer alır.

Ön cephede, dördüncü kattaki tüm pencerelerde ve köşe kulesindeki beşinci kat pencerelerinde bulunan üçlü pencerelerde baklava dilimli sütun başlıkları görülür. Buradaki üçlü pencerelerin altında kabartma olarak baklava dilimleri görülür.

Giriş cephesinde pencerelerin arasında, cepheye dikey hareketlilik veren plasterler göze çarpar. İkinci kat pencerelerinin balkon parapetleri ajurludur. İkinci kat pencerelerinin üzerinde dikdörtgen biçimli dekoratif panolar bulunur.

Yapının doğu cephesinde, köşe kulelesindeki pencerelerinin iki yanında, aralıklı olarak yerleştirilmiş turkuaz çiniler bulunur. Burada, dörrtdüncü kattaki üçlü pencerelerin üzerinde çiçek desenli çinilere, beşinci kattaki üçlü pencerelerin üzerinde art nouveau üslubunda bitkisel süslemelere rastlanır. Her iki kattaki üçlü pencerelerde de pencerelerin arasında baklavalı başlığı olan sütunlar göze çarpar. Bu cephede köşe kulesi dışındaki pencereler şerit silmelerle çevrilidir.

İnşa Tekniği ve Malzemesi: Bina çelik ve kagir malzemeyle inşa edilmiştir. Duvarları kesme taş malzemeden yapılmıştır. Yapıda asansör ve kalorifer tesisatı bulunur. Dış cephedeki geniş saçaklar ahşaptır ve demir çubuklarla desteklenirler. Doğu ve kuzey cepheleri sıvalıdır. Döşemeler volta döşemedir ve rabıtalarla[223] kaplıdır.[224]

Günümüzdeki Durumu: Yapının dış cephe detayları ve süslemeleri orjinal halindedir. Dış cepheler kirli olduğundan dolayı bazı süsleme detaylarının fark edilmesi zorlaşmaktadır.

Seçme Kaynakça:

Akar, Miskine-Kızılelma Sema, ‘’Usage of Tile in The Istanbul Building Facades of The Late Ottoman-Early Republican Period’’, **Digital International Journal of Architecture, Arts and Heritage (JAH)**, Vol. 2, Issue 1, 2023, s. 1-29.

Akıncı Turan, **Galata-İstanbul'un 700 Yıllık Karakutusu**, 1. Baskı, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2021.

Aktemur, Ali Murat-Arslan, Muhammet, ‘’I. Ulusal Mimarlık Akımı ve İstanbul - Karaköy’deki Örnekleri’’, **Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 16, 2006, s. 1-34.

Aktemur Ali Murat, **Batı Etkisinin Türk Mimarisine Yansıyış Süreci ve İstanbul-Karaköy'deki Avrupa Tarzı Sivil Mimari**, 1. Baskı, Erzurum, Atatürk Üniversitesi, 2009.

[223] Rabıta: Parkeden daha büyük olan bir döşeme kaplama tahtası. Doğan Hasol, **Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü**, 15. Baskı, İstanbul, YEM Yayınları, 2017, s. 386.
[224] Nursel Gülenaz, **a.g.e.**, s.203-205.

Anonim, **İstanbul Hanları Alfabetik Rehberi**, Basım yeri yok, Basım yılı yok.

Ceco Sinan, **İstanbul'un 100 Hanı**, İstanbul, İBB Kültür A.Ş. Yayınları, 2012.

Eldem Edhem (Ed.), **Bankalar Caddesi-Osmanlı'dan Günümüze Voyvoda Caddesi/ Voyvoda Street From Ottoman Times to Today**, 1. Baskı, İstanbul, Osmanlı Bankası Bankacılık ve Finans Tarihi Araştırma ve Belge Merkezi, 2000.

Şenyurt, Oya, Erdoğan, Nevnihal vd., ‘‘Günümüzde Bankalar (Voyvoda) Caddesi’nde Yer Alan Binaların Mimari Üslupları Bağlamında Değerlendirilmesi, **Tarihsel Süreç İçinde Bankalar Caddesi (Voyvoda Caddesi) ve Günümüzdeki Yapıları**, 1. Baskı, İstanbul, Kocaeli Üniversitesi Vakfı Yayınları, 2016, s. 95-168.

Ergüder Başak, **Galata Hanları:(1868-1945)- Paranın Serüveni**, İstanbul, SAV Yayınları, 2011.

Genç Elif, **1900-1930 Yılları Arası Geç Osmanlı- Erken Cumhuriyet Dönemi İstanbul Yapılarında Cephe Bezemeleri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2019.

Gülenaz Nursel, **Batılılaşma Dönemi İstanbul'unda Hanlar ve Pasajlar**, İstanbul, İstanbul Ticaret Odası Yayınları-Yayın No:2010-86, 2011.

Hasol Doğan, **Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü**, 15. Baskı, İstanbul, YEM Yayınları, 2017.

Okçuoğlu Tarkan, "Union Hanı", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. VII, s. 324-325, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 1994.

Orlandi Lucia, "Edoardo De Nari", **Türk Mimarisinde İz Bırakanlar "Türk Mimarisinde Abide Şahsiyetler" I**, Ankara, T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2015.

Özden Şevket-Ertaş, Onur vd., "Tarihi L'union Han'ın Depreme Karşı Güçlendirilmesi", **5. Tarihi Eserlerin Güçlendirilmesi ve Geleceğe Güvenle Devredilmesi Sempozyumu**, I. Cilt, s. 227-238, Erzurum, İnşaat Mühendisleri Odası, 2015.

Uluengin Öze, **Bankalar Caddesi'nin Tarihsel Değişimi ve Büro Binalarının İşlevsel, Fiziksel Yönden İrdelenmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2008.

Uras, Büke, ‘’Rediscovering Edoardo De Nari, Italian Architect In Turkey (1874-1954)’’, **Italian Architects and Builders in the Ottoman Empire and Modern Turkey: Desing across Borders**, Newcastle, Cambridge Scholars Publishing, 2017, s. 233-248.

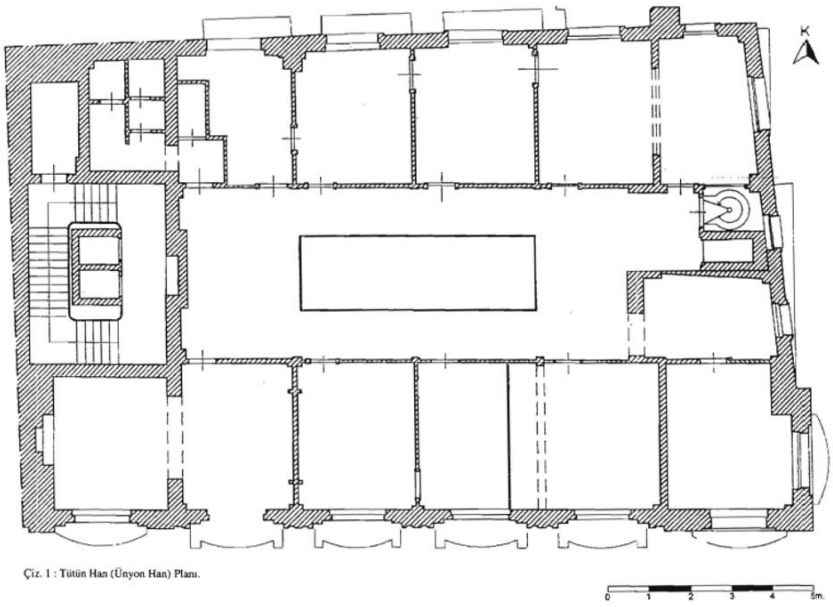

Plan 2.14 : Ünyon Han Planı (Ali Murat Aktemur, Muhammet Arslan, ‘’I. Ulusal Mimarlık Akımı ve İstanbul – Karaköy’deki Örnekleri’’, **Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 16, 2006, s. 19.)

Plan 2.15 : Ünyon Han Zemin Kat Planı (Öze Uluengin, **a.g.t.**, s. 110.)

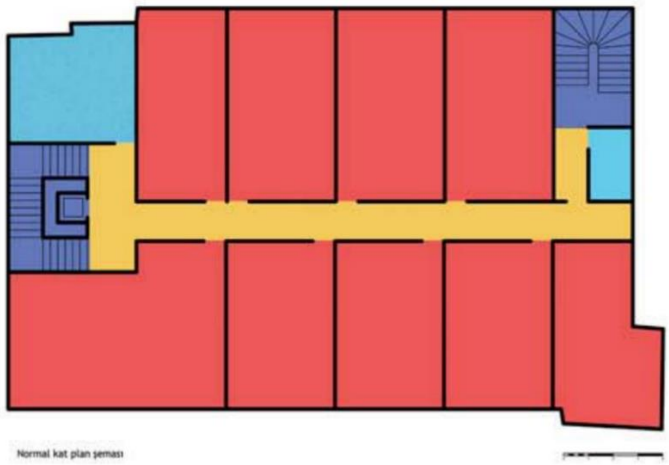

Plan 2.16 : Ünyon Han Normal Kat Planı (Öze Uluengin, **a.g.t.**, s. 110.)

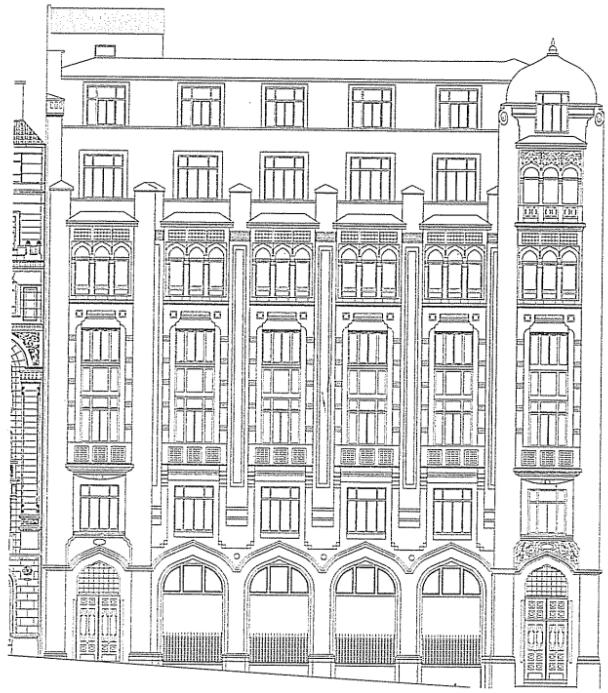

Çizim 2.16 : Ünyon Han Giriş Cephesi Çizimi (Oya Şenyurt-Nevnihal Erdoğan-Vedia Dökmeci, **a.g.m.**, s. 161.)

Resim 2.129 : Ünyon Han Genel Fotoğrafı

Resim 2.130 : Ünyon Han Kuzey Cephesi

Resim 2.131 : Ünyon Han Doğu Cephesi

Resim 2.132 : Ünyon Han Art Nouveau Süslemeleri

Resim 2.133 : Ünyon Han Köşe Kulesinin Üst Kat Pencereleri
(https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/148572 Erişim Tarihi: 29/04/2023.)

Resim 2.134 : Ünyon Han Köşe Kulesi Pencere ve Çini Süsleme Detayı
(https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/148572 Erişim Tarihi: 29/04/2023.)

Katalog No: 25

Yapının Adı: Ankara Han (Lorando Han)

Plan ve Çizimler: Plan 2.17-2.19, Çizim 2.17

Resimler: Resim 2.135-2.143

Konumu: Yapı Bereketzade Mahallesi, Bankalar Caddesi, Beyoğlu/İstanbul adresindedir. Bina ayrıca 170 ada ve 2 parselde konumlanmıştır.[225]

Banisi: Han binasının banisi bilinmemektedir.

Mimarı: Literatür araştırmalarında yapının mimarına ilişkin bir bilgi bulunamamıştır.

Tarihçesi: Han binasının yerinde 1905 tarihli Goad Haritası'nda[226] Fransız Postanesi olarak kullanılan Bahtiyar&Camondo Han bulunmaktaydı. Söz konusu Postane Binası'nın 1880'lerden beri var olduğu düşünülmekteydi. Ankara Han Fransız Postanesi'nin yerine 1911-1912 tarihlerinde yapılmıştır. Ünyon Han'ın yerinde bulunan binalardan Lorando Han, Ünyon Han inşa edilirken yıkılmış ve adına yaşatmak için Ankara Han Lorando Han olarak da anılmıştır.[227]

Ankara Han'ın binası 1920'lerde Türkiye Milli Sigorta tarafından satın alınmış ve hanın adı da Türkiye Milli Han olmuştur. Han binası Milli Reasürans tarafından satın alındıktan sonra Ankara Han adını almıştır.[228]

Mimari Özellikleri: İncelenen han binası düzgün olmayan dikdörtgen planlıdır ve zemin katla beraber beş katlıdır fakat sonradan iki kat daha eklenmiştir. Giriş cephesi, aynı zamanda Bankalar Caddesi'ne bakan güney cephesidir. Eğimli bir arazidedir ve kuzey cephe daha yüksek kottadır. Doğu ve batı cephelerindeki binalarla bitişik nizamdadır. Zemin kattaki kapı açıkları basık kemerlidir. Normal kat pencereleri

[225] Öze Uluengin, **a.g.t.**, s. 111.
[226] İrfan Dağdelen (Haz.), **a.g.e.**, Pafta 27.
[227] Edhem Eldem (Ed.), **a.g.e.**, s. 250-251.
[228] Turan Akıncı, **Galata: İstanbul'un 700 Yıllık Karakutusu**, 1. Baskı, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2021, s. 351.

Bursa kemerli, basık kemerli ve sivri kemerlidir. Yapı iki yöne eğimli beşik çatıyla örtülüdür.

Güney cephesindeki ana giriş kapısından bir koridora girilir. Koridorun diğer ucunde bir kapı vardır. Kapının karşısına merdivenler yerleştirilmiştir. Merdivenlerin ortasında asansör yer almaktadır. Normal katlarda giriş cephesi tarafında büyük hacim yer almaktadır. Bu hacimden arka tarafa doğru bir koridor uzanır. Koridorun diğer ucunda, merdivenlere bitişik iki küçük hacim görülür. Bu hacimler dikdörtgen planlıdır.[229]

Giriş cephesinde, zemin katın kuzey tarafında basık kemerli bir kapı açıklığı görülür. Bu kapı hanın koridoruna ve merdivenlerine açılır. Kapının yanında basık kemerli bir dükkan görülür. Giriş cephesinde birinci katta Bursa kemerli, ikinci katta basık kemerli, üçüncü katta sivri kemerli dikdörtgen biçimli pencerelere yer verilmiştir. Birinci, ikinci ve üçüncü katlarda, pencerelerin arasında bulunan plasterler cepheyi dikey olarak üçe böler. Plasterler üçüncü katta bir sivri kemerle birbirine bağlanır. Dördüncü katta üç ayrı ikili pencere grubu vardır. İkili pencerelerde, iki pencere birbirinden sütuncelerle ayrılır. Birinci ve ikinci kat pencerelerinin önünde balkon vardır. İkinci balkonları konsollarla desteklenir.

Yapının kuzey cephesi aynı zamanda arka cephesidir. Bu cephede çıkmalar ve veya cumbalar bulunmaz. Cephede birinci, ikinci ve üçüncü katta dikdörtgen planlı pencereler vardır. Dördüncü kat pencereleri sivri kemerlidir. Beşinci katta balkon bulunmaktadır.

Süsleme Özellikleri: Ele alınan han binasının giriş cephesi oldukça zengin süslemelere sahiptir. Süsleme repertuarını mukarnaslar, silmeler, kabaralar, sütunceler, rumi-palmet kabartmaları, panolar ve diş kesimi görülmektedir.

Zemin kattaki kapı ve dükkanın basık kemerinde diş kesimi görülmektedir. Zemin katın üzerinde ve dördüncü katın hem üzerinde bulunan kalın kalt silmelerinde

[229] Öze Uluengin, **a.g.t.**, s. 111.

diş kesimi bulunmaktadır. Üçüncü kat pencerelerinin üzerindeki kaval silmede üçüncü katla dördüncü kat arasındaki kat silmesinde küçük dişler bulunmaktadır.

Birinci, ikinci ve üçüncü kat pencereleri arasında dikey olarak bulunan plasterlerin üst tarafı mukarnasla sonlanır. Plasterlerin alt tarafında da diş kesimi görülür.

Yapının balkon parapetlerinde, plasterlerin alt tarafında, plasterleri bağlayan kemerlerin alt tarafında ve üçüncü kat pencerelerinin üzerindeki alınlıklarda kabartma süslemeler bulunur. Bu yerlerde rumi, palmet ve kıvrım dal motifleriyle bezenmiştir. Zemin katta kapının ve dükkanın iki yanına kabaralar göze çerpar. Dördüncü kattaki ikiz pencerelerin üzerinde de birer kabara yer almaktadır.

Yapının iç mekan süslemeleri giriş kısmında yoğunlaşır. Duvarlarda zencereklere benzeyen bordürler, bordürlerin iç tarafında ise baklava dilimi süslemeler vardır. Bordürlerin köşelerinde, merkezinde kabara bulunan rumi ve kıvrımdal kompozisyonları görülür. Duvarların üst köşelerinde mukarnaslar yer almaktadır. Girişin tavanı ise şeritlerle bölümlere ayrılmıştır. Tavanın merkezinde iki kare formununun içiçe geçmesiyle oluşturulmuş bir dekorasyon vardır. Bu alanda avize asılması için uygun yer vardır. Tavanın geri kalan yerleri ise çokgenler ve baklava dilimleriyle alanlara ayrılmıştır. Bu alanları ayıran şeritlerin köşelerinde baklava dilimlerinin oluşturduğu süslemer göze çarpar. Beşinci katın duvarlarında da mukarnaslar görülür.

İnşa Tekniği ve Malzemesi: İncelenen han binası tuğla malzemeyle yapılmıştır. Duvarları yığma duvar tekniğiyle inşa edilmiştir ve döşemeleri de volta döşemedir.[230] Giriş cephesinde kesme taş görünümü veren yatay derzlemeler uygulanmıştır.

Günümüzdeki Durumu: Yapı günümüze iyi durumda gelmiştir. Eserin dış cephelerinde dönem özellikleri korunarak günümüze gelmiştir. İç mekanında yalnızca giriş kısmı ve üst kat koridorlarının tavan köşeleri özgün halinde günümüze ulaşmıştır. Yapı inşa amacına uygun olarak iş hanı olarak kullanılmaktadır.

[230] Turan Akıncı, **a.g.e.**, s. 351.

Seçme Kaynakça:

Akıncı Turan, **Galata-İstanbul'un 700 Yıllık Karakutusu**, 1. Baskı, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2021.

Aktemur, Ali Murat-Arslan, Muhammet, ‘’I. Ulusal Mimarlık Akımı ve İstanbul - Karaköy’deki Örnekleri’’, **Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 16, 2006, s. 1-34.

Dağdelen İrfan (Haz.), **Charles Edouard Goad'ın İstanbul Sigorta Haritaları**, İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü, 2017.

Eldem Edhem (Ed.), **Bankalar Caddesi-Osmanlı'dan Günümüze Voyvoda Caddesi/ Voyvoda Street From Ottoman Times to Today**, 1. Baskı, İstanbul, Osmanlı Bankası Bankacılık ve Finans Tarihi Araştırma ve Belge Merkezi, 2000.

Şenyurt, Oya, Erdoğan, Nevnihal vd., ‘‘Günümüzde Bankalar (Voyvoda) Caddesi’nde Yer Alan Binaların Mimari Üslupları Bağlamında Değerlendirilmesi, **Tarihsel Süreç İçinde Bankalar Caddesi (Voyvoda Caddesi) ve Günümüzdeki Yapıları**, 1. Baskı, İstanbul, Kocaeli Üniversitesi Vakfı Yayınları, 2016, s. 95-168.

Uluengin Öze, **Bankalar Caddesi'nin Tarihsel Değişimi ve Büro Binalarının İşlevsel, Fiziksel Yönden İrdelenmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2008.

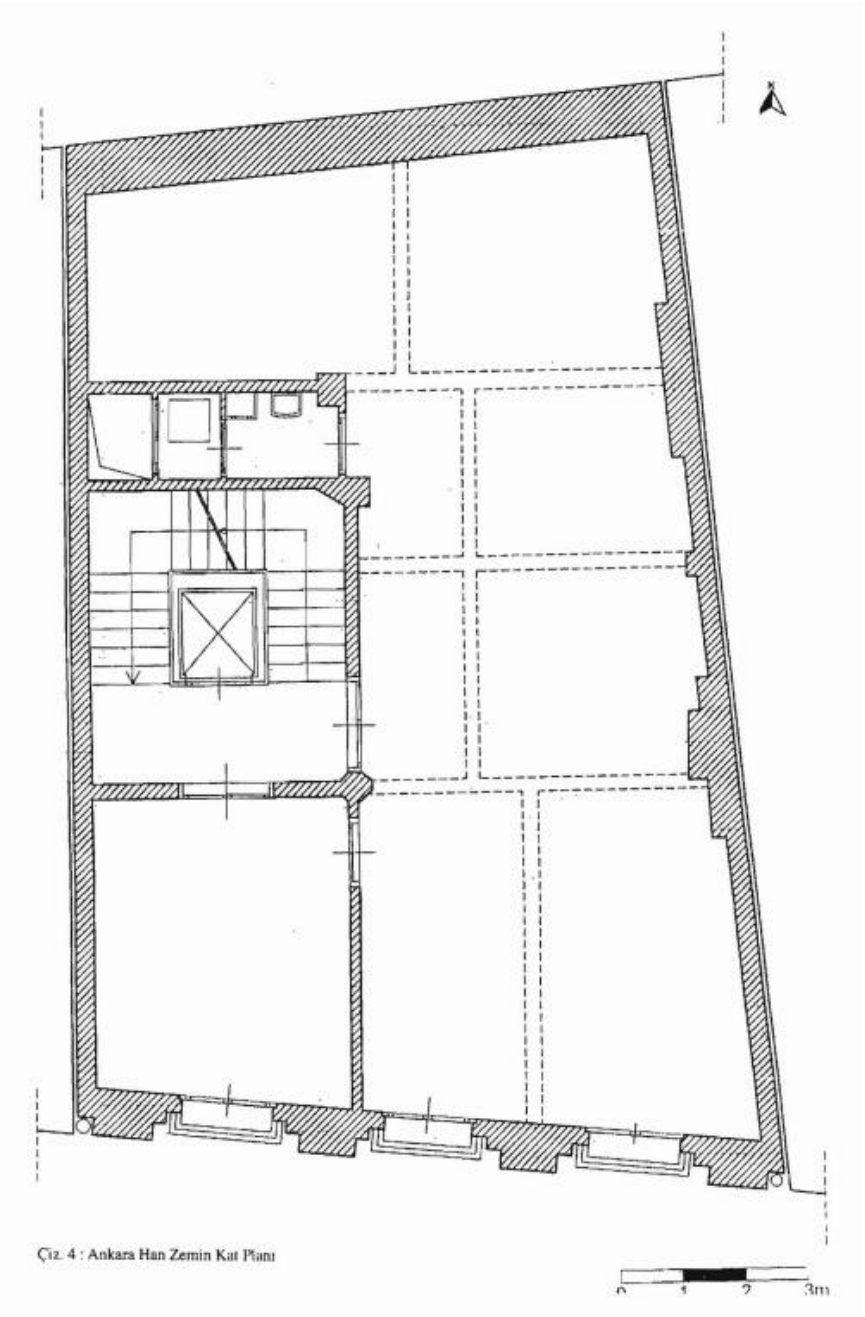

Plan 2.17 : Ankara Han Zemin Kat Planı (Ali Murat Aktemur-Muhammet Arslan, **a.g.m.**, s. 22.)

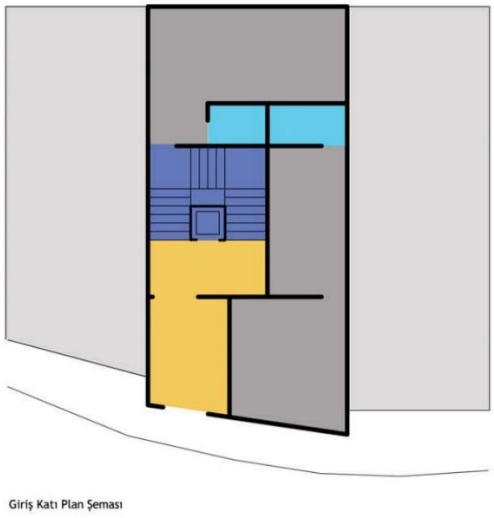

Plan 2.18 : Ankara Han Giriş Kat Planı (Öze Uluengin, **a.g.t.**, s. 111.)

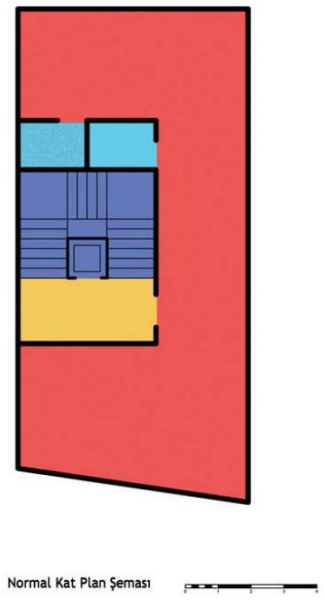

Plan 2.19 : Ankara Han Normal Kat Planı (Öze Uluengin, **a.g.t.**, s. 111.)

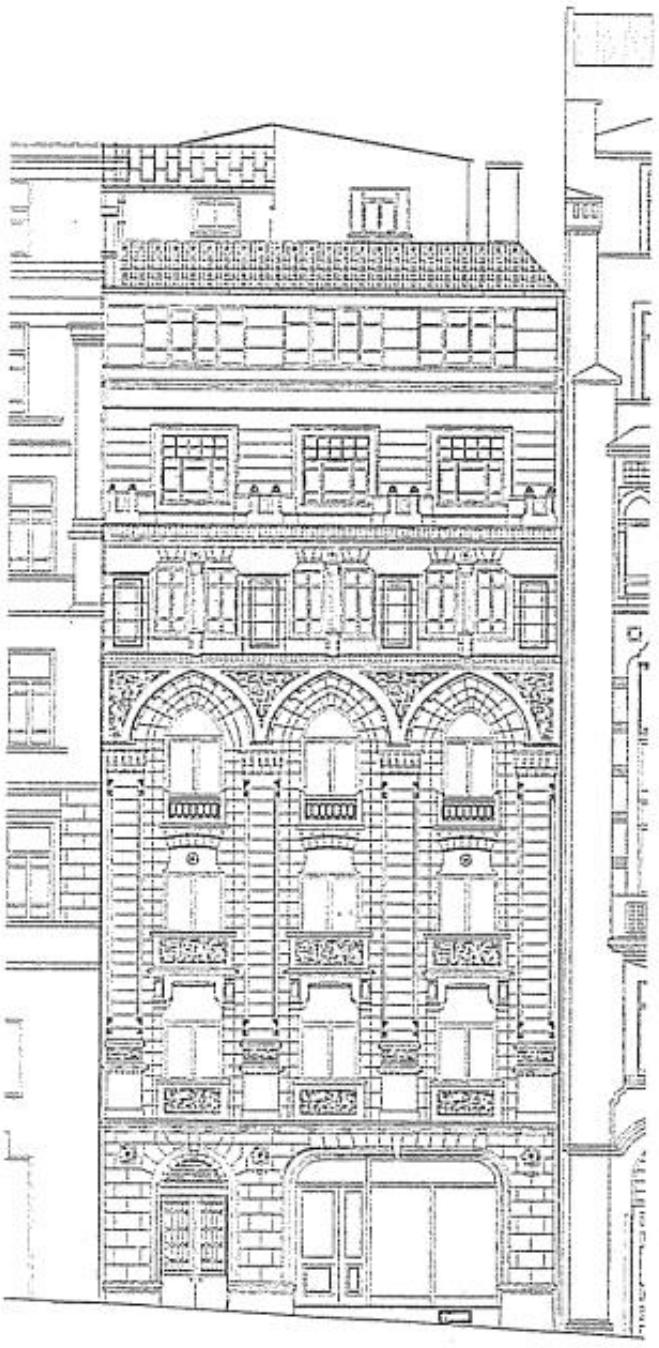

Çizim 2.17 : Ankara Han giriş cephesi çizimi (Oya Şenyurt-Nevnihal Erdoğan-Vedia Dökmeci, **a.g.m.**, s. 158.)

Resim 2.135 : Ankara Han Genel Görünüşü

Resim 2.136 : Ankara Han Giriş Cephesi Detay

Resim 2.137 : Ankara Han Arka Cephesi

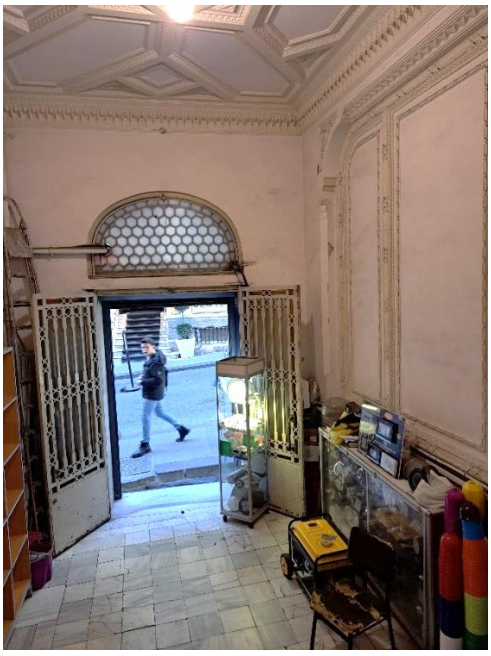

Resim 2.138 : Ankara Han Giriş Kısmı

Resim 2.139 : Ankara Han Giriş Kısmında Kapının Gelen Alandan Detay

Resim 2.140 : Ankara Han Giriş kısmı Tavan ve Duvar Süslemeleri

Resim 2.141 : Ankara Han Birinci Kat Koridoru

Resim 2.142 : Ankara Han Dördüncü Kattan Bir Görünüm

Resim 2.143 : Ankara Han Beşinci Katında Mukarnas Süslemesi Detayı

Katalog No: 26

Yapının Adı: Osmanlı Sigorta (İstanbul Umum Sigorta, Türkiye İş Bankası Binası)

Plan ve Çizimler: Plan 2.20-2.21, Çizim 2.18

Resimler: Resim 2.144-2.153

Banisi: Ele alınan yapı Osmanlı Sigorta Şirketi Umumiyesi[231] tarafından inşa ettirilmiştir.[232]

Mimarı: Söz konusu yapı mimar Levon Nafilyan'ın[233] eseridir.[234]

Konumu: Arap Cami Mahallesi, Bankalar Caddesi, No: 7 Beyoğlu/İstanbul adresindedir ve 1103 ada, 3 parselde[235] konumlanır.

Tarihçesi: İncelenen yapının bulunduğu yerde Helbig Han ve Castro Han isimli iki han binası bulunmaktaydı.[236] 1913 yılında Osmanlı Sigorta Şirketi Helbig Han'ı satin aldı. Aynı zamanda Castro Han da Osmanlı Sigorta Şirketi tarafından satın alınmıştır.[237] XX. Yüzyıl başlarında Osmanlı Sigorta Şirketi'nin merkezi Nazlı Han'dayken, 1910'da Selanik Bankası'nın binasına, 1913'te ise Castro Han'a taşınmıştır.[238] Helbig Han'ı ve Castro Han'ı yıktıran Osmanlı Sigorta 1918'de

---

[231] Osmanlı Sigorta Şirketi Umumiyesi Osmanlı İmparatorluğu'nda kurulmuş ilk sigorta şirketidir. Şirketin adının Türkçe olması ve işlemlerinde Türkçe kullanılması, yabancı sigorta şirketleri karşısında büyük avantaj kazandırmaktaydı. Şirket aynı zamanda Osmanlı Bankası'ndan ve Duyun-u Umumiye'den de destek almaktaydı. Başak Ergüder, **a.g.e.**, s. 330.

[232] Turan Akıncı, **a.g.e.**, s. 361.

[233] Levon Nafilyan 1877 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Pariste'ki Ecole des Beaux Arts'dan 1905 yılında mezun olmuştur. İstanbul'a döndükten sonra çeşitli eserler mimari eserler inşa etmiştir. Bilinen diğer eserleri Agopyan Han ve Hovagimyan Han, Kahire de Eglise de Saint-Grégoire-I'Illuminateur kilisesidir. İbrahim Toraman, **a.g.e.**, s. 44.; Handan Şen Köksal, ''Levon Nafilyan'', **Türk Mimarisinde İz Bırakanlar "Türk Mimarisinde Abide Şahsiyetler" I**, Ankara, T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2015, s. 15.; Turan Akıncı, **Beyoğlu-Yapılar, Mekanlari İnsanlar (1831-1923)**, 2. Baskı, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2018, s. 433-434.

[234] Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi HR.SFR.04.. Kutu 892, Gömlek 36; Handan Şen Köksal, **a.g.m.**, s. 17.

[235] Öze Uluengin, **a.g.e.**, s.94.

[236] İrfan Dağdelen (Haz.), **Charles Edouard Goad'ın İstanbul Sigorta Haritaları**, İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü, 2017, Pafta 28.; Helbig Han'da farklı zamanlarda komisyoncular, ticari temsilciler, bankerler, tütün tüccarları ve sigortacılar faaliyet göstermişlerdir. Castro Han'da da birbirinden ayrı zamanlarda bankerler ve odalar çalışmalar yapmışlardır. Başak Ergüder, **a.g.e.**, s. 311.

[237] Handan Şen Köksal, **a.g.m.**, s. 17.

[238] Edhem Eldem (Ed.), **a.g.e.**, s. 78.

günümüzdeki binayı inşa ettirmiştir.[239] Bina 1953'te Türkiye İş Bankası[240] tarafından satın alınmıştır ve günümüzde de Türkiye İş Bankası Galata Şubesi'dir.

Mimari Özellikleri: Ele alınan yapı düzgün olmayan dikdörtgen plan tasarımına sahiptir ve özgün hali zemin katla beraber altı katlıdır. Daha sonra iki kat daha eklenmiştir.[241] Yapı eğimli bir arazidedir ve güney yönündeki binayla bitişik nizamlıdır. Binanın pencereleri sivri kemerli ve dikdörtgen biçimlidir. Giriş cephesi kuzey cephesidir ve ana giriş de buradadır. Kuzey cephesinde, doğu cephesinde ve batı cephesinde geniş saçakları mevcuttur. Bina dört yöne eğimli kırma çatıyla örtülüdür.

Yapının giriş cephesi, dönem özelliğinden kaynaklı olarak oldukça detaylı tasarıma sahiptir. Ön cephede, dışa taşan kısımlar ve cumbalar yoktur; giriş kapısı da geriye çekilmiş durumdadır. Giriş cephesi aynı zamanda simetrik tasarlanmıştır. Cephede pencereler arasındaki plasterler sayesinde dikey hatlar hakimdir. Beş pencere sırası vardır. Zemin kat pencereleri düz atkı kemerlidir, ara katın pencereleri sivri kemerlidir. Birinci katın sivri pencere kemerleri zemin katın ve ara katın pencerelerini de içine alır. Birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü katların pencere açıklıkları düz lentoyla geçilmiştir. Beşinci katta ise, köşelerde bulunan pencereler Bursa kemerlidir ve üzerinde alınlıkla parapetlere yer verilmiştir. Balkonda ise sivri kemerli açıklıklar vardır. Balkonun beş açıklıklığından üçü geniş, ikisi dardır. Beşinci katta, köşelerde bulunan pencerelerin önünde de birer küçük balkon göze çarpar.

Hanın hem batı cephesinde hembde doğu cephesinde çıkma veya cumba yoktur. Bu cepheler simetrik kurguludur ve düşey çizgiler hakimdir. Zemin katın pencereleri sivri kemerli, diğer katların pencereleri düz lentoludur. Batı ve doğu cephelerin güney tarafı da daha alçak kottadır.

Yapının batı cephesinde, zemin katta üç pencere sırası, üst katlarda dört pencere sırasına rastlanır. zemin kat pencerelerinden ortada olan pencere büyüktür, kenarda bulunanlar ikiz peceredir. Aynı zamanda burada düz lentolu pencerelerden ortada bulunanlar daha dardır. En üst katta ortada olan pencere enine durmaktadır ve

[239] Turan Akıncı, **a.g.e.**, s. 361.
[240] Turan Akıncı, **a.g.e.**, s. 361.
[241] Oya Şenyurt, Nevnihal Erdoğan vd, **a.g.m.**, s. 105.

önünde de bir balkon bulunur. Köşelerdeki penceler bir ayakla bölünerek ikiz pencere olmuştur. Beşinci katın ortadaki penceresinin üzerinde bir geniş saçak yer alır.

Hanın doğu cephesinde simetrik kuruluş ve düşey hatlar görülür. Üç sıra pencere mevcuttur. Zemin kat pencereleri sivri kemerlidir; dördüncü kata kadar üst katların pencereleri ise düz lentoludur. Beşinci kat pencereleri Bursa kemerine sahiptir. Buna ek olarak beşinci kat pencerelerinin önünde birer balkon, üzerlerinde de geniş saçak mevcuttur. Doğu cephesinin güney tarafında bir kapı, kapının yanında da dikdörtgen planlı pencere açıklıkları yer alır.

Bina güney tarafından bitişik nizamlıdır. Güney cephede, bitişik nizamdaki duvarın devamındaki cephenin batı tarafı sağırdır. Doğu tarafında ise dikdörtgen formlu iki pencere bulunmaktadır.

Süsleme Özellikleri: Ele alınan han yapısının dış cephesinde çiniler, kabaralar, kaval silmeler, mukarnarlar, sütunceler ve geometrik süslemeler görülür. İç mekanda ise kabartmalar, silmeler ve mukarnaslara yer verilmiştir.

Giriş eyvanının tonozu ve beşinci kat pencere alınlıkları çinilerle kaplıdır. Giriş eyvanının tonozunda açık mavi zemin üzerine yeşil, kırmızı, lacivert ve beyaz renkli desenler görülür. Rumi, palmet ve yaprak motifleri sonsuzluk prensibine göre yerleştirilmiştir.

Beşinci kat pencereleri üzerinde bulunan çini süslemelerde açık mavi zemin üzerinde beyaz, lacivert ve yeşil renkli desenler görülür. Bu çinilerin motiflerini rumi ve kıvrımdallar oluşturur.

Giriş cephesinde, beşinci kattaki balkonu taşıyan sütunlarda mukarnaslı sütun başlıklarına yer verilmiştir. Balkonun parapetlerinde ajur tekniğiyle yapılmış parapetler vardır. Parapetlerde sonsuzluk prensibi içinde yerleştirilmiş sekiz kollu yıldızlar bulunur.

Sütunceler, han binasının giriş cephesinde, doğu cephesinde ve batı cephesinde, birinci, ikinci, üçüncü katla dördüncü kat pencerelerinin iki yanına yerleştirilmiştir. Sütunceler birinci kat pencerelerinde dördüncü kat pencerelerinin üst

tarafına kadar kesintisiz devam eder. Bu pencerelerin arasında, kat seviyeleri hizasında dikdörtgen panolar, panoların içerisinde de silmeler vardır.

Tüm cephelerde, birinci katın hizasında ve plasterlerde kabartma bordürler vardır. Bu bordürlerde yaprak, rumi ve kıvrım dal motifleri gözlenir. Birinci kat pencerelerinin önündeki parapetlerde içiçe geçmiş çokgenlerden oluşan geometrik tezyinat vardır. Parapetlerin arasında dikdörtgen panolar, panoların arasında zikzak süslemeler vardır.

Kaval silmeler zemin kat penceleriyle beşinci kat pencerelerin üzerinde yer alır. Pencereler kaval silmelerle belirtilir. Söz konusu silmeler binayı üç cepheden sarmaktadır. Zemin kattaki silmeleri üzerinde, silmeler bitişik olarak kare içinde birbirine bitişik daireler, alt tarafından da kare biçimli dekoratif ögeler bulunur.

Zemin katın sivri kemerli büyük açıklıklarının içinde bulunan üçlü pencerelerden küçük olanların üzerinde rumi ve palmet kabartmaları görülür. Ortada bulunan pencerenin üzerinde baklava dilimleri görülür. Üçlü pencereleri çevresinde silmeler görülür.

Yapının güney cephesinde sekiz köşeli yıldızlar görülür. Bu yıldızlar bir panonun içindedir ve küçük bir açıklıklar gibi durmaktadır.

İnşa Tekniği ve Malzemesi: İncelen yapı kesme taş malzemeyle inşa edilmiştir.

Günümüzdeki Durumu: Eser günümüze iyi durumda gelmiştir. Dış cephesindeki mimar unsurlar ve süsleme elemanları özgün durumdadır. İç mekanında ise bekleme salonu o dönemin banka mimarisinde mekan özelliğini korumaktadır. İç mekanda, bekleme salonundaki mukarnaslar ve geometrik süslemeler Birinci Ulusal Mimarlık akımının özelliklerini yansıtmaktadır.

Seçme Kaynakça:

Akar, Miskine-Kızılelma Sema, ‘’Usage of Tile in The Istanbul Building Facades of The Late Ottoman-Early Republican Period’’, **Digital International Journal of Architecture, Arts and Heritage (JAH)**, Vol. 2, Issue 1, 2023, s. 1-29.

Akıncı, Turan, **Galata-İstanbul'un 700 Yıllık Karakutusu**, 1. Baskı, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2021.

Akıncı, Turan, **Beyoğlu-Yapılar, mekânlar, insanlar (1831 – 1923)**, 2. Baskı, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2018.

Aktemur, Ali Murat-Arslan, Muhammet, ‘’I. Ulusal Mimarlık Akımı ve İstanbul - Karaköy’deki Örnekleri’’, **Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 16, 2006, s. 1-34.

Anonim, ‘’Nafilyan, Levon’’, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. 5, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 1995, s.329.

Eldem Edhem (Ed.), **Bankalar Caddesi-Osmanlı'dan Günümüze Voyvoda Caddesi/ Voyvoda Street From Ottoman Times to Today**, 1. Baskı, İstanbul, Osmanlı Bankası Bankacılık ve Finans Tarihi Araştırma ve Belge Merkezi, 2000.

Ergüder Başak, **Galata Hanları:(1868-1945)- Paranın Serüveni**, İstanbul, SAV Yayınları, 2011.

Dağdelen İrfan (Haz.), **Charles Edouard Goad'ın İstanbul Sigorta Haritaları**, İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü, 2017.

Şen Köksal, Handan, ‘’Levon Nafilyan’’, **Türk Mimarisinde İz Bırakanlar "Türk Mimarisinde Abide Şahsiyetler" I**, Ankara, T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2015, s. 13-23.

Şenyurt, Oya, Erdoğan, Nevnihal vd., ‘‘Günümüzde Bankalar (Voyvoda) Caddesi’nde Yer Alan Binaların Mimari Üslupları Bağlamında Değerlendirilmesi, **Tarihsel Süreç İçinde Bankalar Caddesi (Voyvoda Caddesi) ve Günümüzdeki Yapıları**, 1. Baskı, İstanbul, Kocaeli Üniversitesi Vakfı Yayınları, 2016, s. 95-168.

Toraman İbrahim, **İstanbul’un 100 Mimarı**, İstanbul, İBB Kültür A.Ş. Yayınları, 2011.

Uluengin Öze, **Bankalar Caddesi'nin Tarihsel Değişimi ve Büro Binalarının İşlevsel, Fiziksel Yönden İrdelenmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2008.

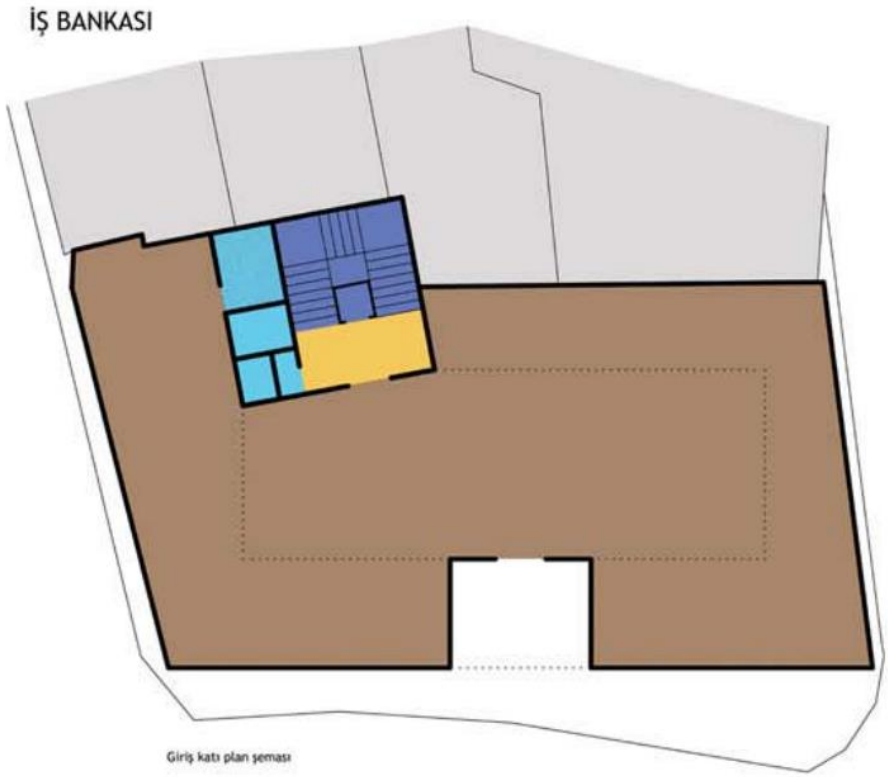

Plan 2.20 : Osmanlı Sigorta Zemin Kat Planı (Öze Uluengin, **a.g.t.**, s. 94.)

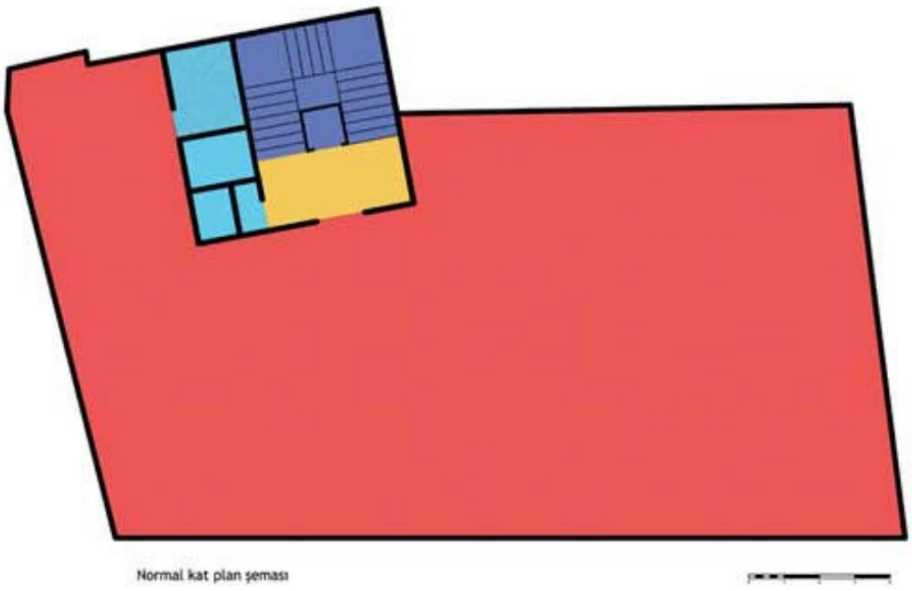

Plan 2.21 : Osmanlı Sigorta Normal Kat Planı (Öze Uluengin, **a.g.t.**, s. 94.)

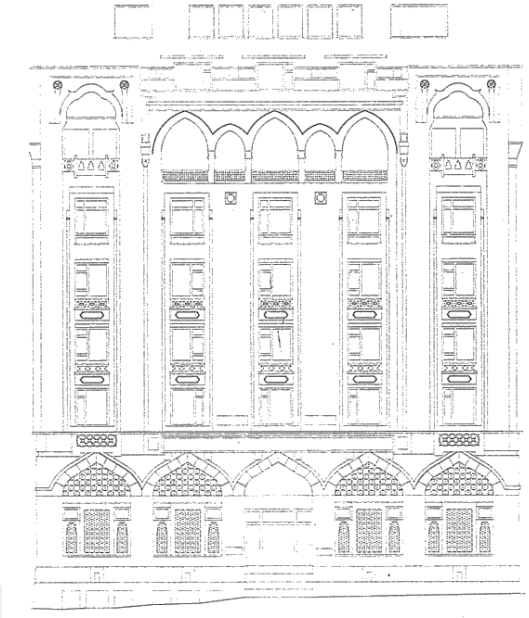

Çizim 2.18 : Osmanlı Sigorta Giriş Cephesi Çizimi (Şenyurt, Oya, Erdoğan, Nevnihal vd., **a.g.m.**, s. 105.)

Resim 2.144 : Osmanlı Sigorta Genel Fotoğrafı

Resim 2.145 : Osmanlı Sigorta Giriş Cephesi

Resim 2.146 : Osmanlı Sigorta Giriş Cephesinden Kabartma Süslemeler

Resim 2.147 : Osmanlı Sigorta Giriş Cephesinde Mermer Pencere Açıklıkları

Resim 2.148 : Osmanlı Sigorta Giriş Cephesinde Mermer Penceler Açıklıkları Üzerindeki Kabartma Süslemeler

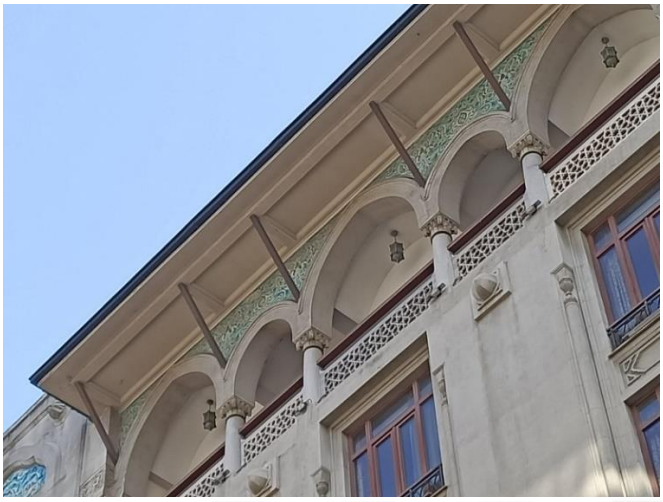

Resim 2.149 : Osmanlı Sigorta Giriş Cephesinde Cephe Detayı

Resim 2.150 : Osmanlı Sigorta Giriş Kapısı Önündeki Alan

Resim 151 : Osmanlı Sigorta Ana Giriş Kapısı Önündeki Çini Süslemeler

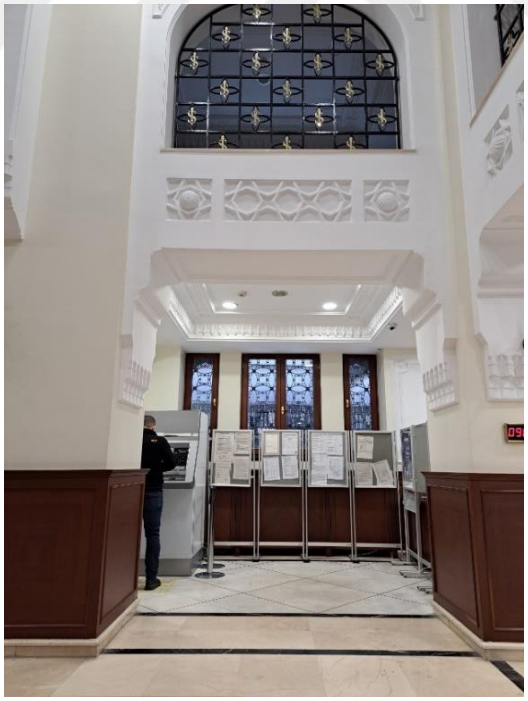

Resim 2.152 : Osmanlı Sigorta Zemin Katı

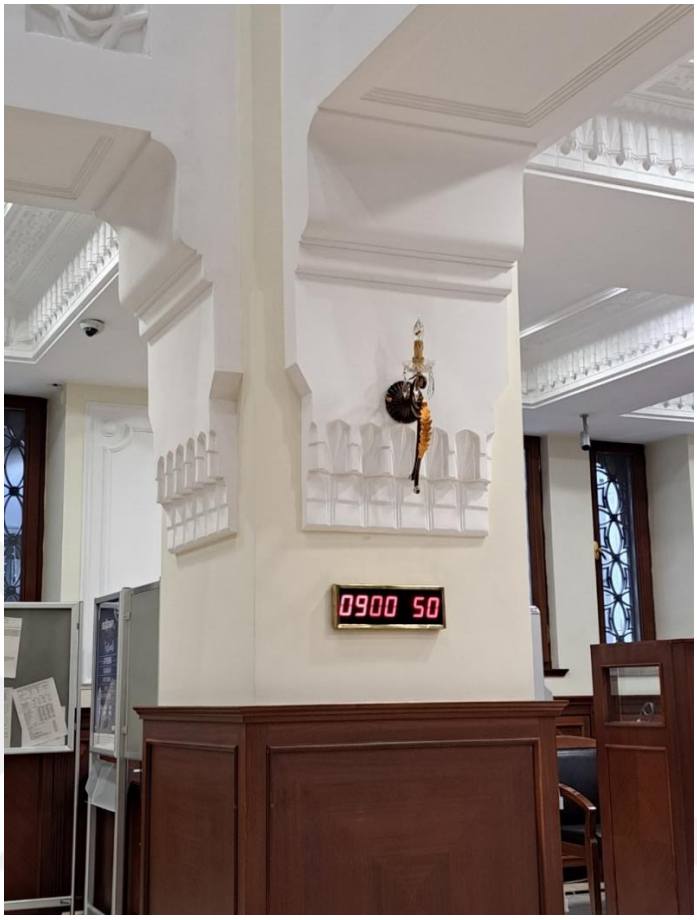

Resim 2.153 : Osmanlı Sigorta Zemin Katında Mukarnas Detayı

2.4. İskeleler

Katalog No: 27

Yapının Adı: Ortaköy İskelesi

Plan ve Çizimler: Plan 2.22, Çizim 2.19, Harita 2.17-2.18

Resimler: Resim 2.154-2.162

Konumu: Söz konusu iskele binası Beşiktaş ilçesinde, Ortaköy Camii'nin yanındaki meydanın köşesinde, Mecidiye Mahallesi, Muallim Naci Caddesi, Vapur İskelesi Sokak, Beşiktaş/ İstanbul adresindedir. İskele 194 ada ve 1 parselde konumlanmıştır.[242]

Banisi: Söz konusu iskele Şirket-i Hayriye tarafından yaptırılmıştır.[243]

Mimarı: Bilinmemektedir.

Tarihçesi: Ortaköy'deki 1850'li yılların başında ahşap bir iskele yapılmıştır.[244] XX. yüzyılın başlarında çizilmiş haritalarda, Ortaköy Camii'nin kuzey tarafında bir iskele olduğu görülmektedir.[245] Bu iskelenin bulunduğu yer kuzey rüzgarlarına açık olduğundan dolayı, vapurların daha güvenli şekilde yanaşabilmesi için, 1909 yılında

[242] Beşiktaş Kent Rehberi https://keos.besiktas.bel.tr/keos/ erişim tarihi: 03/06/2022.
[243] Mümtaz Arıkan, "İskeleler", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, Cilt: 4, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 1994, s. 202.; Gülayşe Kara, **Boğaziçi İskele Meydanlarının Mekansal, Fonksiyonel ve Kültürel Özelliklerinin İncelenmesi- Ortaköy Meydanındaki Düzenleme Çalışmalarının Değerlendirilmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 1995, s. 103.
[244] Emre Öztürk, **XX. Yüzyılın Başlarında İstanbul'da Ulaşım (1900 -1920)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019, s. 102.
[245] İrfan Dağdelen (Haz.), **İstanbul-Rumeli Ciheti Haritaları**, C. I, İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü, 2005, Pafta No: A 15.

günümüze gelen iskele binası yapılmıştır.[246]Yapı 2002 yılında onarım görmüştür.[247] Şu anda İBB Şehir Hatları'nın kullanımındadır.

Mimari Özellikleri: İncelenen yapı 50 metrekare[248] oturum alanındadır, dikdörtgen[249] planlı ve tek katlıdır. İskelenin kara tarafındaki girişi kuzeybatı yönüne, deniz girişi ise güneydoğu yönüne bakar. Kara cephesinde ve deniz cephesinde olmak üzere iki girişi vardır. İki giriş kapısından yapının kuzeydoğu tarafında bekleme salonuna girilir. Yapının güneybatı tarafında memur odası ve çımacı odası vardır.[250] Yapı kırma çatıyla örtülüdür.

Yapının, cepheleri[251] simetrik kurgulanmıştır. Kuzeybatı ve güneydoğu cepheleri, dikine üç eş birime ayrılır. Bu cephelerde ortada kapı, yan taraflarda kaş kemerli[252] pencereler vardır. Kuzeybatı cephedeki kapı düz atkı kemerli, güneybatı cephedeki kapı kaş kemerlidir. Kuzeydoğu cephede, kaş kemerli iki pencere göze çarpar. Güneybatı cephede, cephenin ortasında bir pencere vardır. Yapının tüm pencereleri dikmelerle üç açıklığa bölünmüştür.

Yapının eski fotoğraflarında, içerisinin tek bir mekandan oluştuğu görülmektedir.[253] Günümüzde ise yapının iç mekanının batı tarafında odalar

---

[246] Eser Tutel, ‘’Boğaziçi İskeleleri’’, **Geçmişten Günümüze Boğaziçi**, Cilt II, İstanbul, Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2008, s. 977.; Söz konusu iskele, günümüzdeki iskele binası 1909 yılında inşa edildikten sonra yıkılmıştır. Eser Tutel, **İskeleler Şehri İstanbul**, 1. Basım, İstanbul, İDO Yayınları, 2008, s. 60.

[247] Eser Tutel, **a.e.**, s. 60.

[248] https://keos.besiktas.bel.tr/keos/ erişim tarihi: 03/06/2022.; Yapının orjinal kısımları 41 metrekaredir (Beşiktaş Belediyesi arşivi).

[249] Yapının güneybatı yönündeki geçit kısmı sonradan yapılmıştır. İskelenin 1940'lı yıllardaki ve 1990'lardaki fotoğraflarında güneybatı kısmındaki bu alanın olmadığı görülür. Buna göre yapı ilk inşa edildiğinde kareye yakın dikdörtgen planlı olduğu değerlendirilmektedir. Buna ek olarak eski yayınlarda da yapının kare planlı olduğu yazılıdır. Güneybatı cephedeki muhdes kısmın 1990’ların sonu ya da 2000’lerin başında eklenmiş olduğu düşünülmektedir. http://www.eskiistanbul.net/53/1940larda-ortakoyun-havadan-gorunumu Erişim Tarihi: 05/06/2022.; Mümtaz Arkan, **a.g.m.**, s. 202.; Gülayşe Kara, **a.g.t.**, s. 103.; Nuri Akbayar (Ed.), **Dünden Bugüne Beşiktaş**, İstanbul, Beşiktaş Belediye Başkanlığı, 1998, s. 147.

[250] Mümtaz Arıkan, **a.g.m.**, s. 202; Çımacı, iskelelerde vapurları iskeleye halatlarla bağlayan kişilere denir.

[251] Burada cepheler ele alınırken özgün kısımları incelenmiştir. Muhdes kısım çalışmaya dahil edilmemiştir.

[252] Bu kaş kemerler sivri kemer formuna çok yakındır, ancak kaş kemerin kıvrımları göze çarpmaktadır.

[253] Nuri Akbayar (Ed.), **a.e.**, s. 147.

bulunmaktadır. Buna göre yapının özgün halinde tek bir mekandan oluştuğu söylenebilir.

Süsleme Özellikleri: İncelenen iskele binası süsleme bakımından sadedir. Süsleme olarak pencerelerin ve kapıların çevresindeki şerit silmeler bulunmaktadır.

İnşa Tekniği ve Malzemesi: Ele alınan yapı ahşap malzemeden yapılmıştır.[254]

Günümüzdeki Durumu: Yapı özgün mimari özelliklerini kısmen kaybetmiştir. Özgün özelliklerden yalnızca sivri kemerlerin kaldığı söylenebilir. Eserin güney tarafına çıkış için koridor eklenenerek özgün plan şeması değiştirilmiştir. Yapı güney tarafından genişletilince kırma çatısının da ona göre tekrar yapıldığı düşünülmektedir. Buna ek olarak iskele binasının dış cephe rengi de zaman içinde yapılan müdahalelerle değiştirilmiştir.

Seçme Kaynakça:

Akbayar, Nuri (Ed.), **Dünden Bugüne Beşiktaş**, İstanbul, Beşiktaş Belediye Başkanlığı, 1998.

Alişan, Burcu, **İstanbul'daki Tarihi Vapur İskelelerinin Dış Cephe Aydınlatması Açısından Değerlendirilmesi ve Ortaköy Vapur İskelesi Örneği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2013.

Arıkan, Mümtaz, "İskeleler", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, Cilt: 4, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarik Vakfı Ortak Yayını, 1994, s. 198-206.

Çobanoğlu, Ahmet Vefa, ‘’Osmanlılar-Mimari Dönemler’’, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 33, İstanbul, TDV Yayınları, 2007, s. 580-589.

Dağdelen, İrfan (Haz.), **İstanbul-Rumeli Ciheti Haritaları**, C. I-II, İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü, 2005.

[254]Ahmet Vefa Çobanoğlu, ‘’Osmanlılar-Mimari Dönemler’’, **TDV Islam Ansiklopedisi**, C. 33, İstanbul, TDV Yayınları, 2007, s. 587.; Mümtaz Arıkan, **a.g.m.**, s. 202.

Dağdelen İrfan (Haz.), **Alman Mavileri: 1913-1914 I. Dünya Savaşı Öncesi İstanbul Haritaları**, İstanbul, İBB Kültür A.Ş. Yayınları, 2016.

Kara, Gülayşe, **Boğaziçi İskele Meydanlarının Mekansal, Fonksiyonel ve Kültürel Özelliklerinin İncelenmesi- Ortaköy Meydanındaki Düzenleme Çalışmalarının Değerlendirilmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 1995.

Öztürk, Emre, **XX. Yüzyılın Başlarında İstanbul'da Ulaşım (1900 -1920)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

Pervititch Jacques, **Sigorta Haritalarında İstanbul/ İstanbul In The Insurance Maps of Jacques Pervitich**, Proje Koordinatörleri Seden Ersoy, Çağatay Anadol, İstanbul, Tarih Vakfı, Basım Yılı Yok.

Tutel, Eser, ‘’Boğaziçi İskeleleri’’, **Geçmişten Günümüze Boğaziçi**, Cilt II, İstanbul, Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2008, s. 973- 987.

Tutel, Eser, **İskeleler Şehri İstanbul**, 1. Basım, İstanbul, İDO Yayınları, 2008.

Harita 2.17 : Eski Ortaköy İskelesi'nin ve günümüze gelen Ortaköy İskelesi'nin olduğu yerin Feuille Haritası'ndaki görünümü (Beyoğlu Belediyesi arşivi)

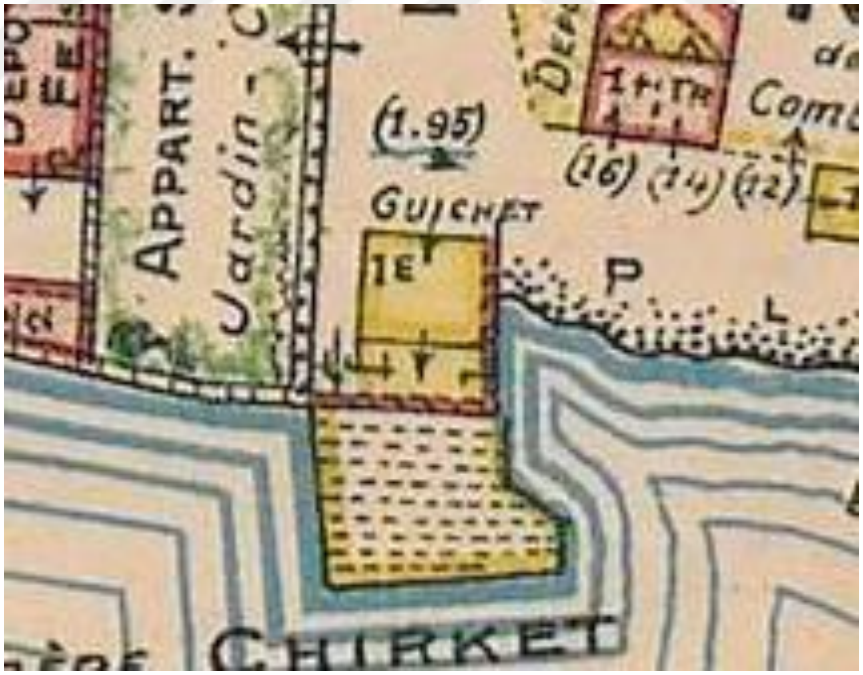

Harita 2.18 : Ortaköy İskelesi vaziyet planı (Pervititch Haritaları, https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/124841 Erişim Tarihi 06/05/2023.)

Resim 2.154 : Ortaköy İskelesi'nin 1928 yılındaki görünümü (http://www.eskiistanbul.net/2420/denizden-ortakoy-1928#lg=0&slide=0 Erişim Tarihi: 03/01/2024.)

Resim 2.155 : Ortaköy İskelesi'nin 1940'lı yıllarda havadan görünümü (http://www.eskiistanbul.net/53/1940larda-ortakoyun-havadan-gorunumu#lg=0&slide=0 Erişim Tarihi 05/06/2022.)

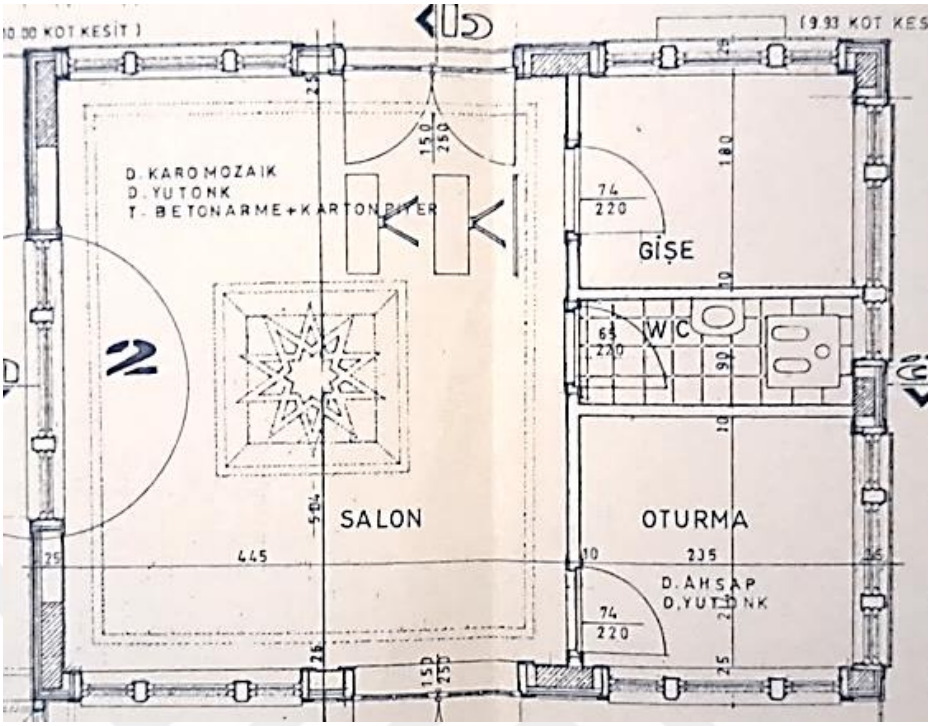

Plan 2.22 : Ortaköy İskelesi planı (Beşiktaş Belediyesi Arşivi, Çizim: Mimar Funda Kuranel)

Çizim 2.19 : Ortaköy İskelesi Giriş Cephesi Çizimi (Çizim: Kıvanç KOÇAK)

Resim 2.156 : Ortaköy İskelesi Genel Fotoğrafı

Resim 2.157 : Ortaköy İskelesi Giriş Cephesi

Resim 2.158 : Ortaköy İskelesi Kuzeydoğu Cephesi

Resim 2.159 : Ortaköy İskelesi Deniz Cephesi (İstanbul III Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi)

Resim 2.160 : Ortaköy İskelesi Deniz Cephesi (İstanbul III Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi)

Resim 2.161 : Ortaköy İskelesi İç Mekanı

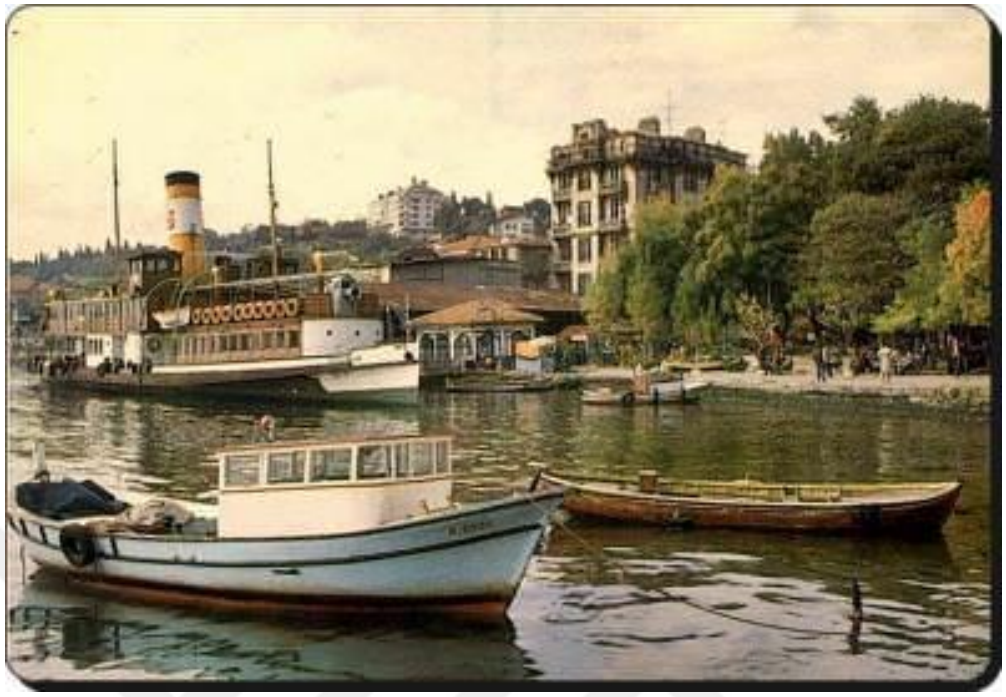

Resim 2.162 : Ortaköy İskelesi'nin 1970'li Yıllardaki Görünümü
(https://www.eskiistanbul.net/tag/ortak%C3%B6y/ Erişim Tarihi 29/09/2024.)

Katalog No: 28

Yapının Adı: Bostancı İskelesi

Plan ve Çizimler: Plan 2.23, Çizim 2.20-2.24

Resimler: Resim 2.163-164

Konumu: Ele alınan yapı Kadıköy ilçesinde, Bostancı semtinde, Çetin Emeç Bulvarı'ndadır. 416 ada, 61 pafta ve 3 parselde konumlanmaktadır.[255]

Banisi: Bilinmemektedir.

Mimarı: Bilinmemektedir.

Tarihçesi: İncelenen yapı, antik bir limanın bulunduğu yere inşa edilmiştir.[256] Ele alınan iskele binası 1912'de inşa edilmiştir.[257] Bina 1978'de ve 2006'da onarım geçirmiştir.[258] Günümüzde İBB Şehir Hatları tarafından iskele olarak kullanılmaktadır.

Mimari Özellikleri: Ele alınan yapı kareye yakın dikdörtgen planlı ve tek katlıdır. İskele binası aynı zamanda geniş saçaklı kırma çatıyla örtülüdür. Buna ek olarak bir süs kubbesi de mevcuttur.

Yapıya kuzey cephesindeki iki, güney cephesindeki bir adet olmak üzere üç kapıdan giriş sağlanır. Yapının içinde kuzey-güney yönünde bir koridor uzanır. Yapının kuzey tarafında, koridorun iki yannda dikdörtgen planlı odalar bulunur. Bu odalardan kuzey batı köşede bulunan bilet gişesi, diğer üç oda memur odasıdır. Deniz cephesi tarafında, güneydoğu ve güneybatı köşelerdeki kare planlı hacimler bekleme salonudur.[259] Binanın içindeki odalar giriş kapıları Bursa kemerine sahiptir.

[255] Kadıköy Kent Rehberi https://webgis.kadikoy.bel.tr/keos/ erişim tarihi: 28/05/2022.
[256] Eser Tutel, **a.g.e**, s. 180.
[257] Anonim, "Bostancı İskelesi", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. II., İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 1994, s. 305.
[258] Eser Tutel, **a.g.e.**, s. 180.
[259] Örcün Barışta, "İstanbul Son İmparatorlık Dönemi Yapılarında Süs Kubbesi İle Taçlandırılmış İskele Binaları", **Vakıflar Dergisi**, Sayı XIX, s. 286, 291, İstanbul, 1985.

Bostancı İskelesi'nin dış cephesinde ahşap konsollarla desteklenen geniş saçaklar göze çarpar. Yapının pencereleri Bursa kemerlidir. Kuzey cephede, bilet gişesi olarak kullanılan hakim yuvarlak kemerli küçük bir pencereye sahiptir. Deniz cephesinde bulunan revak ise sivri kemerli ve yuvarlak kemerlidir. Doğu ve batı cephelerin kuzey tarafları dışa taşmaktadır. İskelenin deniz cephesinde, çatı üzerinde bulunan kubbenin alt tarafındaki kitabede *"Bostancı 1331"*[260] yazmaktadır.

Süsleme Özellikleri: Söz konusu yapının dış cephelerinde çiniler, kabaralar ve mukarnaslar yer alır. İç mekan süslemelerini ise tavan köşelerinde bulunan mukarnaslar oluşturur. Dış cephelerde bulunan çiniler duvarların üst tarafında, pencerelerin arasında ve revak kemerlerinin üzerinde bulunur.

Pencereler arasındaki çiniler mavi, lacivert, beyaz, yeşil ve kırmızı renklidir. Mavi arkaplan üzerinde üzerinde renkli palmetler, kıvrımdallar ve rumiler görülür. Palmetlerin konturları beyaz renkli, zemini lacivert renklidir.

Revak kemerlerinin üzerinde bulunan çinilerde lacivert zemin üzerinde içiçe geçmiş şekilde rumiler, palmetler, goncagüller, pençberkler ve kıvrım dallar bulunur. Motifler kırmızı, mavi ve beyaz renklerdedir.

İskelenin geniş saçağını destekleyen konsolların dayandığı silmelerin üzerinde kabaralar görülür. Söz konusu kabaralar spiral formundadır. Revağı taşıyan kemerlerin bitiminde sarkıtlar[261] görülür. Yapının bacalarında, baca delikleri sekiz köşeli yıldız biçimindedir.

İnşa Malzemesi ve Tekniği: İskele binası kagirdir[262] ve yığma duvar tekniğiyle inşa edilmiştir.[263] Duvarların dış tarafı taş ve tuğla malzeme kullanılarak yapılmıştır.[264]

---

[260] Örcün Barışta, a.g.m., s. 286.
[261] Örcün Barışta, a.g.m., s. 286.
[262] Ahmet Vefa Çobanoğlu, ‘’Osmanlılar-Mimari Dönemler’’, **TDV Islam Ansiklopedisi**, C. 33, İstanbul, TDV Yayınları, 2007, s. 587.
[263] Anonim, **a.g.m**., s. 305.; Eser Tutel, **a.g.e.**, s. 180.
[264] Örcün Barışta, a.g.m., s. 286.; http://pekerler.com.tr/tr/proje-detay/bostanci-iskelesi erişim tarihi: 30/05/2022.

Günümüzdeki Durumu: Yapı günümüze özgün özelliklerini ve fonksiyonunu koruyarak gelmiştir.

Seçme Kaynakça:

Altın, Ersin (Ed.), **İstanbul 1900-1950**, İstanbul, Boyut Yayınları Kent ve Mimarlık Dizisi, 2003

Anonim, "Bostancı İskelesi", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. II, s.305, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 1994.

Arıkan, Mümtaz, "İskeleler", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, Cilt: 4, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarik Vakfı Ortak Yayını, 1994, s. 198-206.

Barışta, Örcün, "İstanbul Son İmparatorluk Dönemi Yapılarında Süs Kubbesi İle Taçlandırılmış İskele Binaları", **Vakıflar Dergisi**, Sayı XIX, s. 285-294, İstanbul, 1985.

Çobanoğlu, Ahmet Vefa, ‘’Osmanlılar-Mimari Dönemler’’, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 33, İstanbul, - TDV Yayınları, 2007, s. 580-589.

Eyice, Semavi, "Bostancı", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C.II, s. 301-304, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 1994.

Genç, Elif, **1900-1930 Yılları Arası Geç Osmanlı- Erken Cumhuriyet Dönemi İstanbul Yapılarında Cephe Bezemeleri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2019.

Halıcı, Gönül, **İstanbul’un Anadolu Yakasında Tarihsel Bir Gezi**, C.2, İstanbul, ÇİMSA, Tarih Yok, s. 354.

Sözen, Metin, **Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı**, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1984.

Tutel, Eser, **İskeleler Şehri İstanbul**, 1. Basım, İstanbul, İDO Yayınları, 2008.

Türkmen, F. Nalan, **Kadıköy Kronolojisi**, 1. Baskı, İstanbul, Yeditepe Yayınevi, 2018.

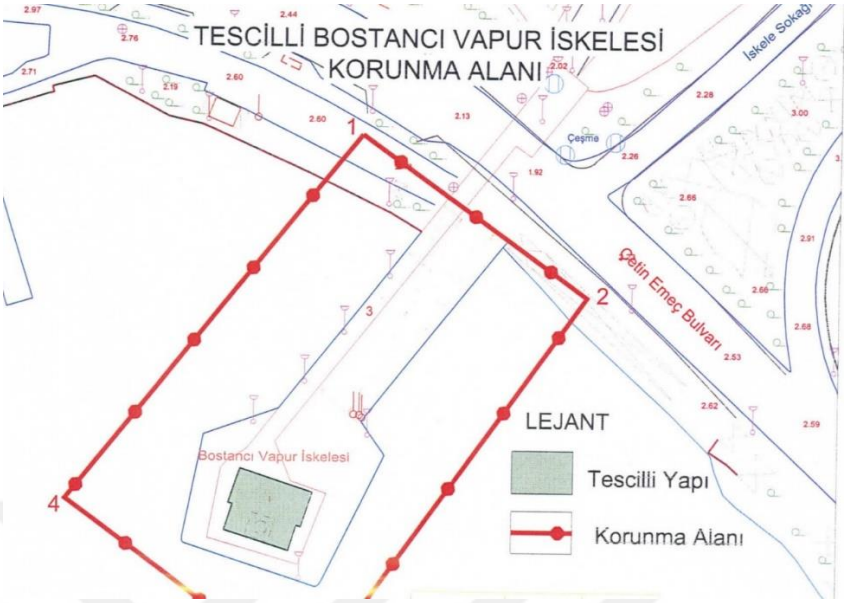

Çizim 2.20 : Bostancı İskelesi Korunma Alanı (İstanbul V Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu

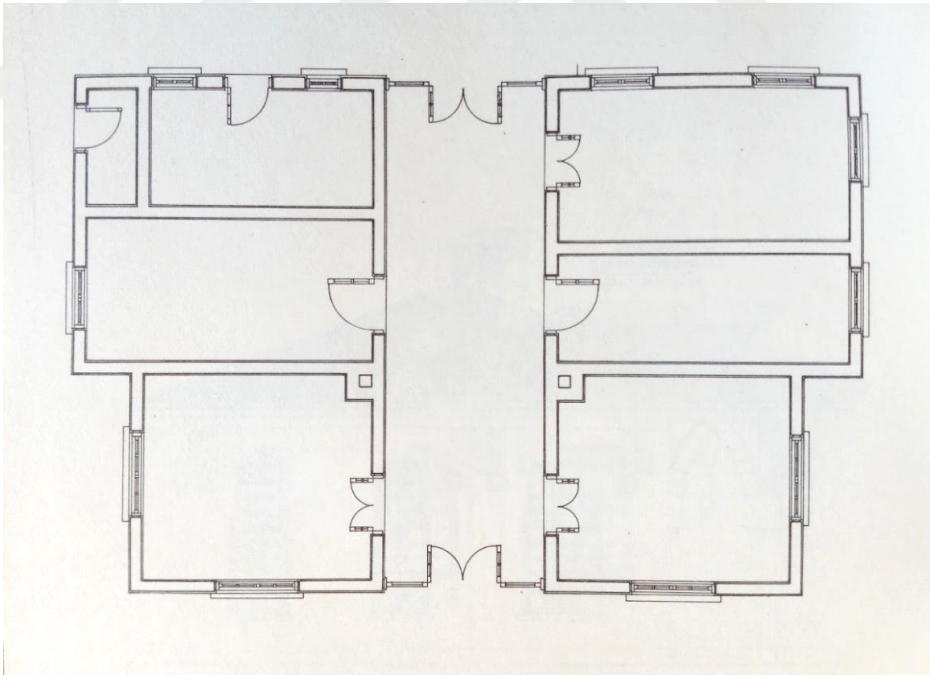

Plan 2.23 : Bostancı İskelesi Planı (Metin Sözen, **a.g.e.**, sayfa numarası yok.)

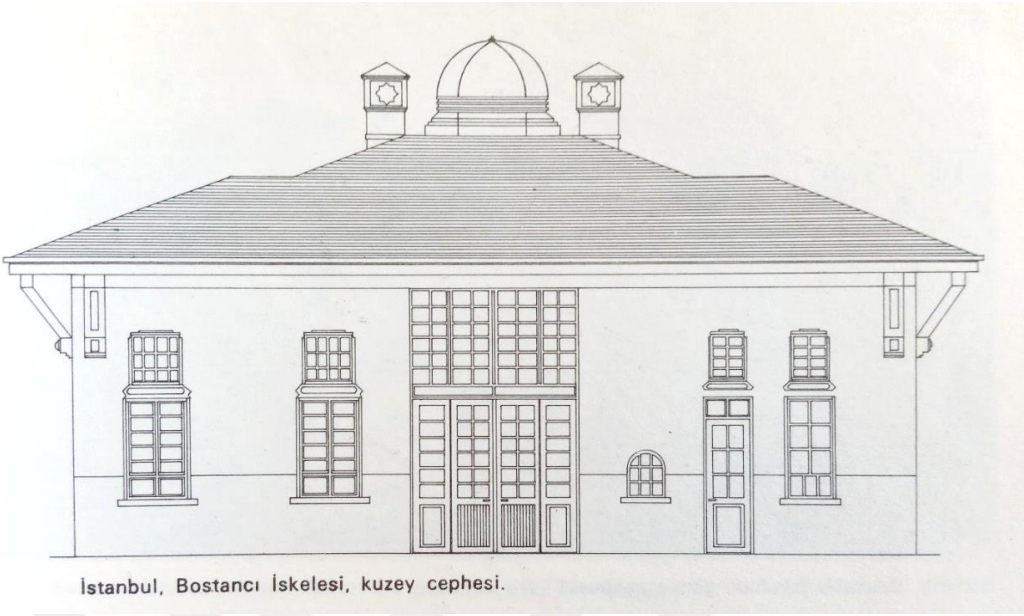

Çizim 2.22 : Bostancı İskelesi Kuzey Cephesi (Metin Sözen, **a.g.e.**, sayfa numarası yok.)

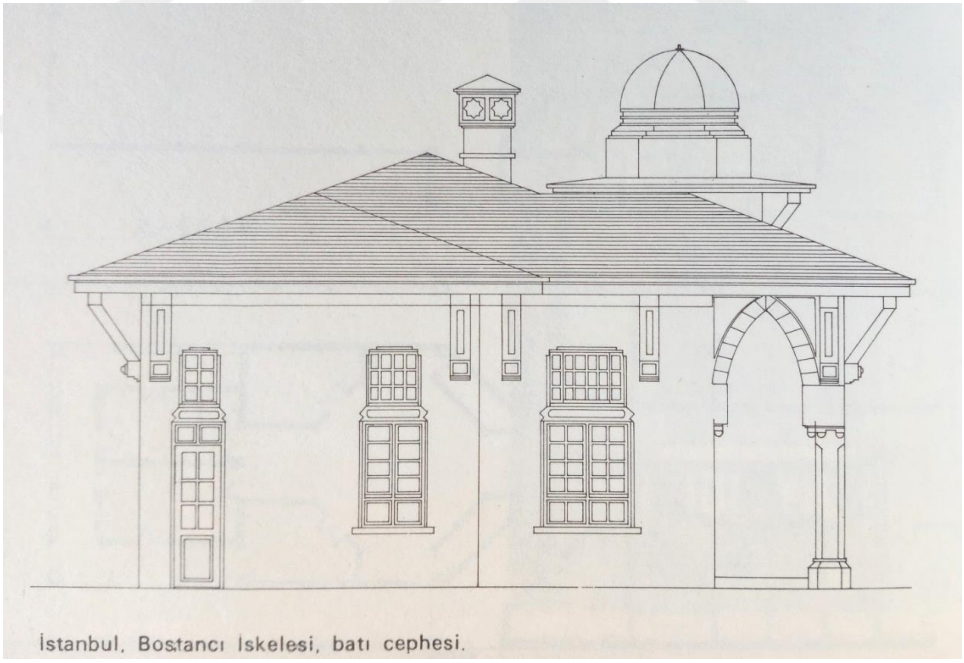

Çizim 2.23 : Bostancı İskelesi Batı Cephesi (Metin Sözen, **a.g.e.**, sayfa numarası yok.)

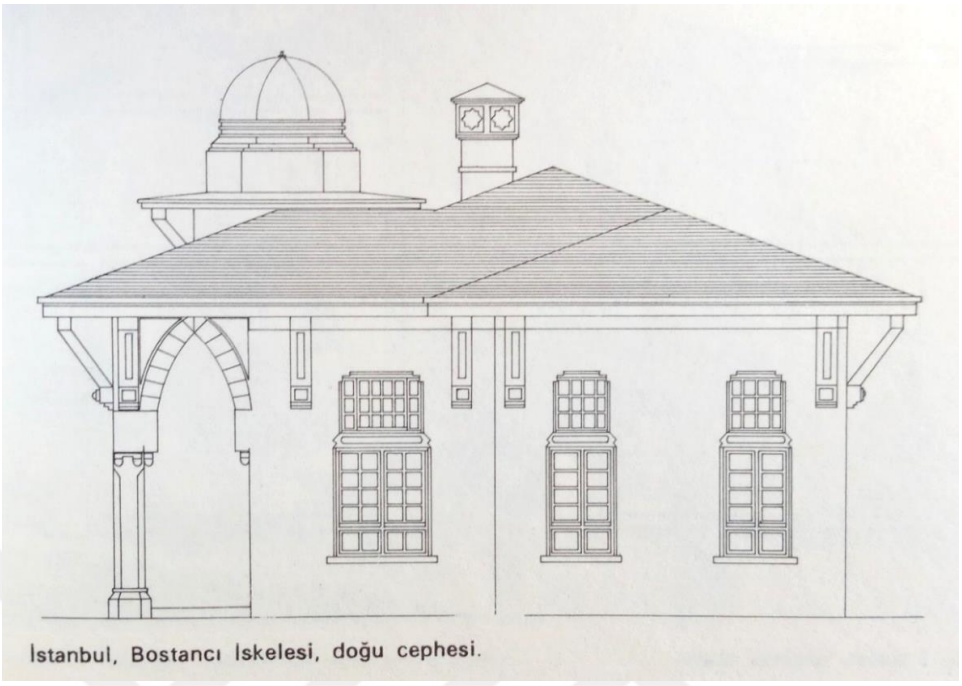

Çizim 2.24 : Bostancı İskelesi Doğu Cephesi (Metin Sözen, **a.g.e.**, sayfa numarası yok.)

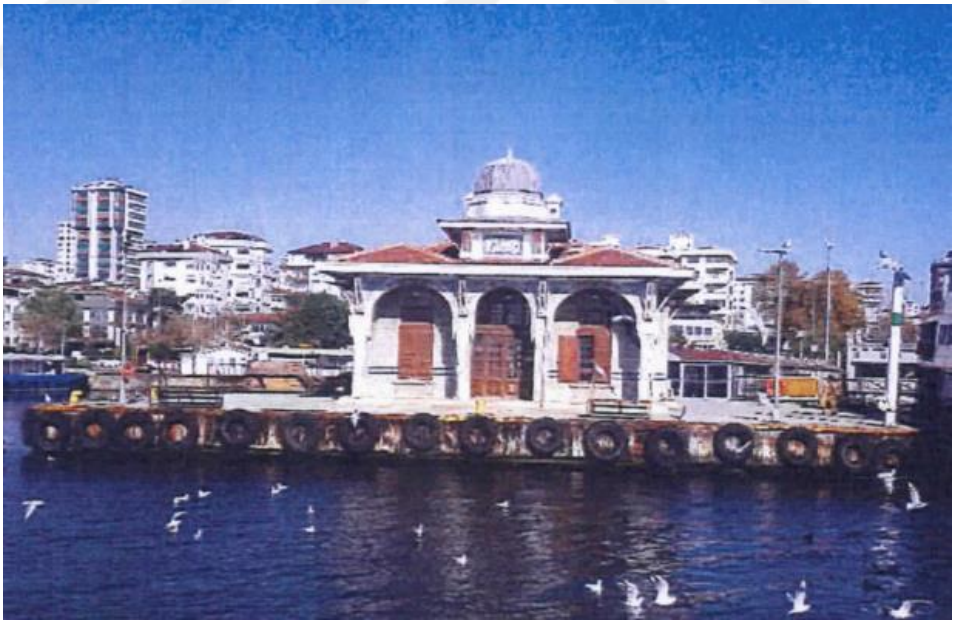

Resim 2. 163 : Bostancı İskelesi deniz cephesi (İstanbul V Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu arşivi)

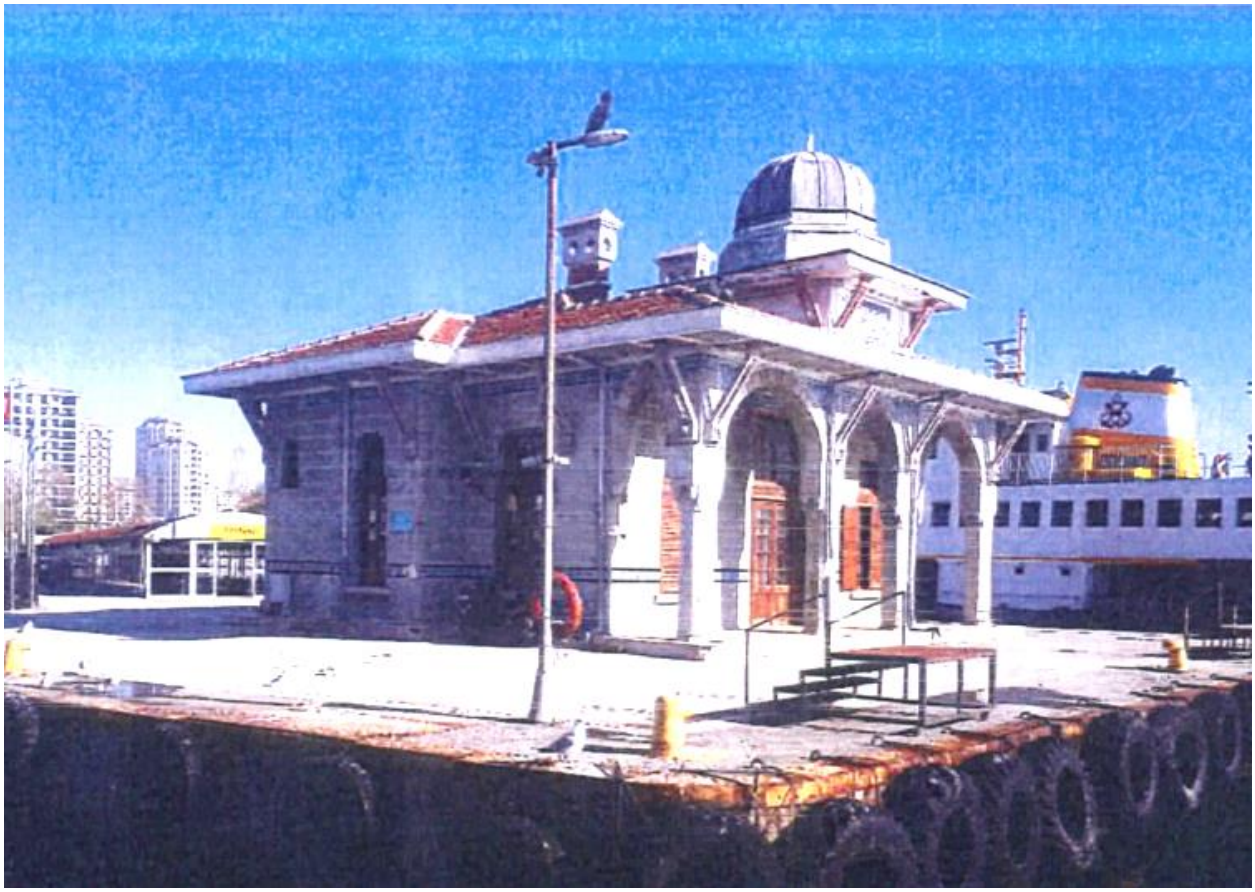

Resim 2.164 : Bostancı İskelesi deniz cephesi (İstanbul V Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu arşivi)

2.5. Karakollar

Katalog No: 29

Yapının Adı: Topkapı Sarayı Birun Karakolu

Plan ve Çizimler: Plan 2.24, Çizim 2.25-2.26, Harita 2.19-2.20

Resimler: Resim 2.165

Konumu: Bina Cankurtaran Mahallesi, Topkapı Sarayı 1. avlu, Sultanahmet, 34122 Fatih/İstanbul adresinde ve 2 ada, 39 parselde konumlanmıştır.

Banisi: Bilinmemektedir.

Mimarı: Bilinmemektedir.

Tarihçesi: İncelenen binanın bulunduğu alan Topkapı Sarayı'nın odunlarının depolalandığı Hatab Anbarı/Hatab Meydanı olarak bilinen alandı.[265] XIX. yüzyıl sonlarında söz konusu karakol binası inşa edilmiştir.[266] Alman Mavileri'nde yapı *"Fatih Redif Taburu"* olarak geçer.[267] Buradan yapının askeri karakol olarak da kullanıldığı anlaşılır. Yapı günümüzde Milli Saraylar Başkanlığı'na bağlıdır olarak kullanılmaktadır.

Mimari Özellikleri: İncelenen yapı dikdörtgen planlıdır ve bodrum katla beraber iki katlıdır. Ön cephe doğu yönündedir ve burası diğer cephelere göre daha gösterişlidir. Pencerelerinin büyük bölümü sivri kemerli, yalnızca küçük pencereler basık kemerlidir. Yapı geniş saçaklı ve kırma çatıyla örtülüdür.

Yapının ana girişine doğu cephesindeki merdivenle ulaşılır. Giriş kapısının arkasındaki koridor binanın aksını oluşturur. Koridorun kuzey, güney ve batı taraflarında dikdörtgen planlı mekanlar bulunur. Zemin katta, koridorun arka tarafında

[265] Ekrem Hakkı Ayverdi (Haz.), **19. Asırda İstanbul Haritası**, İstanbul Fethi Derneği İstanbul Enstitüsü Yayınları, İstanbul, Şehir Matbaası, 1958, sayfa numarası yok, A3 numaralı harita.; Reşad Ekrem Koçu, **Topkapı Sarayı**, 4. Baskı, İstanbul, Doğan Kitap, 2015, s. 28.
[266] Necdet Sakaoğlu, **Saray-ı Hümayun**, Denizbank Yayınları No: 9, İstanbul, 2002, s. 63.
[267] İrfan Dağdelen (Haz.), **a.g.e.**, s. 271.

dikdörtgen planlı bir hacim bulunur. Zemin katın kuzey ve güney taraflarına dikdörtgen planlı iki hacim yerleştirilmiştir.

Yapının giriş cephesinin ön tarafında bir merdiven ve sahanlık bulunur. Merdivenden düz atkı kemerli kapıya ulaşılır. Kapının iki yanında sivri kemerli pencereler vardır. Sivri kemerli pencerelerin altında bodrum kat pencereleri göze çarpar. Bu pencerelerin önündeki mermer çerçevenin yanları atnalı kemere, üst tarafı da kaş kemere benzemektedir. Cephenin kenarlarında ve girişin iki yanında plasterler mevcuttur. Girişin üzerinde bir alınlık bulunmaktadır.

Kuzey ve güney cepheleri sivri kemerli pencerelerde dışa açılırlar. Güney cephede küçük pencereler basık kemerlidir. Cephelerin köşeleri plasterlerle sınırlandırılmıştır. Bu cepheler doğu ve batı cephelerine göre daha uzundur.

Batı cephesinde yuvarlak kemerli bir kapı ve kapının iki yanında sivri kemerli pencereler bulunur. Kapının önünde iki taraflı bir merdiven bulunur. Kuzey, güney ve batı cephelerinde dikdörtgen biçimli ve küçük ölçülü bodrum kat pencereleri bulunur.

Süsleme Özellikleri: Ele alınan örnekte süsleme ögesi olarak silmeler, Osmanlı arması ve karosiman kaplamalar bulunur. Ön cephedeki pencerelerin çevresinde silmeler görülür. Pencerenin hemen üzerinde ve onun üzerindeki silme alınlık benzeri bir görünüm oluşturur. Giriş cephesinde bodrum kat ve zemin kat arasındaki ayrımı gösteren bir silme de bulunur. Bir silme de pencerelerin alt kenarından geçerek cephenin bir ucundan diğer ucuna doğru uzanır. Ana girişin iki yanında plasterler bulunur. Bu plasterler çatı seviyesinden yukarı doğru devam eder. Girişin üzerinde ve plasterlerin arasında bulunan duvar alınlıktır. Bu duvarın üst tarafı dalgalıdır. Alınlık duvarında Osmanlı arması ve II. Abdülhamit'in tuğrası bulunur. Tüm cephelerin köşelerinde plaster görülür.

Yapının içerisinde, koridor zemini karolarla kaplanmıştır. Bu karolarda bir merkezde birleşen baklava dilimleri bulunur. Baklava dilimlerinin arasında şeritler geçer.

İnşa Tekniği ve Malzemesi: Karakol binası taş temeller üzerine yığma duvar tekniği ile inşa edilmiştir.

Günümüzdeki Durumu: Karakol binası son yıllarda bir yangın geçirmiş ve çatısı yanmıştır. Yangın da iç mekanı da kısmen zarar oluşmuştur. Bununla beraber ana beden duvarları ve dış cephesi yangında zarar görmemiştir. Günümüzde yangına bağlı olarak karakol binasında restorasyon yapılmaktadır.

Seçme Kaynakça:

Ayverdi Ekrem Hakkı (Haz.), **19. Asırda İstanbul Haritası**, İstanbul, İstanbul Fethi Derneği İstanbul Enstitüsü Yayınları, Şehir Matbaası, 1958.

Dağdelen İrfan (Haz.), **Alman Mavileri: 1913-1914 I. Dünya Savaşı Öncesi İstanbul Haritaları**, İstanbul, İBB Kültür A.Ş. Yayınları, 2016.

Eldem, Sedad Hakkı-Akozan, Feridun, **Topkapı Sarayı: Bir Mimari Araştırma**, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1982.

Koçu Reşad Ekrem, **Topkapı Sarayı**, 4. Baskı, İstanbul, Doğan Kitap, 2015.

Necdet Sakaoğlu, **Saray-ı Hümayun**, İstanbul, Denizbank Yayınları No: 9, 2002.

Özlü Nilay, "II. Abdülhamid Döneminde Topkapı Sarayı Karakolhaneleri: Bilinenler ve Bilinmeyenler", **Osmanlı İstanbulu-Uluslarası Sempozyum V-29 Mayıs Üniversitesi**, s. 767-783, İstanbul, 2017.

Özlü Nilay, **From Imperial Palace To Museum: The Topkapi Palace During The Long Nineteenth Century**, Unpublished PHD Dissertation, Boğaziçi University, Institute for Graduate Studies in Social Sciences, 2018.

Sinan Ceco, "Topkapı Saray-ı Hümayunu", **İstanbul'un Kitabı Fatih II**, İstanbul, Fatih Belediye Başkanlığı Kültür Yayınları, 2013, s. 536-597.

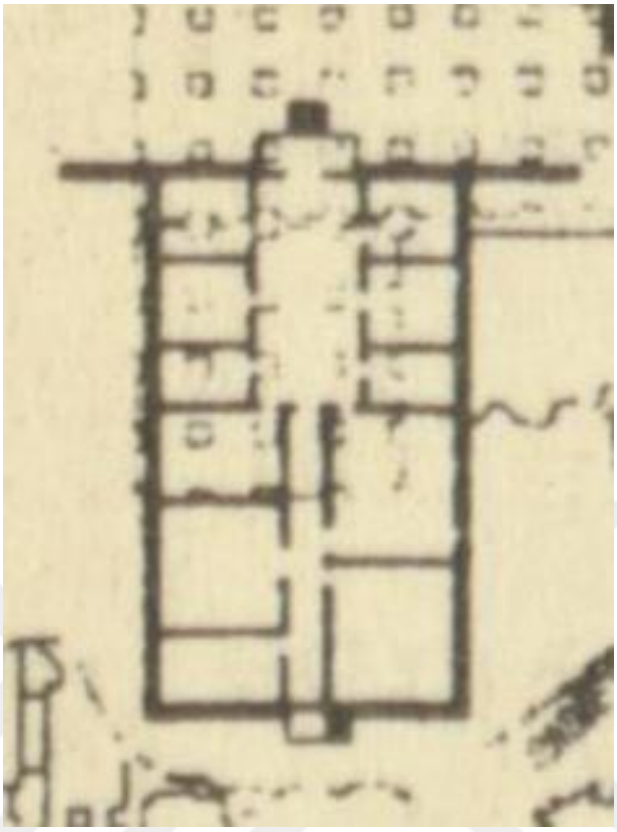

Plan 2.24 : Topkapı Sarayı Birun Karakolu Plan Çizimi
(https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/210915 Erişim Tarihi: 06/02/2025.)

Çizim 2.25 : Topkapı Sarayı Birun Karakolu Giriş Cephesi Çizimi (Çizim: Kıvanç KOÇAK)

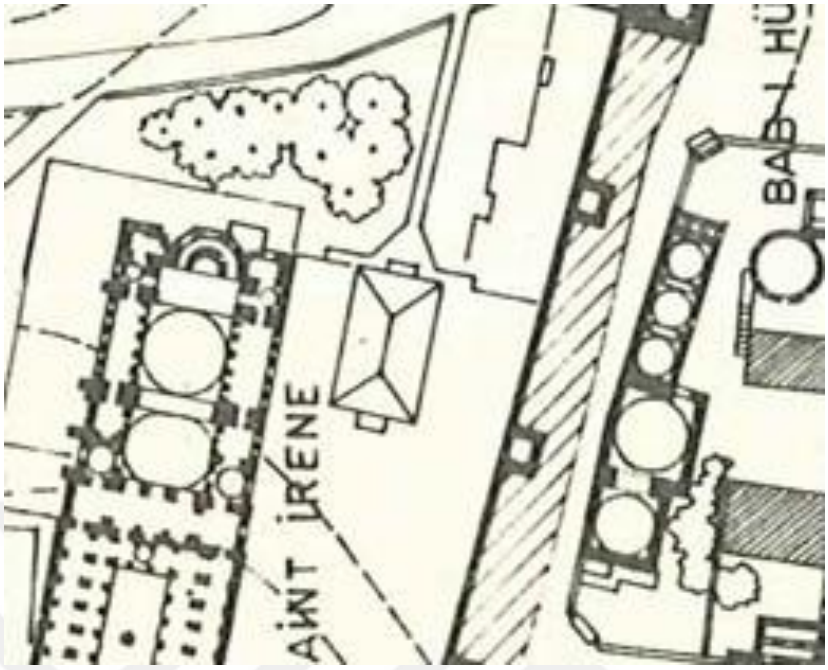

Çizim 2.26 : Topkapı Sarayı Birun Karakolu Vaziyet Planı (Sedad Hakkı Eldem-Feridun Akozan, **Topkapı Sarayı: Bir Mimari Araştırma**, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1982, L5.)

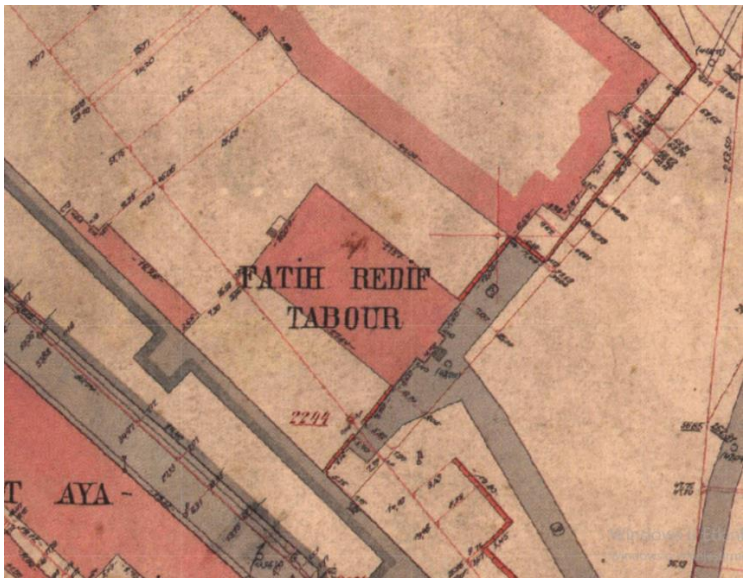

Harita 2.19 : Topkapı Sarayı Birun Karakolu Alman Mavileri'ndeki Görünümü (Alman Mavileri, Fatih Kent Rehberi, https://kentrehberi.fatih.bel.tr/webgis/ Erişim tarihi 01.05.2023.)

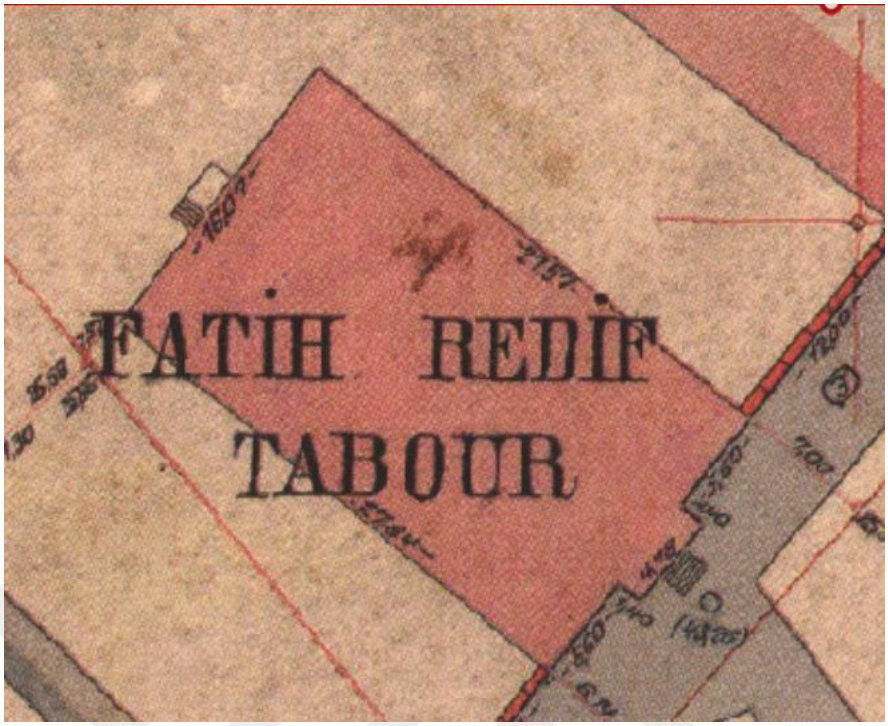

Harita 2.20 : Topkapı Sarayı Birun Karakolu Alman Mavileri'ndeki Görünümü Detay (Alman Mavileri, Fatih Kent Rehberi, https://kentrehberi.fatih.bel.tr/webgis/ Erişim Tarihi 16.04.2023.)

Resim 2.165 : Topkapı Sarayı Birun Karakolu'nun 1930'lardaki Görünümü (http://www.eskiistanbul.net/339/1930larda-aya-irini-ve-askeri-muze Erişim Tarihi: 30/01/2023)

Katalog No: 30

Yapının Adı: Kumkapı Polis Merkezi

Plan ve Çizimler: Plan 2.25, Harita 2.21-2.22

Resimler: Resim 2.166-2.173

Konumu: Şehsuvar Bey Mahallesi, Kadırga Limanı Caddesi, No: 68, 34130 Fatih/İstanbul adresinde konumlanmıştır. 152 ada, 3 parsel ve 74 paftada yer almaktadır.

Banisi: Bilinmemektedir.

Mimarı: Bilinmemektedir.

Tarihçesi: Yapının inşa tarihi kesin olarak bilinmemektedir fakat Ekrem Hakkı Ayverdi'nin hazırladığı XIX. yüzyıl İstanbul haritalarında bina *"Kadırga Karakolu"* olarak geçmektedir. Bu haritalarda yapının kuşbakışı çizimi de yer alır.[268] Alman Mavileri, Necip Bey Haritaları ve Pervitich Haritaları'nda da bu bina görülmektedir.[269] Buna göre söz konusu karakol binası XIX. yüzyılın sonlarında yapılmış olduğu söylenebilir. 1894 depreminde zarar gören yapı onarım görmüştür.[270]

Mimari Özellikleri: İncelenen örnek zemin katla beraber iki katlı, kareye yakın dikdörtgen planlı ve 675[271] metrekaredir. Yapı doğu yönündeki binalarla bitişik nizamlıdır. Kuzey cephesi binanın ön cephesidir ve yapının en öne çıkan yeri de burasıdır. Katlar arasında bulunan kalın kat silmeleri yapıya yatay görünüm verir. Yapının pencereleri sivri kemerli ve dikdörgen biçimlidir. Bina kırma çatıyla örtülüdür.

---

[268] Ekrem Hakkı Ayverdi (Haz.), **a.e.**, sayfa numarası yok, B3 numaralı harita.
[269] İrfan Dağdelen (Haz.), **a.g.e.**, s. 331.; M. Ulvi Gürpınar, Aynur Özcan vd., **a.g.e.**, s. 1126-1127.; Jacques Pervititch, **Sigorta Haritalarında İstanbul/ İstanbul In The Insurance Maps of Jacques Pervitich**, Proje Koordinatörleri Seden Ersoy, Çağatay Anadol, İstanbul, Tarih Vakfı, Basım Yılı Yok, s. 57, 68.
[270] Fatma Ürekli, **İstanbul'da 1894 Depremi**, 1. Baskı, İstanbul, İletişim yayınları, 1999, s. 49.; Sema Küçükalioğlu Özkılıç, **1894 Depremi ve İstanbul**, 1. Baskı, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2015, s. 168-169, 522.
[271] İstanbul IV Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu 2080 numaralı dosya.

Yapının zemin katında, ana giriş kapısının arkasında bir koridor uzanır. Koridorun diğer tarafında merdivenler ve iki yanında da dikdörtgen planlı mekanlar bulunur. Yapının üst katında da aynı mekan düzeni görülür. Yapının arka cephesinde ikincil girişi vardır.

Yapının giriş cephesinin ortasında bir sundurma bulunur. Sundurma dört ayakla desteklenir. sundurmanın arkasında içe çekilmiş giriş yeralır. Giriş kapısı düz atkı kemerlidir ve kapının iki yanında dikdörtgen biçimli pencereler vardır. Zemin katta bulunan diğer pencereler de dikdörtgen biçimindedir. Giriş cephesindeki üst kat pencereleri sivri kemerlidir.

Binanın batı cephesi ve güney cephesinde çıkma ya da içe çekilen kısımlar bulunmaz. Bu cephelerde zemin kat pencereleri dikdörtgen biçimli, üst kat pencereleri sivri kemerlidir. Doğu cephesi bitişik nizama sahiptir.

Süsleme Özellikleri: Yapının dış cephesinde şerit biçimli silmeler ve plasterler görülür. Zemin kat pencerelerinin çevresi silmelerle çevrilidir. Üst kat pencerelerinin üzerinde bulunan silmeler pencerelerin arasından da geçerek tüm cepheyi sarar. Katlar arasında kat seviyesini gösteren silmeler söz konudur. Binanın köşeleri plasterlerle belirtilmiştir.

İnşa Tekniği ve Malzemesi: Yapının dış duvarları taş, iç duvarları bağdadi tekniğiyle yapılmıştır.[272]

Günümüzdeki Durumu: Yapı özgün haliyle günümüze gelmiştir. Son yıllarda onarım görmektedir. Onarımdan dolayı iç mekan duvarları kaldırılmış ve dış cephedeki sıvalar da sökülmüş durumdadır.

Seçme Kaynakça:

Ayverdi Ekrem Hakkı (Haz.), **19. Asırda İstanbul Haritası**, İstanbul, İstanbul Fethi Derneği İstanbul Enstitüsü Yayınları, Şehir Matbaası, 1958.

[272] İstanbul IV Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu 2080 numaralı dosya.

Dağdelen İrfan (Haz.), **Alman Mavileri: 1913-1914 I. Dünya Savaşı Öncesi İstanbul Haritaları**, İstanbul, İBB Kültür A.Ş. Yayınları, 2016.

Günpınar M. Ulvi, Özcan Aynur vd., **İstanbul-20. Yüzyıl'dan 21. Yüzyıl'a Necip Bey Haritaları'ndan Günümüze Öncesi ve Sonrası**, III. Cilt, 1. Baskı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İstanbul, Mimar Sinan Vakfı Yayınları No:1, 2013.

Gürsel Fenni-Doğan Kazım (Haz.), **Geçmişten Günümüze İstanbul Polis Karakolları**, 2. baskı, İstanbul, İstanbul Emniyet Müdürlüğü, 2007.

Küçükalioğlu Özkılıç Sema, **1894 Depremi ve İstanbul**, 1. Baskı, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2015.

Pervititch Jacques, **Sigorta Haritalarında İstanbul/ İstanbul In The Insurance Maps of Jacques Pervitich**, Proje Koordinatörleri Seden Ersoy, Çağatay Anadol, İstanbul, Tarih Vakfı, Basım Yılı Yok.

Ürekli, Fatma, **İstanbul'da 1894 Depremi**, 1. Baskı, İstanbul, İletişim yayınları, 1999.

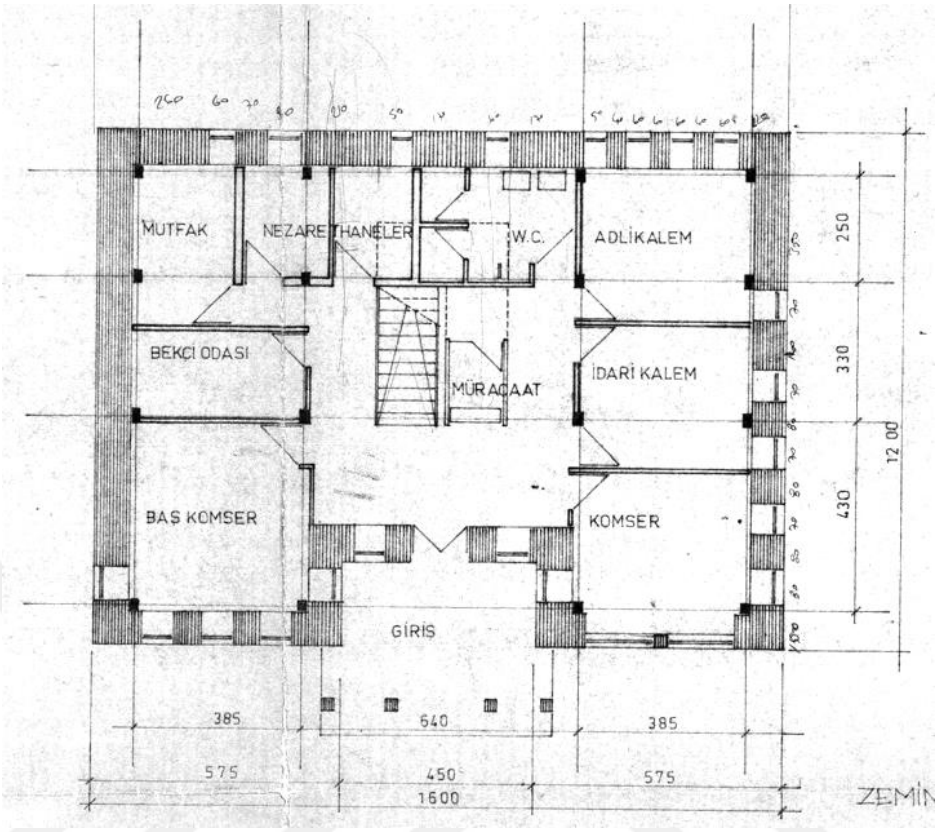

Plan 2.25 : Kumkapı Polis Merkezi Zemin Kat Planı (Fatih Belediyesi Arşivi)

Harita 2.21 : Kumkapı Polis Merkezi Vaziyet Planı (Alman Mavileri, Fatih Kent Rehberi, https://kentrehberi.fatih.bel.tr/webgis/ Erişim tarihi, 01.05.2023.)

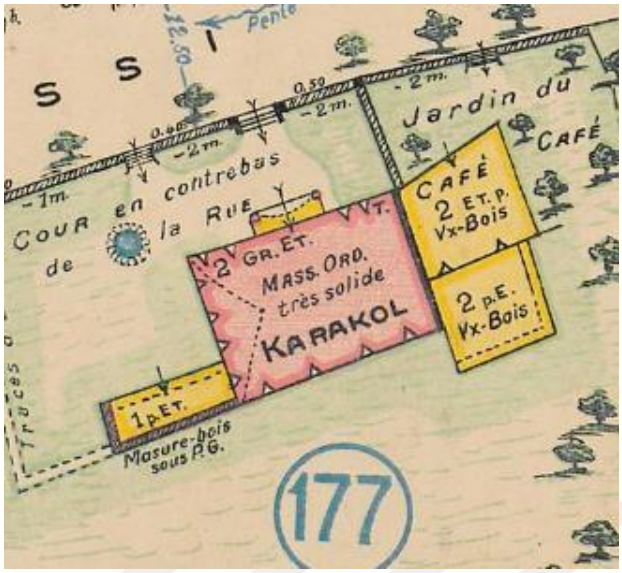

Harita 2.22 : Kumkapı Polis Merkezi Vaziyet Planı (Pervititch Haritaları, Salt Archives, https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/121087 Erişim tarihi 21.05.2023.)

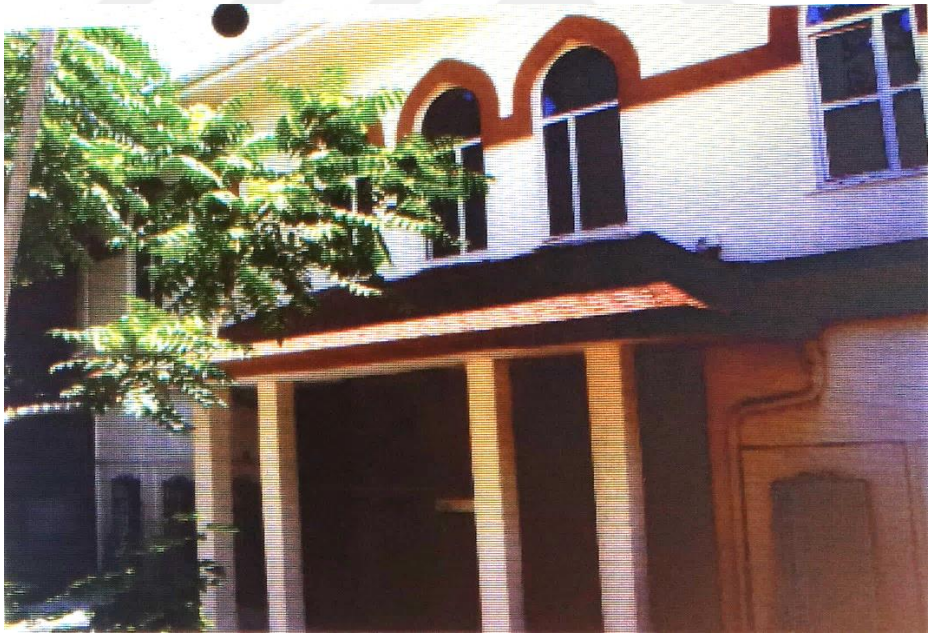

Resim 2.166 : Kumkapı Polis Merkezi Giriş Cephesi (İstanbul IV Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 2080 Numaralı Dosya)

Resim 2.167 : Kumkapı Polis Merkezi Güney Cephesi (İstanbul IV Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 2080 Numaralı Dosya)

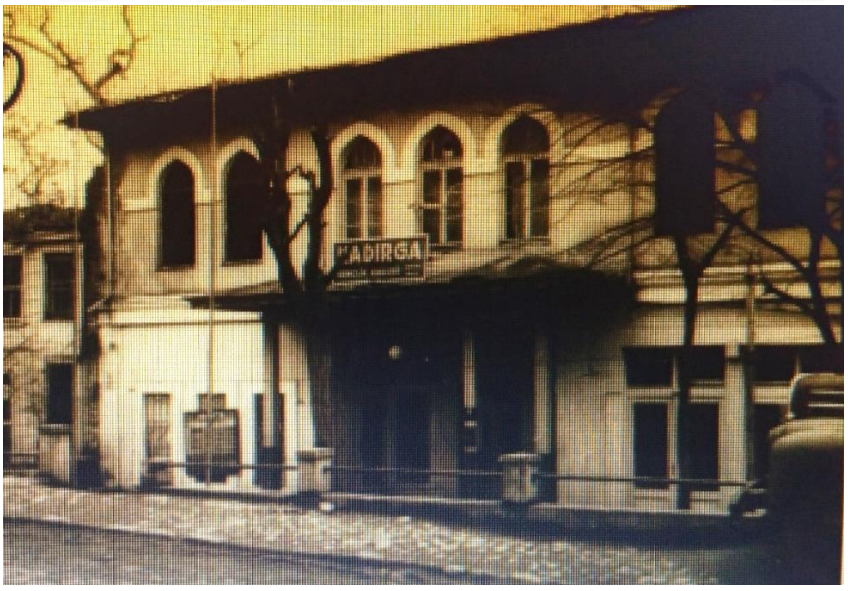

Resim 2.168 : Kumkapı Polis Merkezi 1969 Tarihli Giriş Cephesi Fotoğrafı (İstanbul IV Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu 2080 Numaralı Dosya)

Resim 2.169 : Kumkapı Polis Merkezi Güney Cephesi Eski Fotoğrafı (İBB Kudeb Arşivi)

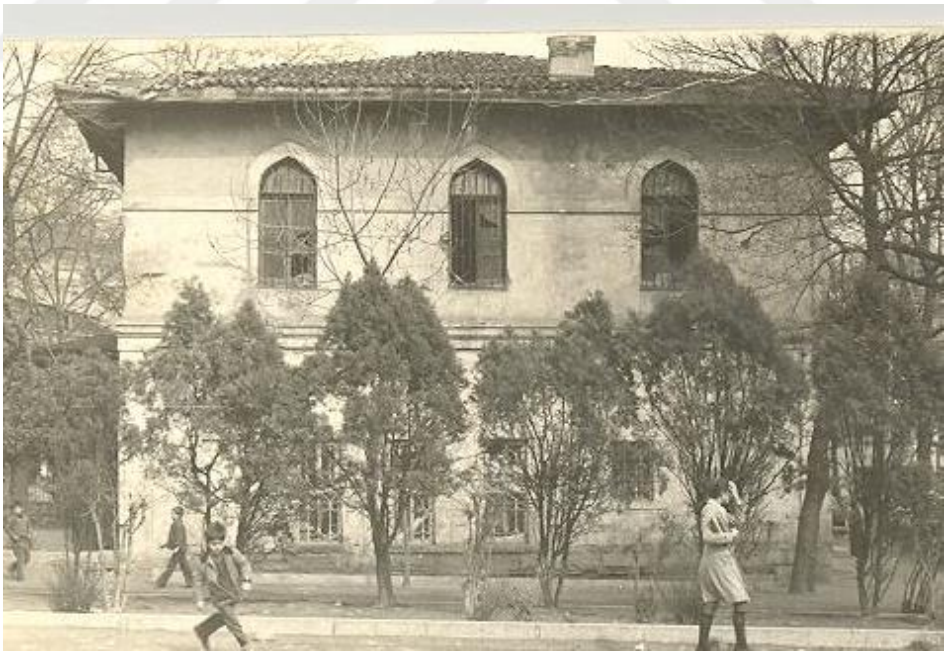

Resim 2.170 : Kumkapı Polis Merkezi Batı Cephesinin 1976 Tarihli Fotoğrafı (İBB KUDEB Arşivi)

Resim 2.171 : Kumkapı Polis Merkezi Doğu Cephesinin Eski Fotoğrafı (İBB KUDEB Arşivi)

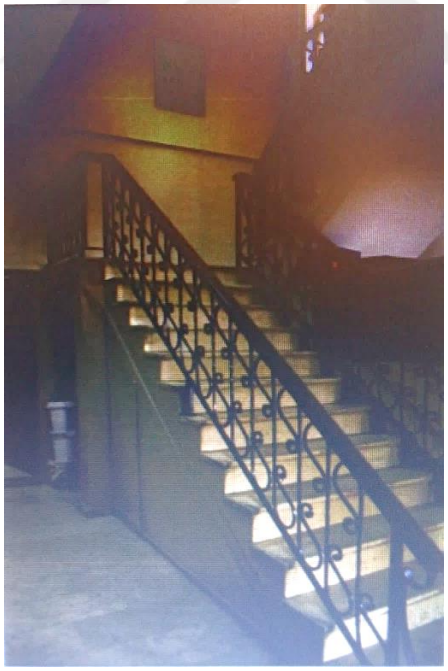

Resim 2.172 : Kumkapı Polis Merkezi Zemin Katta Merdivenler (İstanbul IV Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu 2080 Numaralı Dosya)

Resim 2.173 : Kumkapı Polis Merkezi 1974 Tarihli İç Mekan Fotoğrafı (İstanbul IV Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu 2080 Numaralı Dosya)

Katalog No: 31

Yapının Adı: Samatya Polis Merkezi (Günümüzde Devriye Ekipler Amirliği)

Plan ve Çizimler: Çizim 2.27-2.28, Harita 2.23

Resimler: Resim 2.174-2.179

Konumu: Kocamustafa Paşa Mahallesi, Orgeneral Abdurrahman Nafiz Gürman Caddesi, No: 136 Fatih/İstanbul adresindedir. Bina 1277 ada, 1 parsel ve 321 paftada konumlanmıştır.[273]

Banisi: Yapının banisi Sultan V. Mehmet Reşat'tır.[274]

Mimarı: Bilinmemektedir.

Tarihçesi: Giriş kapısının üzerindeki kitabede bulunan kitabede *"Samatya Polis Merkezi 1328 Ramazan"* yazmaktadır. Buna göre yapı 1912 yılında karakol olarak inşa edilmiştir.[275] Yapının Alman Mavileri'nde de yer alması 1912 yılında inşa edildiğini desteklemektedir.[276] Ekrem Hakkı Ayverdi'nin hazırladığı İstanbul haritalarında, XIX. yüzyılda söz konusu karakol binasının yerinde başka bir yapı bulunduğu görülür.[277] Bu bilgi de yapının 1912 yılında inşa edildiğini desteklemektedir. Alman Mavileri'nde ise söz konusu karakol yapısının vaziyet planının bulunması da yapının 1913'ten önce yapıldığını gösterir.[278] Yapı günümüzde Devriye Ekipler Amirliği olarak hizmet vermektedir.

Mimari Özellikleri: Bina eğimli bir arazide bulunur ve köşe parselindedir. Diğer binalarla bitişik nizamlı olarak inşa edilmiştir. Yapı düzgün olmayan dikdörtgen planlıdır. Ana girişi köşede bulunan bina zemin katla birlikte üç katlıdır. Pencere açıklıklarıyla kapı açıklığı basık kemer, sivri kemer ve düz lentoyla geçilmiştir. Yapı dört yöne eğimli kırma çatıyla örtülüdür.

---

[273] Fatih Kent Rehberi https://gis.fatih.bel.tr/webgis/ erişim tarihi 25. 11. 2021.
[274] Fenni Gürsel-Kazım Doğan (Haz.), **a.e.**, s. 42.
[275] Fenni Gürsel-Kazım Doğan (Haz.), **a.g.e.**, s.42-43.
[276] İrfan Dağdelen (Haz.), **a.g.e.**, s. 551.
[277] Ekrem Hakkı Ayverdi (Haz.), **a.g.e.**, sayfa numarası yok, E2 numaralı harita.
[278] Fatih Kent Rehberi, https://kentrehberi.fatih.bel.tr/webgis/ Erişim Tarihi 15.04.2023.

Köşede bulunan merdivenli girişten yapıya giriş sağlanır. Giriş kapısında oval planlı koridora ulaşılır. ulaşılır. Holün çevresine mekanlar yerleştirilmiştir. Batı cephe tarafında iki oda bulunurken; güney cephe tarafında ise bir oda bulunur. Üst katta da aynı mekan düzeni tekrarlanır. Holün diğer tarafında ise merdivenler bulunur.

Yapının girişi güney köşesindedir. Girişin olduğu köşe plasterler arasına alınarak vurgulanmıştır. Merdivenlerle ulaşılan giriş kapısı basık kemerlidir. Köşedeki birinci kat penceresi basık kemerli, ikinci kat penceresi sivri kemerlidir. Birinci kat penceresi önünde bir parapet ve parapette kitabe görülür. Giriş kapsının üzerindeki balkon parapetinin iç tarafında Osmanlıca *''Merkez memuru Nazif'''* yazılıdır.

Güneydoğu ve güneybatı cephelerinde zemin kat ve ikinci kat pencereleri basık kemerliyken, birinci kat pencereleri dikdörtgen biçimlidir. Kat silmeleri cephelere yatay görünüm vermiştir.

Süsleme Özellikleri: Yapının dış cephesinde silmeler, babalar ve panolar bulunur. Katlar arasında kat seviyelerini gösteren silmeler vardır. Pencerelerin çevresi şerit silmelerle çevrilidir. Güneybatı cephedeki zemin kat pencerelerinde silmeler yalnızca pencerelerin üzerinde bulunur.

Girişin bulunduğu köşe plasterlerle sınırlandırılmıştır. Buradaki birinci kat penceresinin parapetinin kenarlarında panolar bulunur. Parapetin üzerinde babalar mevcuttur.

İnşa Tekniği ve Malzemesi: Yapı tuğla malzemeden ve yığma[279] olarak inşa edilmiştir. Binanın döşemeleri volta döşeme olarak yapılmıştır.[280]

Günümüzdeki Durumu: Ele alınan karakol binası özgün durumunu koruyarak bugüne gelmiştir. Zaman içinde dış cephe rengi değişmiştir.

[279] Fatih Kent Rehberi https://gis.fatih.bel.tr/webgis/ erişim tarihi 25. 11. 2021.
[280] İstanbul IV Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu 1604 numaralı dosya.

Seçme Kaynakça:

Ayverdi Ekrem Hakkı (Haz.), **19. Asırda İstanbul Haritası**, İstanbul, İstanbul Fethi Derneği İstanbul Enstitüsü Yayınları, Şehir Matbaası, 1958.

Dağdelen İrfan (Haz.), **Alman Mavileri: 1913-1914 I. Dünya Savaşı Öncesi İstanbul Haritaları**, İstanbul, İBB Kültür A.Ş. Yayınları, 2016.

Gürsel Fenni-Doğan Kazım (Haz.), **Geçmişten Günümüze İstanbul Polis Karakolları**, 2. baskı, İstanbul, İstanbul Emniyet Müdürlüğü, 2007.

Gündoğan Zeynep, **İstanbul, Samatya'da Tarihi Çevre Koruma**, İstanbul Kültür Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2011.

Çizim 2.27 : Samatya Polis Merkezi Vaziyet Planı (İstanbul IV Numaralı KVKK 1604 Numaralı Dosya)

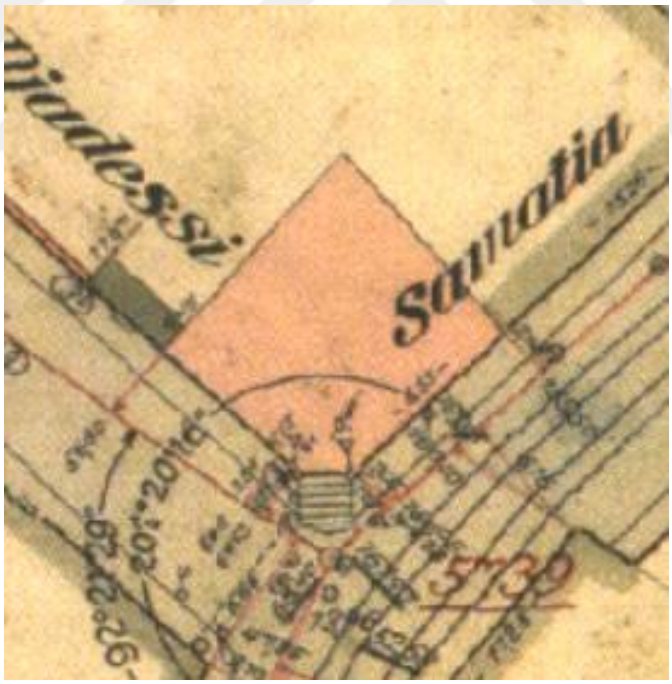

Harita 2.23 : Samatya Polis Merkezi Alman Mavileri'ndeki Görünümü (Alman Mavileri, Fatih Kent Rehberi, https://kentrehberi.fatih.bel.tr/webgis/ Erişim tarihi 01.05.2023.)

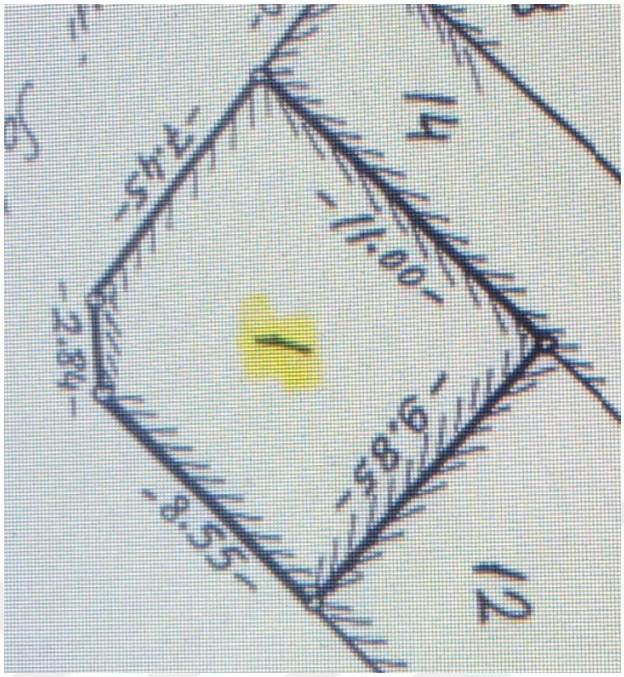

Çizim 2.28 : Samatya Polis Merkezi Ölçülerini Gösteren Çizim (İstanbul IV Numaralı KVKK 1604 Numaralı Dosya)

Resim 2.174 : Samatya Polis Merkezi Genel Fotoğrafı

Resim 2.175 : Samatya Polis Merkezi Güneydoğu Cephesi

Resim 2.176 : Samatya Polis Merkezi Giriş Kapısı

Resim 2.177 : Samatya Polis Merkezi Kitabesi

Resim 2.178 : Samatya Polis Merkezi Eski Fotoğrafı (İBB Kudeb Arşivi)

Resim 2.179 : Samatya Polis Merkezi Koridoru (İstanbul IV Numaralı KVKK 1604 Numaralı Dosya)

Katalog No: 32

Yapının Adı: Eyüpsultan Polis Merkezi

Plan ve Çizimler: Plan 2.26-2.27, Çizim 2.29, Harita 2.24-2.25

Resimler: Resim 2.180-2.188

Konumu: İncelenen yapı Eyüpsultan ilçesinde, Eyüp İskele Caddesi, Feshane Caddesi, Karakol Arkası Sokağı arasındaki yapı adasında yer alır.

Banisi: Bilinmiyor.[281]

Mimarı: Söz konusu karakol binasının mimarı bilinmemektedir. Giriş kapısının üzerindeki kitabe Rıfat Efendi tarafından yazılmıştır.[282]

Tarihçesi: Mimar Raimondo D'aronco, 1900 yılında bugünkü karakol binasıyla benzer plan özelliklerine sahip olarak, Eyüp Karakolu'nun projesini çizmiştir. Raimondo D'aronco'nun projesi gerçekleşmemiştir.[283] Mehmet Nermi Haskan, bu yapının yerinde Yeniçeri Kulluğu bulunduğunu ifade etmektedir. Eski İstanbul haritalarından Alman Mavileri'nde de karakol binası mevcut değiltir. Bu bölgede bulunan Bostan İskelesi Karakolu bulunmaktaydı ve bu karakol 1920'li yıllarda yıkıldıktan sonra inşa edildiği değerlendirilmektedir.[284] Mehmet Nermi Haskan, bu yapının yerinde eski bir Yeniçeri Kulluğu bulunduğunu ifade etmektedir.[285]

Yapının kitabesinde *"Eyüpsultan Polis Merkezi 1340"* yazmaktadır. Buna göre günümüze gelen karakol binası 1921 yılında inşa edilmiştir.[286]Yapı 2011 yılına kadar karakol olarak kullanılmıştır.[287] Karakol binasının yalnızca dış duvarları orjinal halini

[281] Yapının mültiyeti Cennet Mekan Sultan Mahmut Han Sani Vakfı'na aittir. (İstanbul I Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu 645/2 numaralı dosya).
[282] Mehmet Mermi Haskan, **Eyüpsultan Tarihi**, 2. Baskı, İstanbul, Eyüpsultan Vakfı, 1996, s. 341.
[283] Cengiz Can, **İstanbul'un Yabancı ve Levanten Mimarları**, 1. Basım, İstanbul, Arketon Yayınları, 2020, s. 180.
[284] Aynur Çiftçi, ''Eyüpsultan'ın Tarihi Karakolları'', **Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla Eyüpsultan Sempozyumu II**, İstanbul, 1998, s. 234.
[285] Mehmet Mermi Haskan, **Eyüp Tarihi**, Cilt II, İstanbul, Türk Turizm İşletmeciliği Vakfı, 1993, s. 57.
[286] Cengiz Can, **İstanbul'da 19. Yüzyıl Batılı ve Levanten Mimarların Yapıları ve Koruma Sorunları**, Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 1993, s.315.; Aynur Çiftçi, "Tarihi İstanbul Karakolları", **Art Decor**, Sayı 51, İstanbul, 1997, s. 80, 86.
[287] Turan Şentürk (Ed.), **Dün, Bugün Eyüpsultan**, İstanbul, Eyüpsultan Belediyesi, 2019, s. 61.

koruyarak günümüze gelmiştir. İç mekanı komple yıkılmıştır ve yapı onarım görmüştür. Karakolun duvarları ve döşemeleri tekrar yapılmıştır.[288] Günümüzde kütüphane olarak kullanılmaktadır. Ele alınan yapı vakıf mülkiyetindedir.[289]

İstanbul I Numaralı Varlıklarını Koruma Kurulu'nda ve İstanbul Vakıflar 1. Bölge Müdürlüğü'nde yapıya ait belgeler incelendiğinde iç mekan düzeninin zaman içinde değiştiği göze çarpar. Binanın döşeme ve duvarları yıkılmadan önceki son haline göre uygun olarak yeniden yapılmıştır. Bu plan şemasını da 2018 yılında almıştır.[290]

Mimari Özellikleri: İncelenen karakol binası üçgen bir parseldedir ve köşeleri pahlanmış üçgen biçimli plan şemasına sahiptir. Yapı 127 metrekare[291] oturum alanına sahiptir ve bodrum katla beraber iki katlıdır. Kırma çatıyla örtülüdür. Giriş cephesi güney cephesidir. Yapı doğu cephesinden başka bir binayla bitişiktir.

Yapının cepheleri yatay hatlara sahiptir. Zemin kat pencere açıklıkları sivri kemerli, üst kat pencreleri dikdörtgen biçimlidir. Ana giriş kapısı ve bodrum kat pencereleri yuvarlak kemerlidir. Giriş cephesinde ana giriş aksına göre simerik kurgu görülür. Yapının eski fotoğraflarında, tüm cephelerin geniş saçaklara sahip olduğu ve ana girişin üzerinde bir balkon bulunduğu görülmektedir.

Süsleme Özellikleri: Ele alınan karakol binasının eski fotoğraflarında, zemin kat pencereleri üzerinde kaval silmelerin olduğu görülmektedir. Katlar seviyeleri de kalın kat silmeleriyle belirtilmektedir. Üst katta, köşelerde ve pencerelerin arasında plasterler bulunmaktadır.

[288] İstanbul I Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu arşivi ve İstanbul Vakıflar 1. Bölge Müdürlüğü Arşivi.
[289] Eyüpsultan Belediyesi arşivi.
[290] İstanbul I Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu arşivi ve İstanbul Vakıflar 1. Bölge Müdürlüğü Arşivi.
[291] İstanbul I Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu 645/2 numaralı dosya.

İnşa Malzemesi ve Tekniği: Yapının duvarları tuğladan yapılmıştır. Binanın yığma duvar tekniğiyle yapılmıştır.[292] Dış cepheler sıvalıdır.[293]Karakolun özgün halinde, döşemelerinin volta döşeme olduğu düşünülmektedir.

Günümüzdeki Durumu: Eyüpsultan Polis Merkezi 2010'lu yıllara kadar özgün durumunu koruyarak gelmişken döşemeleri ve iç mekan duvarları yıkılmıştır. 2020 yılında yapılan bir restorasyon çalışmasında döşemeleri ve duvarları yıkılmadan önceki planına uygun olarak tekrar yapılmıştır. Yapının dış cephesi ve cephe elemanlarıyla kitabesi özgündür. Yalnızca dış cephenin rengi değişmiştir.

Seçme Kaynakça:

Can, Cengiz, **İstanbul'da 19. Yüzyıl Batılı ve Levanten Mimarların Yapıları ve Koruma Sorunları**, Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 1993.

Can, Cengiz, **İstanbul'un Yabancı ve Levanten Mimarları**, 1. Basım, İstanbul, Arketon Yayınları, 2020.

Çiftçi, Aynur, "Tarihi İstanbul Karakolları", **Art Decor**, Sayı 51, İstanbul, 1997, 74-86.

Çiftçi, Aynur, "Eyüpsultan'ın Tarihi Karakolları", **Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla Eyüpsultan Sempozyumu II**, Tebliğler, İstanbul, 1998, s. 226-237.

Çiftçi, Aynur, "Karakol-Karakol Binaları", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 24, s.431-434, İstanbul, TDV Yayınları, 2001.

Gürsel, Fenni-Doğan Kazım (Haz.), **Geçmişten Günümüze İstanbul Polis Karakolları**, 2. baskı, İstanbul, İstanbul Emniyet Müdürlüğü, 2007.

Haskan, Mehmet Nermi, **Eyüp Tarihi**, C. 2, İstanbul, Türk Turing Turizm İşletmeciliği Vakfı, 1993.

[292] Eyüpsultan Belediyesi arşivi.
[293] Eyüpsultan Belediyesi arşivi.

Haskan, Mehmet Nermi, **Eyüpsultan Tarihi**, İstanbul, Eyüpsultan Vakfı, 1996, s. 341.

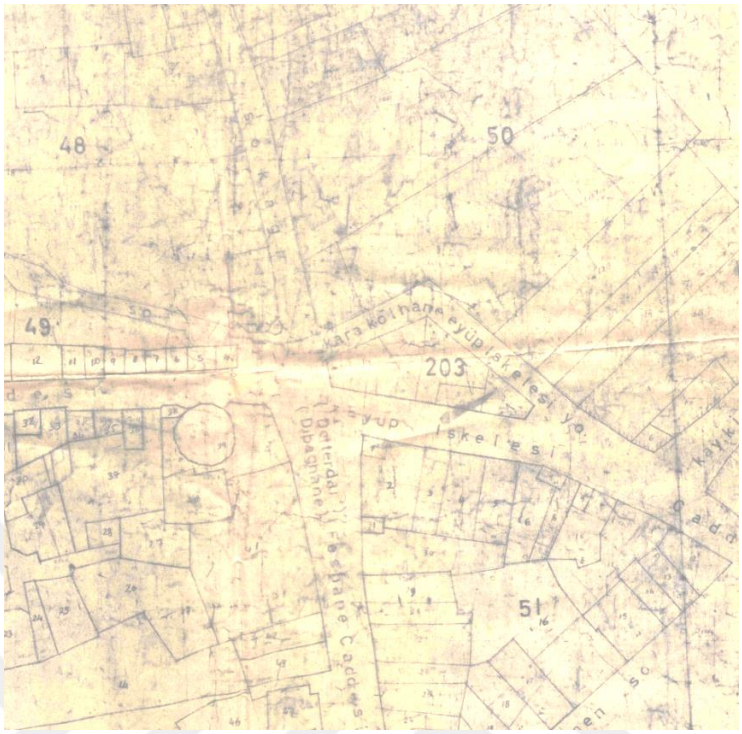

Harita 2.24 : Eski Eyüp Haritası (Salt Archives-Nezih Eldem Koleksiyonu, https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/210824 Erişim Tarihi 18.12.2022.)

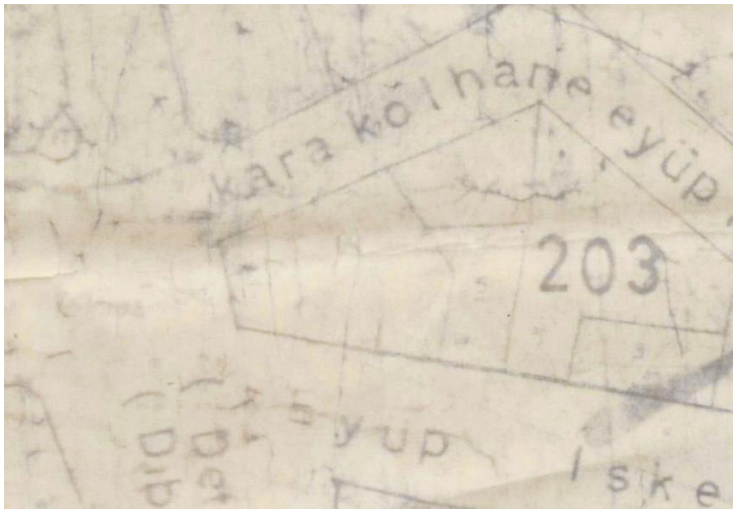

Harita 2.25 : Eski Eyüp Haritası'nda Eyüpsultan Polis Merkezi'nin Görünümü (Salt Archives-Nezih Eldem Koleksiyonu, https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/210824 Erişim Tarihi 18.12.2022.)

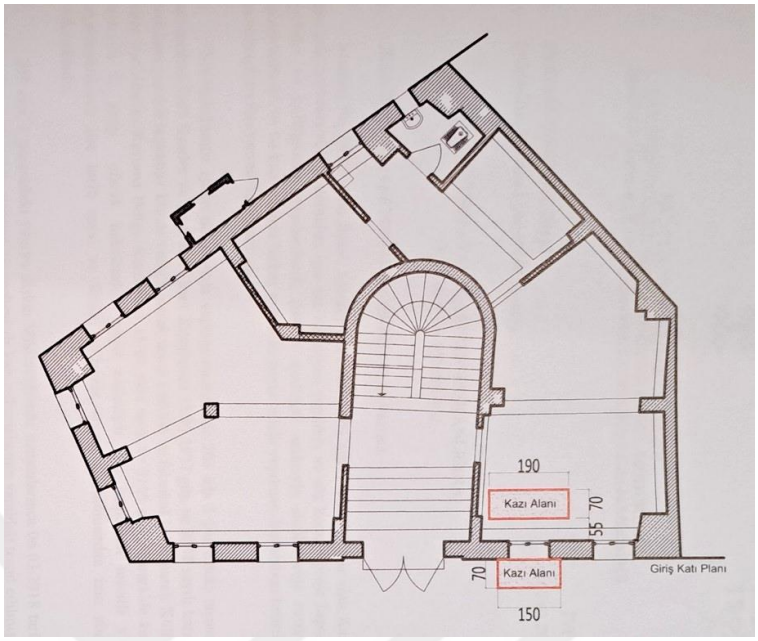

Plan 2.26 : Eyüpsultan Polis Merkezi Döşemeleri Yıkılmadan Önce ve 2018 Tarihli Planı (İstanbul I Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi)

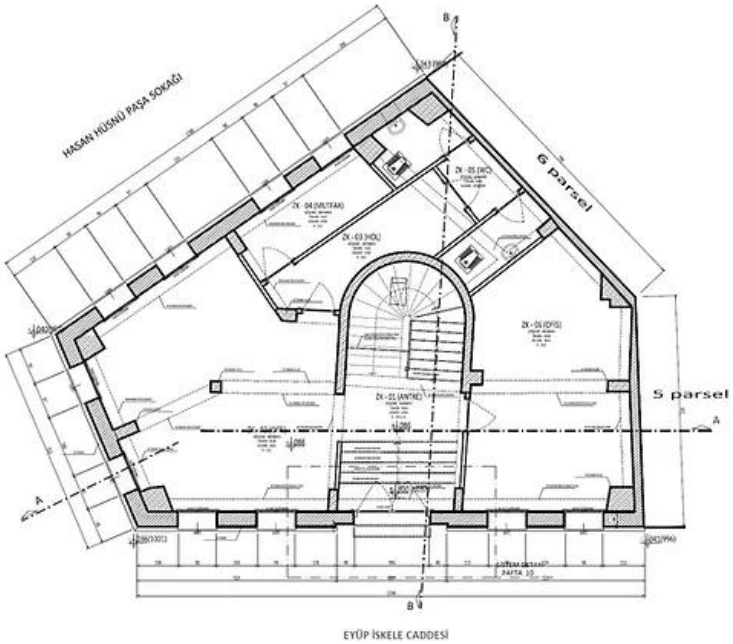

Plan 2.27 : Eyüpsultan Polis Merkezi Zemin Kat Planı (https://www.eskiyeni.net/kopyasi-1st-diazoma-project-5 Erişim Tarihi: 25/09/2024.)

Çizim 2.29 : Eyüpsultan Polis Merkezi Giriş Cephesi Çizimi (https://www.eskiyeni.net/kopyasi-1st-diazoma-project-5?lightbox=dataItem-itljznhy Erişim Tarihi 04/09/2023.)

Resim 2.180 : Eyüpsultan Polis Merkezi Genel Fotoğrafı

Resim 2.181 : Eyüpsultan Polis Merkezi Batı Cephesi

Resim 2.182 : Eyüpsultan Polis Merkezi Kuzeybatıdan Görünüşü

Resim 2.183 : Eyüpsultan Polis Merkezi Giriş Cephesinden Pencere Fotoğrafı

Resim 2.184 : Eyüpsultan Polis Merkezi Kitabesi

Resim 2.185 : Eyüpsultan Polis Merkezi Giriş Cephesi Detayı 2018 Yılındaki Fotoğrafı (İstanbul I Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi)

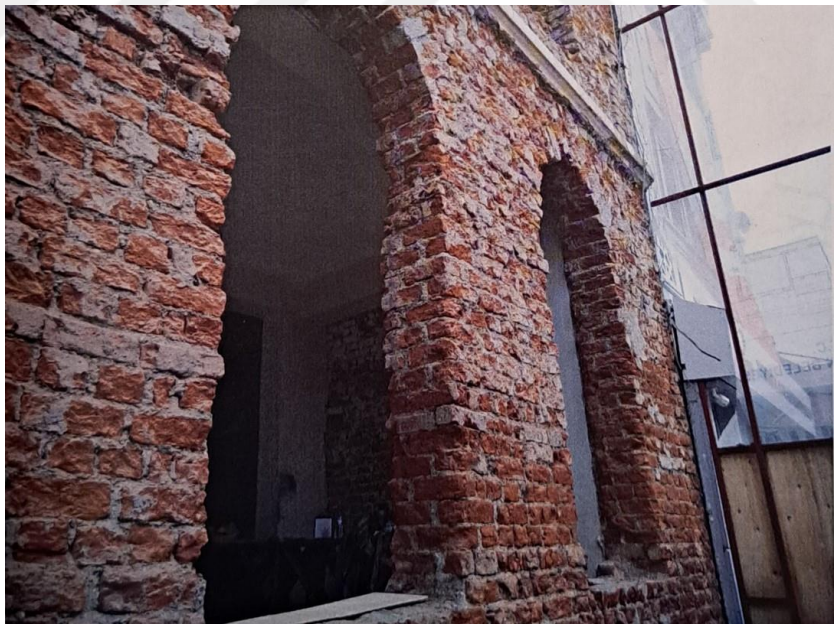

Resim 2.186 : Eyüpsultan Polis Merkezi Giriş Cephesi Detayı 2018 Yılındaki Fotoğrafı (İstanbul I Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi)

Resim 2.187 : Eyüpsultan Polis Merkezi Zemin Katı 2018 Yılındaki Fotoğrafı (İstanbul I Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi)

Resim 2.188 : Eyüpsultan Polis Merkezi Eski Fotoğrafı (Eyüpsultan Belediyesi Arşivi)

2.6. Konut Yapıları

Katalog No: 33

Yapının Adı: Eyüp İskele Caddesi No: 13

Plan ve Çizimler: Plan 2.28

Resimler: Resim 2.189-2.195

Konumu: Bina Merkez Mahallesi, İskele Caddesi, No: 17 Eyüpsultan/ İstanbul adresindedir. 41 pafta, 51 ada ve 5 parseldedir.

Banisi: Bilinmemektedir.

Mimarı: Bilinmemektedir.

Tarihçesi: Belediye kayıtlarına göre XIX. yüzyılın sonlarında, ev olarak inşa edilmiştir.[294] 1931 yılına kadar Harami Ahmet Paşa Vakfı'na, bu tarihten itibaren ise Maliye Hazinesi'ne devredilmiştir.[295] Eser 15.01.1977 tarihinde tescillenmiş II. Derece tarihi eserdir.[296] Günümüzde ise PTT tarafından kullanılmaktadır.

Mimari Özellikleri: Ele alınan yapı zemin katla birlikte iki katlıdır. Bina dikdörtgen planlıdır, 123 metrekaredir[297] ve giriş cephesi kuzey cephesidir. Doğu ve batı tarafındaki yapılarla bitişik nizama sahiptir. Pencereleri sivri kemerli ve basık kemerlidir. Bina beşik çatıyla örtülüdür.

Yapının ön cephesi kuzey cephesidir; ana giriş de buradadadır. Giriş cephesinde simetrik bir kuruluş bulunmamaktadır. Bu cephede iki kapı vardır. Kapılardan batıda bulunanı daha büyüktür ve basık kemerlidir. Bu kapının kemeri Bursa kemerine benzemektedir, Bursa kemeri gibi kademeli görünümdedir. Ön cephenin doğu tarafında basık kemerli bir kapı açıklığı daha vardır. Bu ikinci giriş

[294] Eyüpsultan Belediyesi Arşivi.
[295] İstanbul I Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu arşivi 702 numaralı dosya.
[296] Eyüpsultan Belediyesi Arşivi.
[297] İstanbul I Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu arşivi 702 numaralı dosya.

yanında da pencere bulunmaktadır. Giriş cephesinde yer alan plasterler cepheye dikey hareketlilik vermektedir.

Birinci kat, ön cephede daha geriden başlamaktadır. Birinci katın önünde de bir balkon bulunmaktadır. Birinci kat duvarlarında sivri kemerli bir kapı açıklığı ve sivri kemerli iki pencere görülür. Kapı açıklığı birinci katın doğu tarafında bulunur. Kapı ve pencere açıklıklarının üzerinde geniş bir saçak göze çarpar.

Yapının güney cephesi düzdür, herhangi bir çıkma veya içe girinti yapan kısım yoktur. Burada tüm pencereler basık kemerlidir. Arka cephede, doğu köşede basık kemerli bir kapı açıklığı mevcuttur. Buna ek olarak yapının güney cephesinin önünde, tek katlı bir muhdes kısım bulunmaktadır. Zemin kat penceresi ve kapı açıklığı muhdes kısmın içinde kaldığı için dışarıdan görülmemektedir.

İncelenen yapıda zemin kata, kuzey cephenin batı tarafında bulunan kapıdan girilir. Bu kapıdan kare planlı bir mekana girilir. Bu hacimde vezneler bulunur. Kare planlı mekanın devamında dikdörtgen planlı küçük bir hol bulunur. Holün devamında Biri dikdörtgen planlı, diğeri kare planlı olan iki hacim bulunur. Dikdörtgen planlı hacim zemin katın güney batı köşesindedir. Kare planlı hacim ise güneydoğu köşededir.

Giriş cephesinin doğu köşesinde bulunan kapıdan girildiğinde, merdivenlerden birinci kata ulaşılır. Merdivenlerden birinci kat koridoruna geçilir. Söz konusu koridor zemin kat koridorunun üzerinde kalır. Kuzey tarafında dikdörtgen planlı ve kare planlı iki birim görülür. Dikdörtgen planlı hacim müdür odasıdır, kare planlı birim de mutfaktır. Mutfağın balkona açılan bir kapısı vardır. Merdivenlerin karşısında da tuvalet olarak kullanılan bir birim görülür.

Birinci katın güney tarafında dikdörtgen planlı üç birim bulunur. Söz konusu hacimlerden güneybatı köşede bulunanı arşiv olarak kullanılmaktadır. Arşivin yanında, aynı büyüklükte bir vezne odası odası bulunur. Vezne olarak kullanılan hacmin güneydoğu köşesinde bulunan kapıdan dikdörtgen planlı küçük bir mekana geçilir. Bu birim kasa olarak kullanılmaktadır.

Süsleme Özellikleri: İncelenen yapıda fazla süsleme unsuru yoktur. Giriş cephesinde, zemin kat ve birinci kat arasında kat silmesi bulunmaktadır.

İnşa Tekniği ve Malzemesi: Ele alınan bina taş malzemeyle yapılmış, yığma bir eserdir.[298] Yapının döşemeleri volta döşeme tekniğiyle inşa edilmiştir.[299]

Günümüzdeki Durumu: Yapı günümüze büyük ölçüde orjinalliğini koruyarak ve iyi durumda gelmiştir. Yapıda herhangi bir hasar bulunmamaktadır. İç mekanın zemininde bulunan fayanslar ve güney cephedeki muhdes kısımlar yapının orijinal durumuna yapılan eklemelerdir.

Seçme Kaynakça:

Dağdelen İrfan (Haz.), **Alman Mavileri: 1913-1914 I. Dünya Savaşı Öncesi İstanbul Haritaları**, İstanbul, İBB Kültür A.Ş. Yayınları, 2016.

[298] Eyüpsultan Belediyesi arşivi.
[299] Eyüpsultan Belediyesi arşivi.

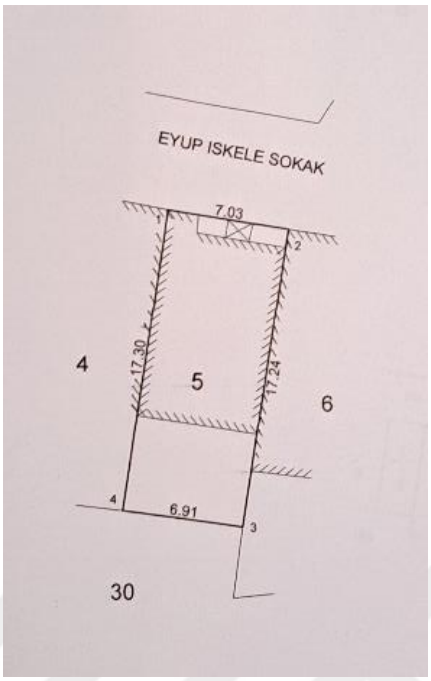

Çizim 2.30 : Eyüp İskele Caddesi No: 13 Ölçülerini Gösteren Çizim (İstanbul I Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu arşivi 702 Numaralı Dosya)

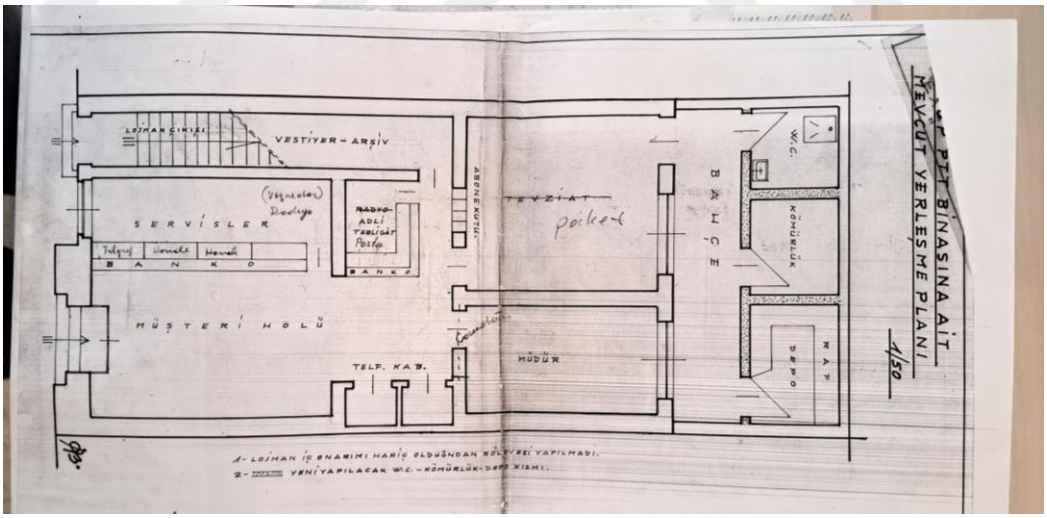

Plan 2.28 : Eyüp İskele Caddesi No: 13 Zemin Kat Planı (İstanbul I Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu arşivi 702 Numaralı Dosya)

Resim 2.189 : Eyüp İskele Caddesi No: 13 Genel Fotoğrafı

Resim 2.190 : Eyüp İskele Caddesi No: 13 Giriş Cephesi

Resim 2.191 : Eyüp İskele Caddesi No: 13 Giriş Cephesi Detay Fotoğrafı

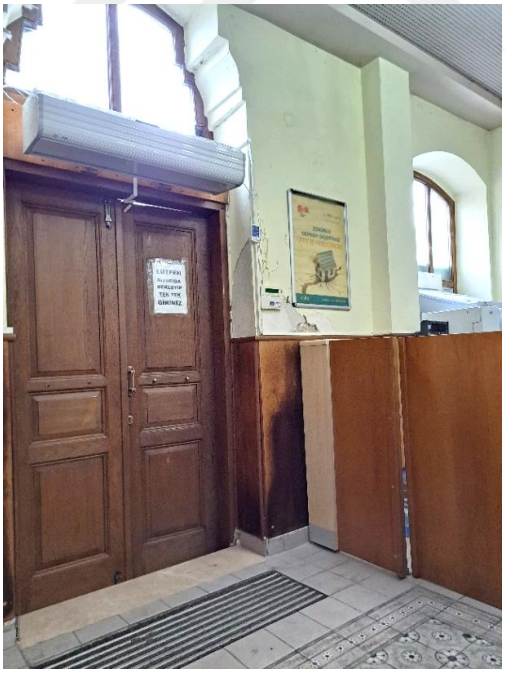

Resim 2.192 : Eyüp İskele Caddesi No: 13 İç Mekan

Resim 2.193 : Eyüp İskele Caddesi No: 13 İç Mekan 2

Resim 2.194 : Eyüp İskele Caddesi No: 13 Eski Fotoğrafı (Eyüpsultan Belediyesi Arşivi)

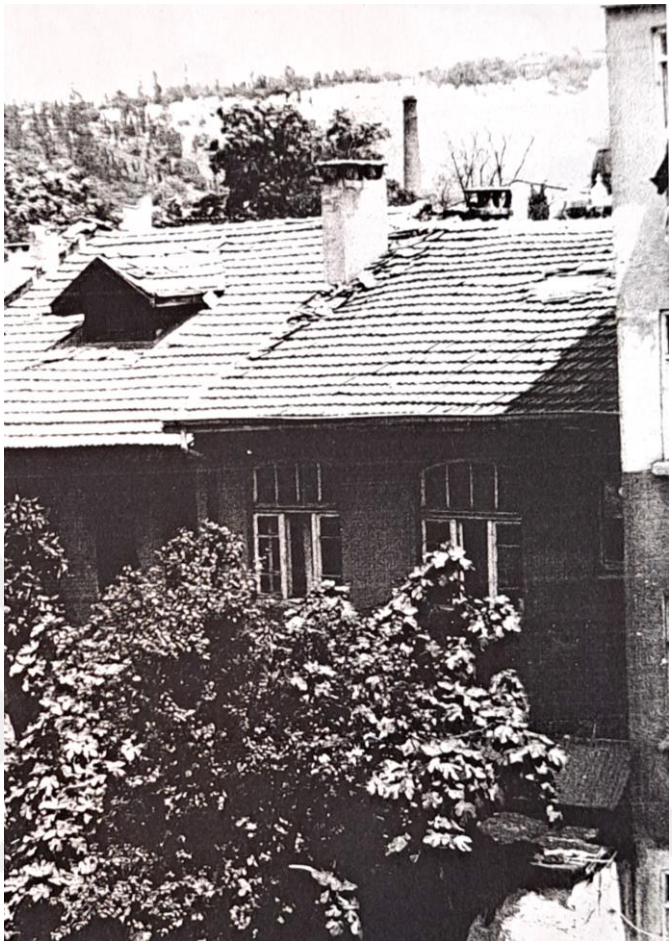

Resim 2.195 : Eyüp İskele Caddesi No: 17Arka Cephesinin Eski Fotoğrafı (İstanbul I Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 702 Numaralı Dosya)

Katalog No: 34

Yapının Adı: Saray Arkası Sokak No: 10

Plan ve Çizimler: Harita 2.26

Resimler: Resim 2.196-2.199

Konumu: Yapı Ömer Avni Mahalllesi, Saray Arkası Sokak, No: 10 Beyoğlu İstanbul adresindedir.

Banisi: Eserin banisi bilinmemektedir.

Mimarı: Yapının giriş cephesinde, ana giriş cephesinin yanında bulunan kitabede *''A. Démétracopuli Architecte 1903''* yazmaktadır. Bu kitabedeki ifadeden yapının Mimar Demetracopuli[300] tarafından inşa edildiği anlaşılmaktadır.

Tarihçesi: Ele alınan yapının giriş cephesindeki kitabesinde 1903 tarihi yazmaktadır. Buna göre söz konusu bina 1903 yılında inşa edilmiştir. Ele alınan yapı1913-1914 yıllarında hazırlanmış olan Alman Mavileri'nde eser yer almamaktadır.[301] 1926 tarihli Pervititch Haritası'nda ise binanın kuşbakışı çizimi görülmektedir. Yapı Türkiye Sınai Kalkınma Bankası'na aittir ve turizm şirketi olarak kullanılmaktadır.

Mimari Özellikleri: İncelenen yapı dikdörtgen planlı ve bodrum katla beraber üç katlıdır. Bina güneybatı kuzeydoğu yönünde uzanır. Ön cephesi güneybatı cephesidir ve ana girişi de buradadır. Asimetrik tasarımı olan, geniş saçaklı, çıkmalarla cepheleri hareketlendirilen ve sivri kemerli pencereleri olan yapı kırma çatıyla örtülüdür.

İncelenen yapının ön cephesi simetrik değildir. Bu cephede dikey hareketlilik görülür. Giriş cephesinin kuzey tarafında, Merdivenle ulaşılan bir giriş kapısı vardır. Giriş cephesinde üç cepheli bir cumba ve cumba dışında kalan kısımlarda da kademeli

[300] Burgazadalı Rum Mimar Demetracopuli, 1902-1922 yılları arasında mimarlık faaliyetleri göstermiştir. Mimar G. Emmanouilides ile 1905-1908 arasında Ada Han'da ortak çalışmıştır. Büyükada'daki Lambridis evi ve Beyoğlu'nda Çukurçeşme Sokak No: 2'deki evi de inşa etmiştir. Mimar daha sonra Türkiye'den Yunanistan'a göç etmiştir. Oya Şenyurt, **a.e.**, s. 176.; Hasan Kuruyazıcı mimarın adını *''Andonis Dimitropulos''* olarak yazmaktadır. Hasan Kuruyazıcı, **Adalar, Binalar, Mimarlar**, Adalı Yayınları, İstanbul, 2021, s.114.

[301] İrfan Dağdelen, **a.g.e.**, sayfa numarası yok, F 11, F 11/3 paftaları.

bir tasarım vardır. Bu çıkma ön cepheyi hareketlendirmektedir. Giriş cephesinde bodrum katta, zemin katta ve birinci katta sivri kemerli pencereler vardır. Üst katta ikiz pencerelere de yer verilmiştir. Cumbada basık kemerli pencereler de görülür. Ayrıca cumbanın birinci katında, konsollarla desteklenen küçük bir balkon da bulunur. Söz konusu cumbanın köşelerinde rustik duvar dokusuna görümünde olan plasterler yer alır. Buna ek olarak giriş cephesinde geniş saçaklar mevcuttur.

İncelenen yapının güneydoğu cephesinde de simetrik bir kurgu yoktur. Cephenin güney tarafı bir çıkmayla dışa taşmaktadır. Bodrum kat, zemin kat ve birinci katta sivri kemerli pencereler vardır. Zemin katta buna ek olarak basık kemerli bir pencere de görülür. Çıkmada konsollarla desteklenen küçük bir balkona da yer verilmiştir. Buna ek olarak cephenin köşelerinde rustik duvar dokusu görünümünde plasterler mevcuttur.

Süsleme Özellikleri: Bu yapıda süslemeler büyük ölçüde dış cephede toplanmıştır. Cumbanın üst tarafında yaprak motifli çini süslemeler vardır. Çinilerdeki motifler lacivert, turuncu ve yeşil renktedir. Zemin kat arasında birinci kat arasında kalın kat silmeleri bulunur. Aynı zamanda pencerelerin çevresinde de silmeler vardır. Silmelerin orta kısmında, pencere kemerlerinin kilit taşına denk gelen kısımda bir diş kesimi de mevcuttur. Giriş cephesindeki merdiven parapetlerinde, dekoratif amaçlı olduğu düşünülen babalar vardır.

İnşa Tekniği ve Malzemesi: Söz konusu yapı betonarme ve kargir bir yapıdır. Karosiman döşeme kaplamaları kullanulmıştır.[302]

Günümüzdeki Durumu: İncelenen yapı günümüze oldukça iyi durumda gelmiştir.

Seçme Kaynakça:

Anonim, ‘’Ayaspaşa’’, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. 1, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 1993, s. 464-466.

[302] Pervititch Haritası https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/93760 Erişim Tarihi: 19/12/2024.

Dağdelen, İrfan, **Alman Mavileri – 1913-1914 I. Dünya Savaşı Öncesi İstanbul Haritaları**, C. I, İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü Yayınları, 2006.

Kuruyazıcı, Hasan, **Adalar, Binalar, Mimarlar**, İstanbul, Adalı Yayınları, 2021.

Şenyurt, Oya, **İstanbul Rum Cemaatinin Osmanlı Mimarisindeki Temsiliyeti**, 1. Baskı, İstanbul, Doğu Kitabevi, 2012.

Harita 2.26 : Saray Arkası Sokak No: 10 Pervititch Haritası'ndaki Görünümü (https://katalog.ibb.gov.tr/kutuphane3/haritalar/Hrt_000684.pdf Erişim Tarihi: 20/12/2024.)

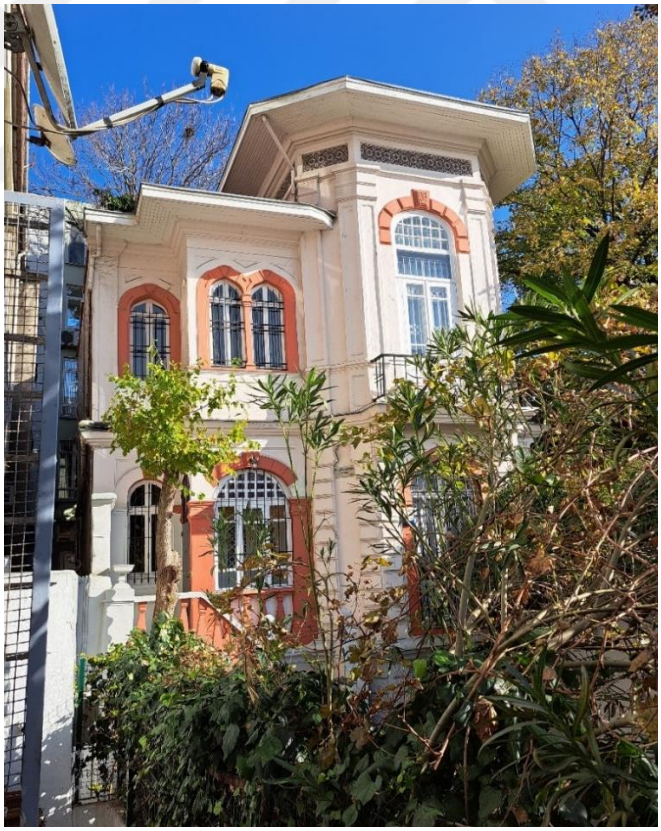

Resim 2.196 : Saray Arkası Sokak No: 10 Genel Fotoğrafı

Resim 2.197 : Saray Arkası Sokak No: 10 Kitabesi

Resim 2.198 : Saray Arkası Sokak No: 10 Giriş Cephesi Merdiven Detayı

Resim 2.199 : Saray Arkası Sokak No: 10 Güneydoğu Cephesi

Katalog No: 35

Yapının Adı: Sefiha Apartmanı

Plan ve Çizimler: Harita 2.27-2.28

Resimler: Resim 2.200-2.216

Konumu: Yapı Galata'da, Müeyyetzade Mahallesi, Lüleci Hendek Sokak No: 56, Beyoğlu/İstanbul adresindedir. Yapı adası 1216'dır.[303]

Banisi: Bilinmemektedir.

Mimarı: Bilinmemektedir.

Tarihçesi: Apartmanın ana giriş kapısı üzerinde, duvara kazınmış olan kitabede *"1922"* yazılıdır. Buna göre yapının 1922 yılında inşa edildiği anlaşılmaktadır.

Mimari Özellikleri: Sefiha Apartmanı hem Birinci Ulusal Mimarlık üslubunun hemde Art Nouveau üslubunun özelliklerini taşır. Plan şeması L biçiminde asimetriktir. Bodrum katla birlikte 5 katlıdır. Giriş cephesi kuzeydoğu yönündedir. Yapı kuzeybatı ve güneybatı yönünde diğer apartmanlarla bitişik nizamlıdır.

Abidevi giriş cephesi simetrik kuruluşludur ve düşey hatlara sahiptir. Zemin katta basık kemerli; birinci, ikinci, dördüncü ve beşinci katta dikdörtgen biçimlidir. Üçüncü kattaki pencereler ise sivri kemerlidir. Beşinci katın muhdes olduğu düşünülmektedir. Zemin katın kuzey tarafında ana giriş, yanında basık kemerli pencerelere yer verilmiştir. Zemin kat cephesinde duvarlar yatay derzlidir. Bu şekilde Klasik Osmanlı mimarisindeki derz görüntüsü verilmiştir.

Cephe, ortasında bulunan bir cumbayla hareketlilik kazanmıştır. Cumba her katında üç pencere açıklığına sahiptir. Ortadaki açıklık diğerlerinden daha geniştir. Bu cumbanın kuzeybatı ve güneydoğu taraflarında da pencereler vardır. Cephenin ortasında bulunan cumba iki konsolla desteklenmektedir. Giriş cephesinde, cumbanın

[303] Jacques Pervititch, **Sigorta Haritalarında İstanbul/ İstanbul In The Insurance Maps of Jacques Pervitich**, Proje Koordinatörleri Seden Ersoy, Çağatay Anadol, İstanbul, Tarih Vakfı, Basım Yılı Yok, s.28.

iki yanında Fransız balkonları vardır. Konsollarla desteklenen balkonlar demir korkulukludur.

Yapının arka cephesi oldukça dardır. Bu cephede her katta balkonlar görülür. Balkonlarda dikdörtgen biçimli pencereler ve düz atkıyla geçilmiş kapılar görülür.

Süsleme Özellikleri: İncelenen apartmanın giriş cephesinde insan ve hayvan başları, silmeler, kabartma süslemeler, kabaralar ve çiniler vardır. İç mekanın süslemelerini ise koridorlarında ise bakava dilimi formlu karosiman kaplamalar ve giriş kapısının üzerindeki girlandlar oluşturur.

Giriş cephesindeki cumba süslemelerin büyük bölümünü üzerinde toplar. Cumbanın alt köşesinde silmeler, silmeler üzerinde kabartma istiridye kabukları bulunur. Birinci kat pencerelerinin üzerinde kabartma olarak rumiler, palmet motifleri ve kıvrık dallar gözlenir. İkinci kat pencerelerinin yanında insan başları yer alır.

Yapının çini süslemeleri lacivert ve açık mavi renklerdedir. Bu çiniler baklava dilimi, altıgen ve dikdörtgen biçimlidir; aynı zamanda lacivert, turkuaz ve beyaz renklidirler.

İkinci katta, cumbada bulunan üçlü pencerelerin üzerinde, pencerelerin arasında dikdörgen biçimli ve baklava formlu çini parçaları görülür. Bu çiniler lacivert renklidir. Üçlü pencerelerin üzerinde turkuaz renkli ve altıgen biçimli çini şeridi söz konusudur. Cumbanın yanında bulunan balkonların çevresinde de çiniler yer alır. Aynı katta balkonlarla cumba arasında, balkonların seviyesinde lacivert zeminin üzerinde beyaz renkli çini şeritleri bulunur.

Üçüncü kat pencere açıklıklarında iki yanı altıgen formlu çinilerle çevrilidir. Bu altıgen formlu çinilerin içinde de altıgen ve baklava dilimli çini parçaları görülür. Aynı katta balkonların yanında yıldız biçimli çiniler vardır. Altıgen biçimli çinilerin kenarlarına üçgen çini parçaları yerleştirilerek altı köşeli yıldız şekli yapılmıştır.

İnşa Tekniği ve Malzemesi: Yapının duvarları tuğladan yapılmıştır. Duvarların da üzeri sıvayla kaplıdır.[304] Giriş cephesi duvarlarında taş malzeme görülür. Giriş cephesinde üst katlarda tuğla parçaları da gözlenir. Arka cephe duvarları tuğladan yapılmıştır ve üzeri sıva kaplıdır.

Günümüzdeki Durumu: Sefiha Apartmanı'nın dış cephesindeki özgün detaylar ve girişindeki özgün süslemeler günümüze sağlam olarak gelmiştir. Yapının en üst katı sonradan apartmana eklenmiştir. Binanın giriş cephesinde yer yer çatlaklar ve sıvalarda dökülmeler vardır.

Seçme Kaynakça:

Barillari Diana-Godoli Ezio, **İstanbul 1900-"Art Nouveau" Mimarisi ve İç Mekanları**, İstanbul, YEM Yayın, 1997.

Gümüş, Müjde Dila, ''İstanbul'un Art Nouveau Mimarisine Bir Bakış: Yapılar, Mimarlar ve Baniler'', **İstanbul ArtNouveau'su**, 1. Baskı, İstanbul, Albaraka Yayınları, 2023, s. 25-115.

Kurtel Belma Barış-Çakıl Cenk, ''Art Nouveau Yapılar'', **Geçmişten Günümüze Beyoğlu II**, s.609-630, 1. Baskı, İstanbul, Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı, 2004.

Pervititch Jacques, **Sigorta Haritalarında İstanbul/ İstanbul In The Insurance Maps of Jacques Pervitich**, Proje Koordinatörleri Seden Ersoy, Çağatay Anadol, İstanbul, Tarih Vakfı, Basım Yılı Yok.

[304] Belma Barış Kurtel- Cenk Çakıl, ''Art Nouveau Yapılar'', **Geçmişten Günümüze Beyoğlu II**, 1. Baskı, İstanbul, Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı, 2004, s. 630.

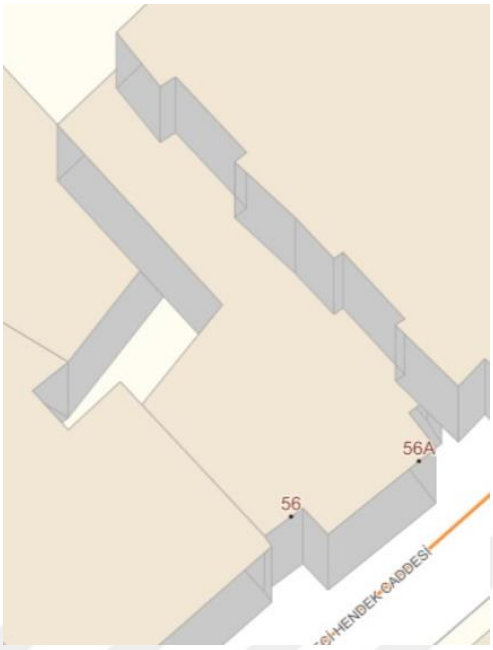

Harita 2.27 : Sefiha Apartmanı Üç Boyutlu Görünümü (Beyoğlu Kent Rehberi https://kentrehberi.beyoglu.bel.tr/ Erişim Tarihi 16/09/2023.)

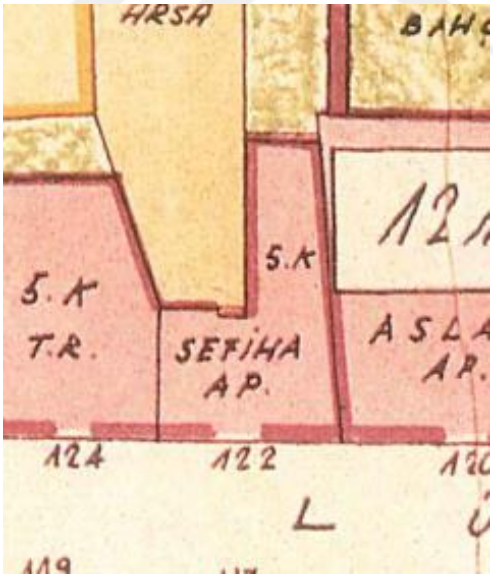

Harita 2.28 : Sefiha Apartmanı Vaziyet Planı (Suat Nirven Haritaları, Jacques Pervititch, **a.g.e.**, s. 286)

Resim 2.200 : Sefiha Apartmanı Genel Fotoğrafı

Resim 2.201 : Sefiha Apartman Giriş Cephesi

Resim 202 : Sefiha Apartmanı Giriş Cephesi Detay

Resim 2.203 : Sefiha Apartmanı Giriş Cephesi Heykel ve Çini Süsleme Detayı

Resim 2.204 : Sefiha Apartmanı Giriş Cephesi Heykel Detayı

Resim 2.205 : Sefiha Apartmanı Giriş Cephesi Kabartma Süsleme Detayı

Resim 2.206 : Sefiha Apartmanı Giriş Cephesinde İnşa Tarihini Belirten Oyma Yazı

Resim 2.207 : Sefiha Apartmanı Pencere Detayı

Resim 2.208 : Sefiha Apartmanı Giriş Cephesi Çini Süsleme Detayı

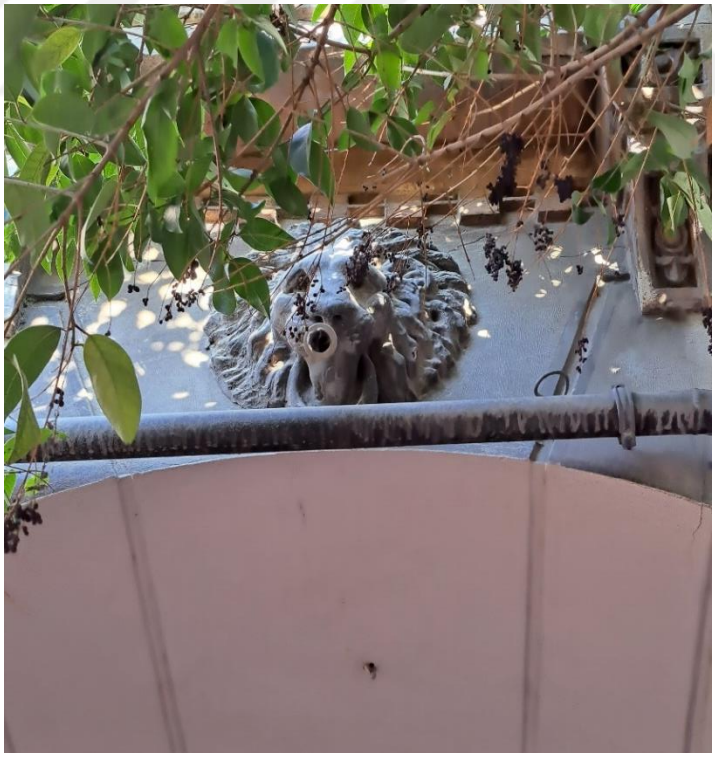

Resim 2.209 : Sefiha Apartmanı Giriş Kapısı Üzerindeki Aslan Heykeli

Resim 2.210 : Sefiha Apartmanı Giriş Kısmı

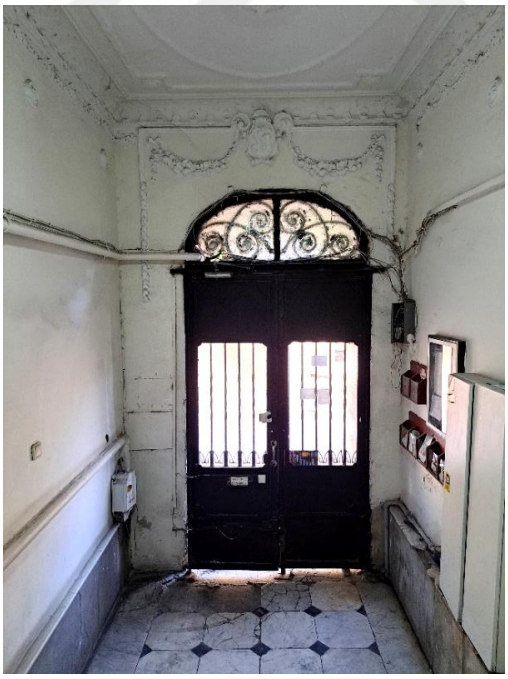

Resim 2.211 : Sefiha Apartmanı Giriş Kısmı 2

Resim 2.212 : Sefiha Apartmanı Giriş Kısmı Tavan Süslemesi

Resim 2.213 : Sefiha Apartmanı Süsleme Detayı

Resim 2.214 : Sefiha Apartmanı Koridorlarında Karosiman Döşeme Kaplamaları

Resim 2.215 : Sefiha Apartmanı Merdivenleri

Resim 2.216 : Sefiha Apartmanı ve Çevresindeki Binaların Eski Fotoğrafı (https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/7508 Erişim Tarihi: 20/10/2024.)

Katalog No: 36

Yapının Adı: Neyir Işıl Apartmanı

Plan ve Çizimler: Çizim 2.30, Harita 2.29

Resimler: Resim 2.217-2.222

Konumu: Yapı Cihangir semtinde; Kılıçali Paşa Mahallesi, Akarsu Yokuşu Sokak, No: 31 Beyoğlu/ İstanbul adresindedir. Bina 52 ada ve 12 parseldedir.[305]

Banisi: Bilinmiyor

Mimarı: Bilinmiyor

Tarihçesi: İncelenen apartman, 1926 tarihli Pervitich Haritası'nda mevcuttur.[306] Buna dayanarak yapının 1926'dan önce inşa edilmiş olduğu söylenebilir.[307]

Mimari Özellikleri: Ele alınan örnek dikdörtgen planlıdır. Yapı bodrum katla beraber dört katlıdır. Giriş cephesi kuzeydoğu yönündedir. Yapı kırma çatıyla örtülüdür. Giriş cephesinin önünde geniş saçaklı bir cumba mevcuttur.

İncelenen örneğin giriş cephesi simetrik kuruluşludur. Cephenin ortasında bulunan cumba cephenin hareket kazanmasını sağlar. Cumba iki kat boyunca yükselir ve üzerinde geniş saçaklı bir çatı örtülüdür. En üst katın önünde cumba yoktur fakat hizasında, dışarıya hafifçe taşan bir kısım vardır. Çatı önünde parapetler mevcuttur.

Birinci kat pencerelerinden, cumbanın ön yüzünde olan pencere basık kemerlidir. Cumbanın sağ ve solundaki pencereler dikdörtgen formundadır. İkinci kat ve üçüncü pencereleri sivri kemerlidir. Cumbanın kuzeybatı ve güneydoğu yüzünde

---

[305] Anonim, **Beyoğlu Kentsel Sit Alanı Tasarım Rehberi**, Yayın tarihi Temmuz 2020, Tablo Kısmı s. 12 Katip Mustafa Çelebi, Sıraselviler Cd. No:16, 34443 Beyoğlu/İstanbul. Erişim Tarihi: 24/10/2021

[306] Jacques Pervititch, **a.g.e.**, s. 107.

[307] Başka bir yayında da 1920'li veya 1930'lı yıllarda inşa edildiği kaydedilmektedir. Burcu Özgüven-Burcu Pehlivanoğlu vd. "Cihangir (İstanbul) Semti Tarihî Binaları Envanter Çalışması 2005", **TÜBA Kültür Envanteri Dergisi**, 5/2006, s. 112.

bulunan pencereler dikdörtgen biçimli dar pencerelerdir. Cumba iki konsolla desteklenmektedir.

Süsleme Özellikleri: Ele alınan örneğin dış cephesi çini, kabartma süslemeler, kabara, kalemişi ve silmelerle süslüdür. İkinci ve üçüncü kat pencerelerinin üzerinde kaval silmeler mevcuttur. Bu kaval silmeler ikinci katta pencerenin üzerinde alınlık görüntüsü oluşturmuştur. Burada pencere sivri kemerinin üzerinde kabara vardır. Kabaranın iki yanı rumi ve kıvrımdallardan oluşan kabartmalarla çevrilidir. Üçüncü katta cumba da ki pencerenin üzerinde silmelerden oluşan bir alınlıkla kıvrımdal ve rumilerden oluşan kabartma süslemeye rastlanır.

Zemin kat ve birinci kat arası kalın bir kat silmesiyle belirtilmiştir. Üçüncü katın üzerinde de bir kat silmesi görülmektedir. Bu tam çatı seviyesindedir ve silmenin üzerinde parapet vardır. Çatı önündeki parapetin ortasında sekizgen bir çini levha görülmektedir.

Cumbanın üzerini örten çatının geniş saçağının altı rumi, kıvrımdal ve palmet desenlerinden oluşan kalemişleriyle süslüdür. Bu kalemişlerinde zemin koyu kırmızı ve yeşil; desenler beyaz renklidir.

İnşa Tekniği ve Malzemesi: Söz konusu apartmanın betonarmedir ve tuğla malzemeyle yapılmıştır.[308]

Günümüzdeki Durumu: Eser günümüze iyi durumda gelmiştir.

Seçme Kaynakça:

Anonim, **Beyoğlu Kentsel Sit Alanı Tasarım Rehberi**, Yayın tarihi Temmuz 2020, Tablo Kısmı s. 12 Katip Mustafa Çelebi, Sıraselviler Cd. No:16, 34443 Beyoğlu/İstanbul. Erişim Tarihi: 24/10/2021.

Farajova Turan- Kılıç M. Serdar, **İstanbul Apartmanları: Hikayeleri ve Anıları İle Beyoğlu**, 1. Baskı, İstanbul, Fabrika Yayıncılık, 2022.

[308] Jacques Pervititch, **a.g.e.**, s. 107.

Özgüven Burcu- Pehlivanoğlu Burcu vd. "Cihangir (İstanbul) Semti Tarihî Binaları Envanter Çalışması 2005", **TÜBA Kültür Envanteri Dergisi**, 5/2006, s. 103-115.

Pervititch, Jacques, **Sigorta Haritalarında İstanbul/ İstanbul In The Insurance Maps of Jacques Pervitich**, Proje Koordinatörleri Seden Ersoy, Çağatay Anadol, İstanbul, Tarih Vakfı, Basım Yılı Yok.

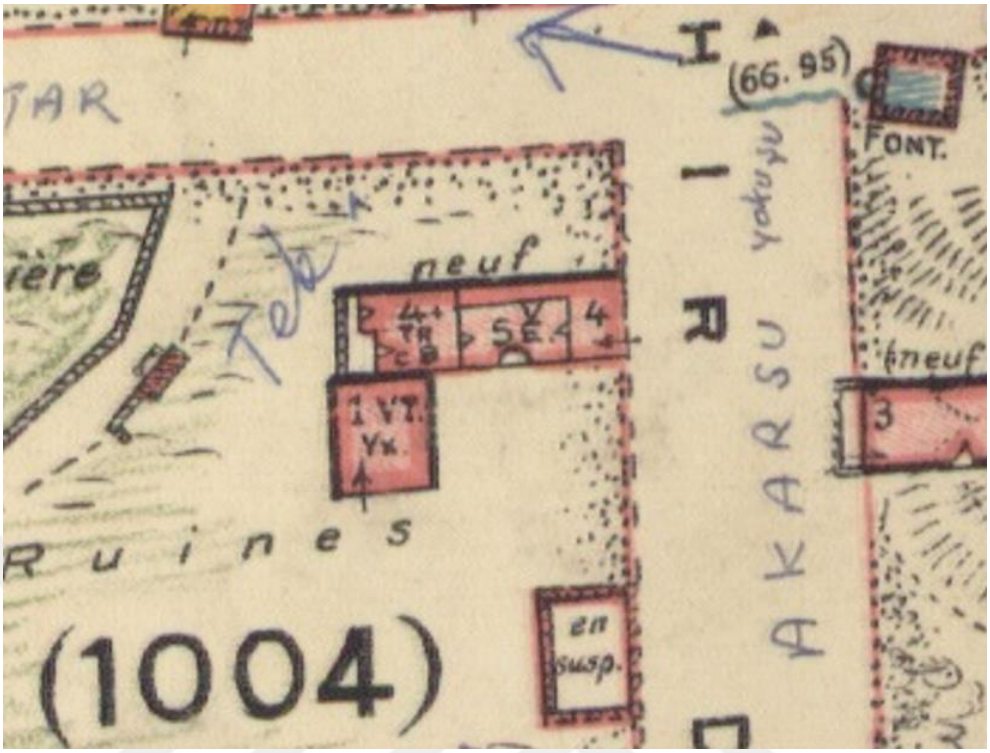

Harita 2.29 : Neyir Işıl Apartmanı Pervititch Haritasındaki Görünümü (https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/122047 10/04/2025.)

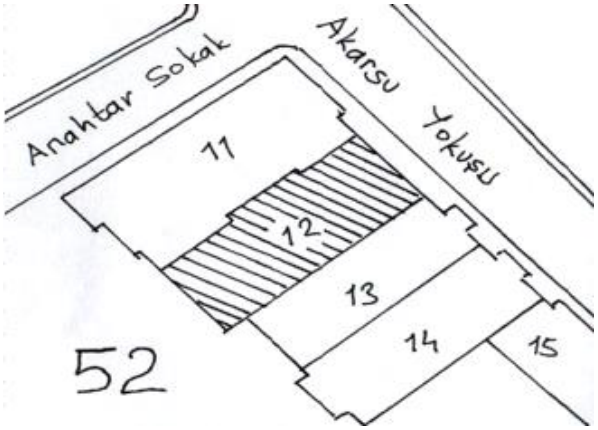

Çizim 2.30 : Neyir Işıl Apartmanı Vaziyet Planı (Beyoğlu Belediyesi Arşivi)

Resim 2.217 : Neyir Işıl Apartmanı Genel Fotoğrafı

Resim 2.218 : Neyir Işıl Apartmanı Giriş Cephesi

Resim 2.219 : Neyir Işıl Apartmanı Giriş Cephesi Detay Fotoğrafı

Resim 2.220 : Neyir Işıl Apartmanı Giriş Cephesi Saçak Detayı

Resim 2.221 : Neyir Işıl Apartmanı Eski Fotoğrafı

(https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/211087 Erişim Tarihi: 20/10/2024.)

Resim 2.222 : Neyir Işıl Apartmanı Eski Fotoğrafı 2

(https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/211087 Erişim Tarihi: 20/10/2024.)

Katalog No: 37

Yapının Adı: Torosiyan Konağı

Plan ve Çizimler: Plan 2.29, Çizim 2.31

Resimler: Resim 2.223-2.234

Banisi: Bilinmemektedir.

Mimarı: Bilinmemektedir.

Konumu: Bina Selami Ali Mahallesi, Dündar Sokak, No: 19 Üsküdar/ İstanbul adresindedir.

Tarihçesi: İncelenen binanın inşasına Birinci Dünya Savaşı yıllarında başlanmış ve yapı 1930 tarihinde tamamlanmıştır.[309] Yapının ana giriş kapısı üzerinde *''1930''* yazılı bir kitabe yer alır. Pervititch[310] haritalarından 1930 tarihli olan bir paftada da bu yapının kuş bakışı çizimi bulunur. Yapı 1981 yılında korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilmiştir.[311]

Mimari Özellikleri: Ele alınan yapı bodrum katı ve çatı katıyla birlikte üç katlıdır ve dikdörtgen planlıdır. Bina kuzey tarafında bulunan apartmanla bitişik nizamdadır. Yapının kuzeyi ve güneyi arasında kot farkı vardır; kuzeyi daha yüksek kottadır. Söz konusu konut kırma yapısı çatıyla ve külahla örtülüdür.

Binanın zemin katına girildiğinde giriş kapısının arkasında bir sofa görülür. Sofanın diğer tarafına merdivenler, sağına ve soluna odalar yerleştirilmiştir. Koridorun doğusunda ve batısında ikişer oda bulunur. Bu odalardan güneyde olanları kare planlıyken, kuzeyde dikdörtgen planlıdır. Kuzeydoğu köşedeki oda ikiye bölünmüştür. Odanın merdiven tarafında küçük bir oda daha söz konusudur.

---

[309] Konağın ilk sahipleri Ermeni kökenli bir aileydi. Aile Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra yurt dışına gitmiştir. Bundan sonra ev uzun yıllar inşaat halinde kalmıştır. Buradan hareketle evin inşaasına birinci Dünya Savaşı'nda başladığı anlaşılmaktadır. Evin ikinci sahibi Torosyanlar ailesi olmuştur. 1942 yılında varlık vergisi ödenemediği için hükümet tarafından satılmıştır. M. Gül Akdeniz, ''1. Ulusal Mimarlık Dönemine Ait Bir Konut Örneği Torosyanlar Evi'', **Arkitekt**, Sayı 444, 12, 1996, s. 76.
[310] Jacques Pervititch, **a.g.e.**, s. 274.
[311] İstanbul VI Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu arşivi.

Birinci katta, merdivenin karşısında kalan kısımda kare planlı bir oda bulunur. Birinci katın güneydoğu ve güneybatı köşelerinde kare biçimli ve cumbalı olan odalar yer alır. Kuzeydoğu ve kuzeybatı köşelerde bulunan odalar ise dikdörtgen biçimlidir.

Çatı katında ise, güney cephesi tarafında kare planlı büro da söz konusudur. Bu katın ayrıca doğu ve batı taraflarında çokgen formlu odalar bulunur. Bu odalar sekizgen külahlarla örtülüdür. Sekizgen formlu odalara dar koridorlarla ulaşılır. Koridorların iki yanında balkon bulunur.

Yapının giriş cephesi güney cephesidir ve ana girişi de buradadır. Cephe aksiyal kurguya sahiptir ve cumbalarla hareketlilik kazanmıştır. Giriş kapısının önünde iki merdiven kolu vardır. Bu merdiven kolları kapının önündeki verandaya çıkar. Merdivenlerin bulunduğu alan içe çekilmiştir. Bu alanın sepet kulbuna benzeyen kemeri mevcuttur. Girişin üzerinde konsollarla desteklenen ve binanın çatı seviyesinden taşan bir cumba vardır. Konsolun üzerinde üç açıklıklı sivri kemer vardır. Bu açıklıklardan ortada olanı yandakilerden daha geniştir.

Giriş cephesinde, binanın üst katındaki diğer pencereler de sivri kemerlidir. Bu pencerelerin önünde konsollarla desteklenen küçük balkonlara yer verilmiştir. Zemin kat ve bodrum kattaki pencereler dikdörtgen biçimlidir. Bodrum kat pencereleri ortadaki daha geniş olmak üzere üç açıklığa ayrılmıştır. Giriş cephesinde konsollarla desteklenen geniş saçaklar vardır. Üst kat cumbasının üzerinde bir geniş saçak daha vardır.[312] Söz konusu cumbanın üzerinde bir parapet mevcuttur. Buna ek olarak cumbanın üzerinde kartuş da bulunur.

Yapının batı cephesiyle doğu cephesinin güney tarafında yarım altıgen biçimli bir cumba bulunur. Bu cumba konsollarla desteklenir. Cephedeki saçaklar geniştir ve cumbanın üzerinde bir geniş saçak daha vardır. Burada zemin kat pencereleri dikdörtgen biçimli, üst kat pencereleri sivri kemerlidir.

[312] Yapının giriş cephesindeki saçak konsollarının üzerinde heykeller bulunmaktaydı. Evin Torosyan ailesinden sonraki sahibi olan Müslüman aile heykelleri kırdırtmıştır. M. Gül Akdeniz, **a.g.m.**, s. 76, 77.

Hem giriş cephesinde hemde batı cephesiyle doğu cephesinde bulunan geniş saçaklar dalgalı hatlar görülür. Saçaklarda pencerelerin üzerine denk gelen kısımlar daha yüksektir. Bu şekilde pencere açıklıklarına vurgu yapılmıştır.

Süsleme Özellikleri: Ele alınan yapı süsleme unsurları açısından oldukça zengindir. Yapının dış cephesinde silmeler, kabaralar ve diş kesimleri görülür. Buna ek olarak bitkisel kabartmalar ve konsollarda da süslemeler bulunur. İç mekanda da tavanlarda süslemeler vardır. Binanın hacimlerinin tavanlarının ortalarında farklı süslemeler görülür. Odaların tavanlarında baklava dilimleri, yıldızlar ve dikdörtgen şekillerine rastlanır. Buna ek olarak tavanlarda, kare içine yerleştirilmiş baklava dilimleri de göze çarpar.

Yapıda üst kat pencerelerinin üzerinde silme bulunur. Bu silme pencerelerin arasından da geçerek binayı üç yönden sarmaktadır. Konsolları ve geniş saçakları destekleyen konsollarda kıvrımlarla süsleme yapılmıştır.

Üst kat pencerelerinin çevresinde kabaralar mevcuttur. Giriş merdivenlerinin ünerinde kalan duvarda da kabaralara yer verilmiştir. Buna ek olarak giriş kapısının üzerinde bitkisel kabartma süslemeler görülür. Bu süslemelerin arasında *''1930''* tarihi yazılıdır.

Giriş cephesindeki cumbanın üzerinde bulunan saçağın alt köşesinde diş kesimi göze çarpar. Saçağın altındaki konsolda kare formlu bir silme ve silmenin içinde kabara vardır.

İnşa Tekniği ve Malzemesi:

Günümüzdeki Durumu: Yapı günümüze oldukça korunmuş olarak gelmiştir.

Seçme Kaynakça:

Akdeniz, M. Gül, ''1. Ulusal Mimarlık Dönemine Ait Bir Konut Örneği Torosyanlar Evi'', **Arkitekt**, Sayı 444, 12, 1996, s. 74-81.

Pervititch, Jacques, **Sigorta Haritalarında İstanbul/ İstanbul In The Insurance Maps of Jacques Pervitich**, Proje Koordinatörleri Seden Ersoy, Çağatay Anadol, İstanbul, Tarih Vakfı, Basım Yılı Yok.

Sözen, Metin, **Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı**, Basım yeri yok, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1984.

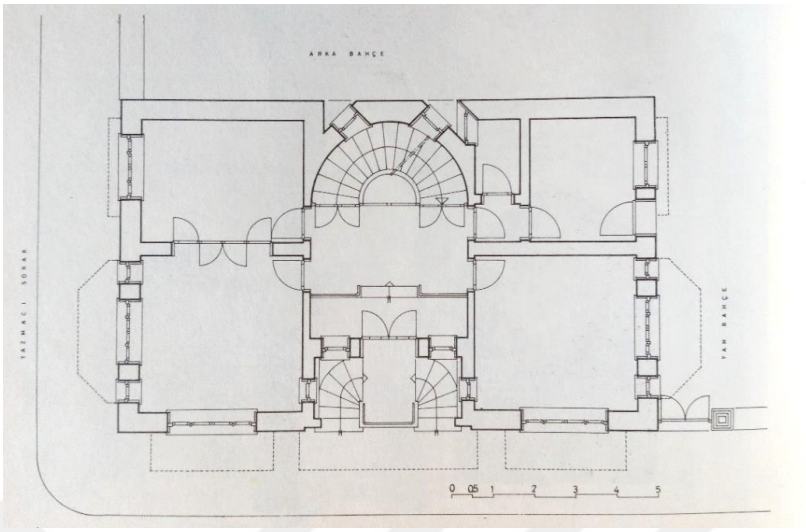

Plan 2.29 : Torosiyan Konağı Zemin Kat Planı (Metin Sözen, **a.g.e.**, sayfa numarası yok.)

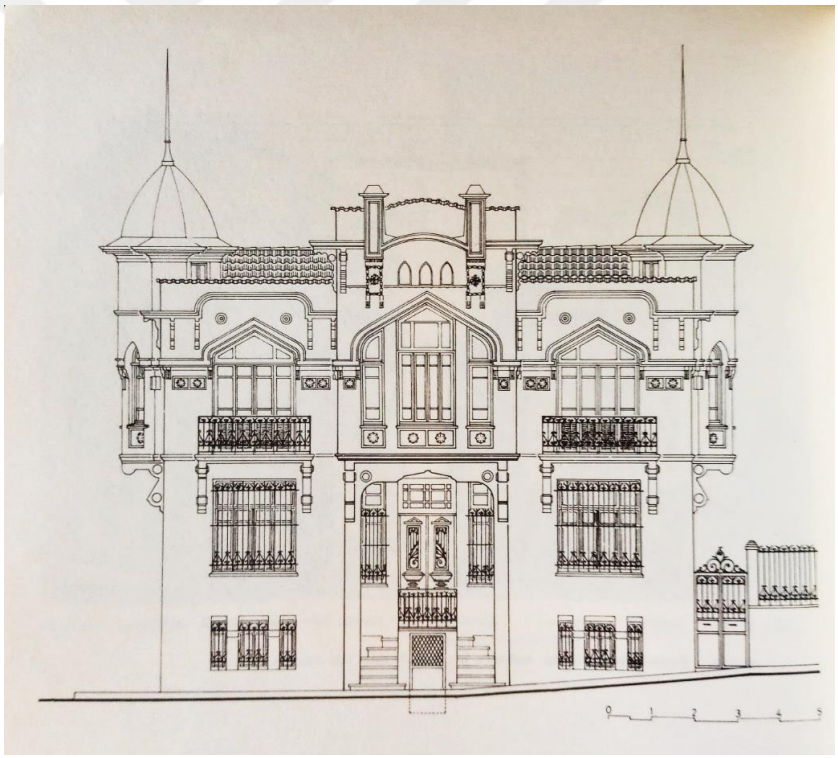

Çizim 2.31 : Torosiyan Konağı Giriş Cephesi (Metin Sözen, **a.g.e.**, sayfa numarası yok.)

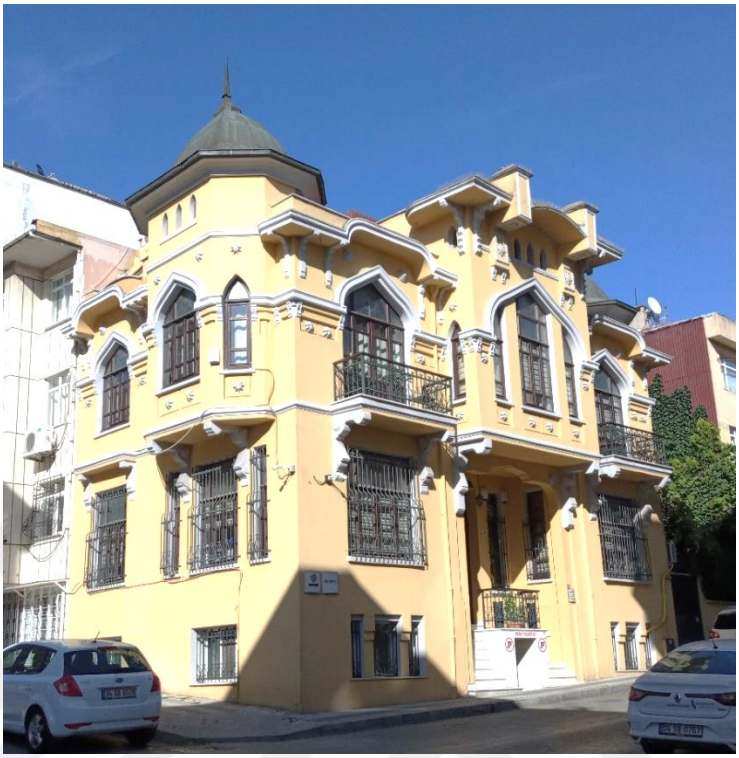

Resim 2.223 : Torosiyan Konağı Genel Fotoğrafı

Resim 2.224 : Torosiyan Konağı Giriş Cephesi

Resim 2.225 : Torosiyan Konağı Batı Cephesi

Resim 2.226 : Torosiyan Konağı Doğu Cephesi

Resim 2.227 : Torosiyan Konağı Giriş Cephesi Detay

Resim 2.228 : Torosiyan Konağı Giriş Kapısı Üzerindeki İnşa Tarihinin Yazılı Olduğu Kitabe

Resim 2.229 : Torosiyan Konağı Piramidal Örtü

Resim 2.230 : Torosiyan Konağı Giriş Cephesinde Balkon ve Konsol Detayı

Resim 2.231 : Torosiyan Konağı Giriş Kısmı (İstanbul VI Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu)

Resim 2.232 : Torosiyan Konağı İç Mekanda Tavan Süslemesi Detayı (İstanbul VI Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu)

Resim 2.233 : Torosiyan Konağı Eski Fotoğrafı Eski Fotoğrafı (İstanbul VI Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu)

Resim 2.234 : Torosiyan Konağı Eski Fotoğrafı Eski Fotoğrafı (İstanbul VI Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu)

Katalog No: 38

Yapının Adı: Müselles Apartmanı

Plan ve Çizimler: Harita 2.30

Resimler: Resim 2.235-2.244

Konumu: Yapı Evliya Çelebi Mahallesi, Refik Saydam Caddesi, no: 21 Beyoğlu/ İstanbul adresindedir. Eser 12 pafta, 293 ada ve 2 parseldedir.[313]

Banisi: Mahalle muhtarı ve apartman sakinleriyle yapılan görüşmede söz konusu apartmanın banisinin Nesim Sisa, Nuri Hızal ve Rafael Ruso olduğu bilgisine ulaşılmıştır.

Mimarı: Müselles Apartmanı'nı inşa eden mimarların Rafael Rosu ve Nedim Sisa'nın yapının mimarları olduğu ve cephesinin de Tahsin Sermet tarafından tasarlandığı Uğur Tanyeli tarafından ifade edilmektedir.[314]Buna ek olarak, Evliya Çelebi Mahallesi muhtarı ve apartman sakinleriyle yapılan mülakatta edinilen bilgiye göre yapının mimarları aynı zamanda banileri olan Nesim Sisa, Nuri Hızal ve Rafael Ruso'dur. Cephe tasarımının Mimar Tahsin Sermet Olduğu da kaydedilmektedir.[315]

Tarihçesi: Ele alınan yapının inşası 1936'da tamamlanmıştır.[316] Buna ek olarak Pervititch Haritaları'na göre 1920'lerin ikinci yarısı ve 1930'ların başında inşa olması kuvvetle muhtemeldir. Pervititch Haritaları'nın her birinde normalde tarih bulunur fakat bu haritada tarih bulunmamaktadır. Bu harita çiziminde Kasımpaşa'daki Kasımpaşa 9. Mektep, *"Ecole Turque"* olarak görülmektedir. Kasımpaşa 9. Mektep 1926'da inşa edildiğine göre harita 1926 ve sonrasında çizilmiştir. Buna ek olarak aynı paftada Azapkapı 11. Mektep binasının bulunduğu arazide *"Terrain vague" (Boş arazi)* yazmaktadır. Azapkapı 11. Mektep'nin binası da 1932 inşa edildiğine göre harita 1932'den önce çizilmiştir. Müselles Apartmanı'nın yeri de aynı harita *"Terrain vague"*

[313] Beyoğlu Kent Rehberi http://kent.beyoglu.bel.tr/ erişim tarihi 30/10/2021.
[314] Uğur Tanyeli, ''Çağdaş İzmir'in Mimarlık Serüveni'', **Üç İzmir**, İstanbul, Yapı ve Kredi Bankası, 1992, s. 332.
[315]https://www.mimarariyorum.com/post/g%C3%BCnl%C3%BCk-kullan%C4%B1m%C4%B1-ve-cephedeki-yeri-ile-seramik ERİŞİM TARİHİ 01/04/2022.
[316] Evliya Çelebi Mahallesi'nin muhtarıyla apartman sakinleriyle yapılan mülakatta öğrenilmiştir.

(Boş arazi) olarak geçer. Buna göre harita 1926 ve 1932 yılları arasında bir zaman diliminde çizilmiştir ve Müselles Apartman da 1932'den sonra inşa edilmiştir.[317] Bu bilgi de binanın 1936 yılında inşa edildiği bilgisini destekler.

Bazı yayınlarda Müselles Apartmanı'ndan *"Müselles Han"* olarak da söz edilir. Buna göre 1990'lı yıllarda yapının *"Müselles Han"* olarak anıldığı anlaşılmaktadır.[318]

Mimari Özellikleri: İncelenen yapı bodrum katla beraber altı katlı bir yapıdır. Düzgün olmayan dikdörtgen planlı ve yanındaki binalarla bitişik nizamlıdır. Binanın ön cephesi güneybatı yönüne doğru bakar. Giriş cephesinde simetrik bir kuruluş görülür. Cephenin ortasında bulunan cumba cepheye dikey yönde hareket kazandırmıştır. Söz konusu cumba iki konsolla desteklenmektedir. Giriş cephesinde basık kemerli, sivri kemerli ve dikdörtgen biçimli pencereler bulunur.

Apartmanın normal katlarında karşılıklı iki daire bulunur. Dairelerde giriş cephesi tarafında dikdörtgen planlı büyük hacim vardır. Bu hacimdem arka tarafa doğru koridor uzanır. Koridorun iki yanında dikdörtgen planlı küçük hacimlere rastlanır. Arka cephe tarafında yanyana iki küçük hacim göze çarpar ve bu hacimler dikdörtgen planldır.

Yapının ön cephesinde, zemin katında sivri kemerli kapı açıklığı ve pencereler yer almaktadır. Giriş kapısının bulunduğu açıklık pencerelerden daha geniştir ve kapı içe doğru çekilmiş durumdadır.

Birinci kattaki penceler basık kemerlidir. Cumbada bulunan pencereler üç açıklıklıdır ve söz konusu açıklıklar basık kemerle geçilmiştir. Ana beden duvarlarındaki pencerelerin önünde Fransız balkonlu pencereler görülmektedir. Balkonların parapetleri balkon bitiminde dönüş yaparak duvarlarla bitişir.

İkinci katta bulunan pencereler dikdörtgen biçimlidir. Cumbadaki pencereler kareye yakın dikdörtgendir. Ana beden duvarlarındaki pencereler daha yüksek dikdörtgendir. Bu pencerelerin önlerinde konsollarla desteklenen birer Fransız

[317] Jacques Pervititch, **a.g.e.**, s. 98.
[318] Faruk Pekin, **Adım Adım İstanbul: Galata-Beyoğlu**, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi Armağanıdır, Basım Yeri Yok, Basım Tarihi Yok.

balkonu bulunmaktadır. Balkon parapetleri düzdür ve uçlarında babalar vardır. Söz konusu babaların üst kısımları sekizgen biçimlidir.

Üçüncü katın pencereleri basık kemerli ve dikdörtgen biçimlidir. Cumbadaki pencere açıklıkları basık kemerlerle geçilmiştir. Yan taraflardaki pencereler dikdörtgen formundadır ve önlerinde Fransız balkonları bulunur. Balkonların parapetleri balkon bitiminde kıvrım yaparak döner ve duvarla bitişerek biter.

Dördüncü katta basık ve sivri kemerli, beşinci katta ise dikdörtgen biçimli pencereler bulunur. Pencerelerden daha kuzeyde olanları basık kemerli, daha güneyde kalanları ise sivri kemerlidir. Bir onarımda bu farklılaşma meydana gelmiş olabilir. Ana beden duvarlarında olan pencerelerin ön kısımları konsollarla desteklenen Fransız balkondur. Bu balkonların parapetleri düzdür ve uçlarında duvara bitişik olan babalar yer alır. Babaların tepesi sekizgen biçimindedir.

Beşinci kat pencereleri dikdörtgen biçimli üçlü penceredir. Üçlülerden ortada olanları daha geniştir. Bu üçlü pencereler cumbada iki tane, ana beden duvarlarında da iki tane olmak üzere toplam dört tanedir. Cumbanın yan taraflarında da dikdörtgen biçimli ve oldukça dar pencerelere yer verilmiştir.

Yapının arka cephesi sadedir. Herhangi bir cumba, çıkma veya içe çekilmiş bir yer söz konusu değildir. Arka cephe dikdörtgen şekilli pencerelerle dışa açılmaktadır.

Süsleme Özellikleri: Söz konusu örneğin dış cephe süslemeleri yalnızca giriş cephesinde bulunmaktadır. Giriş cephesinde çiniler, kabartma süslemeler, kabaralar ve silmeler mevcuttur. İç mekanda, apartmanın girişinde, duvarların üst köşelerinde mukarnaslar bulunur.

Ana giriş kapısının üzeriyle pencerelerin arasında ve üzerinde silmeler bulunur. Zemin kat pencerelerinin üzerinde bulunan silmeler alınlık oluşturur ve içerisinde de çinilerle kaplıdır. Birinci ve ikinci kat pencerelerinde cumbaların üzerinde silmeler göze çarpar.

Cumbanın üzerinde, üçüncü ve dördüncü kat pencerelerinin silmeler çevrelemektedir. Silmeler dikine olarak ikişer pencereyi ayrı ayrı içine alır. Bu

silmeleri ikinci bir silme şeridi daha çevreler. İkinci silmenin üzeri kademeli olarak biter ve içinde rumi ve kıvrım dal motifleri vardır. Buna ek olarak üçüncü ve dördüncü kat pencereleri arasında bulunan silmeler dikdörtgen formu oluşturmaktadır.

Birinci kat pencerelerinin üzerinde alınlık biçiminde panolar görülür. Bu panoların içleri rumi ve kıvrık dal kabartmalarıyla doldurulmuştur. Cumbada olan pencereleri üzerinde kabartmaların arasında kabaralar da mevcuttur.

Çiniler zemin kat ve dördüncü kat pencerelerinin üzerinde bulunan alınlıklarda çiniler bulunur. Zemin kat çinileri lavivert zemin üzerindedir. Desenler beyaz, yeşil, mavi ve kırmızı renklerdedir. Kompozisyonda hatai, rumi, palmet, saz yaprağına benzeyen dişli yapraklar, goncagül ve hatayi motifi görülür. Açık mavi bir bordür desenleri çevrelemektedir.

Dördüncü kat çinileri de açık mavi zemin üzerine beyaz renkle işlenmiş kıvrık dal ve rumi desenlerinden oluşur. Bu çiniler lacivert renkli bir bordürle çevrilidir.

Fransız balkonlarının parapetleri ve balkonları destekleyen konsollarda da süsleme ögeleri söz konusudur. Birinci ve üçüncü katlardaki balkon parapetleri ajur olarak rumi, palmet ve kıvrık dallarla süslüdür. İkinci ve dördüncü katların bakon parapetlerinde çiçek kabartmaları bulunur.

İkinci ve dördüncü katlardaki balkonları destekleyen konsollarda mukarnas, pano ve baklavalı friz görülür. Konsalların hemen altında spiralli kabara görülür. Kabaranın altında palmet, rumi ve kıvrımdalların bulunduğu kabartmalara yer verilmiştir. Üçüncü kat balkonları kabuğu biçimindeki konsollarla desteklenmektedir.

Kabara altında rumi, kıvrık dal, palmetli süslemeler zemin, birinci, ikinci ve dördüncü kattaki tüm pencerelerin iki yanında bulunur. Ayrıca üçüncü katta balkonlu pencerelerin iki yanında ve cumbayı destekleyen konsollarda bulunur. Cumbanın konsollarında buna ek olarak mukarnas, pano ve baklavalı friz de mevcuttur.

İnşa Tekniği ve Malzemesi: Yapı betonarmedir ve duvarları tuğladan yapılmıştır. Dairelerdeki kapılar, kapı pervazları ve menteşeleri orjinaldir aynı zamanda İtalya'dan

getirilmiştir. Menteşeler kapı açıldıkça kapıyı yukarı kaldırma özelliğine sahiptir.[319] Merdiven basamakları dökme betondur.

Günümüzdeki Durumu: Müselles Apartmanı dış cephesindeki cephe detayları ve süsleme detaylarıyla iç mekanındaki süslemeler iyi korunmuş olarak bugüne gelmiştir. Bina günümüzde de apartman olarak kullanılmaktadır.

Seçme Kaynakça:

Anonim, Beyoğlu Kent Rehberi http://kent.beyoglu.bel.tr/ erişim tarihi 30/10/2021.

Pekin Faruk, **Adım Adım İstanbul: Galata-Beyoğlu**, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi Armağanıdır, Basım Yeri Yok, Basım Tarihi Yok.

Pervititch Jacques, **Sigorta Haritalarında İstanbul/ İstanbul In The Insurance Maps of Jacques Pervitich**, Proje Koordinatörleri Seden Ersoy, Çağatay Anadol, İstanbul, Tarih Vakfı, Basım Yılı Yok.

[319] Apartman sakinleri, apartman görevlisi ve mahalle muhtarının verdiği bilgilere göre yazılmıştır.

Harita 2.30 : Müselles Apartmanı Vaziyet Planı ve Üç Boyutlu Gönümü (Beyoğlu Kent Rehberi https://kentrehberi.beyoglu.bel.tr/ Erişim Tarihi 30/04/2023.)

Resim 2.235 : Müselles Apartmanı Genel Fotoğrafı

Resim 2.236 : Müselles Apartmanı Giriş Cephesi

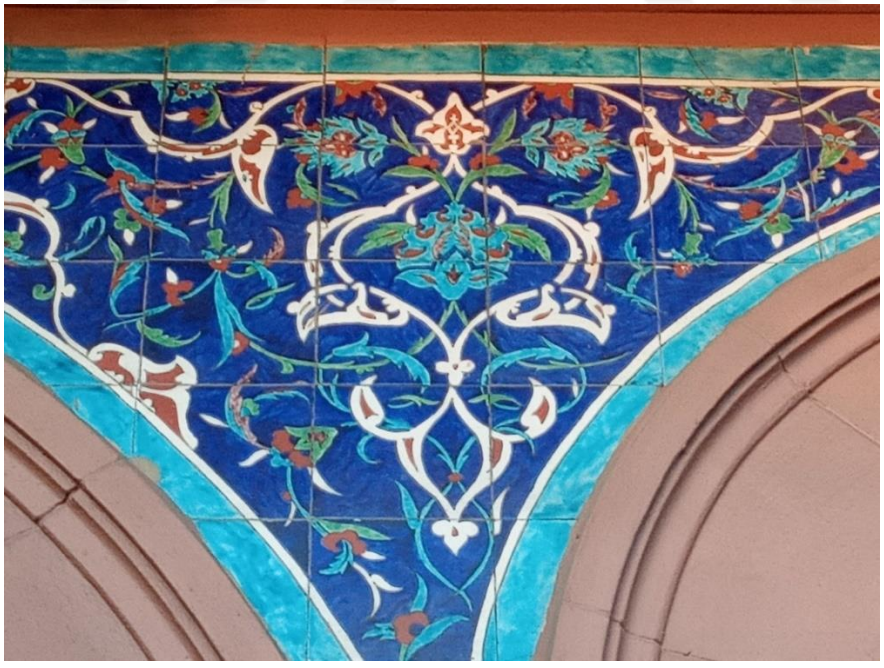

Resim 2.237 : Müselles Apartmanı Giriş Cephesinde Çini Süsleme Detayı

Resim 2.238 : Müselles Apartmanı Giriş Cephesi Konsol Detayı

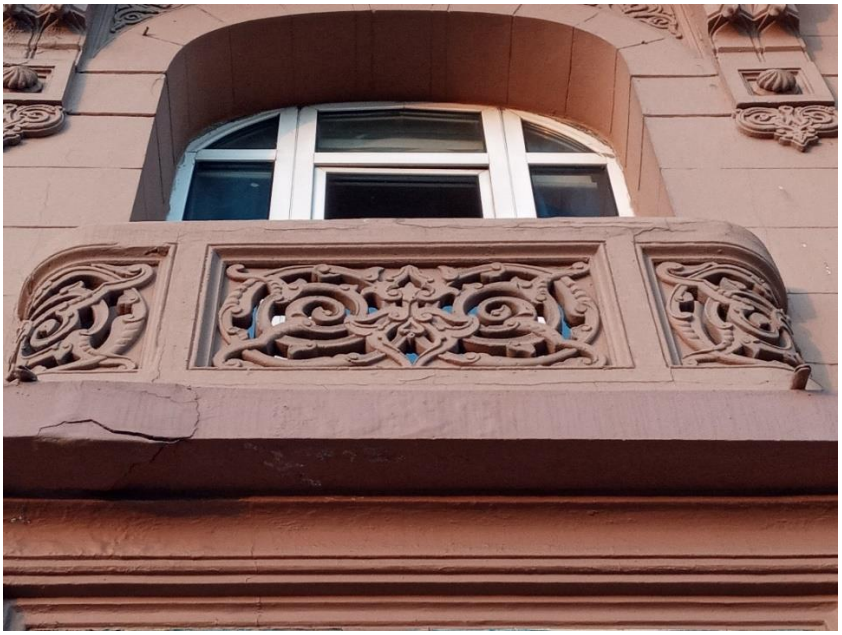

Resim 2.239 : Müselles Apartmanı Giriş Cephesi Balkon Parapeti

Resim 2.240 : Müselles Apartmanı Giriş Cephesi Zencerek Detayı

Resim 2.241 : Müselles Apartmanı Arka Cephesi

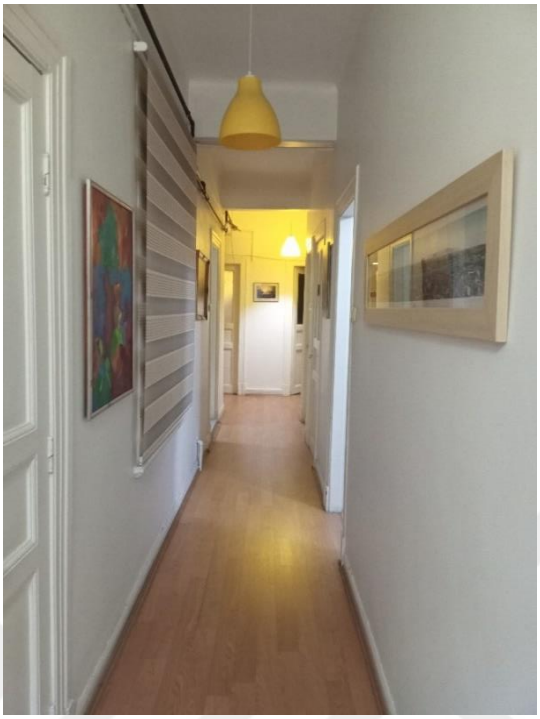

Resim 2.242 : Müselles Apartmanı İç Mekanı

Resim 2.243 : Müselles Apartmanı Giriş Kısmı

Resim 2.244 : Müselles Apartmanı Eski Fotoğrafı (İBB Kudeb Arşivi)

2.7. Diğer Yapılar

Katalog No: 39

Yapının Adı: Vefa Bozacısı

Plan ve Çizimler: Harita 2.31

Resimler: Resim 2.245-2.249

Konumu: Bina Mollahüsrev Mahallesi, Vefa Caddesi, No: 66, Fatih/İstanbul adresindedir. 962 ada, 22 parsel ve 171 pafta[320]

Banisi: Bilinmemektedir.

Mimarı: Bilinmemektedir.

Tarihçesi: Yapının inşa tarihine ilişkin net bir bilgi yoktur. Vefa Bozacısı çalışanlarından yapının 1900 yılında inşa edildiği bilgisine ulaşılmıştır. Alman Mavileri haritasında da yapı işaretlenmiş olarak yer almaktadır.[321] Bundan dolayı yapının 1914 yılı veya daha önce inşa edildiği söylenebilir. Ön cephesindeki kitabede *"Boza"* kelimesinden dolayı yapının bozacı olarak inşa edildiği değerlendirilmektedir.

Mimari Özellikleri: İncelenen yapı düzgün olmayan kare plana sahiptir ve zemin katla beraber iki katlıdır. Kübik bir görünüme sahiptir. Güneybatı cephesindeki yapıyla bitişik nizama sahiptir. Yapı dört yöne eğimli kırma çatıyla örtülüdür.

Yapının giriş cephesinde, zemin katta basık kemerli açıklıklara rastlanır. Ortadaki açıklık kapı, yanlardaki açıklık penceredir. Üst katta, sağda ve solda iki çıkma yer alır. Ayrıca, üst katın açıklıkları sivri kemerlidir. Çıkmalarda birer büyük pencere yer alır ve çıkmalar üçgen alınlıklarla nihayetlenir. Çıkmaların arasında ise iki sivri kemerli küçük pencere görülmektedir. Pencerelerin arasında sivri kemerli bir niş

[320] https://kentrehberi.fatih.bel.tr/webgis/ erişim tarihi 16. 10. 2022.
[321] İrfan Dağdelen, **a.g.e.**, s. 398.

görülür. Cephelerde yatay derzlemeler görülür. Kuzeydoğu ve kuzeybatı cepheleri sağır cephelerdir.

Güneydoğu cephedeki ana girişten girildiğinde, yapının dükkan kısmına girilir. Burada üst katı destekleyen ahşap direkler görülür. Batı köşede bulunan kapıdan imalathane kısmına geçilir. İmalathane bölümü güneybatı taraftaki binanın içindedir. Yapının üst katında büro odaları olduğu değerlendirilmektedir.

Süsleme Özellikleri: Ele alınan yapıda süsleme unsuru olarak, dış cephelerinde silmeler ve kabartmalar yer alır. İç mekanın zemininde ise çiniler ve karosiman kaplamalar görülür. Zemin kat ve üst kat açıklarının üzerinde boydan boya kaval silmeler vardır. Girişin yan tarafındaki mermer parapetlerde kare ve dikdörtgen kabartmalar vardır.

Yapının zemin katında, güneybatı duvarında çini süslemeler göze çarpar. Bu çinilerde iki farklı kompozisyon vardır. Kompozisyonların biri, hançer yaprağı ve hatayi motiflerinin sırayla bulunduğu düzenlemeden oluşur. Hatai ve hançer yaprakları mavi ve lacivert renkli, zeminin rengi ise beyazdır. Öteki kompozisyon palmet, hatai, hançer yaprağı ve rumi motiflerinin içiçe yerleştirilmesinden oluşur. Zemin beyaz renkli; motifler ise mavi, lacivert, yeşil ve kırmızı renklerdedir.

Karosiman kaplamaların yüzeyinde, bir merkezde birleşen baklava dilimleri, bordürlerde dallar arasında yapraklar yer alır. Zemin sarı renkli, baklava dilimleri bordo ve yeşil renkli; dallarla yapraklar ise bordo renklidir.

İnşa Tekniği ve Malzemesi: İncelenen bina yığma bir yapıdır ve taş-tuğla almaşık duvar tekniğiyle inşa edilmiştir.[322]Döşemeler volta döşeme tekniğiyle örülmüştür. Zemin katta, üst kat döşemeleri ahşap direklerle desteklenmektedir.

Günümüzdeki Durumu: Eser günümüze özgün mimari detaylarını ve fonksiyonunu koruyarak gelmiştir.

[322] Ömer Furkan Çevik, **Şehzadebaşı Çevresinin Kentsel Gelişimi ve Direklerarası İçin Bir Koruma Önerisi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, 2011, s. 89.

Seçme Kaynakça:

Anonim, "Vefa", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, Cilt: 7, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 1994, s. 372-373.

Anonim, "Vefa Bozacısı", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, Cilt: 7, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 1994, s. 377.

Çevik, Ömer Furkan, **Şehzadebaşı Çevresinin Kentsel Gelişimi ve Direklerarası İçin Bir Koruma Önerisi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2011.

Dağdeleni İrfan (Haz.), **Alman Mavileri: 1913-1914 I. Dünya Savaşı Öncesi İstanbul Haritaları**, İstanbul, İBB Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü, 2016.

Pervititch, Jacques, **Sigorta Haritalarında İstanbul/ İstanbul In The Insurance Maps of Jacques Pervitich**, Proje Koordinatörleri Seden Ersoy, Çağatay Anadol, İstanbul, Tarih Vakfı, Basım Yılı Yok.

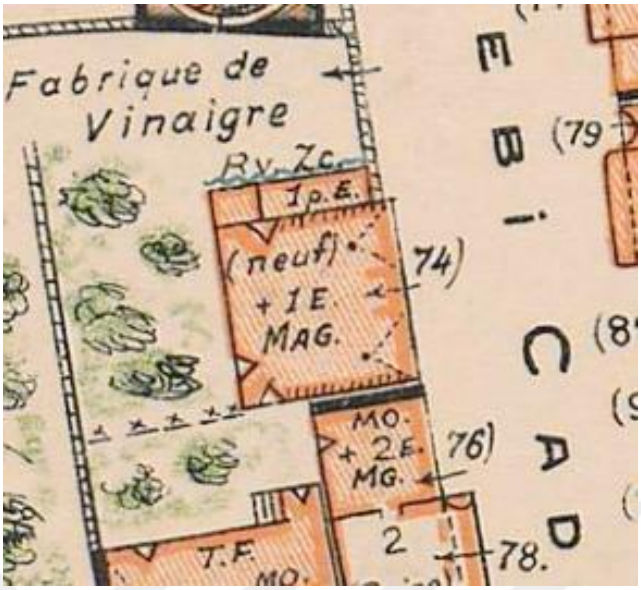

Harita 2.31 : Vefa Bozacısı Binası vaziyet planı (Pervititch Haritaları, Salt Archives, https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/93780 Erişim Tarihi 21.05.2023.)

Resim 2.245 : Vefa Bozacısı Giriş Cephesi

Resim 2.246 : Vefa Bozacısı Giriş Cephesinde *''Boza''* Yazılı Kitabe

Resim 2.247 : Vefa Bozacısı İç Mekanı

Resim 2.248 : Vefa Bozacısı İç Mekanı 2

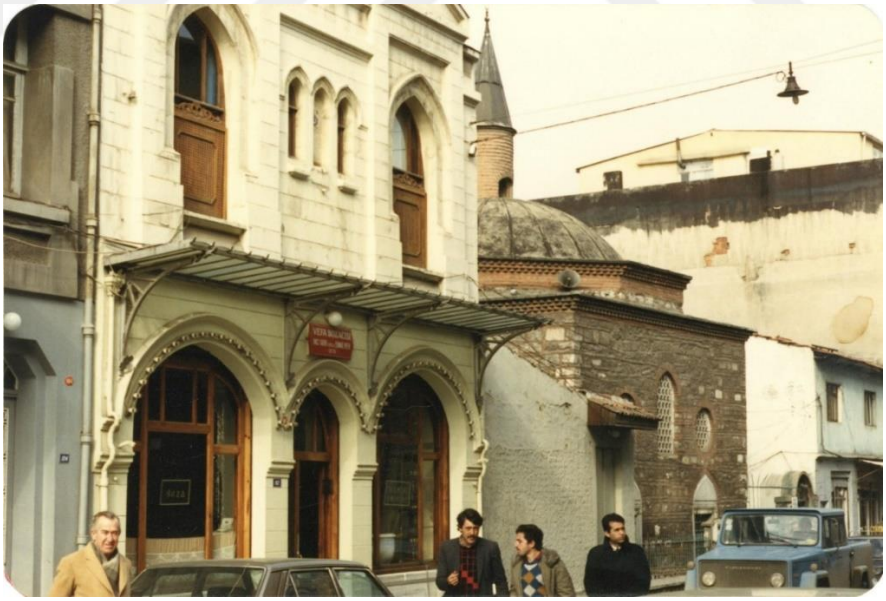

Resim 2.249 : Vefa Bozacısı Eski Fotoğrafı

(https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/84171 Erişim Tarihi: 22/10/2024.)

Katalog No: 40

Yapının Adı: Umumi Tuvalet Binası

Plan ve Çizimler: Çizim 2.32

Resimler: Resim 2.250-2.257

Konumu: Bina Şişhane Meydanı'nda, Ensiz Sokak'ta'dır. Karaköy-Şişhane Tüneli Cer Binası'nın karşısındadır.

Banisi: Bilinmemektedir.

Mimarı: Bilinmemektedir.

Tarihçesi: Yapının inşa tarihi hakkında pek bilgi yoktur. 1905 tarihli Goad haritasında yer almamaktadır.[323] Alman Mavileri'nde söz konusu binanın üzerinde *"W.C."* yazmaktadır. Buna göre bina w.c. olarak, 1914 yılından önce inşa edilmiştir.[324] Yapının pencerelerinin küçük oluşu ve iç mekanın düzeni yapının tuvalet olarak inşa edildiğine kanıt olabilir. Söz konusu örnek 1932 tarihli Pervitich Haritası'nda da yapı *"W.C."* olarak tanımlanmaktadır.[325] Yapı günümüzde İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin mülkiyetindedir ve Boğaziçi Elektrik tarafından trafo olarak kullanılmaktadır.

Mimari Özellikleri: İncelenen yapı tek katlıdır ve enine dikdörtgen planlıdır. Kuzey-güney doğrultusunda uzanan yapının iki girişi vardır. Doğu cephenin ortasında bulunan giriş yapının ana girişidir. Güney cephede ikinci bir girişi daha bulunmaktadır. Yapı geniş saçaklı ve sivri kemerli pencerelere sahiptir. Cephelerde kesme taş görüntüsü veren yatay derzlemeler söz konusudur. Yapının iç mekanında duvarlarla ayrılmış bölümler bulunur. Bina dört yöne eğimli kırma çatıyla örtülüdür.

[323] İrfan Dağdelen (Haz.), **Charles Edouard Goad'ın İstanbul Sigorta Haritaları**, İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü, 2017, Pafta 36.
[324] İrfan Dağdelen (Haz.), **a.g.e.**, s. 348, 352.
[325] Jacques Pervititch, **a.g.e.**, s. 100.

Yapının doğu cephesi simetrik kuruluşludur. Cephenin ortasında ana giriş kapısı bulunur. Bu kapı açıklığı sepet kulbu kemerle geçilmiştir. Kapının iki yanında sivri kemerli pencerelere yer verilmiştir.

Binanın güney cephesinin doğu köşesinde düz atkı kemerli bir bulunur. Bu cephede pencere yer almamaktadır. Kuzey cephesi sağırdır; pencere veya kapı açıklığı bulunmaz. Batı cephesinin güney köşesinde üç pencere vardır.

Süsleme Özellikleri: İncelenen binada süslemeler yapının dış cephelerinde bulunur. Süsleme ögeleri silmeler, panolar ve baklava dilimleridir. Pencerelerin üzerinden geçen kaval silmeler binayı dört yönden sarmaktadır. Doğu ve batı cephelerde plasterlerin arasında dikdörtgen panolar, Panoların üzerinde baklava dilimi formlu süsleme unsurları görülür.

İnşa Tekniği ve Malzemesi:

Günümüzdeki Durumu: Ele alınan yapı dış cephesindeki özgün mimari özellikleri ve mimari plastik unsurlarıyla günümüze gelmiştir. Bir dönem çatı saçağı Zarar görmüş durumda olan yapının saçağı onarılmıştır. Günümüzde ilk inşa edildiği zamanki amacının dışında, trafo olarak kullanılmaktadır.

Seçme Kaynakça:

Dağdelen İrfan (Haz.), **Alman Mavileri: 1913-1914 I. Dünya Savaşı Öncesi İstanbul Haritaları**, İstanbul, İBB Kültür A.Ş. Yayınları, 2016.

Dağdelen İrfan (Haz.), **Charles Edouard Goad'ın İstanbul Sigorta Haritaları**, İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü, 2017.

Pervititch Jacques, **Sigorta Haritalarında İstanbul/ İstanbul In The Insurance Maps of Jacques Pervitich**, Proje Koordinatörleri Seden Ersoy, Çağatay Anadol, İstanbul, Tarih Vakfı, Basım Yılı Yok.

Harita 2.32 : Umumi Tuvalet Binası Planı (Pervititch Haritaları, https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/112054 Erişim tarihi 06/05/2023.)

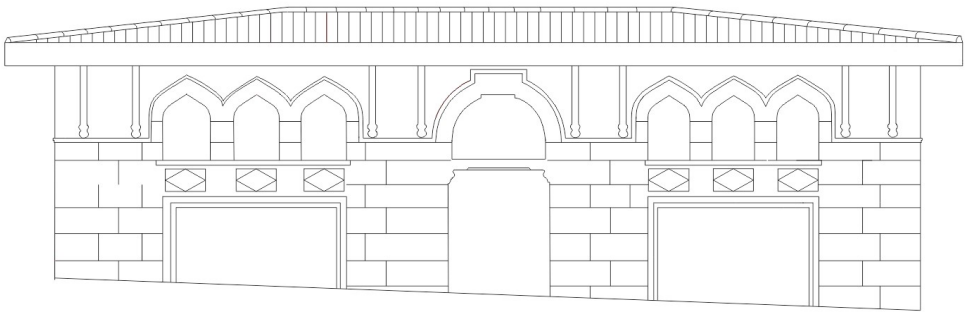

Çizim 2.32 : Umumi Tuvalet Binası Giriş Cephesi Çizimi (Çizim: Kıvanç KOÇAK)

Resim 2.250 : Umumi Tuvalet Binası Genel Fotoğrafı

Resim 2.251 : Umumi Tuvalet Binası Kuzeybatıdan Görünüşü

Resim 2.252 : Umumi Tuvalet Binası Giriş Cephesi

Resim 2.253 : Umumi Tuvalet Binası Kuzey Cephesi

Resim 2.254 : Umumi Tuvalet Binası Güney Cephesi

Resim 2.255 : Umumi Tuvalet Binası Giriş Kapısı

Resim 2.256 : Umumi Tuvalet Binası Giriş Cephesi Süsleme Detayı

Resim 2.257 : Umumi Tuvalet Binası İç Mekanı

Katalog No: 41

Yapının Adı: Cerrahpaşa Caddesi No 31

Plan ve Çizimler: Çizim 2.33-2.35, Harita 2.33-2.34

Resimler: Resim 2.258-2.268

Konumu: İncelenen yapı Aksaray Mahallesi, Koca Mustafapaşa Caddesi, No: 31 Fatih/İstanbul adresindedir. Bina 1128 ada, 5 parsel ve 224 paftadadır.[326]

Banisi: Bilinmemektedir.

Mimarı: Bilinmemektedir.

Tarihçesi: Yapının inşa tarihi hakkında net bir bilgi yoktur. Alman Mavileri'nde, bu binanın işaretlemnmiş olması yapının 1914 tarihi veya daha önce inşa edildiğini gösterir.[327] Ekrem Hakkı Ayverdi'nin hazırladığı İstanbul haritalarında yapının bulunmaması 1882'den sonra inşa edildiğini gösterir.[328] Buna göre söz konusu yapı 1882 ve 1914 yıllarındaki bir zaman diliminde yapılmıştır. Bu bina, arşiv belgelerine göre Osmanlı Dönemi'nde bakkal, sütçü ya da ekmek fırını olarak kullanılmış olmalıdır.[329]

Mimari Özellikleri: Ele alınan yapı düzgün olmayan dikdörtgen planlıdır. Zemin katla beraber üç katlıdır. Güneybatı ve kuzeydoğu cephelerindeki binalarla bitişik nizamdadır. Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi yapılarında yaygın olarak görülen geniş saçak uygulaması bu yapıda görülmez. Binanın günümüzdeki durumu göz önüne alındığında saçağın yıkılmış olma ihtimali de göz önünde bulundurulabilir. Bina kırma çatıyla örtülü ve atıl durumdadır.

[326] https://kentrehberi.fatih.bel.tr/webgis/ erişim tarihi: 26/07/2022.
[327] https://kentrehberi.fatih.bel.tr/webgis/ Erişim Tarihi: 12/05/2023.; İrfan Dağdelen (Haz.), **a.g.e.**, s. 478-482.
[328] https://kentrehberi.fatih.bel.tr/webgis/ Erişim Tarihi: 12/05/2023.; Ekrem Hakkı Ayverdi, **a.g.e.**, sayfa numarası yok, D3 Paftası.
[329] Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi Y.PRK-ŞH-11-63-1.

Binanın kuzeybatıya yönüne bakan giriş cephesi simetrik kuruluşludur. Zemin katta bir dükkan söz konusudur; dükkanın gerisinde odalar olduğu düşünülmektedir. Birinci katta sivri kemerli, ikinci katta ise düz atkı kemerli üçer pencere bulunur.

Süsleme Özellikleri: Söz konusu binada birinci kat pencerelerinin üzerinde kaval silmeler görülür. İkinci kat pencerelerinin altında geometrik süslemeler görülür. Söz konusu geometric süslemelerde sonsuz devam eden şekillerden oluşur. Burada birbirini takip eden altıgenler ve aralarındaki altı köşeli yıldızlardan oluşan bir kompozisyona rastlanır.

İnşa Tekniği ve Malzemesi: Ele alınan bina yığma bir yapıdır ve tuğladan inşa edilmiştir. Dış cepheleri sıvayla kaplıdır.

Günümüzdeki Durumu: Yapı günümüzde yıkılma tehlikesi altındadır. Dış cephesinin bazı yerlerinde sıvalar dökülmüştür, kilitlidir ve iç kısmı harap haldedir. Arka tarafında da yıkılma tehlikesine karşı için demir perdeler bulunur.

Seçme Kaynakça:

Anonim, "Avrat Pazarı", **İstanbul Ansiklopedisi**, C. 3, s. 1356-1357, İstanbul, İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyat Kollektif Şirketi, 1960.

Ayverdi Ekrem Hakkı, **19. Asırda İstanbul Haritası**, İstanbul, İstanbul Fethi Derneği Şehir Enstitüsü Yayınları, Şehir Matbaası, 1958.

Dağdelen, İrfan (Haz.), **Alman Mavileri: 1913-1914 I. Dünya Savaşı Öncesi İstanbul Haritaları**, İstanbul, İBB Kültür A.Ş. Yayınları, 2016.

Çizim 2.33 : Cerrahpaşa Caddesi No 31'in Cerrahpaşa Semtindeki Konumu ve Vaziyet Planı (İstanbul IV Numaralı KVKK 704 Numaralı Dosya)

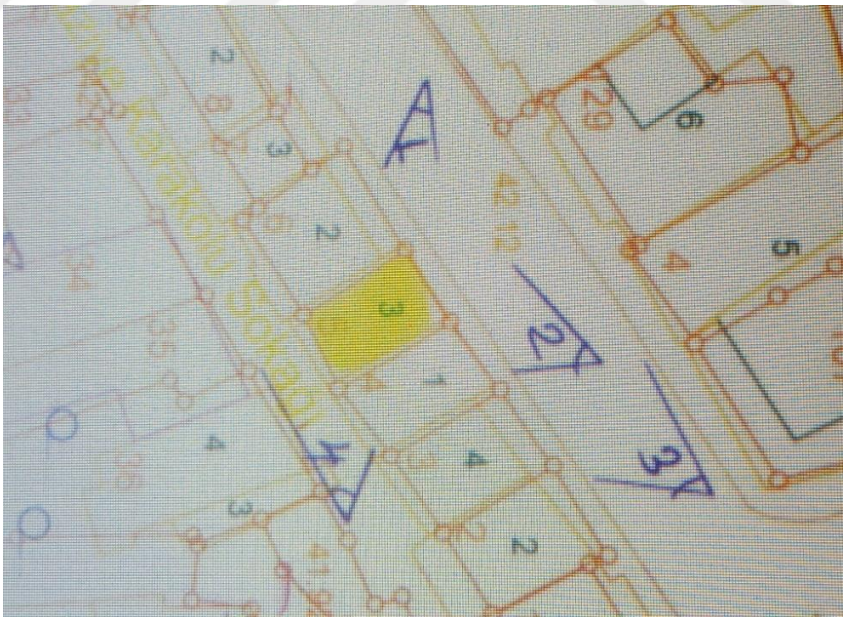

Çizim 2.34 : Cerrahpaşa Caddesi No 31 Vaziyet Planı 2 (İstanbul IV Numaralı KVKK 704 Numaralı Dosya)

Harita 2.33 : Cerrahpaşa Semtinin 1920'lerdeki Haritası (İBB Atatürk Kitaplığı Nadir Eserler Arşivi)

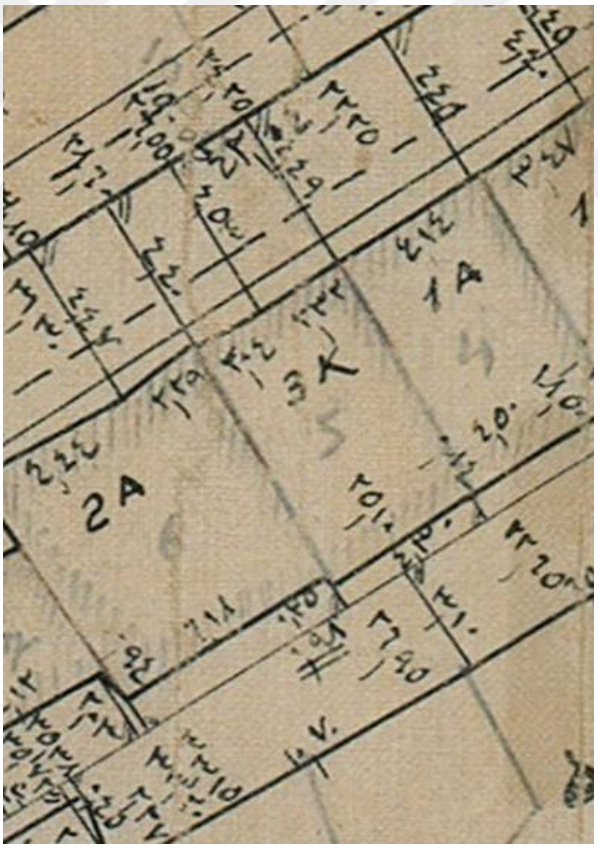

Harita 2.34 : Cerrahpaşa Haritasında Ele Alınan Yapının görünümü (5 Numaralı yer çalışmada incelenen mimari eserdir.) (İBB Atatürk Kitaplığı Nadir Eserler Arşivi)

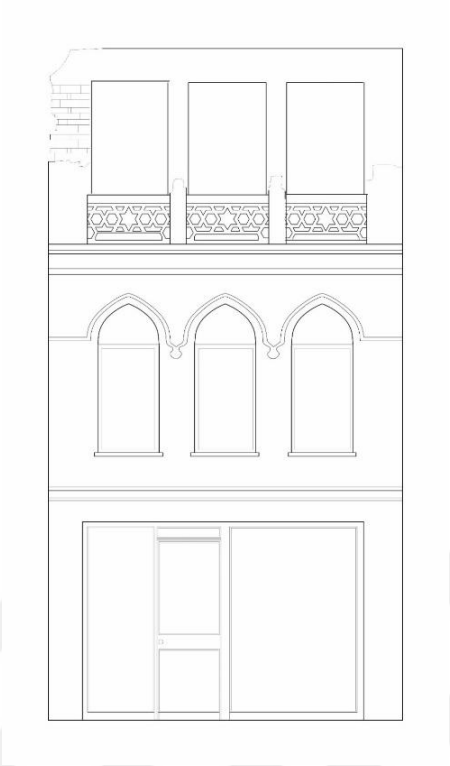

Çizim 2.35 : Cerrahpaşa Caddesi No: 31 Giriş Cephesi Çizimi (Çizim: Kıvanç KOÇAK)

Resim 2.258 : Cerrahpaşa Caddesi No: 31 Genel Fotoğrafı

Resim 2.259 : Cerrahpaşa Caddesi No: 31 Giriş Cephesi

Resim 2.260 : Cerrahpaşa Caddesi No: 31 Giriş Cephesi Detay

Resim 2.261 : Cerrahpaşa Caddesi No: 31 Batıdan Görünüşü

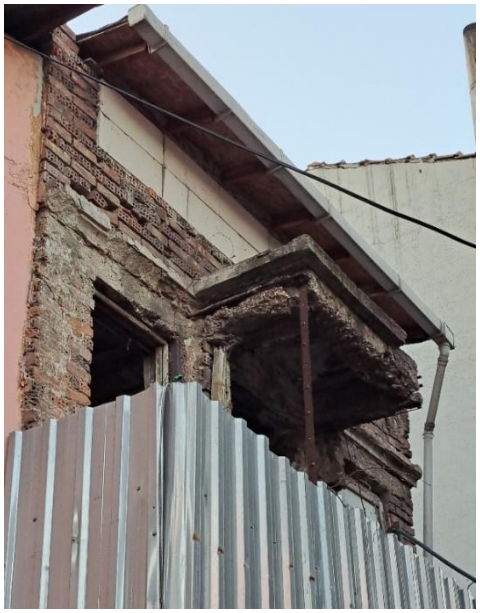

Resim 2.262 : Cerrahpaşa Caddesi No: 31 Arka Cephesi

Resim 2.263 : Cerrahpaşa Caddesi No: 31 Arka Cephesi Detay

Resim 2.264 : Cerrahpaşa Caddesi No: 31 Doğudan Görünüşü

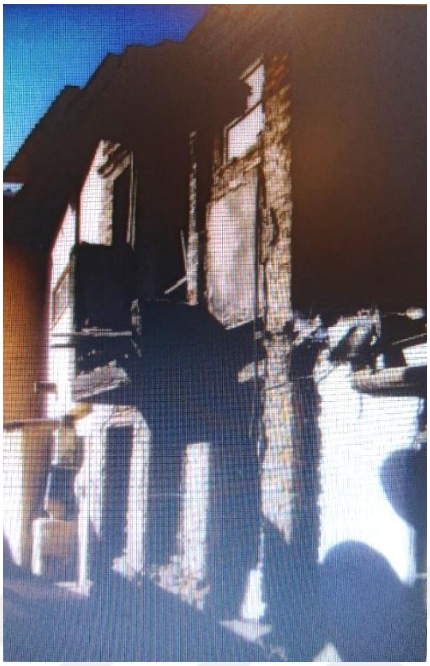

Resim 2.265 : Cerrahpaşa Caddesi No: 31 Arka Cephesi (İstanbul IV Numaralı KVKK 704 Numaralı Dosya)

Resim 2.266 : Cerrahpaşa Caddesi No: 31 İç Mekanı (İstanbul IV Numaralı KVKK 704 Numaralı Dosya)

Resim 2.267 : Cerrahpaşa Caddesi No: 31 İç Mekanı 2 (İstanbul IV Numaralı KVKK 704 Numaralı Dosya)

Resim 2.268 : Cerrahpaşa Caddesi No: 31 Eski Fotoğrafı (İBB KUDEB Arşivi)

Katalog No: 42

Yapının Adı: Tramvay Deposu

Plan ve Çizimler: Plan 2.30, Çizim 2.36, Harita 2.35-2.36

Resimler: Resim 2.269-2.276

Banisi: Bilinmiyor

Mimarı: Bilinmiyor

Konumu: Yapı 19 Mayıs Mahallesi, Büyükdere Caddesi, No: 22 Şişli/İstanbul adresinde konumlanır.

Tarihçesi: Ele alınan yapı 17 Eylül 1912 Şişli Tramvay Deposu/Garajı'nın bir parçası olarak inşa edilmiştir.[330] Tramvay garajından geriye kalan tek binadır.. Alman Mavileri'nde ve İstanbul Rumeli Ciheti Haritaları'nda yapının krokisi ve tramvay hatlarıyla bağlantısı görülmektedir. Buna ek olarak, haritalarda, Cevahir AVM'nin bulunduğu yerde de bir elektrikli tramvay deposunun olduğu görülmektedir. İncelenen yapı, elektrikli tramvay depose ve garajının ofis ve yatakhane binasıdır.[331] Yapı günümüzde kafe olarak kullanılmaktadır.

Mimari Özellikleri: Söz konusu yapı dikdörtgen planlı ve zemin katla beraber üç katlıdır. Biri zemin kata, diğeri birinci kata açılan iki girişe sahiptir. Yapı geniş saçaklı ve dört yöne eğimli kırma çatıyla örtülüdür.

Büyükdere Caddesine bakan cephe olan kuzeybatı cephesi yapının en gösterişli cephesidir. Bu cephede köşe kuleleri de görülür. Pencereler arasında buluna plasterler cepheye dikey hareket etkisi verir. Zemin kat pencereleri dikdörtgen biçimli, birinci ve ikinci kat pencereleri sivri kemerlidir. Köşe kulelerinde bulunan pencereler diğerlerine göre daha dardır. Buna ek olarak köşe kulelerinin üst taraflarındaki pencereler yuvarlak kemerli ve daire biçimlidir.

[330] R. Sertaç Kayserilioğlu, **Dersaadet'ten İstanbul'a Tramvay II**, İstanbul, İ.E.T.T. Genel Müdürlüğü, 1999, s. 84.
[331] R. Sertaç Kayserilioğlu, **a.e.**, s. 84,88-89.

Zemin katta, girişin hemen sağında küçük bölme mevcuttur. Bu bölmenin karşısında merdivenler bulunur. Zemin katın devamında, ortadaki duvarla ikiye bölünmüş bir hacim mevcuttur. Duvarım içinde kapı açıklığı yer alır.

Yapının üst katında, merdivenin karşısında tuvaletler mevcuttur. Üst devamı da zemin kat gibi bir duvarla ikiye bölünmüştür. Üst katın güneydoğu tarafında dikdörtgen planlı bir hacim daha bulunur.

Kuzeydoğu cephede, zemin katta bulunan girişten binanın içerisine girilir. Giriş kapısının üzerinde dar sivri kemerli pencereler vardır. İkinci kat pencereleri küçük pencerelerdir. Köşe kulelerinin üst katlarında yuvarlak kemerli pencerelere rastlanır. En yukarıda kalan pencere de sivri kemerlidir fakat oldukça küçüktür. Cephenin doğu kısmında pencere yoktur; bu kısımda yatay derzlemeler görülür. Giriş kapısının sağ tarafında üçgen biçimli bir çıkma mevcuttur.

Yapının güneybatı cephesi sağır bir cephedir. Herhangi bir pencere veya kapı bulunmamaktadır. Ayrıca cephede dışa taşkın kısımlar da bulunmamaktadır.

Süsleme Özellikleri: İncelenen yapıda süslemeler hem dış cephelerde hemde içeride bulunur. Süslemele unsurları kuzeybatı, kuzeydoğu ve güneydoğu cephelerdedir. Bu cephelerde, pencerelerin çevresini kaval silmeler sarmaktadır. Kaval silmeler hem pencere kemerlerinin üzerindedir hemde silmeler pencerelerin üzerinde alınlık formu oluşturur. Kuzeydoğu ve kuzeybatı cephede, yeşil renkli çiniler mevcuttur. Kuzeydoğu ve kuzeybatı cephede, zemin kat ve birinci kat pencerelerinin arasında dikdörtgen biçimli panolara yer verilmiştir.

İç mekanda karosiman döşeme kaplamalarına yer verilmiştir. Zemin katın karolarında sekiz köşeli yıldızların içinde çiçek motifleri bulunur. Sekiz köşeli yıldızların aralarında da çiçek motifleriyle palmet motifleri bulunur. Birinci katın zemin karolarında ise yapraklar ve yaprakların üzerinde palmet motiflerine benzer motifler bulunur.

İnşa Tekniği ve Malzemesi: Söz konusu bina yığma duvar ekniğiyle inşa edilmiştir.

Günümüzdeki Durumu: Yapının eski fotoğraflarında güneybatı tarafında da devam ettiği görülmektedir fakat bu kısım günümüze gelememiştir. Yapının günümüze gelen kısmı sağlam durumdadır ve dönem mimarisinin özelliklerini yansıtan mimari ögeler de zamanımıza ulaşmıştır. Bina bugün özgün fonksiyonu dışında kullanılmaktadır.

Seçme Kaynakça:

Altın, Ersin (Ed.), **İstanbul 1900-1950**, İstanbul, Boyut Yayınları Kent ve Mimarlık Dizisi, 2003.

Anonim, "Mecidiyeköy", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, Cilt: 5, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 1994, s. 317-318.

Dağdelen, İrfan (Haz.), **İstanbul-Rumeli Ciheti Haritaları**, C. I-II, İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü, 2005.

Dağdelen İrfan (Haz.), **Alman Mavileri: 1913-1914 I. Dünya Savaşı Öncesi İstanbul Haritaları**, İstanbul, İBB Kültür A.Ş. Yayınları, 2016.

Kayserilioğlu R. Sertaç, **Dersaadet'ten İstanbul'a Tramvay II**, İstanbul, İ.E.T.T. Genel Müdürlüğü, 1999.

Sözen, Metin, **Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı**, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1984.

Türker, Orhan, **Osmanlı İstanbul'undan Bir Köşe Tatavla**, 1. Baskı, İstanbul, Sel Yayıncılık, 1998.

Uysal, Ahmet, **İstanbul'un Avrupa Yakası'nda İETT Ulaşımı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.

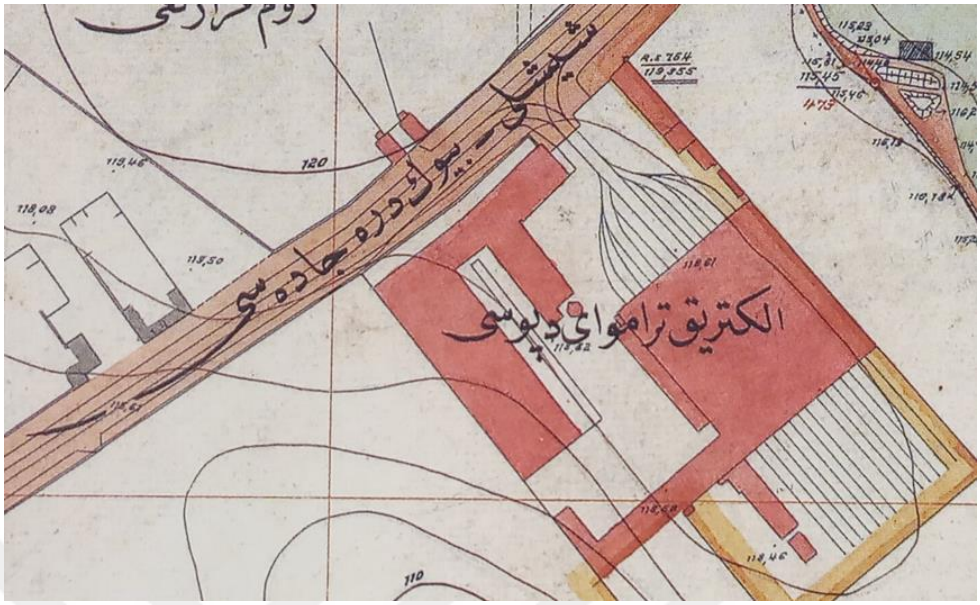

Harita 2.35 : Şişli Tramvay Deposu (İstanbul-Rumeli Ciheti Haritaları)

Plan 2.30 : Şişli Tramvay Deposu planı (İ.E.T.T. Genel Müdürlüğü Arşivi)

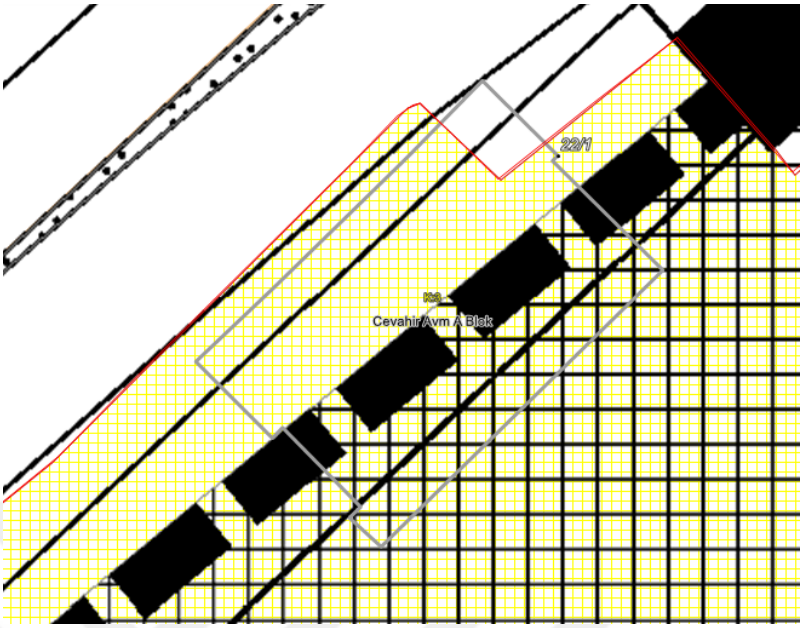

Harita 2.36 : Tramvay Deposu (Şişli Kent Rehberi, https://kentrehberi.sisli.bel.tr/keos/ erişim tarihi 16.04.2023.)

Çizim 2.36 : Şişli Tramvay Deposu cephe çizimi (Çizim: Kıvanç KOÇAK)

Resim 2.269 : Şişli Tramvay Deposu Genel Fotoğrafı
(https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/74020 Erişim Tarihi: 23/10/2024.)

Resim 2.270 : Şişli Tramvay Deposu Genel Fotoğrafı

Resim 2.271 : Şişli Tramvay Deposu Giriş Cephesi

Resim 2.272 : Şişli Tramvay Deposu Kuzeydoğu Cephesi

Resim 2.273 : Şişli Tramvay Deposu Güneydoğu Cephesi

Resim 2.274 : Şişli Tramvay Deposu Giriş Cephesi Çini Süsleme Detayı

Resim 2.275 : Şişli Tramvay Deposu Zemin Katı

Resim 2.276 : Şişli Tramvay Deposu Birinci Katı

Katalog No: 43

Yapının Adı: Kandilli Rasathanesi Astronomi Laboratuvarı (Akvatoryal Dürbün Binası, Astronomi Bölümü, Güneş Fiziği Laboratuvarı)

Plan ve Çizimler: Plan 2.31, Çizim 2.37, Harita 2.37

Resimler: Resim 2.277-2.291

Banisi: Bilinmiyor

Mimarı: Bilinmiyor

Konumu: İncelenen bina İcadiye tepesinde konumlanmıştır. Kuleli Mahallesi, Şefki Ayhan Özışık Caddesi Üsküdar/İstanbul adresindedir. Yapı 189 pafta, 929 ada ve 1 parseldedir.

Tarihçesi: Yapının önce arka taraftaki sekizgen planlı, daha sonra ön tarafındaki dikdörtgen formlu bölümü yapılmıştır. Sekizgen formlu bölümün inşaatı 1926 yılında başlamış, 1928 yılında duvarları yapılmıştır. 1933'te en üst katın inşaası tamamlanmış ve dürbün yerleştirilmiştir. Binanın ön tarafının inşatına daha sonra başlanmış, 1935'te tüm kısımlar tamamlanarak yapı hizmete açılmıştır. [332] Ana giriş kapısının üzerindeki rubu tahtası kabartmasında da *''1936''* yazmaktadır; bu da yapının 1936 yılında hizmete alındığını gösterir.[333] Yapı İstanbul VI Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından 2010 yılında kültür varlığı olarak tescillenmiştir.[334]

Mimari Özellikleri: Yapı karma bir plan şemasındadır. Yapının ön tarafı dikdörtgen formlu, arka taraftaki kule sekizgen formludur. Bina bir bodrum kat ve üç normal kattan oluşur. Ön cepheyle arka cephe ana giriş aksına göre simetriktir. Pencereler basık kemerli, sivri kemerli, dikdörtgen biçimli ve kare formludur. Binanın ön tarafı kırma çatı ve düz damla; kule ahşap bir kubbeyle örtülüdür.

---

332 Kemal Erkman, **a.g.e.**, s. 7; Muammer Dizer, **a.g.e.**, s. 21.
333 Selçuk Erdoğan, **Kandilli Rasathanesi Yerleşimindeki Korunması Gerekli Kültür Varlıklarının Envanteri ve Dürbün Binası Restorasyon Projesi**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2011, s. 56.
334 İstanbul VI Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu.

Zemin kata, ana girişten girildiğinde, giriş bölümünün sağında ve solunda dikdörtgen planlı iki oda yer alır. Girişten koridora geçildiğinde, koridorun kuzeyinde merdiven, güneyinde tuvalet vardır. Koridorun kuzeyinde, kulenin içerisinde sekizgen planlı bir oda vardır. Bu odanın içerisinde eski gözlem aletleri, televizyon vb. aletler sergilenmektedir. Sekizgen planlı odanın ortasında mevcut olan sekizgen piliye üst katları ve teleskopu taşır. Söz konusu piliye üç katta da kirişlerle arasında 3 cm mesafe bulunur. Böylece bir depremde piliye ve kirişin ayrı sallanarak birbirini daha az etkilemesi sağlanır.[335]

Birinci kat zemin katla aynı plana sahiptir (zemin katta girişin iki yanındaki odalar hariç). Merdivenin karşısında tuvalet yer alır. Ön cephe tarafında, girişin hemen üzerindeki dikdörtgen formlu hacim kütüphane olarak fonksiyonlandırılmıştır. Arka cephe tarafındaki sekizgen hacimde eski kitaplar, fotoğraflar vb. materyeller sergilenir.

İkinci katta, merdivenin karşısına ofis olarak kullanılan bir oda yerleştirilmiştir. Ön cephe tarafında ve kütüphanenin üzerinde bir teras vardır. Sekizgen formlu hacmin ortasında yeralan piliyenin üzerinde teleskop vardır. Bu hacmin üzeri sağa ve sola döndürülebilen ahşap bir kubbeyle örtülüdür.

Bodrum katın iç mekan düzeni zemin katla tamamen aynıdır. Bodrum katın batı köşesinde bulunan hacim mutfak olarak kullanılır. Diğer hacimlerin bir kısmı teknik işlerin görüldüğü odalardır, bir kısmı depodur.

Yapının ön cephesi simetrik bir kurgudadır. Cephe bir çıkmayla hareketlendirilmiştir. Çıkmada iki kat, yanındaki birimlerde yalnızca bir kat vardır. Cephenin bodrum kat pencereleri kare biçimli, zemin kat pencereleri basık kemerli ve birinci kat pencereleri dikdörtgen biçimlidir. Yan birimlerin üzeri üç yöne eğimli kırma çatıyla örtülüdür. Çıkmanın üzeri düz damla örtülüdür.

Yapının güneydoğu ve kuzeybatı cephelerinde asimetrik fakat hareketli bir kurgu gözlenir. Söz konusu cephelerin batı taraflarında tek katlı birer çıkma, çıkmanın yanında bir birim daha bulunur. Bu birimlerin pencereleri basık kemerlidir ve geri

[335] İstanbul VI Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu.

taraflarında birinci ve ikinci katın sağır duvarları yükselir. Cephelerin doğu taraflarında sekizgen formlu kule görülür. Güneybatı cephede, ön taraftaki dikdörtgen biçimli kütle ve arka taraftaki sekizgen kütlenin arasında, binanın ikinci giriş kapısı yer alır.

Binanın arka cephesi simetriktir ve cephedeki en belirgin öğe sekizgen planlı kütledir. Bu kütlenin pencereleri bodrum katta kare biçimli, zemin katta basık kemerli, birinci katta ve ikinci katta sivri kemerlidir. İkinci kat pencereleri küçüktür ve sivri kemer biçimli silmeleri olan iki sathî nişin arasındadır.

Süsleme Özellikleri: Yapının dış cephe süslemelerini silmeler, burmalı sütunceler, mukarnaslar ve sathî nişler oluşturmaktadır. İç mekan süslemelerini baklava dilimi desenli mermerler oluşturur. Binanın bodrum kat pencerelerinin önünde şebekeler vardır.

Binanın ön cephesinde tüm katların arasında; diğer cephelerde bodrum katla zemin kat arasında mevcut olan kalın silme kat ayrımını belirginleştirir. Ön cephe tarafında, yan kanatlardaki hacimlerde çatı saçağının altı ahşap çıtalarla dekoratif karelere ayrılmıştır. Üst katlardaki terasların yan taraflarında, köşelerde baklava dilimi desenli silmelerin altında dekoratif diş motifleri mevcuttur. Giriş kapısının üzerinde bir rubu tahtası süslemesi vardır.

Sekizgen kütlenin pencereleri silmeler içerisindedir. Buna ek olarak sekizgen kütlenin birinci katı, pencerelerin üzeri ve çatı saçağının altı mukarnaslarla süslenmiştir. Birinci kat pencerelerinin sağında ve solunda burmalı sütunceler bulunmaktadır. İkinci kat pencereleri sivri kemer şeklindeki silmelerin arasındadır. Balkonlar konsollarla desteklenir. Ayrıca balkon parapetleri Bursa kemerleri görülür; parapetlerin bitiminde ise babalar vardır. Buna ek olarak sekizgen planlı kütlenin pencerelerinin üzerinde kitabe kartuşu da bulunur fakat kitabe yoktur.

İnşa Tekniği ve Malzemesi: İncelenen laboratuvar binası yığma bir yapıdır.[336] Kulenin ortasında sekizgen formlu bir taşıyıcı yeralır. Bu taşıyıcı en üst katları destekler ve teleskopu taşır. Binanın duvarları taş malzemeyle yapılmıştır. Pencere

[336] İstanbul VI Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu.

doğramaları ve kapılar ahşaptır. Bodrum kat pencerelerinin önünde metal şebekeler bulunur. İç mekan zemini mermer, laminat parke ve fayansla kaplıdır. Zemin katın yan kanatlarının çatı örtüsü marsilya tipi kiremitle kaplıdır. Sekizgen kütlenin üzeri, bir motorla döndürülebilen ahşap bir kubbeyle örtülüdür.

Günümüzdeki Durumu: Kandilli Rasathanesi Astronomi Laboratuvarı bütün özgün mimari özelliklerini koruyarak günümüze ulaşmıştır. Ayrıca laboratuvar binası günümüzde de ilk inşa edildiği fonsiyonuna uygun olarak kullanılmaktadır.

Seçme Kaynakça:

Dağdelen, İrfan (Haz.), **İstanbul Anadolu Ciheti Haritaları**, İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü, 2008.

Dizer, Muammer, **Kandilli Rasathanesi**, İstanbul, T.C. M.E.B. Kandilli Rasathanesi Yayınları, 1973.

Erdoğan, Selçuk, **Kandilli Rasathanesi Yerleşimindeki Korunması Gerekli Kültür Varlıklarının Envanteri ve Dürbün Binası Restorasyon Projesi**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2011.

Erkman, Kemal, **Kandilli Rasathanesi 50 Yıl (1911-1950)**, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1961.

Tahaoğlu Tahsin Ömer, "Kandilli Rasathanesi'nin Gizli Hazineleri", **El Sanatları Dergisi: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitim Kursları (İSMEK) El Sanatları Dergisi**, S. 5, s. 78-85, İstanbul, 2008.

Tahaoğlu, Tahsin Ömer, "Rasathane", **Geçmişten Günümüze Boğaziçi**, 707-715, İstanbul, TAÇ Vakfı ve İBB, 2008 s. 707- 715.

Harita 2.37 : Kandilli Rasathanesi Astronomi Laboratuvarı Vaziyet Planı (İrfan Dağdelen (Haz.), **İstanbul Anadolu Ciheti Haritaları**, İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü, 2008, 13 numaralı pafta.)

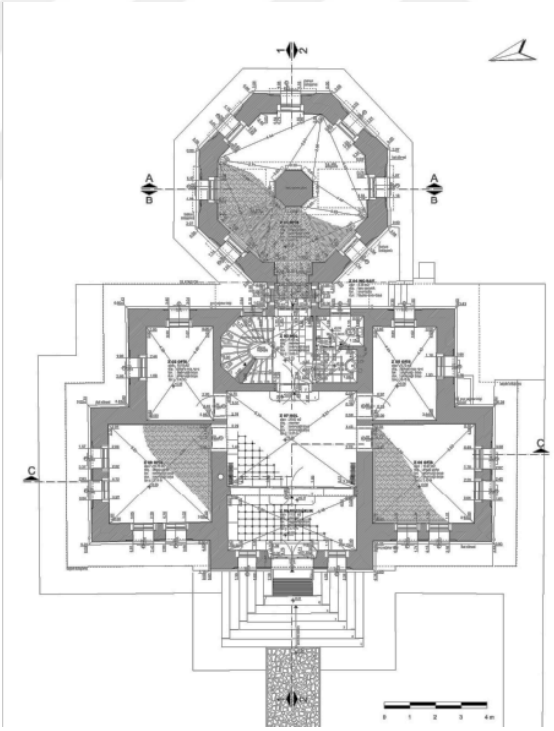

Plan 2.31 : Kandilli Rasathanesi Astronomi Laboratuvarı Zemin Kat Planı (Selçuk Erdoğan, **a.g.t**, s. 189.)

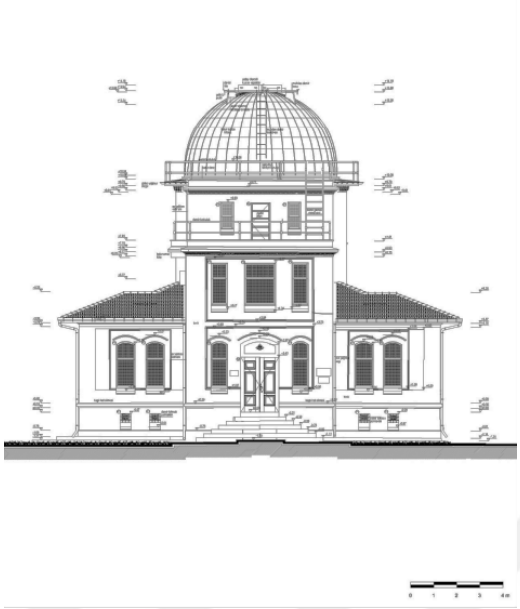

Çizim 2.37 : Kandilli Rasathanesi Astronomi Laboratuvarı Giriş Cephesi Çizimi (Selçuk Erdoğan, **a.g.t.**, s. 199.)

Resim 2.277 : Kandilli Rasathanesi Astronomi Laboratuvarı Giriş Cephesi

Resim 2.278 : Kandilli Rasathanesi Astronomi Laboratuvarı Kuzey Cephesi

Resim 2.279 : Kandilli Rasathanesi Astronomi Laboratuvarı Sekizgen Planlı Gözlem Kulesi

Resim 2.280 : Kandilli Rasathanesi Astronomi Laboratuvarı Ana Giriş Kapısı Üzerindeki Rubu Tahtası Süslemesi

Resim 2.281 : Kandilli Rasathanesi Astronomi Laboratuvarı Rubu Tahtası Süslemesinde *''1936''* Tarihi

Resim 2.282 : Kandilli Rasathanesi İkinci Katından Balkona Açılan Cephenin Görünümü

Resim 2.283 : Kandilli Rasathanesi Astronomi Laboratuvarı Sekizgen Planlı Kulede Pencere Detayı

Resim 2.284 : Kandilli Rasathanesi Astronomi Laboratuvarı Giriş Cephesindeki Kornişlerde Baklava Dilimi Süsleme Detayı

Resim 2.285 : Kandilli Rasathanesi Astronomi Laboratuvarı Zemin Katında Güneybatı Köşesindeki Oda

Resim 2.286 : Kandilli Rasathanesi Astoronomi Laboratuvarı Merdivenleri

Resim 2.287 : Kandilli Rasathanesi Astronomi Laboratuvarı Birinci Katın Batı Tarafında Derslik Mekanı

Resim 2.288 : Kandilli Rasathanesi Astronomi Laboratuvarı Sekizgen Planlı Kulede Ahşap Kubbenin ve Teleskopun Bulunduğu Hacim

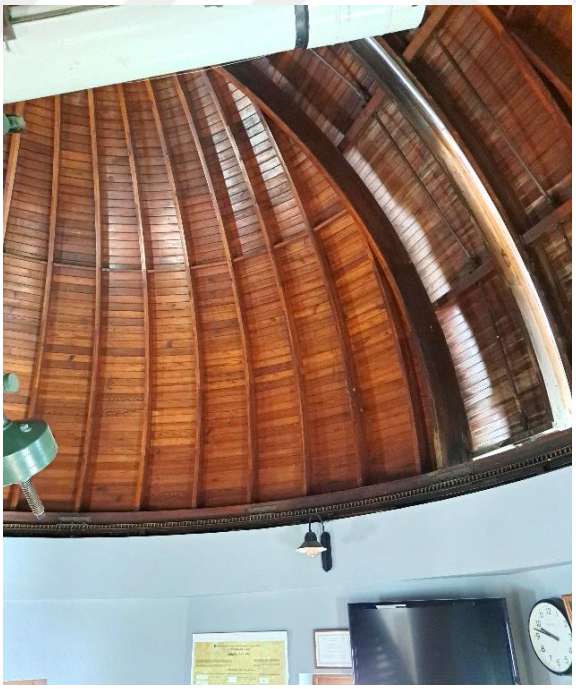

Resim 2.289 : Kandilli Rasathanesi Astronomi Laboratuvarı Gözlem Kulesinin Ahşap Kubbesi

Resim 2.290 : Kandilli Rasathanesi Astronomi Laboratuvarı Gözlem Kulesinin Zemin Katı ve Kulenin Merkezinde Bulunan Piliye

Resim 2.291 : Kandilli Rasathanesi Eski Fotoğrafı (İBB Atatürk Kitaplığı Nadir Eserler Arşivi)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DEĞERLENDİRME

Osmanlı İmparatorluğu'nda XVIII. yüzyılda batıyla yakınlaşma sonucu dönemin mimarisinde değişiklikler olmuştur. Yüzyılın ilk yarısında mimari süslemede başlayan değişimler, zaman içerisinde mimari ögelerde ve son olarak yapıların plan şemalarında da devam etmiştir. Mimari ögeler olan pencereler, payandalar, saçaklar ve silmelerde barok tarzının C-S kıvrımları kendini belli etmeye başlamıştır.

Tanzimat Dönemi'nden itibaren yasalarda, devletin kurumlarında ve sanat anlayışında yaşanan değişiklikler olmuştur. Bu değişikliklerden dönemin sanat anlayışı da etkilenmiş ve dönemin mimarisinde batı etkilerinde artış görülmüştür. Mimari yapılar Neoklasik üslup Neorönesans üslup ve Oryantalism etkisi altında inşa edilmiştir. Yüzyıl sonunda da Art Nouveau ve Neobizans tarzında dini yapılarla sivil yapılar inşa edilmiştir. Buna ek olarak dönem yapılarının çimento ile betonarme olarak inşa edilmiştir. Yapıların zeminleri volta döşeme tekniğiyle yapılmış ve döşeme kaplaması olarak da karosiman kaplamalar kullanılmıştır.

XIX. yüzyılın sonlarında o zaman ki Osmanlı aydınları imparatorluğun içinde bulunduğu durumdan çok rahatsız durumdaydı. Tanzimat Dönemi'nden itibaren önce Osmanlıcılık, daha sonra da İslamcılık düşüncesi yaygınlaşır. Bu fikir akımlarından istenen sonuç alınamayınca da Avrupaya giden Jön Türkler'in de etkisiyle Türk Milliyetçiliği düşüncesi yükselmeye başlamıştır. XX. yüzyılın başlarında Ziya Gökalp'in Türkçülük'le ve Türk kültürüyle ilgili sözleri de dönemin aydınlarını, yazarlarını ve sanatçılarını etkisi altına almıştır. Dönemin mimarları da imparatorluğun güçlü olduğu dönemlere gönderme yapmak amacıyla Klasik Osmanlı Mimarisi'nin dini yapılarına ait ögeleri tasarımı yaptıkları eserlerin cephelerinde uygulamışlardır.

Bu çalışmada Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nin İstanbul'daki sivil mimari örnekleri incelenmiştir. İstanbul'un Bayrampaşa, Beşiktaş, Beyoğlu, Eyüpsultan, Fatih, Kadıköy, Şişli ve Üsküdar ilçelerindeki yapılar seçme katalog yapılarak incelenmiştir. İncelenen yapı türleri arasında apartmanlar, çeşmeler, eğitim yapıları,

karakollar ve ulaşım yapıları gibi yapılar vardır. Bu bölümde çalışmada ele alınan yapıların çeşitli açılardan değerlendirilmesi ve karşılaştırılması yapılmıştır.

3.1. Baniler

Çalışmada ele alınan yapılardan banisi bilinenler Hamidiye çeşmeleri, Bankalar Caddesi'ndeki han binaları ve bazı okul binalarıdır. Yapıların yaklaşık yarıdan fazlasının banisi bilinmemektedir. Banisi bilinen eserler padişahlar, maarif nazırları, Maarif Nezareti, valiler, bankerler, sigorta şirketleri ve cumhurbaşkanları tarafından yaptırılmıştır. Hamidiye çeşmeleri ve Samatya Polis Merkezi tarafından; Osmanlı Sigorta Binası Osmanlı Sigorta Şirketi tarafından yaptırılmıştır; Beyazıt İnas Mektebi'yle Karagümrük 27. İlk Mektep İstanbul valisi tarafından yaptırılmıştır. Ortaköy İskelesi de Şirket-i Hayriye eliyle inşa ettirilmiştir. Mevlanakapı Mekteb-i İbtidaisi de Maarif Nezareti eliyle yaptırılmıştır.

İncelenen dördü mermer, dördü de dökme demir olmak üzere sekiz Hamidiye çeşmesi Sultan II. Abdülhamit tarafından yaptırılmıştır. XIX. yüzyılın sonlarında yapılmış olan Hamidiye Suyu Tesisleri'yle birlikte çok sayıda çeşme de yapılmıştır. Çeşmelerin alınlık kısmında II. Abdülhamit'in tuğrasının bulunması da baninin II. Abdülhamit olduğunu göstermesi açısından önemlidir. 1880'li yıllarda sadrazam Sait Paşa yazdığı bir layihada devletin toprak kaybetiğini, ileride Anadolu'ya sıkışma ihtimali bulunduğunu ve yönümüzün doğuya çevrilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Sait Paşa'nın yazdığı bu layihadan sonra, II. Abdülhamit'in baniliği altında Osmanlı Devleti'nin her yerine çeşitli bayındırlık eserleri inşa edilmiştir. Bu eserler arasında eğitim yapıları, müze, ulaşım yapıları, hükümet konakları, fabrika, hastane gibi çok sayıda yapı inşa edilmiştir. Anadolu'nun bazı yerlerinde demiryolları yapılmıştır. Buna ek olarak Hicaz Demir yolu da inşa edilmiştir.

Samatya Polis Merkezi'nin banisi V. Mehmet Reşat'ın baniliği altında İstanbul'un farklı yerlerine çeşitli imar faaliyetleri yapılmıştır. Bunlardan biri de Eyüp'te Mimar Kemalettin'in eseri olan Reşadiye Mektebi ve Mehmet Reşat Türbesi'dir. Sultan V. Mehmet Reşat Yeşilköy Mecidiye Camii[337] ve Sultanahmet'teki

[337] Oktay Aslanapa, **Osmanlı Devri Mimarisi**, 2. Baskı, İstanbul, İnkılap Yayınları, 2004, s. 554.

Ayasofya Üçyüzlü Çeşme'nin[338] de banisidir. Sultan Beşinci Mehmet Reşat dönemi imparatorluk dönemi için oldukça sıkıntılı bir dönemdir. Sırasıyla önce Trablusgarp Savaşı, Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı'na girilmiştir. Bu savaşlarda hem millet büyük acılar çekmiş hemde devlet adım adım yıkılışa doğru gitmiştir. Buna Sultan V. Mehmet Reşat'ın padişahlığı döneminde devletin her yerine çok sayıda okul, iskele, han vb. gibi birçok mimari yapı inşa edilmiştir.

Ortaköy İskelesi Şirketi Hayriye tarafından yaptırılmıştır. İstanbul'da deniz ulaşımı XIX. yüzyıla kadar kayıklarla ulaşım sağlanmaktaydı.[339] XIX. yüzyıldan sonra boğaz kıyıları İstanbul halkının sayfiye yeri olmuştur. Deniz ulaşımındaki artış üzerine, İstanbul'un deniz ulaşımını sağlamak amacıyla Şirket-i Hayriye kurulmuştur. Şirketi Hayriye tarafından 1851'de kurulduktan sonra ki süreçte Boğaziçi'nin önemli noktalarına rahat ve güvenli bir deniz ulaşımı için iskeleler inşa ettirilmiştir. Ortaköy İskelesi dışında, Boğaziçi'nin Avrupa yakasında Beşiktaş, Kuruçeşme, Arnavutköy, Bebek, Rumeli Hisarı, Baltalimanı, Emirgan, İstinye, Yeniköy, Tarabya, Büyükdere ve Sarıyer'de iskeleler yapılmıştır. Boğazın Anadolu yakasında Üsküdar, Kuzguncuk, Beylerbeyi, Çengelköy, Kandilli, Anadolu Hisarı, Kanlıca ve Beykoz'a yapılmıştır.[340] Şirket-i Hayriye tarafından Haliç ve Marmara Denizi sahillerine de İskeleler yapılmıştır. Bu İskelelerden Beşiktaş, Büyükdere ve Kuzguncuk İskeleleri Birinci Ulusal Mimarlık üslubundadır.

Osmanlı Sigorta Binası'nı yaptıran Osmanlı Sigorta Şirketi eliyle inşa edildiği bilinen başka bir bina bulunmamaktadır. Hanın Osmanlı Sigorta Şirketi'nin ihtiyacı üzerine yaptırıldığı düşünülmektedir. Union de Paris Sigorta Şirketi için de Simon Kaiserlian tarafından Ünyon Han yaptırılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde faaliyet göstermeye başlayan sigorta şirketlerinin çalışma yeri ihtiyacı Birinci Ulusal Mimarlık üslubunda özgün eserler verilmesini sağlamıştır.

Beyazıt İnas Mektebi o dönemin İstanbul Valisi Haydar bey tarafından inşa ettirilmiştir. Beyazıt Zükür İptidai Mektebi binasının inşası da bu yapıyla aynı

[338] Oktay Aslanapa, **a.g.e.**, s. 629.
[339] Mehmet Mazak, **Eski İstanbul'da Deniz Ulaşımı**, Basım Yeri Yok, İstanbul Büyükşehir Belediyes Deniz Otobüsleri A.Ş., Tarih Yok, s. 48, 98.
[340] Murat Koraltürk, **Şirket-i Hayriye 1851-1945**, İstanbul, İDO, 2007, s. 10, 21, 37.

tarihlerde gerçekleştirilmiştir. Plan ve cephe özelliklerinin de birebir aynı olmasından dolayı bu yapının banisinin de vali Haydar Bey olduğu düşünülmektedir. Haydar Bey İstanbul'dan önce idareci olarak görev yaptığı yerlerde de imar faaliyetleri gerçekleşmiştir. Seferihisar ve Milas'ta okullarla yollar yaptırmıştır. Sivas'ta valilik yaptığı yıllarda da eğitim yapıları ve yollar yaptırmıştır.[341] İstanbul'da vali olduktan sonra da çeşitli imar faaliyetleri gerçekleştirmiştir. Örnek olarak Çubuklu'da gazyağı depolarını yaptırmasıdır. Buna ek olarak Sütlüce Mezbahası ve Haseki Hastahanesi'nin Nureddin Bey Pavyonu'nu tamamlattırmıştır.[342] İnşası tamamlanan bu yapıların Birinci Ulusal Mimarlık üslubunda olmaları çalışma açısından önemlidir.

Karagümrük 27. İlk Mektep o dönemin İstanbul Valisi Süleyman Sami Bey tarafından yaptırılmıştır. Bu yapıyla beraber tip proje olarak inşa edilen Kasımpaşa 9. Mektep'in de banisinin Süleyman Sami Bey olduğu düşünülmektedir. Süleyman Sami Bey tarafından yaptırıldığı bilinen başka yapı yoktur. Söz konusu iki okul binası dönem, tip proje olarak inşa edilmesi dolayısıyla Milli Mimarlık üslubu açısından özgün örneklerdir.

Bayrampaşa'da bulunan Topkapı 32. Mektep'in banisi tespit edilememiştir. Ümraniye'de Dudullu semtinde bulunan Aşağı Dudullu İlk Mektebi Atatürk tarafından yaptırılmıştır.[343] Aşağı Dudullu İlk Mektebi çalışmada incelenen yapıyla aynı tarihlerde yapılmıştır ve her iki yapı da tip projedir. Buna göre Topkapı 32. Mektep'in banisinin de Atatürk olduğu değerlendirilmektedir.

Eyüp 36. Mektep ve Azapkapı 11. Mektep'in Atatürk'ün emriyle yaptırılmış olduğu değerlendirilmektedir. Atatürk'ün emriyle, Cumhuriyet'in 10. yılı için İstanbul'a aramağan olarak tip proje okullar yapılmıştır. Bu okullar tip proje olarak yakın zamanlarda inşa edilmiştir. Okullardan[344] altısı Fatih, biri Eyüp, ikisi Beyoğlu, ikisi Şişli, biri Kadıköy, biri Beykoz, biri de Üsküdar ilçesinde bulunmaktadır. Balat'ta

[341] Umut Dere, ''Ali Haydar (Yuluğ) Bey ve İstanbul'da Yürüttüğü Belediyecilik Faaliyetleri'', **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Sayı 38, 2023, s. 716.
[342] Anonim, ''Yuluğ, Ali Haydar'', **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, Cilt: 7, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 1994, s. 535; Umut Dere, **a.g.m.**, s. 730.
[343] Şerafettin Turan (Haz.), **a.g.e.**, s. 195.
[344] Burada yazan eğitim yapıları günümüze gelen örneklerdir. Günümüze gelmeyen örnekler için bakınız: Nurcan Yazıcı Metin, Soner Şahin vd., ''İstanbul Fatih'te Birinci Ulusal Mimarlık Üslubundaki Eğitim Yapıları'', **Sanat Tarihi Yıllığı**, Sayı: 32, 2023, s. 482, 491-492.

bulunan Balat 55. İlk Mektebi'nin Atatürk tarafından yaptırıldığı bilinmektedir. Buna göre bu okulla aynı plan ve cephe özelliklerine sahip diğer örneklerin de Atatürk'ün emriyle yaptırıldığı söylenebilir. Buna göre Eyüp 36. Mektep ve Azapkapı 11. Mektep de Atatürk tarafından yaptırılmıştır.

Cumhuriyetimizin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün İstanbul'da eğitim yapıları inşa ettirmesi eğitime verilen önemi göstermesi açısından çok önemlidir. Cumhuriyetin ilanından 1940'lı yıllara kadar İstanbul'da çok fazla mimari üretim gerçekleşmemiştir. Bu yıllarda yeni başkent Ankara'nın imarı için çok sayıda kamu yapısı inşa edilmiştir. Cumhuriyet döneminin ilk zamanlarında İstanbul'da inşa edilen eğitim yapısı oldukça fazladır.

3.2. Mimarlar

Çalışma kapsamında incelenen yapıların bir kısmının mimarı bilinmemektedir. Mimarı bilinen örnekler de Edoardo De Nari, Nafilyan, Mimar Pavli Efendi, Mimar Şemsettin, Mimar Yahya, Mimar Tahtacıyan ve Demetracopuli'nin eseridir. Edoardo De Nari Ünyon Han'ın, Nafilyan Osmanlı Sigorta'nın, Mimar Şemsettin Kasımpaşa 9. Mektep'le Karagümrük 27. İlk Mektep'in mimarıdır. Aram Tahtacıyan ise Adalet Han'ın mimarıdır. Demetracopuli de Saray Arkası Sokak No: 10'da bulunan konut yapısının mimarıdır.

Mimar Levon Nafilyan Osmanlı Umumi Sigorta Şirketi'ni yapmıştır. Levon Nafilyan Osmanlı Umumi Sigorta Şirketi dışında İstanbul'da Hovagimyan Han, Karaköy'de Şirket-i Hayriye, ve Agopyan Hanı'nı da inşa etmiştir. Mimarın eserlerinden Agopyan Han Art Nouveau tarzındadır; Hovagimyan Han ise Milli Mimarlık tarzındadır. Levon Nafilyan inşa ettiği Osmanlı Sigorta ve Hovagimyan Han Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'ne önemli katkılar sağlamıştır. Levon Nafilyan'ın İstanbul'da inşa ettiği bilinen dört yapıdan üçünün Milli Mimarlık üslubunda olması mimarın Birinci Ulusal Mimarlık akımını tanıdığını ve bu üslubu benimsediğini göstermektedir.

Bankalar Caddesi'nde bulunan Ünyon Han mimarı Edoardo De Nari'nin, Ünyon Han dışında Haseki Hastanesi Nureddin Bey Pavyonu, Atlı Köşk, Aslan

Çimento Fabrikası vb. bir çok eserin tasarımını gerçekleştirmiştir. İnşa ettiği mimari eserlerde farklı mimari üsluplar görülmektedir. Mimarın eseri Ünyon Han hem Milli Mimarlık özellikleri taşır hemde Art Nouveau tarzının bitkisel süslemeleri de göze çarpar. Mimarın Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'ne ait diğer eseri olan Haseki Hastanesi Nurettin Bey pavyonu ahşaptan yapılmıştır. Edoardo De Nari'nin Ünyon Han'ı ve Nureddin Bey Pavyonu dönem mimarisi içinde özgün bir tasarıma sahiptir. Ünyon Han mimari ve süsleme özellikleriyle Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi içinde daha farklı bir tasarım özelliklerine sahiptir.

Bazı yayınlarda Tütün Han'ın Edoardo De Nari ve Giulio Mongeri'nin birlikte yaptıkları söylenmektedir. Tütün Han'da art nouveau özellikleri de vardır. Giulio Mongeri'nin hiçbir eserinde art nouveau tarzının bitkisel süslemeleri görülmez. Buna ek olarak Tütün Han'ın dış cephelerinde çiniler vardır fakat Giulio Mongeri'nin Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi yapılarının dış cephelerinde çini yoktur. Mongeri'nin ulusal mimarlık dönemi eserlerinin dış cephelerinde yalnızca kabartma süslemeler vardır. Bu tip farklılıklara dayanarak Edoardo De Nari'nin Tütün Han'ın tasarımını tek yaptığı değerlendirilmektedir.

Adalet Han'ın giriş cephesindeki kitabesinde Mimar Aram Tahtaciyan'ın adı yazmaktadır. Aram Tahtaciyan'ın bilinen fazla eseri yoktur. Bilinen diğer eserleri Kasımpaşa Deniz Hastanesi ve Surp Agop Akaretleri'dir. Aram Tahtaciyan'ın isminin kitabe üzerinde yazılı olması Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi yapılarında mimar belirten kitabe bulunması açısından önemlidir.

Mimar Şemsettin çalışmada ele alınan iki tip proje eser olan Kasımpaşa 9. Mektep ve Karagümrük 27. İlk Mektep'in mimarıdır. Bu mimar, Cumhuriyet'in ilk yıllarında İstanbul Belediyesi'nde mimar olarak görev yapıyordu. Bu iki yapı dışında Milli Mimarlık tarzında çok sayıda kamu yapısı çizimi vardır. Ayrıca, SALT Galata'nın online arşivinde, Şemsettin Şeniz koleksiyonunda çok sayıda Birinci Ulusal Mimarlık tarzında cephe çizimleri vardır. Kendi çizimlerinde ve koleksiyonundaki diğer çizimlerden yola çıkarak Mimar Şemsettin'in Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'ni bütün ögelerine hakim olduğu söylenebilir.

Andre Bertier Fransız bir mühendistir, mülkiye mühendisidir. Sultan II. Abdülhamid'in Hamidiye suyu isale hattında görev almıştır. Çalışma kapsamında ele alınan mermer ve döküm çeşmeler Andre Bertier'in tasarımıdır. İsale hattında hattında su deposu, su terazisi ve çeşmeler yapmıştır. Andre Bertier su yapıları karakol ve kışla gibi askeri yapılar da inşa etmiştir. Aynı zamanda cami, tekke, medrese, mektep vb. yapıların onarımlarını da yapmıştır. Andre Bertier Hamidiye Suyu Tesisleri için tip proje çeşmeler yapmıştır. Bu çeşmelerin bir bölümü mermerdir, bir bölümü de döküm çeşmelerdir. Mermer çeşmeler duvar çeşmesidir; döküm çeşmeler ise Meydan çeşmesi tipolojisindedir. Söz konusu çeşmeler İstanbul'un çeşitli yerlerinde bulunmaktadır ve bir çoğunun da suyu günümüzde akmaktadır. Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nde inşa edilen çeşmelerin bir çoğunun mimarı bilinmemektedir. Andre Bertier'in hem çalışmada ele alınan eserleri hem de diğer eserleri mimarları bilinen çeşmeler olarak önemlidir.

Mimar Yahya, Eyüp 36. Mektep ve Azapkapı 11. Mektep'in mimarıdır. Bu iki yapının giriş cephesinde, *''M.Y.''* yazan birer kitabeye yer verilmiştir. Aynı tarihlerde inşa edilen Eyüp 38. Mektep (Nişancı Şehit Eyüp Beyazıt İlkokulu, Bakırköy 4. Mektep (Nüket Ercan Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi) ve Bakırköy 2. Mektep (Kartaltepe İlkokulu)'in giriş cephelerinin sol taraflarında da *''M.Y.''* yazılı kitabe yer almaktadır. Eyüp'teki ve Bakırköy'deki okul binalarının mimarlarının Mimar Yahya'nın eseri olduğu kesin olarak bilinmektedir. Eyüp 36. Mektep ve Azapkapı 11. Mektep de Eyüp ve Bakırköy'deki yapıların da Mimar Yahya'nın eseri olduğu değerlendirilmektedir. İstanbul genelinde toplam Erken Cumhuriyet Dönemi'nde inşa edilmiş, bugünkü bilgiler ışığında, toplam 13 eğitim yapısında *''M.Y.''* yazılı kitabe bulunduğu bilinmektedir. Bu bilgiler ışığında diğer diğer yapıların da Mimar Yahya'nın eseri olduğu söylenebilir.[345] Mimar Yahya'nın İstanbul dışında bilinen tek eseri Ankara'daki Maliye Vekaleti'dir. Maliye Vekaleti Binası Birinci Ulusal Mimarlık üslubunda inşa edilmiştir.

[345] Konuyla ilgili olarak bakınız; Kıvanç Koçak, ''İstanbul'un Kadıköy İlçesinde Yer Alan Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi Eğitim Yapıları Üzerine Bir Değerlendirme'', The Turkish Online Journal of Desing Art Communication, Cilt: 13, Sayı: 1, s. 100 https://doi.org/10.7456//11301100/007.

Beyoğlu'nda, Saray Arkası Sokak No: 10'da bulunan konut yapısının mimarı Demetracopuli'nin adı giriş cephesinde yazmaktadır. Bu mimarın bilinen fazla eseri yoktur. Bilinen eserlerinden Beyoğlu'nda Çukurcuma Sokak No: 3'de[346] bulunan yapının giriş cephesinde de mimarının adının yazılı olduğu bir kitabe mevcuttur. Mimarın Büyükada'da ki eseri olan Lambridis evi Birinci Ulusal Mimarlık üslubundadır.[347] Çukurcuma Sokak No: 3'te bulunan binanın cephesinde Ulusal Mimarlık anlayışı görülmez, batı sanatı kaynaklı cephe elemanları yer alır.

Çalışma kapsamında ele alınan yapıların yarıdan fazlasının mimarı bilinmemektedir. Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi kapsamında, İstanbul'da çalışma kapsamında olmayan fakat mimarı bilinen başka yapılar da vardır. İstanbul'daki Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi yapıları içinde mimarı bilinenlerin sayısı azdır. Türkiye genelindeki Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi yapıları arasında da mimarı bilinenler sayıca daha azdır. Buna karşın mimarı bilinen dönem yapılarının İstanbul'da diğer şehirlere göre daha fazla olduğu söylenebilir. Bunun sebebi de İstanbul'daki yapılar hakkında kamu kurumlarında ve arşivlerde daha çok belge bulunması, o dönemde günümüze ulaşan proje çizimleri ve İstanbul'u ele alan çok sayıda harita bulunmasıdır. Bu bakımdan çalışmadan bulunan ve mimarı bilinen yapılar dönem açısından çok önemlidir.

3.3. Mimari Özellikler

Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi yapılarında Klasik Osmanlı Mimarisi, Anadolu Selçuklu Mimarisi'nin hatta genel olarak batılılaşma öncesi dönem mimarisinin ögeleri, bu dönem yapılarındaki cephe düzenlerinde uygulanmıştır. Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi genel hatlarıyla bir cephe mimarlığıdır. Dönem yapılarının plan özelliklerinde genellikle farklı bir özellik yoktur. Milli Mimarlık Üslubu'nda inşa edilmiş yapılarda o dönemin yeni mimari tekniklerinin üzerinde Klasik Osmanlı Mimarisi'ne ait formlar uygulanmıştır. Birinci Ulusal Mimarlık genel olarak bir cephe mimarlığıdır. Üslubun özelliklerini dönem yapılarının dış cephelerinde daha yoğun olarak görürüz.

[346] Beyoğlu Çukurcuma Sokak No: 3'te bulunan eser hakkında bakınız Kubilay Arpacı, **a.g.e.**, 54.
[347] Hasan Kuruyazıcı, **a.g.e.**, s. 114.

3.3.1. Plan Özellikleri

Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi yapılarında, dönem yapılarının plan şemalarında genel olarak özgün bir nokta yoktur. Dini yapılarda Klasik Osmanlı Dönemi'nin kare planlı ve kubbeli plan tipolojisi uygulanmıştır. Sivil yapılarda ise batılılaşma döneminde yeni yapı türlerinde uygulanmaya başlanan çok katlı yapıların plan şemaları görülür. Dolayısıyla bu dönemin sivil yapılarının plan özelliklerinde Klasik Osmanlı Mimarisi'yle etkileşim bulunmamaktadır. Bu eserler genel olarak dikdörtgen planlı, U planlı ve kare planlıdır. Osmanlı mimarisinin batılılaşma döneminde uygulanmış olan plan şemaları Milli Mimarlık Dönemi'nde de kullanılmıştır. Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nde söz konusu plan şemalarıyla yapılan binalara Klasik Osmanlı Dönemi cephe ögeleriyle dış cepheler oluşturulmuştur. Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nin yapı türlerinin tamanında aynı plan şemalarına göre inşa edildiği görülür. Plan özellikleri yapıların cephe özelliklerine de dolaylı etkide bulunmuştur.

Çalışma kapsamında incelenen yapıların büyük bölümünün dikdörtgen planlı olduğu görülür. Dikdörtgen planlı yapıların bir bölümünde dışa taşan alan yer alırken bir bölümünde dışa taşan bir kısım bulunmaz. Dikdörtgen planlı yapılarda dışa taşan kısımlar yapıların plan ve mekan özelliklerini de etkilemiştir. İncelenen dikdörtgen planlı yapıların bir kısmında dikdörtgen plan hemen anlaşılmaktadır. Yapıların bir kısmı da kareye yakın dikdörtgen planlıyken, bir kısmı da düzgün olmayan dikdörtgen planlıdır.

Binaların büyük bölümünde ana giriş kapısı dikdörtgenin geniş kenarındadır. Ayrıca ana giriş kapıları yapıların orta kısmında yer alır. Dikdörtgen planlı yapılar genel olarak simetrik binalardır. Bu binaların bir bölümü enine uzanır; bir bölümü ise dikine uzanır. Yapıların iç mekan düzenine bakıldığında ana giriş kapısının arkasında koridor uzanır. Enine gelişen binalarda koridorlarda enine uzanır. Koridorun iki tarafında da mekanlar uzanır. Dikine uzanan dikdörtgen planlı binalarda da giriş kapısının arkasından binanın arka tarafına doğru uzanan bir koridor uzanır. Plan şeması dikdörtgen biçimli yapılarda giriş kapısının karşısında merdivenler bulunur.

Çalışma kapsamında ele alınan dikdörtgen planlı yapılardan Beyazıt İnas Mektebi ve Beyazıt Zükür İptidai Mektebi tip proje olarak inşa edilmiştir. Bu yapılar simetrik plana sahiptir fakat iç mekan yerleşimi asimetriktir. Bu okul binaları kuş bakışı plan açısından birbirinin aynısı plan şemasındadır fakat iç mekanları açısından farklılıklar vardır. İç mekanlarında ayrıntılar açısından farklılık olmasına rağmen genel kurgu aynıdır. Her iki yapıda da girişin ana girişin arkasında bir giriş mekanı bulunur. Ardından enine uzanan bir koridor yer alır. Girişin karşısında ve çapraz açıda bir merdiven görülür. Koridorun çevresinde ise dikdörtgen planlı mekanlar bulunur. Bu iki yapı plan gelişimi ve mekan düzeni açısından Paşabahçe 39. İlk Mektep (Paşabahçe Ortaokulu)'le benzerlik gösterir. Paşabahçe 39. İlk Mektep'in de giriş kapısı içe çekilmiştir ve kapıdan girildiğinde hemen koridora girilir.

Kumkapı Polis Merkezi ve Mevlanakapı Mekteb-i İbtidaisi plan şemaları birbirine benzeyen dikdörtgen planlı yapılardandır. Bu yapıların geniş kenarlarında ana giriş kapıları bulunur. Ana girişin arkasında koridor uzanır. Bu yapıların plan şeması enine gelişmesine ragmen koridor dikine uzanır. Bu bakımdan çalışmada ele alınan diğer dikdörtgen planlı yapılardan farklılık göstermektedir. Kumkapı Polis Merkezi'yle Mevlanakapı Mekteb-i İbtidaisi'nde ana girişin karşısında merdivenler yer alır ve koridorun iki yanında dikdörtgen planlı hacimler yer alır.

Çalışma kapsamında ele alınan iskeleler de dikdörtgen planlıdır. Söz konusu iskele binaları enine uzanır. Hem deniz tarafında hem de kara tarafında, cephelerin ortasında giriş kapıları vardır. Bu iskelelerden Bostancı İskelesi'nde giriş kapılarının arasında bir koridor uzanır. Koridorun iki tarafında dikdörtgen formlu odalar vardır. Bostancı İskelesi'nde deniz cephesine yakın tarafta bulunan odalar diğer odalardan daha büyüktür ve kareye yakın dikdörtgen planlıdır. Ortaköy İskelesi'nde de kara cephesiyle deniz cephesinin ortasında giriş kapısı yer almaktadır. Bu iskele küçük ölçekli bir yapı olduğu için koridor bulunmamaktadır. İskelenin bekleme salonu aynı zamanda iskelenin görevli odalarının açıldığı alandır.

Torosiyan Konağı dikdörtgen planlı bir başka yapıdır. Yapı bodrum katla beraber üç katlı bir yapıdır ve aynı zamanda çatı katı vardır. Plan gelişimi enine uzanır ve giriş kapısının arkasında koridor uzanır. Zemin kat ve birinci aynı mekan anlayışına

sahiptir. Katların köşelerinde de dikdörtgen planlı mekanlar bulunur. Yapı Mevlanakapı Mekteb-i İbtidaisi ve Kumkapı Polis Merkezi'yle benzer bir mekan düzenine sahiptir. Torosiyan Konağı'nın köşelerinde iki kubbenin bulunması plan özelliğini de etkilemiştir. Birinci katta üç kenarlı cumbalar vardır. Bundan dolayı Torosiyan Konağı farklı mekan özelliklerini sahiptir.

Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi boyunca inşa edilen iskele binaları incelendiğinde iskelelerin hem kara tarafında hemde deniz tarafında giriş kapılarının bulunduğu göze çarpar. İki cephedeki kapılar arasında ise yolcular için bekleme alanları mevcuttur. Bostancı İskelesi örneğinde olduğu gibi bazı iskelelerde giriş kapılarının arasında koridor yer almaktadır. Ortaköy İskelesi'nin iç mekan düzeni özgün örneklerdendir. Bostancı İskelesi plan özellikleri açısından Kuzguncuk İskelesi ve Büyükada İskelesi'yle benzerlik gösterir. Kuzguncuk İskelesi ve Büyükada İskelesi'nin denize bakan cephelerinde revak bulunması Bostancı İskelesi ortak bir özelliktir.

İncelenen yapılardan Topkapı Sarayı Birun Karakolu da dikdörtgen planlıdır. Bu karakol binası dikine geliş şemasına sahiptir. Giriş kapısı yapının dar kenarında yer alır ve kapının arka tarafında da koridor uzanır. Yapının içinde iki koridor bulunur. Binanın ortasına kadar birinci koridor gelirken, bir kapıdan daha dar olan ikinci koridora geçilir. Ardarda iki koridor gelmesi Milli Mimarlık içerisinde özgün bulunan bir özelliktir. Bu özelliğin bulunduğu başka bir yapı bilinmemektedir.

Eyüp'te, İskele Caddesi No: 13'de bulunan tarihi konut yapısı da dikdörtgen planlı ve bitişik nizamlı bir yapıdır. Yapı uzunlamasına gelişen plan şemasındadır. Dar kenarından girişi vardır. Yapının iç mekanın planı asimetriktir. Giriş cephesinde doğu ve batı tarafında kapı bulunur. Batı tarafında bulunan kapıdan girilince dikdörtgen planlı bekleme salonuna girilir. Bekleme salonunun devamında dikdörtgen planlı daha küçük hacimler bulunur. Doğu tarafındaki kapının arkasında bir koridor bulunur ve koridorun arka tarafında ise birinci katla bağlantıyı sağlayan merdivenler gelir. Birinci katta ise serbest olarak planlanmış dikdörtgen biçimli mekanlar bulunur. Birinci katın kuzey tarafı balkondur. Bu yapının iç mekanında belirli plan anlayışlarına

uymamaktadır. Bu açıdan çalışma kapsamında ele alınan diğer yapılardan ayrılmaktadır. Kullanım amacına göre oluşturulmuş mekan düzeni görülür.

Bankalar Caddesi'nde bulunan Ünyon Han, Osmanlı Sigorta Binası, Adalet Han ve Ankara Han düzgün olmayan dikdörtgen plan kurgusuna sahip yapılardır. Ünyon Han, Osmanlı Sigorta Binası ve Adalet Han enine uzanan yapılardır. Plan şeması doğu-batı doğrultusunda gelişen bu yapılarda koridorlar da doğu-batı yönünde uzanır. Ünyon Han ve Adalet Han'da koridorun kuzey ve güney taraflarına odalar yerleştirilmiştir. Osmanlı Sigorta Han'ın katların geniş bekleme alanları vardır. Yapının üst katlarında bekleme salonlarının çevresinde odalar bulunur.

Ankara Han düzgün olmayan dikdörtgen planlı bir başka örnektir. Binanın ön tarafı arka tarafından daha geniştir. Yapının plan şeması simetrik değildir. Zemin katın kuzey tarafında giriş kapısı bulunur. Kapının arkasında giriş kısmı, karşısında ise merdiven bulunur. Zemin katta dükkan olarak kullanılacak geniş bir alan bulunur. Merdivenin arka tarafında ise dikdörtgen biçimli hacimler bulunur. Yapının üst katlarında benzer mekan kurgusu bulunur fakat arka tarafta dikdörtgen biçimli mekanlar bulunmamaktadır.

Çalışmada ele alınan hanlar iş yeri olarak inşa edilen yapılardır. Bu binalarda zemin katlarda duvarlarla bölünmemiş alanlardır. Dükkan, banka, işyeri vb. amaçlarla kullanılabilmesi için duvarlarla bölünmemiş tek bir mekandan oluşmaktadır. Camcıbaşı Han, Osmanlı Sigorta Binası ve Ankara Han'ın üst katları da duvarlarla bölünmemiştir. Adalet Han ve Ünyon Han'ın ise zemin katlarında odalar bulunmaz fakat üst katlarında odalar yer alır.

Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nin diğer hanlarında da zemin katlarda bölünmemiş mekan, üst katlarda odalar bulunur. Mimar Kemalettin'in ve Mimar Vedat Tek'in inşa ettiği hanlarda ve bu şekilde bir mekan kurgusu bulunur. Han binalarında giriş katların ve üst katların farklı planlamaları farklı amaçlarla kullanılmak amacıyla bu yapıların inşa edildiğini göstermektedir.

Beyoğlu'ndaki Umumi Tuvalet Binası dikdörtgen planlı, kırma çatılı ve tek katlı bir yapıdır. Binanın doğu ve güney girişinde iki ayrı kapısı vardır. İki kapı da iki

ayrı mekana açılır. Yapının içinde iki mekan bulunur. Bu mekanlardan kuzeyde olanı dikdörtgen biçimli, güneyde olanı kare planlıdır. İçeride hacimler binanın tuvalet olması amacıyla düzenlenmiş bölmeler yer almaktadır. İncelenen binanın iç mekanı binanın fonksiyonuna göre düzenlenmiştir.

Şişli'de bulunan Atlı Tramvay Deposu'nun iç mekanında kuzeydoğu-güneybatı yönünde uzanan yapının zemin katında ve birinci katında, kuzeydoğu tarafta merdivenin karşısında küçük odalar bulunur. Zemin katla birinci katta, katlar ortada bulunan bir duvarla ikiye ayrılır. Binanın planlamasında ofis ve yatakhane olarak kullanılabilmesi için planlandığı görülmektedir.

Müselles Apartmanı düzgün dikdörtgen planlı olan bir başka yapıdır. Batı cephesindeki kapıdan girildiğinde koridora girilir. Koridorun diğer ucunda merdiven kovası bulunur. Sağ ve sol taraflar da daireler vardır. Dairelerin içinde bir holün çevresine yerleştirilmiş salonlar ve odalar bulunur. Müselles Apartmanı'nın plan özellikleri ve iç mekanı apartman olarak inşa edilecek yapılara uygun olarak tasarlanmıştır.

Plan gelişimi U biçiminde olan yapıların ön cephelerinde ya da arka cephelerinde dışa doğru uzayıp U formlu görüntü veren kanatlar bulunur. Bu yapıların bir bölümünde ana giriş kapıların U'nun kanatları arasında, bir bölümünde ise U planın dış tarafındadır. Plan tipolojisi U biçiminde olan yapıların iç mekanında bir koridorun çevresine yerleştirilmiş hacimler bulunur. Bu yapılarda koridor enine uzanmaktadır. Çalışma kapsamında incelenen altı yapı U plan şemasındadır.

Çalışmada incelenen binalardan Kasımpaşa 9. Mektep ve Karagümrük 27. İlk Mektep tip proje olarak tasarlanmış yapılardandır. Bu binalarda arka kanatların arasında sekizgen biçimli bir hacim daha bulunur. Yapıların zemin katları ve birinci katları aynı mekan düzenine sahiptir. Binalarda enine olarak bir koridor uzanır. Koridorun iki ucunda merdivenler, ön tarafında ve arka tarafında dikdörtgen planlı hacimler bulunur. Kasımpaşa 9. Mektep'in kuzey tarafında, Karagümrük 27. İlk Mektep'in güney tarafındaki kanadın içinde, zemin kattaki birim küçük odalara bölünmüştür. Dönem mimarisi içinde bu plan kurgusu oldukça özgündür ve fonksiyonel olarak planlanmıştır. Kasımpaşa 9. Mektep ve Karagümrük 27. İlk Mektep

plan özellikleri açısından Kadıköy 35. İlk Mektep (Gazi Mustafa Kemal Paşa Ortaokulu)'le benzerlik gösterir. Kadıköy 35. İlk Mektep'te farklı olarak yalnızca U planın arka kanatları arasındaki sekizgen planlı mekan bulunmamaktadır. Buna ek olarak Kadıköy 35. İlk Mektep'te ana giriş kapısı U'nun dış tarafındadır.

Eyüp 36. Mektep ve Azapkapı 11. Mektep U planlı ve tip proje olan başka yapılardır. Bu iki yapı da bodrum katla beraber üç katlıdır. Eserlerin arka tarafta bulunan kollar arasına da tek katlı sekizgen planlı bir hacim de yerleştirilmiştir. Yapıların bütün katlarında aynı mekan kurgusu görülür. Eyüp 36. Mektep ve Azapkapı 11. Mektep Cumhuriyet'in 10. yılına armağan olarak İstanbul'a inşa edilmiş olan tip proje yapılardandır. Söz konusu tip proje yapılar altı tane Fatih, bir tane Eyüpsultan, iki tane Beyoğlu, iki tane Şişli, bir tane Kadıköy, bir tane Üsküdar ve bir tane de Beykoz'da bulunmak üzere toplam da 14 okul binası bulunur (**Çizim 3.1**).[348] Küçük farklılıklar olsa da bu yapılarda aynı plan özellikleri bulunur.

[348] Söz konusu aynı plan ve cephe anlayışına sahip eğitim yapıları Eyüp'te Eyüp 36. Mektep (Eyüp Merkez Ortaokulu), Fatih'te Cağaloğlu 1. İlk Mektep (Büyük Reşit Paşa Ortaokulu), Alemdar 2. Mektep (Suphipaşa Ticaret Meslek Lisesi), Haseki 24. Mektep (Hekimoğlu Ali Paşa İlkokulu), Topkapı 34. İlk Mektep (Engin Sever Anaokulu), Unkapanı 54. İlk Mektep (Katip Çelebi İlkokulu), Balat 55. İlk Mektep (Ulubatlı Hasan İlkokulu), Beyoğlu'nda Azapkapı 11. Mektep, Beyoğlu 10. İlk Mektep (Sururi Ortaokulu) , Şişli'de Nişantaşı 15 Mektep (Nilüfer Hatun İlkokulu) ve Nişantaşı 15. Orta Mektep (Nilüfer Hatun Ortaokulu), Üsküdar'da İhsaniye 19. İlk Mektep (Salacak İmam Hatip Ortaokulu), Kadıköy'de Acıbadem 10. İlk Mektep (Özdemiroğlu İmam Hatip Ortaokulu) ve Beykoz'da Üsküdar 40. Mektebi (Ahmet Mithat Efendi İlkokulu)'dir. Beyoğlu'nda Sururi Ortaokulu'nun giriş cephesinde sonradan değişiklik yapılmıştır. Eski fotoğraflarında Beyoğlu 10. İlk Mektep (Sururi Ortaokulu)'in da diğer yapılarla birebir aynı cephe anlayışına sahip olduğu görülmektedir.

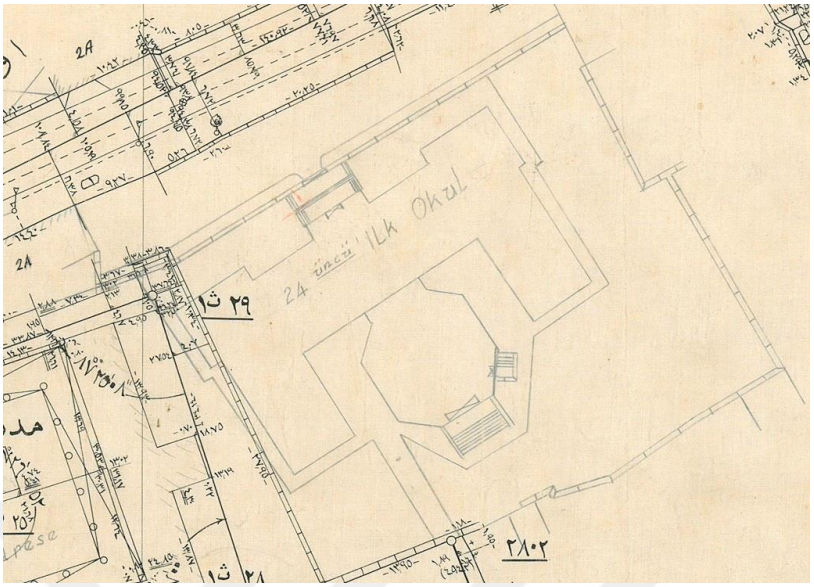

Çizim 3.1 : İstanbul'un çeşitli yerlerinde bulunan tip proje eğitim yapılarından 24. Mektep (Hekimoğlu Ali Paşa İlkokulu)'in vaziyet planı (İBB Atatürk Kitaplığı Nadir Eserler Arşivi)

Söz konusu plan tipolojisinin kaynağına ilişkin kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Çapa'daki Darilmuallimat (Çapa Fen Lisesi) binası U planlı bir yapıdır ve arka kanatlarının ortasında bir hacim daha bulunur. Alman Mavileri'nde[349], Sultanahmet'te U planlı ve U'nun kolları arasında sekizgen biçimli bir birimin bulunduğu bir yapı da görülmektedir (**Resim 3.1**). Sultanahmet 44. Mektep[350] ismini taşıyan bu yapı Eyüp 36. Mektep ve Azapkapı 11. Mektep'le birebir aynı plan tipolojisinde olduğundan dolayı bu plan tipinin bilinen en eski örnektir. Belgelerde ve eski plan çizimlerinde bu alanların ''teneffüshane olduğu kaydedilmektedir. Sekizgen planlı alanlar günümüzde çok amaçlı salon işleviyle kullanılmaktadır. Batı ülkelerinde, Avrupa'da ve Amerika Birleşik Devletleri'nde de yagın görülen bir uygulamadır. Amerika Birleşik Devletleri'nde toplantı salonları 1860'lı yıllardan itibaren inşa edilmeye başlamıştır.[351] Teneffüshaneli ya da çok amaçlı salonu olan söz konusu plan tipinin betonarme ve çok katlı yapı uygulanamalarından sonra, işlevsellik düşüncesiyle

[349] İrfan Dağdelen, **a.g.e.**, s. 328.
[350] Nurcan Yazıcı Metin, Soner Şahin Vd., **a.g.m.**, s. 500
[351] Nurcan Yazıcı Metin, Soner Şahin Vd., **a.g.m.**, s. 502; Amerika Birleşik Devletleri'nde 1903-1906 yılları'nda Missouri'de inşa edilmiş olan Cape Girardeau State Normal School, 1908'de Michigan'da inşa edilmiş Battle Creek High School ve 1910'da St. Louis'de inşa edilmiş olan Teachers College toplantı salonu bulunan okullardır. Nurcan Yazıcı Metin, Soner Şahin Vd., **a.g.m.**, s. 503

ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Çapa'daki Darülmuallimat'ın Erken Cumhuriyet Dönemi'ndeki bu plan şemasına ilham kaynağı olduğu değerlendirilmektedir.[352]

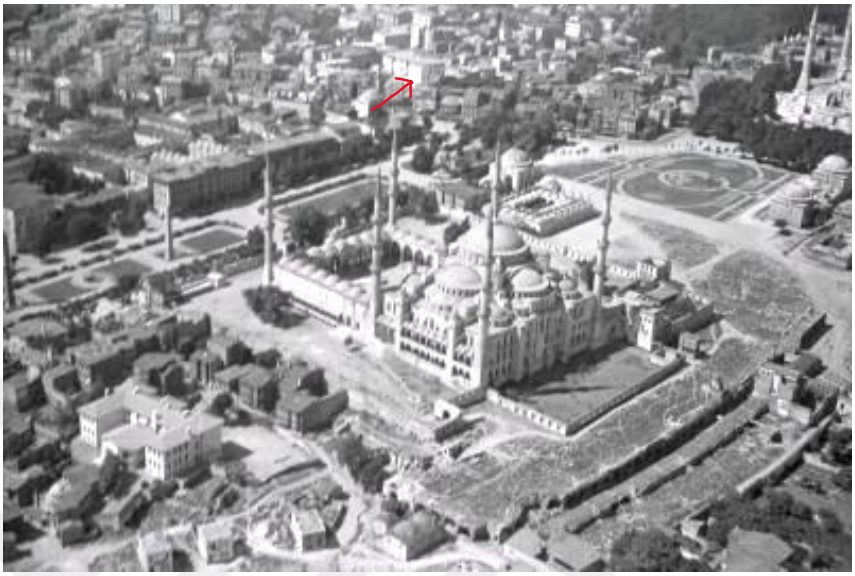

Resim 3.1 : Sultanahmet'in ve Sultanahmet 44. Mektep'in havadan görünümü (https://www.eskiistanbul.net/tag/sultanahmet/ Erişim Tarihi: 11/04/2025.)

Çalışma kapsamında ele alınan yapılardan Samatya Polis Merkezi ve Eyüpsultan Polis Merkezi köşe parseline oturan, pahlanmış köşeleri bulunan yapılardır. Samatya Polis Merkezi'nde ayrıca pahlanmış köşeye ana giriş kapısı yerleştirilmiştir. Eyüpsultan Polis Merkezi'nde ise giriş düz cephede yer almaktadır. Bu iki yapının iç mekanında da plan şemalarına uygun olarak yerleştirilmiş mekanlar bulunmaktadır. Samatya Polis Merkezi düzgün olmayan kare planlıdır ve girişi de köşedendir. Girişin arkasından koridor uzanır. Yapıda koridor diyagonal bir şekilde uzanır; bu da dönem mimarisi içindeki özgün bir özelliktir. Genellikle kare ve dikdörtgen planlı binalarda koridorlar diyagonal olarak uzanmaz. Koridorlar ön ve arka cephe ya da yan doğrultuda yerleştirilir. Eyüpsultan Polis Merkezi'nde ise iç mekan orjinal değildir. Binanın iç mekanları yıkılmış ve aslına bağlı olarak tekrar yapılmıştır. Eyüpsultan Polis Merkezi ve Samatya Polis Merkezi'nin içerisindeki hacimlerde binaların plan özelliklerine bağlı olarak tek bir şemaya uymaz. İç mekanlarında farklı büyüklüklerde ve farklı plan şemalarında birimler vardır.

[352] Konuyla ilgili olarak bakınız: Nurcan Yazıcı Metin, Soner Şahin vd., **a.g.m.**, s. 500-501

Camcıbaşı Han dört katlı ve bir köşesi yuvarlatılmış yapılardandır. Plan şeması kabaca dikdörtgendir fakat düzgün bir plan şeması yoktur. Han binasının doğu ve batı cephelerinde ayrı birer giriş kapısı bulunur. Zemin kata giriş doğudaki girişten, üst katlara giriş ise batı cepheden sağlanır. Batı cephedeki bu giriş kapısının karşısında merdivenler bulunur ve bu merdivenler üst katlarla bağlantıyı sağlar. Bu yapının iç mekanlarında katlar odalara veya koridorlara bölünmemiştir. Binanın iç mekanında odaların bulunmaması farklı amaçlarla kullanılmasına olanak vermektedir. Camcıbaşı Han plan özelliği olarak Mimar Kemalettin Bey'in Birinci Vakıf Hanı'nın plan şemasıyla benzerlik göstermektedir. Birinci Vakıf Hanı'nda da yuvarlatılmış bir köşe bulunur. Buna ek olarak Birinci Vakıf Hanı kuş bakışı olarak kenarları eşit kare planlıdır. Yapı dört katlıdır ve yapının bir köşesi, Camcıbaşı Han'da olduğu gibi, yuvarlatılmışken iç mekan düzeni Camcıbaşı Han'dan daha farklıdır. Camcıbaşı Han'da odalar bulunmamaktadır fakat Birinci Vakıf Hanı'nın katlarında koridorlar ve odalar bulunur.

Camcıbaşı Han ve Birinci Vakıf Hanı arasında büyük bir etkileşim bulunur. Birinci Vakıf Hanı'nın karşısında da Deutsche Orient Bank bulunur ve Deutsche Orient Bank da Köşe üçgen köşe parseline oturur. Ayrıca Deutsche Orient Bank'ın girişi köşesine yerleştirilmiştir. Bankanın karşısındaki Birinci Vakıf Hanı'nın köşeden girişi ve yuvarlatılmış köşe bulunması açısından benzerlik gösterir. Deutsche Orient Bank ve Birinci Vakıf Hanı'nın plan ve cephe özelliklerinin yakınında bulunan Camcıbaşı Hanı da etkilemiş olduğu düşünülmektedir.

Çalışma kapsamında incelenen Vefa Bozacısı kareye yakın dikdörtgen planlı ve iki katlıdır. Yanlarındaki ve arka tarafındaki yapıyla bitişik nizama sahiptir. Binanın plan şeması düzgün plan şemasına sahip değildir. Kenarları arasında ölçü farklılıkları bulunmaktadır. Vefa Bozacısı binasının kuzeybatı tarafı kenarı daha kısadır. Binanın zemin katı bir dükkan olmaya müsait bir biçimde tek bir mekandan oluşacak şekilde planlanmıştır. Yapının üst katı ev olarak kullanılır ve üst katta geniş bir salona sahiptir. Üst katın arka tarafında dikdörtgen planlı küçük hacimlere rastlanır. Vefa Bozacısı binası Birinci Ulusal Mimarlık dönemi içinde planlanmış özgün eserlerdendir.

Plan özelliği L biçiminde olan yapılarda, birbinine dik iki kütlenin, kuş bakışı görünümü L şeklini oluşturacak şekilde bir araya gelmesiyle oluşur. Bu tür binalarda iç mekanlaında, genellikle L'nin kısa kolunda merdivenler bulunur, L'nin uzun kolunda da bir tarafta koridor bir tarafta ise odalar vardır. Buna ek olarak L planlı örnekler plan şemaları simetrik değildir. Osmanlı mimarisinde ise XIX. yüzyılda çok katlı binaların yapılması, volta döşeme tekniğinin kullanılması ve betonarme yapılar inşa edilmesiyle beraber L planlı yapılar da inşa edilmeye başlamıştır.

Çalışma kapsamında ele alınan eğitim yapıların Bayrampaşa Topkapı 32. Mektep L planlı bir eserdir. Bu bina tip proje eğitim yapılarındandır. Yapının plan ve cephe özellikleri açısından birebir aynı örneği Ümraniye'de yer alan Aşağı Dudullu İlk Mektebi (Nene Hatun Anaokulu)'dir. Topkapı 32. Mektep iki katlı ve kırma çatılıdır. Binanın kuzeybatıda bulunan ana giriş kapısınnın arkasında bir koridor uzanır. Koridorun kuzeybatı tarafında dikdörtgen planlı iki derslik, güneybatı köşesinde ise pencereler bulunur. Girişin yanında, binanın batı köşesinde dikdörtgen biçimli küçük bir oda bulunur. Odanın yanında merdiven vardır. Üst katta da bir koridorun çevresinde farklı ölçülerde odalar bulunur. Bu yapının planı ve mekan özellikleri Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nin bir çok yapısında bulunmamaktadır. Aynı plan özellikleri yalnızca Ümraniye'deki Aşağı Dudullu İlk Mektebi'nde görülür.

Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi eğitim yapılarından L planlı örneklerden bilinen önemli örnekler Mimar Kemalettin Bey'in inşa ettiği Bostancı Mekteb-i İbtidaisi ve Reşadiye Mektebi'dir. Çalışma kapsamında incelenen Bayrampaşa Topkapı 32. Mektep plan özellikleri açısından Bostancı Mekteb-i İbtidaisi'yle benzerlik göstermektedir. Bostancı Mekteb-i İbtidaisi'nde çalışmada incelenen örnekten farklı olarak, zemin katında ve üst katında aynı mekan kurgusu görülmektedir.

Ele alınan yapılardan Sefiha Apartmanı ve Neyir Işıl Apartmanı plan şeması L biçiminde olan binalardır. Binaların L biçiminde planlanmalarınının arazinin imkanlarından dolayı olduğu söylenebilir. İki yapı da bitişik nizamlıdır. Yerinde inceleme amacıyla apartmanların içinde inceleme yapılamamıştır. Yapıların apartman oluşundan dolayı daire olacak şekilde, Salon, hol ve odalardan oluşacak bir iç mekan

düzenine sahip olduğu değerlendirilmektedir. Binaların L planlı oluşundan dolayı, iç mekanda holün yanında odalar olduğu düşünülmektedir.

Bu çalışmada incelenen yapıların gerek kuş bakışı planları, gerek iç mekan planı incelendiği zaman farklılıklar görülür. Eserlerin bir bölümünde bir koridor çevresinde sıralanan odalar bulunurken bir bölümünde koridor ve oda bulunmaz. Bazı yapılarda hem odalara bölünmemiş mekanlar ve hem de koridor çevresinde odalar bulunan mekan düzenine rastlanır. Planlamalar yapıların kullanım amaçlarına göre ve ihtiyaçlara göre yapılmıştır. Çalışma kapsamında ele alınan yapıların plan özellikleri mekan kurguları Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nin hem geneli içinde hemde birbiriyle değerlendirildiğinde özgün mekan özelliklerini taşıdığı söylenebilir. Şunu da belirtmek gerekir ki, Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nde inşa edilen yapılarda plan özellikleri bu üsluba has özellikler değildir. Benzer mekan özellikleri farklı üslup özelliklerine sahip yapılarda da görmek mümkündür. Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nin üslup farklılıkları ve üslubun kendine has özellikleri plan özelliklerinden ziyade dış cephelerde ve süslemelerde görülür.

3.3.2. Cepheler

Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nde inşa edilen yapılarda üslubun en belirgin özellikleri cephelerde görülür. Bu dönem mimarisi bir cephe mimarisidir. Yapıların cephe özellikleri incelendiğinde giriş cepheleri veya caddeye bakan cepheleri daha detaylı tasarıma sahiptir. Buna ek olarak cephelerde ana girişlerin çıkmalarla veya verandalarla vurgulanır. Milli Mimarlık dönemi genelinde görülen genel cephe özellikleri çalışmada incelenenen yapılarda da vardır. Cephe elemanları incelendiğinde incelenen yapıların özgün özelliklere sahip olduğu görülür. Batılılaşma öncesi Türk mimarisine ait sembolizmini cephe elemanları gösterir.

Çalışma kapsamında ele alınan yapılarda simetrik cephe kurgusu görülür. Yapıların büyük bölümünde cephe merkezindeki bir aksa göre cepheler tasarlanmıştır. Ayrıca yapılarda cephe kurgusu yapı türüne göre değişir. Çeşmelerde, iskelelerde ve çok katlı yapılarda ayrı ayrı cephe kurgusu görülür. Çeşmelerde cephelerin aksında çeşmelerin musluğu yer alır; musluğun hizasına gelen kısımda da sivri kemer bulunur.

İskelelerin cephelerinin askında ise kapı veya revak bulunur. Çok katlı yapılarda ise biraz daha farklı cephe kurgusuna rastlanır.

İncelenen yapılarda sivri kemer, basık kemer ve kaş kemer vardır. Cephelerde çıkmalar, cumbalar ve köşe kuleleri göze çarpar. Köşe kulesi olan yapılarda kulelerin üzerinde dekoratif kubbe uygulaması görülür. Pencerelerin arasında cephelere dikine hareketlilik veren plasterler görülür. Buna ek olarak çalışma kapsamında ele alınan yapıların tamamında geniş saçaklar vardır. Yapıların bir bölümünde köşelerin yuvarlatılmış olduğu göze çarpar.

Çeşmeler

Akan suyun temiz olmasından dolayı Türk tarihinin her devrinde su ihtiyacını karşılamak amacıyla çeşme yapılmıştır. Anadolu Türk mimarisinde çeşmeler Anadolu Selçuklu zamanından itibaren yapılmaktadır. Osmanlı dönemi mimarisinde ise çok sayıda çeşme inşası söz konusu olmuştur. Osmanlı mimarisinden günümüze gelen ve bilinen en eski çeşme Davutpaşa Çeşmesi'dir.[353] XVI. ve XVII yüzyıllarda da çeşme inşa edilmiştir. XVIII. yüzyılda, başkent İstanbul'daki su sıkıntısı ve Batılılaşma hareketlerinden dolayı çeşme sayısında çok ciddi bir artış olmuştur. XVIII. yüzyılda çok sayıda Meydan çeşmesi yapılmıştır. XIX. yüzyılda ise hem Meydan çeşmeleri hem de sokaklara duvar çeşmeleri yapılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nda batılılaşma hareketlerinin olduğu XVIII. ve XIX. yüzyıllarda yapıların çeşmeler barok, rokoko ve ampir tarzlarına uygun olarak inşa edilmiştir. XX. yüzyıldan itibaren yapılan çeşmelerde de Birinci Ulusal Mimarlık üslubunda yapılmıştır.[354]

Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nin çeşmeleri mermer çeşmeler ve döküm çeşmeler olarak ikiye ayrılır. Mermer çeşmeler duvar çeşmesi olarak tasarlandığı için bir tek cephesi bulunmaktadır. Bu çeşmelerin cephelerinde yalak, musluk ve musluğun üzerinde de çeşme aynasıyla sivri kemer bulunur. Çeşmelerin üst tarafında da bir taç kısmı vardır. Bu taç kısmı da Klasik Osmanlı dönemi mihraplarının ve taç kapılarının taç kısmıyla benzerlik görtermektedir. Çalışmada ele alınan mermer Hamidiye Çeşmeleri bu cephe özelliklerine sahiptir. Mermerden yapılmış diğer Hamidiye

[353] Oktay Aslanapa, **Türk Sanatı**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1984, s. 303.
[354] Oktay Aslanapa, **Osmanlı Devri Mimarisi**, İnkılap Yayınevi, İstanbul, 2004, s. 622-629.

çeşmelerinin de cephe kurgusu, bu çeşmelerin tip proje oluşundan dolayı aynıdır. Ulusal Mimarlık tarzındaki ve diğer üsluplardaki mermer çeşmelerin büyük bölümü benzer cephe kurgusuna sahiptir. Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi mermer çeşmelerinin farklı bir örneği Sultanahmet'teki Üçyüzlü Çeşme'dir. Çeşmenin üç farklı cephesi bulunmaktadır. Bu çeşme ulusal mimarlık dönemi çeşmelerinin özgün örneklerindendir.

Çalışma kapsamında incelenen dökme demir çeşmeler meydan çeşmesi tipolojisindedir. Bu çeşmelerin meydan çeşmesi olmasından dolayı çeşmelerin dört cephesi vardır. Döküm çeşmelerin bir cephesinde mermer bir yalak, yukarı kısmında musluk ve daha yukarıda ise sütunlar ve sivri kemer vardır. Çeşmelerin diğer cepheleri de musluk olmaması haricinde aynı tasarım özelliklerine sahiptir. Birinci Ulusal Mimarlık üslubu özelliklerini taşıyan çeşmeler içerisinde dökme demir çeşmelerde Hamidiye çeşmeleri dönemin tek örneğidir. Döküm Hamidiye çeşmeleri İstanbul'un çeşitli yerlerinde bulunan tip proje çeşmelerdir. Çalışma kapsamında ele alınan örnekler dışında Beşiktaş, Şişli ve Beyoğlu ilçelerinde aynı çeşmeden örnekler bulunmaktadır.

İskeleler

Batılılaşma döneminde deniz ulaşımının artmasıyla birlikte yolcuların vapurlara binebilmesi için iskele binaları da inşa edilmiştir. XX. yüzyılın başından itibaren inşa edilen iskele binaları ulusal mimarlık tarzında yapılmıştır. İskele yapılarınının fonksiyonu yapıların cephe özelliklerine de etki etmektedir. Bu yapılarda cephe düzenleri iç mekandaki bekleme salonları ve odalardan dolaylı olarak etkilenmektedir. İskelelerin cephelerinin merkezinde yolcu giriş kapısı yer alır. Bu kapılarının büyüklüğü iskelenin büyüklüğüne göre değişir. Genelde kapıların iki yanında da pencereler görülür. Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nin iskele binalarında sivri kemer ve geniş saçak gibi ögelere de yer verilmiştir.

Milli Mimarlık döneminin İstanbul'daki iskelelerinden Ortaköy İskelesi ve Bostancı İskelesi çalışma kapsamında incelenmiştir. Söz konusu iskelelerden Ortaköy İskelesi'nin denize bakan cephesi ve karaya bakan cephelerinde simetrik bir kuruluş görülür. Her iki cephede de cephenin aksında kaş kemerli bir kapı görülür. Kapıların

iki tarafında da kaş kemerli pencereler görülür. Kuzey ve güney cephelerinde de kaş kemerli pencereler vardır. İskelede kaşkemer kullanılmış olması yapının Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'ndeki iskeleler içinde özgün bir örnek yapmaktadır. Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nde kaş kemer kullanımının olduğu bilinen başka bir örnek tespit edilememiştir.

Anadolu Türk mimarisinde kaş kemer kullanımının bilinen en eski örneği Bursa'daki Hüdavendigar Camii'dir.[355] Hüdavendigar Camii'nin giriş revakının üzerindeki ikinci revakta kaş kemer kullanımı görülür. Hüdavendigar Camii'den sonra bilinen önemli örnek Karamanoğlları Beyliği'nin Niğde'deki Ak Medresesi'dir.[356] Ak Medrese'nin giriş cephesindeki pencerelerde kaş kemer kullanımı görülür. Mimar Sinan'nın eserlerinden de Edirnekapı'daki Mihrimah Sultan Külliyesi'nde[357] kaş kemer kullanımı görülür. Külliyenin farklı yerlerinde kaş kemerler kullanılmıştır. Bursa'daki Emir Sultan Camii'nde[358] de kaş kemer kullanımına rastlanır.

Ortaköy İskelesinin bir başka özelliği de tek katlı ve küçük ölçülü olmasıdır. Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi iskele binalarının genelde iki katlı ve daha büyüktür. Mimar Vedat Tek'in eseri olan Haydarpaşa İskelesi tek katlı bir medresedir. Tek katlı olması açısından Ortaköy İskelesi ve Haydarpaşa İskelesi benzerlik göstermektedir.

Bostancı İskelesi'nin giriş cephesi ve deniz dephesi arasında farklılıklar olduğu görülür. Giriş cephesi yalnızca kapı ve pencere açıklıklarından oluşmaktadır. Deniz cephesinde ise revaklar yer alır. Yapının giriş cephesinde bir çıkma yoktur. Giriş cephesinde enine gelişen bir cephedir. Cephede simetrik kurguya sahiptir. Bu cephenin aksında bir kapı yer alır. Kapının iki yanında da basık kemerli pencereler bulunur. Kapının sağ tarafında bulunan küçük pencere bilet satılan odanın penceresidir. Denize bakan cephede basık kemerli üç açıklığı olan bir revak görülür. İskelenin deniz

[355] Hüdavendigar Camii ile ilgili olarak bakınız: Aptullah Kuran, **İlk Devir Osmanlı Mimarisinde Cami**, Ortadoğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Ankara, 1964.
[356] Ak Medrese'yle ilgili olarak bakınız: Metin Sözen, **Anadolu Mdreseleri**, C. 1, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, İstanbul, 1970.
[357] Mihrimah Sultan Külliyesi hakkında bakınız: Doğan Kuban, **Sinan'ın Sanatı ve Selimiye**, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Vakfı, İstanbul, 1997.; Doğan Kuban, **Osmanlı Mimarisi**, YEM Yayınları, İstanbul, 2016.
[358] Emir Sultan Camii ie ilgili olarak bakınız: M. Baha Tanman, ''Emîr Sultan Külliyesi'', **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 11, TDV Yayınları, İstanbul, 1995, s. 150.

cephesindeki kapı ve pencereler Bursa kemerlidir. Buna ek olarak iskenin tüm cephelerinde bulunan geniş saçakları da Milli Mimarlık döneminin bir özelliği olarak dikkat çekmektedir.

Bostancı İskelesi'nin deniz cephesindeki revakının benzeri Kuzguncuk İskelesi'nde de bulunmaktadır. Bostancı İskelesi'nde üç bölümlü ve basık kemerli bir revak mevcuttur. Revakları taşıyan ayaklar bu cepheye yükselen bir etki vermektedir. Kuzguncuk İskelesi'nde üç açıklıklı bir revak vardır. Bu açıdan Bostancı İskelesi'yle Kuzguncuk İskelesi benzerlik göstermektedir. Denize bakan cephede, cephenin ortasında Bursa kemerli bir kapı, kapının iki yanında da Bursa kemerli pencereler vardır. İskele binasının denize bakan cephesinde, cephe aksına gelen hizada bir kubbe yer alır. Kubbenin altında da bir kitabe mevcuttur. Kitabede *''Bostancı''* yazmaktadır. Yapının doğu ve batı cephelerinde de Bursa kemerli pencereler görülür.

Hanlar

Hanlar Anadolu Türk mimarisinin ilk dönemlerinden itibaren inşa edilmiştir. Hanlar Anadolu Selçuklu Devleti'nde ve Anadolu Beylikleri'nde kervanların güvenliğinin sağlanması amacıyla yapılmıştır. Osmanlı döneminde ise iş hanları işleviyle kurulmuştur. XIX. yüzyıla kadar inşa edilen hanlar iki ya da üç katlı olarak ve avlulu olarak inşa edilmiştir. Cephe düzenlerinde de söveli pencereler vardır. Buna ek olarak cumbalar görülür. Cumbaların bir bölümü gönye çıkma şeklindedir. XIX. yüzyıla gelindiğinde ise çok katlı hanlar çok katlı olarak meydana getirilmiştir. Ayrıca XIX. yüzyılda hanlar batı sanatı kaynaklı üsluplar olan Neoklasik, Neorönesans, Neobarok, Art Nouveau vb. üslupların özelliklerine uygundur.

XX. yüzyılın başlarında, Birinci Milli Mimarlık Dönemi başladığı zaman han yapılarında Anadolu Selçuklu ile Klasik Osmanlı Mimarisi'nin ögeleri hanların cephelerinde uygulanmıştır. Milli Mimarlık Dönemi'nde inşa edilen han yapılarında cephe anlayışlarında farklılıklar görülür. Han yapılarının bir kısmında cumba bulunmamaktadır; bir bölümünde cepheler düzdür. Han binalarının bir bölümünde köşeler yuvarlatılmıştır. Bazı hanlarda yuvarlatılmış köşelerden girişler bulunmaktadır. Buna ek olarak Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi han yapılarının büyük bölümünde simetrik cephe kurgusu görülür. Yapılarda genelde penceler arasındaki

plasterlerin de etkisiyle yükselen bir kitle görülür. Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi han yapılarında cepheler geniş saçaklarla nihayetlenir. Bu yapıların kapı ve pencere açıkları da sivri kemerlerle geçilmiştir. Hanlarda örtü sistemleri kırma çatıdır. Bazı örneklerde köşe kubbeleri de mevcuttur.[359]

Çalışma kapsamında incelenen han yapılarında giriş cepheleri simetriktir. Ünyon Han, Ankara Han ve Osmanlı Sigorta'nın giriş cephelerinde çıkma yoktur. Bu yapıların giriş cepheleri genel hatlarıyla düzdür. Ünyon Han'ın ve Ankara Han'ın giriş cephelerinde ikinci katta balkon görülür fakat balkonlar öne çıkmazlar. Üç yapıda da pencereler arasında bulunan plasterler cephelere dikey hareketlilik vermektedir. Osmanlı Sigorta'da giriş cephenin tam ortasındayken, Ünyon Han ve Ankara Han'da ise girişler kenarda bulunur. Ünyon Han ve Ankara Han'da giriş kapısının yanında kalan alanlarda dükkan olarak kullanılmak üzere geniş açıklıklar vardır. Bu açıklıklar Ankara Han'da Basık kemerli, Ünyon Han'da ise sivri kemerlidir. Yapıların giriş cepheleri konsollarla desteklenen geniş saçaklarla nihayetlenir.

Tez kapsamında ele alınan han yapılarında Adalet Han, Turhol Han ve Camcıbaşı Han'ın giriş cepheleri cumbalarla harkeketlendirilmiştir. Adalet Han ve Turhol Han'ın giriş cepheleri orta doğrultusuna göre simetriktir. Camcıbaşı Han ise simetrik cephe kurgusuna sahip değildir. Camcıbaşı Han'ın bir köşesi dönem özelliği olarak yuvarlatılmış köşedir.

Adalet Han'da ve Turhol Han'da Giriş cephelerinin ortasında bulunan cumba yapılara hareket katmaktadır. Bu cumbalar han binalarının ana giriş aksını vurgulamaktadır. Turhol Han'da giriş cephenin aksında, Adalet Han'da ise giriş cephesinin sol tarafında yer alır. Adalet Han beş düşey birime, Turhol Han altı düşey birime ayrılmıştır. Turhol Han'ın dört düşey birimi cumbada yer almaktadır. Bu da Turhol Hanın ön cephesinin daha geniş olduğunu göstermektedir. Adalet Han'da enine gelişen, Turhol Han'da dikine gelişen ve yükselen bir kütle vardır. Hem Turhol

[359] Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi han yapılarıyla ilgili olarak bakınız: Yıldırım Yavuz, **Mimar Kemalettin ve Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi**, Ankara, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Basım İşliği, 1981.; Nursel Gülenaz, **Batılılaşma Dönemi İstanbul'unda Hanlar ve Pasajlar**, İstanbul, İstanbul Ticaret Odası, 2011.

Han'da, hem Adalet Han'da hem de Camcıbaşı Han'da sivri kemerli pencereler mevcuttur.

Adalet Han ve Turhol Han, cephe kurgusu bakımından Hovagimyan Han'la benzerlik gösterir. Hovagimyan Han'ın giriş cephesinde de bir cumba vardır. Turhol Han'ın zemin katında dükkanlar vardır. Birinci ikinci ve üçüncü kat pencereleri dikdörtgen biçimli, daha yukarıda bulunan katların pencereleri ise sivri kemerlidir. Hovagimyan Han'ın da zemin katında dükkanlar vardır. Hanın zemin katın üzerindeki üç katında dikdörtgen formlu pencereler vardır. Hovagimyan Han'da Turhol Han'dan farklı olarak yalnızca beşinci katında sivri kemerli pencere vardır. Hem Turhol Han hem de Hovagimyan Han altı düşey birime ayrılmıştır. Buna ek olarak dikey hareketli cephe görünüşü bakımından da Turhol Han ve Hovagimyan Han benzerlik gösterir.

Camcıbaşı Han cephe düzeni ve kütle kompozisyonu olarak Mimar Kemalettin'in eseri Birinci Vakıf Hanı'yla[360] benzerlik göstermektedir. Yuvarlatılmış köşeler açısından Birinci Vakıf Hanı'nda da bir köşesi yuvarlaktır. Birinci Vakıf Han'ının karşısında August Jasmund'un eseri olan Deutsche Orient Bank (Germanya Han) yer alır. Deutsche Orient Bank üçgen bir parselde yer alır ve köşeden girişi vardır. Birinci Vakıf Hanı'nın köşe girişli tasarımında da Deutsche Orient Bank'ın etkisinin olduğu düşünülmektedir.[361] Birinci Vakıf Hanı'nın da Camcıbaşı Han'ın tasarımına etki ettiği değerlendirilmektedir. Camcıbaşı Han'da yuvarlatılmış köşede giriş yoktur fakat Birinci Vakıf Hanı'nda yuvarlak köşeden zemin kata giriş vardır.

Camcıbaşı Han'ın ve Birinci Vakıf Han'ın caddeye bakan cephelerinde cumbalar görülmektedir. Her iki yapının da zemin katlarında dükkanlar olduğu görülmekte ve üst katlarında sivri kemerli pencereler vardır. Hem Camcıbaşı Han'da hemde Birinci Vakıf Hanı'nda caddeye bakan cephelerin pencereleri birbirine yakın genişliktedir fakat yuvarlak köşelerin pencereleri farklı genişliklerdedir. Camcıbaşı Han'da yuvarlatılmış köşede bulunan pencereler daha dardır; Birinci Vakıf Han'ında ise daha geniştir. Camcıbaşı Han'ın en üst katındaki pencerelerin genişlikleri daha azdır. En üst kattaki pencereler, alt katlardaki pencerelere 2/1 oranındadır. Bu oranın

[360] Birinci Vakıf Hanı hakkında bakınız: Yıldırım Yavuz, **İmparatorluktan Cumhuriyet'e Mimar Kemalettin 1870-1927**, Ankara, TMMOB Mimarlar Odası ve Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2009.
[361] Yıldırım Yavuz, **a.g.e.**, s. 235.

aynısını Birinci Vakıf Hanı'nın pencerelerinde de aynı oran görülmektedir. Camcıbaşı Han geniş saçakları bakımından da Birinci Vakıf Hanı'yla benzerliğe sahiptir.

Eğitim Yapıları

Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi eğitim yapılarının cephe düzenlerinde benzerliklerle beraber farklılıklar da görülmektedir. Yapıların bir bölümünde giriş cephesinde simetrik cephe kurgusu görülürken bir bölümü ise simetriktir. Eğitim yapılarının giriş cephelerinin genelinde enlemesine gelişen cephe kurgusu görülür. Dönemin yapılarının büyük bölümünde giriş cephelerinin ortasında çıkma bulunur ve çıkmaların içinde de ana girişler bulunur. Yapılarda sivri kemerli ve basık kemerli pencerelerle geniş saçaklar mevcuttur. Dönem eğitim yapılarının bir bölümünde ana giriş kapıları cephelerin orta noktasında değildir. Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi eğitim yapılarının büyük bölümünde cepheler geniş saçaklıdır.

Çalışma kapsamında ele alınan yapılardan Kasımpaşa 9. Mektep ve Karagümrük 27. İlk Mektep tip proje yapılardır. Bu iki yapının cephe özellikleri de benzerdir. Yapıların giriş cephelerinde simetrik bir kuruluş vardır. Giriş cephelerinde ortadaki daha geniş olmak üzere üç çıkma vardır. Ortadaki çıkma daha geniştir ve geniş olması ana giriş aksını vurgulamaktadır. Yapılar iki katlıdır ve enine gelişen cepheler görülmektedir. Kasımpaşa 9. Mektep ve Karagümrük 27. İlk Mektep'in zemin katında basık kemerli, birinci katında sivri kemerli pencereler bulunmaktadır. Orta doğrultuda bulunan çıkmanın birinci katında üç açıklıklı bir pencere, pencerenin önünde ise dikdörtgen formlu bir balkon mevcuttur.

Kadıköy'deki Kadıkköy 35. İlk Mektep (Gazi Mustafa Kemal Paşa Ortaokulu)'in cephe düzeniyle çalışmada ele alınan Kasımpaşa 9. Mektep ve Kadıkköy 35. İlk Mektep'in cephe düzeni büyük bir benzerlik göstermektedir. Kadıkköy 35. İlk Mektep'in üç katlı oluşu cephesin de daha abidevi görünmesi sağlamaktadır. Buna ek olarak Kadıkköy 35. İlk Mektep'in zemin katıyla birinci katında dikdörtgen biçimli pencereler, en üst katında sivri kemerli pencerelere rastlanır. Çalışmada ele alınan yapıların zemin katında ise basık kemerli pencererler vardır.

Mevlanakapı Mekteb-i İbtidaisi'nin giriş cephesi aksiyal tasarıma sahiptir. Yapının giriş cephesinde çıkmalar bulunmaz, bu açıdan dönem yapılarından Mimar Kemalettin Bey'in eseri Medreset'ül Kuzat[362] ve Davutpaşa Mekteb-i Rüştiyesi (Davutpaşa Anadolu Lisesi)'nin giriş cephesiyle benzerlik taşır. Bu üç yapıda aynı zamanda, giriş kapıları cephelerin orta noktasındadır. Buna ek olarak Mevlanakapı Mekteb-i İbtidaisi'nin tüm pencere açıklıkları basık kemerle geçilmiştir; Davutpaşa Mekteb-i Rüştiyesi'nin de zemin kat pencereleri yuvarlak kemerli, üst kat pencereleri de basık kemerlidir. Bu yapılar cephe kuruluşu açısından Beyazıt'ta bulunan Mimar Kemalettin Bey'in eseri olan Medreset'ül Kuzat'la benzerlik göstermektedir. Medreset'ül Kuzat'ın giriş cephesinin ortasında yanyana üç kapı açıklığı vardır. Yapıda zemin kat ve birinci katındaki pencereler sivri kemerli, ikinci kat pencereleri dikdörtgen biçimli pencerelerdir. Bu yapının cepheleri plasterlerle dikey olarak üçe bölünmüştür.

Fatih 18. İlk Mektep'nun U planlı oluşu yapının ön cephesinin düzeninin şekillenmesine yol açmıştır. Enine uzanan bir cephe vardır. Giriş cephesinde cephenin sağ ve sol uçlarında U'nun kolları öne çıkar. Orta kısım daha geride kalmaktadır. Geride kalan kısmın ortasında bir kapı mevcuttur. Kapının iki yanında sivri kemerli pencereler görülür. Kapının önünde de merdiven bulunur. Yapının ana girişinin bulunduğu cepher, sonradan önüne yapılan binalar tarafından sıkıştırılmıştır. Binanın yan kanatları diğer binalarla bitişik nizamlıdır.

Fatih'teki 18. İlk Mektep Mimar Kemalettin Bey'in eseri olan Fethiye Medresesi (Fethiye İmam Hatip Ortaokulu)'nin cephe düzeniyle oldukça benzerlik göstermektedir. Fethiye Medresesi'nin ana girişi de U planın kolları arasında, cephenin tam ortasındadır. Giriş cephesinde ve diğer cephelerde sivri kemerli pencerelere rastlanır. İki yapının da giriş cephesindeki pencerelerin arasında plasterler mevcuttur. Bu yapı Fatih 18. İlk Mektep gibi binaların arasında kalmadığından dolayı giriş cephesi çok rahat algılanabilmektedir.

Gelenbevi İdadisi'nin ön cephesinde ve arka cephesinde köşelerle cephe ortalarında çıkmalar yer alır. Buna ek olarak basık kemerli kapı ve pencere açıklıkları

[362] Medreset'ül Kuzat hakkında bakınız: Yıldırım Yavuz, **a.g.e.**, s. 232-239.

göze çarpar. Bu yapıdaki cephe anlayışının benzeri Selçuk Hatun Kız Sanayi Mektebi (Selçuk Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi)'nde de vardır. Selçuk Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nde pencere açıklıkları sivri kemerlidir.

Bayrampaşa'da Topkapı 32. Mektep tip proje olarak tasarlanmış bir eğitim yapısıdır. Topkapı 32. Mektep, Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nde inşa edilen eğitim yapılarının genelinden farklı bir cephe düzeni ve kütle kompozisyonuna sahiptir. Yapının cepheleri simetrik değildir. Buna ek olarak girişi de ön cephenin aksında yer almamaktadır. Cephenin batı tarafında dışa taşan bir kitle vardır. Ön cephenin üst katında daha geriye çekilmiş bir kısım da bulunmaktadır. Bu durum diğer cepleher de de söz konusudur. Yan cephenin bir bölümü hem tek katlıdır hem de daha geriye çekilmiş durumdadır. Bunun dışında pencere açıklıkları da sivri kemerli ve çatılar geniş saçaklıdır. Bu yapının cephe düzeni açısından birebir benzer örneği Ümraniye'de, Dudullu'daki örnekte bulunmaktadır. Sonuç olarak Topkapı 32. Mektep'in özgün bir cephe düzenine sahip olduğu söylenebilir. Bu cephe düzeninin İstanbul dışında bilinen bir örneği bulunmamaktadır.

Beyazıt Zükür İptidai Mektebi ve Beyazıt İnas Mektebi tip proje eğitim yapılarıdır. Söz konusu iki yapı birbirine çok yakın mesafededir. Cephe düzenleri incelendiğinde enine gelişen cephe düzenleri görülür. Katların arasında bulunan profiller giriş cephesine enine uzanıyor izlenimi vermektedir. Giriş cepheleri simetrik kuruluşludur. Cephelerin orta kısımlarından dışa taşan çıkma girişi ve yapının aksını vurgulamaktadır. Pencere açıkları basık kemerler ve sivri kemerlerle geçilmiştir. Her iki yapıda da zemin katta yatay derz boşlukları görülmektedir. Yatay derz boşlukları Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nin önemli özelliklerindendir.

Azapkapı 11. Mektep ve Eyüp 36. Mektep'in cephe düzenlerinde özgün noktalara rastlanır. Bu yapılar tip proje yapılardır ve Cumhuriyet'in 10. Yılında Atatürk'ün emriyle İstanbul'a armağan olarak inşa edilen okullardandır. Bu yapıların giriş cephelerinde ana girişin üzerinde üç açıklığı olan bir basık kemer bulunur. Diğer açıklıklar düz lentoyla geçilmiştir. Ön cephelerinde cephenin ortasında ve köşelerde birer çıkma vardır. Ana girişler cephelerin aksında yer almaktadır. İstanbul genelinde birebir aynı cephe özelliklerine sahip olan Şişli' de iki, Beykoz'da bir, Üsküdar'da bir,

Kadıköy'de bir ve Fatih'te altı yapı bulunur. Bu yapıların Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nin son zamanlarında inşa edilmiş olması, Uluslararası Mimarlık Dönemi'ne doğru bir geçiş dönemi yapıları olmasına yol açmıştır.

Karakollar

Osmanlı İmparatorluğu'nun batılılaşma döneminde değişen ihtiyaçlara bağlı olarak yeni yapı türleri ortaya çıkmıştır. Karakollarda inşa edilen yeni yapı türlerindendir. XIX. yüzyılda Avrupa sanatı kaynaklı üsluplarda karakol binaları inşa edilmişken, XIX. yüzyıl sonlarından itibaren Birinci Ulusal Mimarlık üslubunda da karakol binaları inşa edilmiştir. Birinci Ulusal Mimarlık üslubunda inşa edilen karakol binalarının cephe düzenleri incelendiğinde genel olarak sivri kemerli ve geniş saçaklı olduğu görülür. Buna ek olarak bu dönem yapılarının bir bölümü tek katlıdır; bir bölümü ise iki katlıdır. Karakol binalarının bölümünde girişler cephelerin orta kısmındayken, bir bölümünde köşelerden verilmiştir. Milli Mimarlık dönemi karakolları incelendiğinde cephe düzeni açısından oldukça zengin olduğu görülür.

Çalışma kapsamında ele alınan Kumkapı Polis Merkezi, Samatya Polis Merkezi, Topkapı Sarayı Birun Karakolu ve Eyüp Sultan Polis Merkezi farklı ve özgün cephe özelliklerine sahiptir. Bu yapılardaki cephe özelliklerine birebir benzeyen ve aynı yapı türünde başka bir Milli Mimarlık Dönemi yapısı bulunmamaktadır. Topkapı Sarayı Birun Karakolu bodrum üzerine tek katlı bir yapıdır. Bütün pencereleri sivri kemerlidir cephe aralarında yatay derzlemeler vardır. Girişi dar kenarında ve güney cephenin ortasındadır. Girişin üzerindeki alınlıkta Osmanlı arması bulunması özgün bir özelliktir. Bu arma sonradan eklenmediyse, Osmanlı arması bulunduğu bilinen başka bir Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi örneği yoktur.

Eyüpsultan Polis Merkezi üçgen parsel üzerine oturmaktadır. Üçgen parselde bulunması yapının cephe düzenini kısmen etkilemiştir. Karakol binasının bir tarafın bitişik nizamlıdır. Cephelerinde kat seviyesinde bulunan profiller yataylık etkisi verir. Zemin kat pencereleri sivri kemerli ve üst kat penceresi düz lentoludur. Ana giriş kapısının üzerinde bulunan küçük balkon giriş cephesini hareketlendirir. Bu yapı Ankara'daki Osmanlı Bankası binasıyla benzer cephe düzenine sahiptir. Osmanlı Bankası'da üçgen parsele oturur ve bir köşesi yuvarlatılmıştır. Eyüpsultan Polis

Merkezi'nde ise köşeler yuvarlak köşe bulunmaz, bütün cepheler düzdür. Buna ek olarak Eyüpsultan Polis Merkezi'nde de ana giriş kapısının üzerinde dışa taşan bir balkon bulunmaktadır.

Samatya Polis Merkez üç katlı bir yapıdır. Binaya köşeden giriş sağlanır. Zemin kat ve ikinci kat basık kemerli, birinci kat pencereleri dikdörtgen biçimlidir. Giriş kapısının üzerinde bir balkon vardır. Kapının hizasında ikinci katta ise sivri kemerli bir pencere vardır. Yapıda cepheler de enlemesine gelişmektedir. Giriş kapısnın bulunduğu köşenin iki yanında zemin kattan en üst kata kadar uzanan plasterler girişi vurgulamakta ve öne çıkarmaktadır.

Kumkapı Polis Merkezi binası iki katlı kırma çatılı bir yapıdır. Ana girişi cephenin aksında yer alır. Girişin önünde bulunan sundurma ana giriş vurgulamaktadır. Yapının zemin katlarında düz lentolu, üst katında sivri kemerli pencereleri vardır. Yapının diğer cephelerinde de, sundurma dışında, aynı cephe düzeni görülür. Binanın cephelerindeki, katlar arasında bulunan profiller cepheleri yatay olarak bölmektedir.

Konut Yapıları

Milli Mimarlık Dönemi'nde kamu binalarının yanısıra konut yapıları da inşa edilmiştir. Konut yapılarının bir bölümü konak gibi az katlı olarak inşa edilmişken, bir bölümü de apartman olarak inşa edilmiştir. Apartman yapıları ulusal mimarlık döneminin diğer yapılarına göre daha yüksek katlıdır. Yapıların cephe düzenlerini de etkilemiştir. Apartmanların ön cephelerinde genelde üst katlardan dışa taşan cumbalar olur. Çok katlı olmalarından dolayı yükselen bir kitle görülür. Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi apartman yapılarının büyük bölümü yanındaki binalarla bitişik nizamlıdır. Çalışma kapsamında ele alınan yapılardan Müselles Apartmanı daha abidevi bir cephe görünüme sahiptir. Cumbalı, sivri kemerli çok katlı cephesiyle abidevi bir cephesi vardır. Çalışma kapsamında ele alınan konut yapılarından Saray Arkası Sokak No: 10'da bulunan konut yapısında ikili pencereler görülmektedir. Buna ek olarak ana giriş kapısının önünde bulunan veranda da dönem yapıları içinde farklı bir özelliktir. Torosiyan Konağı ve Saray Arkası Sokak No: 10'da bulunan yapı, üst katlarının

cumba formları açısından benzerlik gösterir. Söz konusu cumbalar köşelerden taşar ve çokgen formuna yakın bir biçimdedir.

3.4. Süsleme Özellikleri

Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nde genel olarak Klasik Osmanlı Mimarisi ve Anadolu Selçuklu mimarisinin süsleme özellikleri görülür. Bazı yapılarda, çimentonun mimaride kullanılmasının etkisiyle, döşemelerde karosiman[363] kaplamalara yer verilmiştir. Süslemeler genellikle yapıların dışında bulunur ve her yapıda aynı oranda bulunmaz. Eserlerin bir bölümünde çok sayıda süsleme unsuru yer alırken, bir bölümünde süsleme ögesi oldukça azdır. Dönem yapılarında bulunan süslemelerle Klasik Osmanlı Dönemi ve Anadolu Selçuklu dönemi mimari süslemelerine göndermede bulunulur. Milli Mimarlık Dönemi yapılarında rumi-kıvrımdal ve palmet motifli çiniler, sivri kemer, silme, mukarnas, kalemişi ve baba; Anadolu Selçuklu Mimarisi'nden de geometrik süslemeler ve kabaralar görülür. Süsleme de, cephe özellikleri gibi, Birinci Ulusal Mimarlık üslubunun kendini en çok belli ettiği unsurlardandır. Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nde cephe elemanlarıyla birlikte süsleme de batılılaşma öncesi dönem mimarisine göndermede bulunduğundan dönemin mimarlık düşüncesini belirten bir unsur olmuştur.

Çalışma kapamında incelenen yapılarda süslemeler eserlerin içinde ve dışında yer alır. Yapıların dışında silme, mukarnas ve çini süsleme görülür. İç mekanlarda ise karosiman döşeme kaplamalarına ve mukarnaslara yer verilmiştir. Beyoğlu ilçesindeki iki yapıda ulusal mimarlık ve Art Nouveau tarzının süslemeleri bir arada bulunur. Art Nouveau tarzının bitkisel süslemeleri ve insan yüzleri görülür. Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nde süslemelerin farklı biçimlerde uygulandığı ve süsleme tarzı açısından oldukça zengin olduğu göze çarpar. Buna ek olarak bazı yapılarda baba, kabara ve kabartma olarak yapılmış rumi-kıvrım dal gibi mimari plastik unsurlara yer verilmiştir. Rumi, kıvrımdal ve palmet motiflerinin bulunduğu kabartma süslemeler de göze çarpar.

[363]Karosiman döşeme kaplamalarının üretimi 1850'li yıllarda Fransa'da kurulmuştur. Zeynep Özkan Tekneci-Aygül Uçar, ''İzmir Örnekleriyle Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi Kamu Yapılarında Karosimanlar'', **Sanat Tarihi Dergisi**, 33/2, Ekim/October, 2024, s. 1025.

İncelenen yapılarda en fazla görülen süsleme ögesi dış cephelerde yer alan silmelerlerdir. Silmeler pencerelerinin üst sınırlarını vurgular. Anadolu Selçuklu mimarisinde ve klasik Osmanlı mimarisinin öne çıkan yapılarındada silme görülür. Bu silmeler Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi eserlerinde görülen silmelere tam olarak benzemezler. Buna karşın ilham kaynağının Anadolu Selçuklu mimarisi ve klasik Osmanlı mimari eserleri olduğu söylenebilir. Çalışma kapsamındaki yapıların dış cephelerinde bulunan silmeler de şerit silme ve kaval silme olarak ikiye ayrılır. İncelenen eserlerin yaklaşık yarıya yakınında kaval silme, yarıya yakınında ise şerit silme vardır. Silme Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nin çok kullanılan unsurlarından biri olmuştur.

Ele alınan mimari eserlerde genellikler farklı süsleme türlerinin bir arada bulunduğu görülür. Farklı süslemelerin bir arada olduğu yapılarda silmeler, kabaralar, çiniler, rumi-kıvrımdal kabartmaları ve mukarnaslar bir arada kullanılmıştır. İncelenen yapıların bir kısmında bu süsleme unsurlarının hepsi bulunur. Bir kısmında ise bir, iki ya da üçü bulunur. Ankara Han, Adalet Han, Müselles Apartmanı, Ortaköy İskelesi Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nin süsleme unsurlarının çoğu bulunur. Söz konusu yapılarda kaval silmeler, çiniler ve baba, mukarnas, kabara, rumi-kıvrımdal kabartmaları gibi mimari plastik ögelere yer verilmiştir. Bu yapılardan Adalet Han ve Ankara Han'da çini süsleme yer almamaktadır. Adalet Han'da ve Ankara Han'da silme, rumi ve kıvrımdal kabartmaları ve mukarnaslar bulunmaktadır. Gümüşsuyu'nda, Saray Arkası Sokak No: 10'da bulunan yapıda pencerelerin üzerindeki silmeler de kesme taş görünümü vardır. Buna ek olarak Saray Arkası Sokak No: 10'daki yapıda ayrıca çini süslemere de rastlanır.

Ünyon Han ve Sefiha Apartmanı'nda Ulusal Mimarlık dönemi süslemeri Art Nouveau'nun süsleme unsurları bir aradadır. Bu yapılarda ekletik bir mimari anlayış göze çarpar. Her iki binada da art nouveau'nun bitkisel süslemeleri görülür. Sefiha Apartmanı'nda insan yüzleri de vardır. Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nin diğer yapıları arasında insan yüzü bulunduğu bilinen başka bir örnek yoktur. Art Nouveau tarzındaki mimari eserlerin bir bölümünde insan figürlerine de rastlanır. Botter Apartmanı'nın giriş cephesinde insan yüzleri bulunması Sefiha Apartmanı'yla

benzerliktir. Her iki yapıda da Art Nouveau özellikler görülür ve insan sureti yer almaktadır.

Müselles Apartmanı, Bostancı İskelesi, Sefiha Apartmanı, Ünyon Han, Osmanlı Sigorta Binası (Türkiye İş Bankası), Turhol Han, Karagümrük 27. İlk Mektep ve Kasımpaşa 9. Mektep'nde çini süslemeler görülür. Bu süslemeler XVI. yüzyıl Osmanlı mimari eserlerindeki İznik çinilerinden ilham almaktadır. Çiniler iki farklı şekilde yapılmıştır. Bu türler tek renkli çiniler ve desenli çinilerdir. Tek renkli çiniler lacivert ve yeşil renklidir. Ayrıca Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi mimari eserlerinde ki çiniler sıraltı tekniğiyle yapılmıştır.[364] Tek renkli çiniler genellikle Anadolu Selçuklu mimari eserlerin hem iç mekenda hemde dış cephe süslemesinde yer alır; ulusal mimarlık dönemi yapılarında da genelde yapıların dışındadır. Buna ek olarak Erken Osmanlı Dönemi'nin bazı yapılarında da tek renkli çiniler bulunur.

Desenli çinilerde rumi, kıvrımdal, palmet, karanfil, lale, goncagül ve hatai motifleri bulunur. Çinilerde motifler yapıların bir bölümünde sonsuzluk prensibine göre, bir kısmında da merkezi komposizon görülür. Ayrıca desen bulunan çinilerde, çini komposizyonlarının kenarında bordürler yer almaktadır. Bu çiniler yeşil, mavi, lacivert, beyaz ve kırmızı renklidir. Klasik Osmanlı Dönemi çinilerinde çiniler genelde yapıların içinde yer alırken, Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi yapılarında ise eserlerin de ise genelde dışında bulunur. Çalışma kapsamında incelenen yapıların çinileri desenleri açısından Edirne Selimiye Camii çinileri ve Bursa Yeşil Camii çinileriyle benzerlik gösterir. Farklı olarak Bursa Yeşil Camii'nin çinileri renkli sır tekniğiyle yapılmıştır.

Kasımpaşa 9. Mektep ve Karagümrük 27. İlk Mektep tip proje yapılardır. Bu iki okul binasında aynı plan ve cephe özellikleri görülmektedir. Mimari özellikleri aynı olmasına karşın çini süslemelerinde bazı açılardan farklıdır. Kasımpaşa 9. Mektep'nde, Giriş çıkmasında, giriş kapısının iki yanında bitkisel desenli birer çini karo bulunur. Ayrıca bu çıkmanın üst kat pencerelerinin üzerindeki alınlıklarda da

[364] Faruk Şahin, ''Cumhuriyet Dönemi Kütahya Çini ve Seramik Sanatı'', **Sanat Tarihi Yıllığı**, Sayı 13, 1988, s. 135.; Nalan Türkmen, ''Ulusal Mimarlık Dönemi Üslubundan Bir Örnek: Kandilli Rasathanesi Sismoloji Binası'', **Türk-İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi**, Sayı 11, Konya, 2011, s. 81.

desenli çiniler vardır. Karagümrük 27. İlk Mektep'in giriş çıkmasında, giriş kapısının iki yanında da desenli birer çini karo vardır. Çıkmanın üst katında ise Kasımpaşa 9. Mektep'ten farklı olarak pencerenin üzerinde tek renkli çiniler bulunmaktadır. İki yapının da, giriş cephesinde, çıkmalar arasında kalan alanda ki üst kat pencerelerinin üzerinde tek renkli çinilere yer verilmiştir.

Çalışma kapsamında incelenen yapılarda kabartma ve kabara gibi mimari plastik unsurlar da vardır. Kabaralar Anadolu Selçuklu mimarlığında görülen süsleme ögeleridir. Konya'da ki Karatay Medresesi, İnce Minareli Medrese taç kapısında kabara bulunan örneklerdendir. Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi eserlerinde de, kabara sıklıkla kullanılan bir unsur olmuştur. Kasımpaşa 9. Mektep, Karagümrük 27. İlk Mektep, Ankara Han, Tütün Han, Osmanlı Sigorta (Türkiye İş Bankası), Neyir Işıl Apartmanı ve Torosiyan Konağı'nda kabaralar bulunur. Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nde kabara bulunan diğer yapılara IV. Vakıf Hanı, Fatih ve Kadıköy Şehremaneti Binaları, Ankara'da İnhisarlar Umum Müdürlüğü ile Ankara'da Etnografya Müzesi örnek olarak verilebilir.

Kabartma süslemeler de rumi, kıvrım dal, palmet vb. stilize unsurlarla yapılır. Söz konusu kabartma süslemeler mermer, sıva ve metal malzemelerle yapılmıştır. Çalışma kapsamında incelenen Kasımpaşa 9. Mektep, Karagümrük 27. İlk Mektep, Ankara Han, Tütün Han, Osmanlı Sigorta (Türkiye İş Bankası), Sahrayıcedit Çeşmesi, Ortaköy Hamidiye Çeşmesi, Galatasaray Lisesi Hamidiye Çeşmesi, Beşiktaş Asariye Hamidiye Çeşmesi, Kısıklı Abdullah Ağa Çeşmesi, Abbas Ağa Parkı Hamidiye Çeşmesi, Yıldız Caddesi Hamidiye Çeşmesi ve Beyoğlu Hamidiye Çeşmesi'nde kabartma süslemeler bulunmaktadır. Milli Mimarlık içerisinde Türk Ocağı Binası (Ankara Devlet Resim ve Heykel Müzesi), Etnografya Müzesi, Ankara Palas, I. Vakıf Hanı, Ankara'da Ziraat Bankası ve Türkiye İş Bankası Türkiye İş Bankası örnek olarak verilebilir.

Bir başka mimari plastik öge de sütuncelerdir. Sütunceler düz ve burmalı olmak üzere iki farklı türdedir. Kısıklı Abdullah Ağa Çeşmesi'nde düz sütunce yer alır. Kandilli Rasathanesi Astronomi Laboratuvarı'nın sekizgen kule kısmında da burmalı sütunceler yer almaktadır. Sütunceler Anadolu Selçuklu ve Klasik Osmanlı

Mimarisi'nde yaygın kullanılan mimari plastik unsurlardandır. Anadolu Selçuklu ve Klasik Osmanlı Dönemi mimari eserlerinde camilerin mihraplarla taçkapılarda sütunceler bulunur. Konya Sırçalı Mescid, Sırçalı Medrese, Şehzade Camii ve Süleymaniye Camii'nde sütunceler bulunur.[365] Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nde de sıklıkla kullanılan bir süsleme ögesidir. Birinci Mimarlık Dönemi'nin sivil yapılarında fazla görülmez; dini yapılarında daha yaygın olarak görülür. Dönemin sivil mimari eserleri içerisinde Konya Ziraat Abidesi sütunce bulunan eserlerdendir. Kare planlı olan eserin cepheleri mihraplara ve taçkapılara benzemektedir. Ankara'da Etnografya Müzesi'nin köşelerinde de sütunceler mevcuttur. Cephelerde ortadaki açıklığın kenarında sütunceler bulunur. Bu abide de ayrıca mukarnas ve kabaralar da vardır. Kısıklı Abdullah Ağa Çeşmesi ve Kandilli Rasathanesi Astronomi Laboratuvarı sütunce bulunmasından dolayı Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi içerisinde özgün özellik taşımaktadır.

Demir döküm Hamidiye çeşmelerinde ve Cerrahpaşa Caddesi No: 31'de bulunan yapıda geometrik süslemeler bulunur. Dökme demir Hamidiye çeşmelerinin geometrik süsleme kompozisyonunda silindirik yüzeyli geçmeler yatay ve çapraz şekilde kesişmesinden altı kollu yıldızlar meydana gelmiştir. Bu süslemeler sonsuzluk prensibine uygun olarak yapılmıştır. Cerrahpaşa'da bulunan yapının dış cephesinde zencerekler ve altıgenlerin birbirini kestiği bir kompozisyon görülür. Anadolu Türk mimarisinde geometrik süslemeler Anadolu Selçuklu[366] mimarisinde daha yaygın olarak görülür. Buna göre Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nin geometrik süslemelerinin Anadolu Selçuklu dönemi geometrik süslemelerinden ilham aldığı söylenebilir. Ankara'da bulunan Türk Ocağı binasının giriş cephesindeki parapetlerinde de geometrik süslemelere rastlanır. Bu parapetlerde birbirini kesen çokgenler görülür. Kadıköy Şehremaneti Binası'nın kuzeydoğu cephesinde ki merdiven parapetlerinde, çok ışınlı geometrik yıldız geçmeler bulunur.[367] Bu

[365] Sütuncelerle ilgili olarak bakınız: Ezgi Betül Marangoz, **Konya Merkez ve İlçelerindeki (Karatay, Meram, Selçuklu) Anadolu Selçuklu Dönemi Sütun ve Sütunce Başlıkları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, 2019.
[366] Anadolu Selçuklu dönemi geometrik süslemeleri için bakınız: Selçuk Mülayim, **Anadolu Türk Mimarisinde Süslemeler-Selçuklu Çağı**, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1982.
[367] Nalan Türkmen, ''Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nden Bir Örnek: Kadıköy Şehremaneti Binası'', **Türk Dünyası Araştırmaları**, Sayı 183, İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 2009, s. 464.

geometrik tezyinat Anadolu Selçuklu mimarisinde görülen geometrik süslemelerle benzerlik gösterir.

Çalışma kapsamındaki yapılarda görülen bir başka süsleme unsuru da kalemişi süslemelerdir. Neyir Işıl Apartmanı'nda bulunan geniş saçağın alt tarafında kalemişi süslemeler vardır. Söz konusu kalemişi süslemelerde rumi, kıvrımdal ve palmet motiflerinden oluşan stilize motifler biraradadır. Motifler içiçe geçmiştir ve sonsuzluk prensibine uygun olarak yapılmıştır. Bu kalemişi komposizyonlarda motifler beyaz renkli, arka planda ise kırmızı ve yeşil renklidir. Kalemişi süslemeler Klasik Osmanlı Dönemi mimari eserlerinde sıklıkla kullanılan süsleme ögeleridir. Özellikle klasik Osmanlı dönemi camilerinde kalemişi süslemeler mevcuttur. Klasik Osmanlı döneminin önemli camileri olan Edirne Selimiye Camii ve Sultanahmet Camii kalemişi süslemenin bulunduğu örneklerdir. XVI. ve XVII. yüzyıl kalemişlerinde bir bölümünde stilize motifler, bir bölümünde ise saz üslubunun motifleri yer alır. Klasik dönemin stilize motifleri Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nde de uygulanmıştır. Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nde kalemişi bulunan yapılara Mimar Vedat Tek Evi[368] örnek verilebilir. Mimar Vedat Tek Evi'nin kalemişi süslemelerinde naturalist motifler görülür.

Ele alınan yapıların iç mekanlarında karosiman kaplamalara yer verilmiştir. Günümüzde kullanılan çimentonun XIX. yüzyılda[369] Avrupa'da kullanılmasına bağlı olarak karosiman kaplamalar da mimariye girmiştir. Osmanlı mimarisinde ise XIX. yüzyıldan itibaren karosiman zemin kaplamaları görülmeye başlamıştır. İlk olarak Avrupa mimarisinden gelen mimari üslupta ki yapılarda görülen karosiman kaplamalar uygulaması görülmüştür. XX. yüzyılın başında Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nin başlamasından sonra bu dönem yapılarının döşemeleri karosiman kaplamalarıyla kaplanmıştır. Dolayısıyla karosiman kaplamaların geçmiş dönem mimarisiyle bir etkileşimi yoktur. Karosiman kaplamaların bu dönem yapılarında kullanılması inşaat teknolojisindeki gelişmelerden kaynaklanır. Çalışmada ele alınan

[368] Vedat Tek Evi'yle ilgili olarak bakınız: Afife Batur, ''Vedat Tek Evi'', **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 1994, s. 372.
[369] H.Y. Ersoy, ''Çimento'', **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, C. 1, İstanbul, YEM Yayın, 1997, s. 400.

yapıların büyük bölümünde karosiman kaplamalar bulunur. Bu karolarda baklava dilimleri, beşli küçük kareler ve sekiz köşeli yıldızlar görülür.

3.5. İnşa Teknikleri

Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi yapılarında XX. yüzyılın inşaat teknolojisi ve batılılaşma öncesi Türk mimarisinin cephe elemanlarıyla süsleme elemanları bir arada uygulanmıştır. Dönem yapılarının döşemeleri, taşıyıcıları, sıvaları, cephe elemanları ve süsleme ögeleri yeni teknik sistemlerle kurulmuştur. Buna ek olarak Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi yapılarının bir bölümü Klasik Osmanlı Dönemi yapılarında kullanılan küfeki taşından yapılmıştır. Eserlerin bir bölümünde de taş ve tuğlanın birlikte uygulandığı almaşık duvar dokusu görülür. Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi yapılarının bir kısmı kesme taş görüntüsüne benzemesi amacıyla sıvanarak derzlenmiştir.[370]

Çalışma kapsamında ele incelenen eserler genelde tuğla malzemeyle ve yığma duvar tekniğiyle inşa edilmiştir. Yapıların döşemeleri volta döşeme tekniğiyle yapılmıştır. Erken Cumhuriyet Dönemi'nde inşa edilen bazı eğitim binaları betonarme yapılardır. Buna ek olarak incelenen yapıların dış cepheleri sıvalıdır. Ele alınan yapıların bir bölümünde sıvalar yatay bir şekilde derzlenmiştir. İncelenen yapıların örtü ögeleri kırma çatıdır ve çatıların üzerinde marsilya tipi kiremit vardır. Erken Cumhuriyet Dönemi'nde inşa edilen teneffüshaneli eğitim yapılarında, teneffüshane hacimleri İngiliz tipi çatıyla örtülüdür. Buna ek olarak ele alınan yapıların merdiven basamakları dökme betondan yapılmıştır. İç mekan zeminleri ise karosiman döşeme kaplamalarıyla kaplıdır.

Çalışma kapsamında ele alınan çeşmelerin bir kısmı mermer malzemeden, bir kısmı ise dökme demirden imal edilmiştir. Mermer malzemenin çeşmelerde kullanılması Osmanlı mimarisinde uzun yıllardır görülen bir uygulamadır. Dökmedemir çeşmeler ise batılılaşma döneminde Osmanlı mimarisine girmiştir. Sanayi Devrimi'nden sonra demir Avrupa mimarisinde kullanılmaya başlamıştır. Avrupa'yla olan ticari ve kültürel etkileşim yoluyla da Osmanlı mimarisinde döküm

[370] Yıldırım Yavuz, **a.g.e.**, s. 70.

çeşmeler inşa edilmiştir. Söz konusu dökme demir çeşmelerin Belçika'da dökülmüş olması ve tasarımcısının Fransız asıllı Berhier olması döküm çeşmelerin kaynağına ilişkin fikir vermektedir.

Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nde genel olarak Klasik Osmanlı Mimarisi'ne ait biçimlerin uygulanmasına karşın, yapılar çağdaş inşa teknikleriyle inşa edilmiştir. Bu noktadan hareketle milli mimarlık döneminde hem eskinin hemde yeninin bir arada olduğu söylenebilir. İncelenen çağdaş inşa teknikleriyle yapılmasında Sanayi Devrimi ve teknolojik gelişmeler etkili olmuştur. Yeni inşa tekniklerinin kullanılmasında ki bir başka etken de, Avrupa'ya Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'yla etkileşimidir. Avrupa'dan Osmanlı Devleti'ne mimarlar gelmiştir ve bu mimarların bir kısmı Mühendishane'yle Sanayi-i Nefise Mektebi'nde ders vermiştir. Türk mimarlar da Avrupa'ya eğitime giderek çağdaş inşa tekniklerini öğrenmişlerdir.

SONUÇ

Sanatın tarihsel gelişim süreci incelendiğinde, sanatın biçim, üslup ve muhtevasının toplumsal olaylarla siyasal gelişmelerden etkilendiği görülür. Bu etkinin en belirgin olarak hissedildiği alanlardan biri mimari sanatıdır. Mimari eserler insanların yönetim, barınma, ibadet, ticaret, eğitim, savunma vb. pekçok amaçla kullanıldığından dolayı toplumların her zaman mimariye ihtiyacı olmuştur. Dolayısıyla, insanlık tarihi boyunca mimari toplumların kültüründen ve siyasetinden etkilenmiştir. Büyük imparatorlukların mimarisinde görülen yapı türleri, plan özellikleri, cephe özellikleri, süsleme özellikleri ve inşa teknikleri de imparatorlukların farklı zamanlarında değişimler geçirmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun mimarisi de geçirdiği siyasal sebepler, savaşlar, ihitiyaçlar, toplumsal gelişmeler, ekonomi ve diplomatik ilişki gibi faktörlerden dolayı yüzyıllara ve bölgelere göre farklılaşmalar göstermiştir. İmparatorluğun XVIII. ve XIX. yüzyılda yaşadığı gerileme, toprak kayıpları gibi problemler, ayrıca mimarideki batılılaşmaya tepki olarak mimari kültürün değişmesine yol açmıştır. İmparatorlukta yaşanan olumsuz gelişmeler devletin aydın kesimini derin düşüncelere yöneltmiştir. Ülkenin eğitimli insanları çözüm yolları göstermişlerdir. Bu amaçla çeşitli fikir akımları çıkmışır. İlk olarak Osmanlıcılık, daha sonra İslamcılık, son olarak da Türkçülük ortaya çıkmıştır.

Türk milliyetçiliği düşüncesinin fikir babalarından biri Ziya Gökalp'tir. Türk milliyetçiliğin kendini gösterdiği alanlardan biri de mimari olmuştur. Mimarlar, devletin yaşadığı durumdan çıkış yolu olarak eserlerini Klasik Osmanlı Mimarisi'ne göndermede bulunacak şekilde tasarlamışlardır. Bu dönemin öne çıkan iki mimarı olan Mimar Kemalettin Bey'in ve Mimar Vedat Bey'in ifadelerinde Türk mimarisine verdikleri önem çok net olarak anlaşılmaktadır. İki mimar da, gerçek Türk mimarisi olarak Anadolu Selçuklu, Erken Osmanlı Dönemi ve Klasik Osmanlı Mimarisi'ni kabul etmektedir. Mimar Vedat Bey ve Mimar Giulio Mongeri Sanayi-i Nefise Mektebi'nde dersler vererek Birinci Ulusal Mimarlık'ın gelişmesini sağlamışlardır. 1910'lu yılların 1920'li yılların düşünce ortamında yetişem ikinci kuşak mimarlar da Milli Mimari düşüncesinin etkisi altında bırakmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarıyla erken Cumhuriyet Dönemi'nde mimari hem yapı türü açısından hemde mimari üslup açısından zengin bir dönemdir. Mimari üsluplar arasında bu dönem üsluplarından Milli Mimarlık öne çıkar. XIX. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşanan çeşitli siyasi ve sosyal olaylar bir dönem üslubu olarak Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nin başlamasına yol açmıştır. Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi yapıları hem dönemin mimarlarının görüşünü hemde toplumun diğer kesimlerinin görüşlerini yansıtma işlevi taşırlar. Dönem mimarları ideolojik görüşlerini ve mimari beğenilerini dönem yapılarının cephe elemanlarıyla süslemeleri aracılığıyla göstermiştir. Cephe elamanları ve süsleme ögeleri Batılılaşma öncesi Türk mimarisine gönderme yapar. Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nde inşa edilen yapılar modern inşa teknikleriyle inşa edilmiştir. Bu dönem eserlerinin yalnızca dış görünüşleri tarihi görünüme sahiptir.

Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nin İstanbul'da inşa edilen sivil yapılarının bir bölümünün ele alındığı bu çalışmada, eserlerin banileri, mimarları, mimari özellikleri ve süsleme özellikleri konularında incelenmiştir. Çalışma kapsamındaki yapılar XX. yüzyıla kadar inşa edilen edilen Osmanlı mimari eserlerinden daha farklı baniler eliyle yaptırılmıştır. Aynı yapıların bir bölümü literatürde az bilinen mimarların eserleriyken, bir bölümü de literatürde adı geçen mimarların az bilinen eserleridir. Söz konusu mimarlar arasında Türk Mimarlar da; Edoardo De Nari ve Levon Nafilyan gibi Türk olmayanlar da vardır. Buna göre ulusal mimarlık anlayışının ülke çapında, mimarlar tarafından yaygın olarak benimsenmiş olduğu sonucuna varılabilir. Çalışmada incelenen yapıların her birinin özgün yönleri bulunur. Bu yapıların her birinde, mimar, bani, plan, cephe ve süsleme alanlarının en az birinde, Ulusal Mimarlık Dönemi geneli içindeki yapılardan farklı yönleri söz konusudur.

Plan şeması olarak, çalışma kapsamında ele alınan yapılarda genel olarak bir yenilik görülmez. Milli Mimarlık akımının, sivil yapılarda, döneme özgü bir bir özellik yoktur. Yalnızca eğitim yapılarının bir bölümünde plan olarak yenilik görülür. Söz konusu okul binaları teneffüshane hacimleri bulunan yapılardır. Bu teneffüs hacimleri günümüzde konferans salonu olarak kullanılmaktadır. Teneffüshane hacimli eğitim yapılarının, Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nde bilinen örnekleri yalnızca

İstanbul'dadır. Dolayısıyla bu tipolojinin İstanbul'a özgü bir tipoloji olduğu söylenebilir.

Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nin sivil yapılarında genellikle dikdörtgen, kare, U plan ve L kurgusu görülür. Söz konusu plan tipleri çimento ve volta döşemenin mimaride kullanımıyla beraber ortaya çıkmıştır. Mimari eser yapılırken çimento kullanılması çok katlı binaların inşa edilebilmesini sağlar. Çok katlı binalar da genelde dikdörtgen, kare, U plan ve L plan şemasına uygun olarak yapılır. Dolayısıyla Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi sivil yapılarında görülen plan şemalarının kaynağı yapı teknolojisindeki gelişmelerdir. Bu dönemin plan tipolojisinin mimari tarza özgü olmadığının bir başka göstergesi de, aynı plan tiplerinin Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nden sonra başlayan Uluslararası Mimarlık Dönemi'nde kullanılmasıdır. Alman kökenli mimarların eser verdiği Uluslararası Mimarlık Dönemi'nde, yalnızca cephe düzenlerinde değişiklik olmuştur.

Çalışmada ele alınan yapılarda, Klasik Osmanlı ve Anadolu Selçuklu Mimarisi'ne göndermeler eserlerin cephe düzenleriyle yapılmıştır. Cephelerde genellikle sivri kemer, basık kemer, geniş saçak gibi Batılılaşma öncesi Türk mimarisini anımsatan cephe elemanları görülür. Buna ek olarak incelenen yapılarda genel olarak simetrik cephe kurgusu da görülür. Bayrampaşa Topkapı 32. Mektep simetrik cephe tasarımına sahip olmayan ender örneklerdendir. Genel olarak yapı türlerine özgü cephe düzenleri vardır. Yapıların özelliğine göre planlaması ve dolayısıyla dış cepheler şekillenir.

Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi yapılarında cephe düzenleri açısından da farklılıklar görülür. Dönem yapılarının bir kısmının cephelerinde köşeler yuvarlatılmıştır. Bir kısım yapının girişi yuvarlatılmış köşelerden sağlanır. Dönem eserlerinin bir kısmının da köşeleri pahlıdır ve bazı eserlerde girişler pahlı köşelerdedir. Bu dönemde inşa edilen yapıların bir bölümünün giriş cepheleri simetriktir; bir bölümünün de cepheleri simetrik değildir. Simetrik olmayan cephelerde giriş de cephenin tam ortasında yer almaz. Buna ek olarak, simetrik olmayan yapılarda cephelerin sağ veya sol tarafında da çıkmalar görülür. Cephe düzenleri açısından, ulusal mimarlık döneminde, pencere açıklıklarındeki yaygın

görülen kemer türlerinden basık kemerler ve sivri kemerler bir çok yapıda farklı biçimlerde kullanılır. Bu dönem mimari eserlerinin silme, mukarnas, kabara gibi, baba gibi mimari plastik unsurlarının kullanımı yapıdan yapıya değişir. Cephe kurgusu açısından belirtilen bütün bu özellikler bu çalışmada incelenen yapılarda da görülür. Bu bakımdan çalışmada incelenen yapılar cephe düzeni açısından oldukça zengindir.

Milli Mimarlık Dönemi yapılarında süsleme çok önemlidir. Dönemin mimarları geçmiş dönemle bağlantıyı kurmak için süsleme elemanlarını kullanmışlardır. Bundan dolayı da incelenen yapılarda süsleme aşısından büyük zenginlikler görülür. Kabartma, ajur süsleme, çini, kalemişi, mukarnas, kabara vb. Klasik Osmanlı Dönemi süslemelerinin önemli bir kısmı görülür. Bazı yapılarda Anadolu Selçuklu Dönemi geometrik süslemelerinin benzeri süslemeler mevcuttur. Ele alınan örneklerin bir bölümünde Art Nouevau tarzının bitkisel ve figüratif süslemeleri de vardır. Art Nouveau üslubu süslemeler çalışmada incelenen örneklerde eklektik olarak yer almaktadır. Çalışma kapsamında ele alınan yapılardan Sefiha Apartmanı hem Milli Mimarlık üslubu Art Nouveau özellikleri taşıyan yapılardan, figür bulunduğu bilinen tek örnektir.

Çalışmada incelenen eserlerden Kandilli Rasathanesi Astronomi Laboratuvarı'nda, giriş cephesinde bulunan kapının üzerinde bir rubu tahtası motifli kabartma bulunur. Rubu tahtası Astronomi Laboratuvarı'nın kullanılış amacını vurgular. Kandilli Rasathanesi'nin Sismoloji Binası ve Kütüphane Binası'nda da rubu tahtası motifi bulunan çiniler yer almaktadır. Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nin bazı iskelelerinde de çapa motifli çini bulunur. Buradan hareketle ulusal mimarlık akımının süsleme motiflerinin tek ilham kaynağının yalnızca XVI. yüzyıl İznik çinileri olmadığı sonucuna da varılabilir.

Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nin geneline bakıldığında, süslemenin oranı her yapıda farklılık gösterir. Eserlerin bir bölümünde her süsleme türünden bulunurken, bir bölümünde ise yoğun süsleme vardır. Bazı yapılarda hem iç mekanda hemde dışta süsleme bulunurken, bazılarında yalnızca dışta süsleme bulunur. Dönem yapılarının bir kısmında tek bir malzemeyle yapılmış süsleme bulunurken, bir kıskında ise bir fazla malzemeyle üretilmiş süslemeler gözlenir. Buna ek olarak dönem

yapılarının bir kısmında Art Nouveau üslubunun özelliklerine de rastlanır. Süsleme niteliğinin yapıdan yapıya değişmesi hem üslubun zenginliğini, hemde mimarların süslemeye farklı yaklaşımları olduğunu gösterir.

Ele alınan han binalarından Turhol Han'da asansör de bulunur. Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi yapılarının bir kısmında asansör de bulunur. Milli Mimarlık akımının yapılarında asansör kullanımı için katlı etkenler söz konusudur. Çimentonun mimaride kullanımından sonra çok katlı binaların inşa edilmesi ve Sanayi Devrimi'yle beraber makinelerin insan hayatına girmesi asansörün de mimaride kullanımına yol açmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun geç devir mimarisinde asansör kullanımı Birinci Ulusal Mimarlık akımı eserlerinde de devam etmiştir. Buna göre ulusal mimarlık akımı yapılarında asansör kullanımı için Anadolu Selçuklu ve Klasik Osmanlı mimarileri ilham kaynağı olması mümkün değildir. Milli üslup eserlerinde asansör kullanımı o dönemin teknolojisi ve asansörün sağlayacağı kolaylıkla ilgilidir.

Cephe düzeni ve süsleme unsurlarının kendi içinde çeşitlilik göstermesi Birinci Ulusal Mimarlık akımının yalnızca geçmişe öykünme olmadığını, aynı zamanda akımın kendine özgü yanlarının olduğunun da göstergesidir. Bu akım fikir geçmiş mimariden etkilense de, mimari özelliklerinin hepsini Klasik Osmanlı veya Anadolu Selçuklu mimarisinden almaz. Dönem mimarisinin kendine has mimari özellikleri de söz konusudur. Birinci Ulusal Mimarlık akımı aynı zamanda modern mimarinin bir parçasıdır. Üsluba ait yapılar XX. yüzyılın güncel ihtiyaçlarına göre inşa edilmişlerdir.

Dönem mimarları o zamanın modern anlamda mimarlık eğitimi veren kurumlarda mimarlık eğitimi almışlardır. Aldıkları eğitimde mimarlık eğitiminin temeli olan tasarım, çizim, malzeme vb. konularda dersler görmüşlerdir. Ayrıca mimarlık tarihi dersleri de görmüşlerdir. Buna göre dönem mimarları geçmiş mimari üsluplar hakkında da bilgi sahibiydiler. Buna göre Milli Mimarlık mimarları aynı zamanda modern mimari mimarı olduğu söylenebilir. Dolayısıyla, çalışmada incelenen yapılar aynı zamanda modern mimari eserleridir.

Ele alınan yapıların türleri İstanbul'un yerlerine göre değişir. Han yapıların ticaret bölgeleri ve bankaların daha yoğun olduğu yerdir. Çalışmada incelenen han yapıları Eminönü, Taksim ve İstiklal Caddesi'nde yer alır. Hamidiye çeşmeleri ise

Hamidiye Suyu Tesisleri isale hattının geçtiği Beşiktaş ve Beyoğlu bölgelerinde konumlanır. Ele alınan çeşmelerden Anadolu yakasında bulunan örnekler, Kayışdağı Suyu isale hattının geçtiği yerlerde konumlanır. İncelenen eğitim yapıları ve apartmanlar da yerleşim yerlerinde bulunurlar. Çalışmada ele alınan apartmanlar Beyoğlu ilçesinde, Galata, Cihangir ve Şişhane gibi yerleşim yerlerinin olduğu yerlerdedir. İskeleler de kullanılış amaçları gereği deniz kenarında inşa edilir. İncelenen binaların bir kısmı da, ihtiyaçtan kaynaklı olarak ya da banisinin talebiyle İstanbul'un farklı yerlerine inşa edilmiştir. Karakol binalarının inşa edileceği yerler ihtiyaca göre, konut yapıları veya iş yerleri ise banisinin talebine uygun yerlere inşa edilmiştir.

Özel olarak çalışma kapsamında incelenen yapılarda, genel olarak Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi'nde, inşa edilen eserlerin hepsinde birbirinden farklı noktalar bulunur. Akımın mimari eserleri ana hatlarıyla birbirine benzese de, tip proje yapılar da bile az da olsa farklı özellikler bulunur. Bu noktada mimarların kendi sanatsal yaklaşımları arasındaki farklılık göze çarpar. Dolayısıyla çalışmada ayrıntılı ele alınan yapıların her biri ayrı bir sanat eseridir. Ayrıca bu binaların büyük bölümü günümüzde de kullanımdadır. Eserlerin bir kısmında Art Nouveau üslubu, bir kısmı da Modern mimari özelliklerine sahiptir. Sonuç olarak söz konusu yapılar hem inşa edildiği dönemde, hemde günümüzde toplumsal ihtiyaca cevap vermektedir. Bu yapılar aynı zamanda inşa edildiği semtlerin kent bütünlüğünü tamamlayan sanat eserleridir.

KAYNAKÇA

Akbayar, Nuri (Ed.): **Dünden Bugüne Beşiktaş**, İstanbul, Beşiktaş Belediye Başkanlığı, 1998.

Akçıl Harmankaya, N. Çiçek: ‘’İstanbul’da Erken Cumhuriyet Dönemi Eğitim Yapılarına Bir Örnek: Eski Beyazıt İlkokulu,’’ **Sanat Tarihi Dergisi**, 33/2, 2024, s. 1051-1073, (Çevrimiçi) https://doi.org/10.29135/std.1517386, 31Aralık 2024.

Akdeniz, M. Gül: ‘’1. Ulusal Mimarlık Dönemine Ait Bir Konut Örneği Torosyanlar Evi,’’ **Arkitekt**, Sayı 444, 12, 1996, s. 74-81.

Akıncı, Turan: **Beyoğlu-Yapılar, mekânlar, insanlar (1831 – 1923)**, 2. Baskı., İstanbul, Remzi Kitabevi, 2018.

Akıncı, Turan: **Galata-İstanbul'un 700 Yıllık Karakutusu**, 1. Baskı, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2021.

Akkurt, İbrahim: **İstanbul'un 100 Sultan II. Abdülhamid Eseri**, İstanbul, İBB Kültür A.Ş., t.y.

Akpınar, Belkıs: **İstanbul’da Tarihi Değeri Olan İskele Binaları**, Yayınlanmamış Lisans Bitirme Tezi, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültes, 1981.

Aktemur, Ali Murat-Arslan, Muhammet: ‘’I. Ulusal Mimarlık Akımı ve İstanbul - Karaköy’deki Örnekleri,’’ **Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 16, 2006, s. 1-34, (Çevrimiçi) https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunigsed/article/32995, 20 Mayıs 2022.

Aktemur, Ali Murat: **Batı Etkisinin Türk Mimarisine Yansıyış Süreci ve İstanbul-Karaköy'deki Avrupa Tarzı Sivil Mimari**, 1. Baskı, Erzurum, Atatürk Üniversitesi, 2009.

Alioğlu, Betül: **Beyoğlu, Cezayir Çıkmazı ve Çevresi Kentsel Yenileme Alanı- Tarihsel Gelişim ve Koruma Önerileri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2015.

Alişan, Burcu: **İstanbul'daki Tarihi Vapur İskelelerinin Dış Cephe Aydınlatması Açısından Değerlendirilmesi ve Ortaköy Vapur İskelesi Örneği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2013.

Altın, Ersin (Ed.) **İstanbul 1900-1950**, İstanbul, Boyut Yayınları Kent ve Mimarlık Dizisi, 2003.

Anonim: "Avrat Pazarı", **İstanbul Ansiklopedisi**, C. 3, s. 1356-1357, İstanbul, İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyat Kollektif Şirketi, 1960.

Anonim: **İstanbul Hanları Alfabetik Rehberi**, Basım yeri yok, Basım yılı yok.

Anonim: **İstanbul Okulları Kılavuzu**, İstanbul, İstanbul Öğretmenleri Yayınlarından: 3, Cumhuriyet Matbaası, 1938.

Anonim: **Kasımpaşa Karma Ortaokulu-30 Yıllık Tarihi (1936 - 1966)- Albüm - Tarih - Aktüalite**, İstanbul, La Turquie Moderne Matbaası, 1967.

Anonim: "Bostancı İskelesi", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. II, s.305, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 1994.

Anonim: "Mecidiyeköy", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, Cilt: 5, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 1994, s. 317-318.

Anonim: "Vefa", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, Cilt: 7, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 1994, s. 372-373.

Anonim: "Vefa Bozacısı", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, Cilt: 7, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 1994, s. 373.

Anonim: ‘’Yuluğ, Ali Haydar’’, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, Cilt: 7, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 1994, s. 535.

Anonim: ‘’Nafilyan, Levon’’, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. VIII, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 1995, s.329.

Arıkan, Mümtaz: "İskeleler", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, Cilt: 4, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarik Vakfı Ortak Yayını, 1994, s. 198-206.

Arpacı, Kubilay: **İstanbul Mimarisinde Sanatkar İzleri**, 1. Baskı, İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2024.

Arseven, Celâl Esad: **Eski Galata ve Binâları**, Haz. Dilek Yelkenci, 1. Baskı, İstanbul, Çelik Gülersoy Vakfı İstanbul Kütüphanesi Yayınları, 1989.

Aslanapa, Oktay: **Türk Sanatı**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1984.

Aslanapa, Oktay: **Osmanlı Devri Mimarisi**, 2. Baskı, İstanbul, İnkılap Yayınları, 2004.

Ayverdi, Ekrem Hakkı (Haz.): **19. Asırda İstanbul Haritası**, İstanbul, İstanbul Fethi Derneği İstanbul Enstitüsü Yayınları, Şehir Matbaası, 1958.

Ayyıldız, Hakkı Raif: "Bayazıd Bucağı", **İstanbul Ansiklopedisi**, C. IV, İstanbul, Reşad Ekrem Koçu ve Mehmet Ali Akbay İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyat Kollektif Şirketi, 1960, s. 2227-2229.

Barışta, Örcün: "İstanbul Son İmparatorluk Dönemi Yapılarında Süs Kubbesi İle Taçlandırılmış İskele Binaları", **Vakıflar Dergisi**, Sayı XIX, s. 285-294, İstanbul, 1985.

Barillari Diana-Godoli Ezio: **İstanbul 1900-''Art Nouveau''Mimarisi ve İç Mekanları**, İstanbul, YEM Yayın, 1997.

Baş, Derya: **İstanbul'un 100 Okulu**, 1. Baskı, İstanbul, İBB Kültür A.Ş. Yayınları, 2013.

Batur, Afife: ‘’Vedat Tek Evi’’, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 1994, s. 372.

Batur, Afife (Haz.): **M. Vedad Tek: Kimliğinin İzinde Bir Mimar**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2003.

Bayrakal, Sedat: **Hattat ve Şairleriyle Beyoğlu Çeşme ve Sebilleri**, İstanbul, Beyoğlu Belediyesi, 2022.

Beylié L. de: **L'Habitation Byzantine**, Paris, 1903.

Bozdoğan, Sibel: **Modernizm ve Ulusun İnşası: Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde Mimari Kültür**, 4. Baskı, Çev. Tuncay Birkan, İstanbul, Metis Yayınları, 2015.

Bülbül, İrem-Şenarslan, Çiğdem (Haz.): **Bir Medeniyet Mirası İstanbul Çeşmeleri**, İstanbul, İBB KUDEB, 2016.

Can, Cengiz: **İstanbul'da 19. Yüzyıl Batılı ve Levanten Mimarların Yapıları ve Koruma Sorunları**, Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 1993.

Can, Cengiz: **İstanbul'un Yabancı ve Levanten Mimarları**, 1. Basım, İstanbul, Arketon Yayınları, 2020.

Can, Selman: ''Hamidiye Su Tesisleri'neMühendis André Berthier'nin Katkıları'', **II. Tarihî Su Sempozyumu Kültürü ve Yapıları Sempozyumu-26 Ekim 23**, İstanbul, Fatih Belediyesi, 2025, s. 106-117.

Ceco, Sinan: **İstanbul'un 100 Hanı**, İstanbul, İBB Kültür A.Ş. Yayınları, 2012.

Ceco, Sinan: "Topkapı Saray-ı Hümayunu", **İstanbul'un Kitabı Fatih II**, İstanbul, Fatih Belediye Başkanlığı Kültür Yayınları, 2013, s. 536-597.

Cezar, Mustafa: **Sanatta Batıya Açılış ve Osman Hamdi**, Cilt II, 2. Baskı, İstanbul, Erol Kerim Aksoy Kültür, Eğitim, Spor ve Sağlık Vakfı Yayını, 1995.

Çeçen, Kazım: **İstanbul'da Osmanlı Devrindeki Su Tesisleri**, Basım yeri yok, İstanbul Teknik Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Tarihi Araştırma Merkezi No: 1, 1984.

Çeçen, Kazım: **Taksim ve Hamidiye Suları**, İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi İski İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü, 1992.

Çeçen, Kazım: "Hamidiye Suyu", **TDV İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 15, s. 469-471, İstanbul, TDV Yayınları, 1997.

Çeçener, Hüseyin Besim: **Eminönü Hanlar Bölgesi Anıtsal Eserler Kılavuzu**, 1. Baskı, İstanbul, TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, 2011.

Çevik, Ömer Furkan: **Şehzadebaşı Çevresinin Kentsel Gelişimi ve Direklerarası İçin Bir Koruma Önerisi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2011.

Çiftçi, Aynur: "Tarihi İstanbul Karakolları", **Art Decor**, Sayı 51, İstanbul, 1997, 74-86.

Çiftçi, Aynur: "Eyüpsultan'ın Tarihi Karakolları", **Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla Eyüpsultan Sempozyumu II**, Tebliğler, İstanbul, 1998, s. 226-237.

Çiftçi, Aynur: "Karakol-Karakol Binaları", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 24, s.431-434, İstanbul, TDV Yayınları, 2001.

Çobanoğlu, Ahmet Vefa: ‘’Osmanlılar-Mimari Dönemler’’, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 33, İstanbul, TDV Yayınları, 2007, s. 580-589.

Çobanoğlu, Ahmet Vefa: **Osmanlı Mimarisi’nde Plan ve Projeler**, Ankara, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2018.

Dağdelen, İrfan (Haz.): **İstanbul-Rumeli Ciheti Haritaları**, C. I-II, İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü, 2005.

Dağdelen, İrfan (Haz.): **Alman Mavileri: 1913-1914 I. Dünya Savaşı Öncesi İstanbul Haritaları**, İstanbul, İBB Kültür A.Ş. Yayınları, 2016.

Dağdelen, İrfan (Haz.): **Charles Edouard Goad'ın İstanbul Sigorta Haritaları**, İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü, 2017.

Demirsar, Belgin: "Erenköy İstasyon Çeşmesi", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. III, s. 179, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Orta Yayını, 1994.

Dere, Umut: ‘’Ali Haydar (Yuluğ) Bey ve İstanbul’da Yürüttüğü Belediyecilik Faaliyetleri’’, **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Sayı 38, 2023, s. 716.

Dizer, Muammer: **Kandilli Rasathanesi**, İstanbul. T.C. M.E.B. Kandilli Rasathanesi Yayınları, 1973.

Dökmeci, Vedia - Çıracı, Hale: **Tarihsel Gelişim Sürecinde Beyoğlu**, İstanbul, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayınları, 1990.

Egemen, Affan: **İstanbul'un Çeşme ve Sebilleri (Resimleri ve Kitabeleri İle 1165 Çeşme ve Sebil)**, İstanbul, Arıtan Yayınevi, 1993.

Egin, Ergün: **Kasımpaşa'nın Tarihi Gelişimi, İskân Özellikleri ve Mimari Eserleri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1996.

Ekimci, Betül Gelengül: **Üsküdar’ın Vakıf Eser Kültür Mirası ve Korunması İçin Öneriler**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2011.

Eldem, Edhem (Ed.): **Bankalar Caddesi-Osmanlı'dan Günümüze Voyvoda Caddesi/ Voyvoda Street From Ottoman Times to Today**, 1. Baskı, İstanbul, Osmanlı Bankası Bankacılık ve Finans Tarihi Araştırma ve Belge Merkezi, 2000.

Eldem, Sedad Hakkı - Akozan, Feridun: **Topkapı Sarayı: Bir Mimari Araştırma**, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1982.

Erdoğan, Selçuk: **Kandilli Rasathanesi Yerleşimindeki Korunması Gerekli Kültür Varlıklarının Envanteri ve Dürbün Binası Restorasyon Projesi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2011.

Erdoğan, Nevnihal - Şenyurt, Oya vd. (Haz.): **Tarihsel Süreçte Bankalar Caddesi (Voyvoda Caddesi) ve Günümüzdeki Yapıları**, İstanbul, KÜV Yayınları, 2016.

Ergüder, Başak: **Galata Hanları:(1868-1945)- Paranın Serüveni**, İstanbul, SAV Yayınları, 2011.

Erkman, Kemal: **Kandilli Rasathanesi 50 Yıl (1911-1950)**, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1961.

Ersoy, H. Y.: ‘’Çimento’’, **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, C. 1, İstanbul, YEM Yayın, 1997, s. 400.

Erten, Özlem İnay: **Şişli'de Bir Konak ve Mimar Giulio Mongeri/ A Mansion in Şişli and Architect Giulio Mongeri**, İstanbul, Bozlu Art Project, 2016.

Ertuğ, Necdet (Ed.): **İstanbul Tarihi Çeşmeler Külliyatı I-II-III**, İstanbul, İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi, 2006.

Eyice, Semavi: ‘’Çeşme’’, **TDV İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 8, İstanbul, TDV Yayınları, 1993, s. 277-287.

Eyice, Semavi: "Bostancı", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C.II, s. 301-304, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 1994.

Eyice, Semavi: "Fatih Külliyesi", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. 3, s. 265-270, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 1994.

Farajova Turan-Kılıç M. Serdar: **İstanbul Apartmanları: Hikayeleri ve Anıları İle Beyoğlu**, 1. Baskı, İstanbul, Fabrika Yayıncılık, 2022.

Fidan, Mehmet Sadettin: **Geçmişten Günümüze İstanbul Hanları**, İstanbul, İstanbul Ticaret Odası, 2009.

Genç, Elif: **1900-1930 Yılları Arası Geç Osmanlı- Erken Cumhuriyet Dönemi İstanbul Yapılarında Cephe Bezemeleri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2019.

Gökalp, Ziya: **Türkçülüğün Esasları**, Ed. Gökhan Tunç, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2019.

Gülenaz, Nursel: **Batılılaşma Dönemi İstanbul'unda Hanlar ve Pasajlar**, İstanbul, İTO Yayınları, 2011.

Gülenaz, Nursel-Tüysüz, İnci: **Adım Adım İstanbul'un Tarihi Yarımadası Zeyrek, Fatih**, 3. Baskı, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2019.

Gümüş, Müjde Dila: ‘’İstanbul’un Art Nouveau Mimarisine Bir Bakış: Yapılar, Mimarlar ve Baniler’’, **İstanbul Art Nouveau’su**, 1. Baskı, İstanbul, Albaraka Yayınları, 2023, s. 25-115.

Gündoğan, Zeynep: **İstanbul, Samatya'da Tarihi Çevre Koruma**, İstanbul Kültür Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2011.

Gündüz Mehmet: "Osmanlı'dan Günümüze Uzanan Bir Eğitim Kurumu: Gelenbevi İdadisi", **Milli Eğitim**, Cilt: 48, Sayı, 224, 2019, s. 213-239 (Çevrimiçi) https://dergipark.org.tr/tr/pub/milliegitim/article/648918, 14 Kasım 2021.

Günpınar, M. Ulvi, Özcan, Aynur vd.: **İstanbul-20. Yüzyıl'dan 21. Yüzyıl'a Necip Bey Haritaları'ndan Günümüze Öncesi ve Sonrası**, I. Cilt, 1. Baskı, İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Mimar Sinan Vakfı Yayınları No:1, 2013.

Gürsel, Fenni - Doğan, Kazım (Haz.): **Geçmişten Günümüze İstanbul Polis Karakolları**, İstanbul, İstanbul Emniyet Müdürlüğü, 2007.

Gürtekin, Burak-Mısırlı, Arif: ‘’Analysis of Early Republican Period Primary School Buildings In Istanbul Through Type Projects’’, **Sanat Tarihi Dergisi**, 34/2, Ekim/October, 2025, s. 485-507.

Halıcı, Gönül: **İstanbul’un Anadolu Yakasında Tarihsel Bir Gezi**, C.2, İstanbul, ÇİMSA, Tarih Yok, s. 328.

Haskan, Mehmet Nermi: **Eyüp Tarihi**, C. 2, İstanbul, Türk Turing Turizm İşletmeciliği Vakfı, 1993.

Haskan, Mehmet Nermi: **Eyüpsultan Tarihi**, İstanbul, Eyüpsultan Vakfı, 1996, s. 341.

Haskan, Mehmet Nermi: **Yüzyıllar Boyunca Üsküdar 3**, İstanbul, Üsküdar Belediyesi, 2001.

Hasol, Doğan: **Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü**, 15. Baskı, İstanbul, YEM Yayınları, 2017.

Hasol, Doğan: **20. Yüzyıl Türkiye Mimarlığı**, 2. Baskı, İstanbul, YEM Yayınları, 2017.

Hut, Davut: ‘’Tarihi ve Sosyo-Ekonomik Yönleriyle Kayışdağı Suları’’, **Fiziki Coğrafya Araştırmaları Sistematik ve Bölgesel**, İstanbul, Türk Tarih Kurumu, 2011, s. 643-656.

Hür, Ayşe: ‘’Kayışdağı’’, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. IV, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 1994, s. 504-505.

İhtifalci Mehmed Ziya Bey: **İstanbul ve Boğaziçi: Bizans ve Osmanlı Medeniyetinin Ölümsüz Mirası**, Haz. Murat A. Karavelioğlu-Enfel Doğan vd., C. I, 2. Baskı, İstanbul, Bika Kültür Kitaplığı 1, 2004.

İskender Aydın, Beste Nur: **Tarihi Yarımada Hanlar Bölgesi'nde Kültürel Rota Tanımlanması**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2017.

Kara, Gülayşe: **Boğaziçi İskele Meydanlarının Mekansal, Fonksiyonel ve Kültürel Özelliklerinin İncelenmesi- Ortaköy Meydanındaki Düzenleme Çalışmalarının Değerlendirilmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 1995.

Kara Pilehvarian, Nuran – Urfalıoğlu, Nur vd.: **Osmanlı Başkenti İstanbul’da Çeşmeler**, 1. Baskı, İstanbul, YEM Yayın, 2000.

Kayserilioğlu, R. Sertaç: **Dersaadet’ten İstanbul’a Tramvay II**, İstanbul, İETT Genel Müdürlüğü, 1999.

Keskin, Enes: **İstanbul’un Semtleri: Kısıklı**, İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2003.

Kızılkayak, Görkem (Haz.): **Kaynak'tan Mahalleye Ab-ı Hayat: Kadıköy Çeşmeleri**, İstanbul, Kadıköy Belediyesi, 2011.

Koçak, Kıvanç: **İstanbul'un Anadolu Yakasında Birinci Ulusal Mimarlık Döneminde (1900-1930) Yapılmış Eğitim Yapıları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

Koçak, Kıvanç: ''İstanbul'un Kadıköy İlçesinde Yer Alan Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi Eğitim Yapıları Üzerine Bir Değerlendirme'', **The Turkish Online Journal of Desing Art Communication**, Cilt: 13, Sayı: 1, 2023, s. 87-107 (Çevrimiçi) https://doi.org/10.7456//11301100/007, 01/01/2023.

Koçu, Reşad Ekrem: **Topkapı Sarayı**, 4. Baskı, İstanbul, Doğan Kitap, 2015.

Kollektif: **Türk Mimarisinde İz Bırakanlar ''Türk Mimarisinde Abide Şahsiyetler'' I**, Ankara, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2015.

Koraltürk, Murat: **Şirket-i Hayriye 1851-1945**, İstanbul, İDO, 2007.

Kuban, Doğan: **Sinan'ın Sanatı ve Selimiye**, İstanbul, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Vakfı, 1997.

Kuban, Doğan: **Osmanlı Mimarisi**, İstanbul, YEM Yayınları, 2016.

Kuran, Aptullah, **İlk Devir Osmanlı Mimarisinde Cami**, Ankara, Ortadoğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, 1964.

Kurşun, Zekeriya - R. Sertaç Kayserilioğlu vd.: **Bâki Kente Âb-ı Bekâ Hamidiye**, İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Hamidiye Doğal Kaynak Suyu, 2006.

Kurtel, Belma Barış-Çakıl, Cenk: ‘’Art Nouveau Yapılar’’, **Geçmişten Günümüze Beyoğlu II**, s.609-630, 1. Baskı, İstanbul, Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı, 2004.

Kuruyazıcı, Hasan (Haz.): **Batılılaşan İstanbul'un Ermeni Mimarları/Armenian Architects of Istanbul in the Era of Westernization**, 3. Baskı, İstanbul, Hrant Dink Vakfı Yayınları, 2016.

Kuruyazıcı, Hasan: Kuruyazıcı, Hasan, **Adalar, Binalar, Mimarlar**, İstanbul, Adalı Yayınları, 2021.

Küçük, Melih: **İstanbul Tarihi Yarımada ve Çevresinde Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Okulları Mimarisi (1923 – 1938)**, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2001.

Küçükalioğlu Özkılıç, Sema: **1894 Depremi ve İstanbul**, 1. Baskı, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2015.

Küçükoğlu, Murat: **Üstün ve Özel Yetenekli Öğrencilerin Eğitiminde Model Olan Beyazıt Ford Otosan İlköğretim Okulu Üzerine Bir Araştırma**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.

Marangoz, Ezgi Betül: **Konya Merkez ve İlçelerindeki (Karatay, Meram, Selçuklu) Anadolu Selçuklu Dönemi Sütun ve Sütunce Başlıkları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

Mazak, Mehmet: **Eski İstanbul'da Deniz Ulaşımı**, Basım Yeri Yok, İstanbul Büyükşehir Belediyes Deniz Otobüsleri A.Ş., Tarih Yok.

Mülayim, Selçuk: **Anadolu Türk Mimarisinde Geometrik Süslemeler-Selçuklu Çağı**, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1982.

Okçuoğlu, Tarkan: "Union Hanı", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. VII, s. 324-325, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 1994.

Orlandi, Lucia: "Edoardo De Nari", **Türk Mimarisinde İz Bırakanlar "Türk Mimarisinde Abide Şahsiyetler" I**, Ankara, T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2015, s. 249-257.

Ödekan, Ayla: "Çeşmeler", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. II, s.488-491, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 1994.

Özden, Şevket - Ertaş, Onur vd.: "Tarihi L'union Han'ın Depreme Karşı Güçlendirilmesi", **5. Tarihi Eserlerin Güçlendirilmesi ve Geleceğe Güvenle Devredilmesi Sempozyumu**, I. Cilt, s. 227-238, Erzurum, İnşaat Mühendisleri Odası, 2015.

Özgüven, Burcu-Pehlivanoğlu Burcu vd.: "Cihangir (İstanbul) Semti Tarihî Binaları Envanter Çalışması 2005", **TÜBA Kültür Envanteri Dergisi**, 5/2006, s. 103-115.

Özkan, Alev: **Eminönü Hanlar Bölgesinin Cumhuriyet'ten Günümüze İzlenen Değişimi ve Yeniden Değerlendirilmesinde Öncelikli Bölgenin Saptanması**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2003.

Özkan Tekneci, Zeynep-Uçar, Aygül, ‘’İzmir Örnekleriyle Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi Kamu Yapılarında Karosimanlar’’, **Sanat Tarihi Dergisi**, 33/2, Ekim/October, 2024, s. 1023-1049 (Çevrimiçi) https://doi.org/10.29135/std.1500785, 9 Nisan 2025.

Özlü, Nilay: "II. Abdülhamid Döneminde Topkapı Sarayı Karakolhaneleri: Bilinenler ve Bilinmeyenler", **Osmanlı**

İstanbulu-Uluslarası Sempozyum V-29 Mayıs Üniversitesi, s. 767-783, İstanbul, 2017.

Özlü, Nilay: **From Imperial Palace To Museum: The Topkapi Palace During The Long Nineteenth Century**, Unpublished PHD Dissertation, Boğaziçi University, Institute for Graduate Studies in Social Sciences, 2018.

Öztürk, Emre: **XX. Yüzyılın Başlarında İstanbul'da Ulaşım (1900 -1920)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

Pekin, Faruk: **Adım Adım İstanbul: Galata-Beyoğlu**, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi Armağanıdır, Basım Yeri Yok, Basım Tarihi Yok.

Pervititch, Jacques: Pervititch, Jacques, **Sigorta Haritalarında İstanbul/ İstanbul In The Insurance Maps of Jacques Pervitich**, Proje Koordinatörleri Seden Ersoy, Çağatay Anadol, İstanbul, Tarih Vakfı, Basım Yılı Yok.

Rifat Osman: **Mimar Sinan'ın İzinde**, Haz. Yasin Beyaz, 1. Baskı, İstanbul, Pınar Yayınları, 2018.

Sakaoğlu, Necdet: "Sultaniler", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, Cilt: 7, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, 1994, s. 69.

Sakaoğlu, Necdet: **Tarihi Mekanları, Kitabeleri ve Anıları İle Saray-ı Hümayun: Topkapı Sarayı**, İstanbul, Denizbank, 2002.

Sakaoğlu, Necdet: **Türkiye Eğitim Tarihi – 11-20. Yüzyıllar**, 1. Baskı, İstanbul, Alfa Yayınları, 2018.

Sarıdikmen, Gül: **İstanbul'un 100 Çeşmesi ve Sebili**, İstanbul, İBB Kültür A.Ş., 2010.

Sarımeşe, Fatih: **Ulusal Mimarlık Dönemi'nde İstanbul'da Yapılan Restorasyon ve Koruma Uygulamaları**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2022.

Seçkin, Selçuk-Sönmezer, Şükrü: ''Mimar Vedat Tek Hayatı ve Eserleri'', **VI. Tarihi Kültürü ve Sanatıyla Eyüpsultan Sempozyumu**, İstanbul, 2002, s. 242-249.

Siyahhan, Reyal: **İstanbul'un Semtleri: Erenköy**, İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2003.

Sönmez, Zeki: ''Cumhuriyet Dönemi Mimarlığının Fikir Temelleri'', **Cumhuriyetin Yetmişbeş Yılında Kültür ve Sanat**, İstanbul, Sanat Tarihi Derneği Yayınları, 2000, s. 65.

Sözen, Metin: **Anadolu Medreseleri**, C. 1, İstanbul, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, 1970.

Sözen, Metin-Tapan, Mete: **50 Yılın Türk Mimarisi**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1973.

Sözen, Metin: **Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı**, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1984.

Şahin, Faruk: ''Cumhuriyet Dönemi Kütahya Çini ve Seramik Sanatı'', **Sanat Tarihi Yıllığı**, Sayı 13, 1988, s. 131-151 (Çevrimiçi) https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusty/article/379778 , 10 Ağustos 2022.

Şen Köksal, Handan: ''Levon Nafilyan'', **Türk Mimarisinde İz Bırakanlar "Türk Mimarisinde Abide Şahsiyetler" I**, Ankara, T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2015, s. 13-23.

Şenyurt, Oya: ‘’II. Abdülhamid Dönemi Mülkiye Mühendislerinden Andre Virgile Paul Bertier’’, **Toplumsal Tarih**, Sayı 194, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2010.

Şenyurt, Oya: **İstanbul Rum Cemaatinin Osmanlı Mimarisindeki Temsiliyeti**, 1. Baskı, İstanbul, Doğu Kitabevi, 2012.

Şenyurt, Oya-Erdoğan, Nevnihal vd.: ‘’Günümüzde Bankalar (Voyvoda) Caddesi’nde Yer Alan Binaların Mimari Üslupları Bağlamında Değerlendirilmesi’’, **Tarihsel Süreç İçinde Bankalar Caddesi (Voyvoda Caddesi) ve Günümüzdeki Yapıları**, 1. Baskı, İstanbul, Kocaeli Üniversitesi Vakfı Yayınları, 2016, s. 95-168.

Şenyurt, Oya: Şenyurt, Oya, ‘’Gelenbevi İdadisi’nin İnşa ve Tamirine İlişkin Arşiv Belgelerine Yansıyanlar’’, **Osmanlı Mimarisine Dair Kısa Okumalar**, 1. Baskı, İstanbul, Cinius Yayınları, 2023, s. 129-138

Tahaoğlu, Tahsin Ömer: "Kandilli Rasathanesi'nin Gizli Hazineleri", **El Sanatları Dergisi: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitim Kursları (İSMEK) El Sanatları Dergisi**, S. 5, s. 78-85, İstanbul, 2008.

Tahaoğlu, Tahsin Ömer: "Rasathane", **Geçmişten Günümüze Boğaziçi**, 707-715, TAÇ Vakfı ve İBB, İstanbul, 2008 s. 707- 715

Tanışık, İbrahim Hilmi: **İstanbul Çeşmeleri II-Beyoğlu ve Üsküdar Cihetleri**, Maarif Matbaası, İstanbul, 1945.

Tanman, M. Baha: ‘’Emîr Sultan Külliyesi’’, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 11, İstanbul, TDV Yayınları, 1995, s. 150.

Tanyeli, Uğur: **Mimar Sinan: Tarihsel ve Muhayyel**, 1. Baskı, İstanbul, Metis Yayınları, 2020.

Toraman, İbrahim: **İstanbul’un 100 Mimarı**, İstanbul, İBB Kültür A.Ş., 2011.

Turan, Şerafettin (Haz.): **Tarihe Tanıklık Eden Okullar I-II**, Ankara, İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü, 2010.

Tutel, Eser: ‘’Boğaziçi İskeleleri’’, **Geçmişten Günümüze Boğaziçi**, Cilt II, İstanbul, Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2008, s. 973- 987.

Tutel, Eser: **İskeleler Şehri İstanbul**, İstanbul, İDO Yayınları, 2008.

Türker, Orhan: **Osmanlı İstanbul'undan Bir Köşe Tatavla**, 1. Baskı, İstanbul, Sel Yayıncılık, 1998.

Türkmen, Nalan: ‘’Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi’nden Bir Örnek: Kadıköy Şehremaneti Binası’’, **Türk Dünyası Araştırmaları**, Sayı 183, İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 2009, s. 464.

Türkmen, Nalan: ‘’Ulusal Mimarlık Dönemi Üslubundan Bir Örnek: Kandilli Rasathanesi Sismoloji Binası’’, **Türk-İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi**, Sayı 11, Konya, 2011, s. 81.

Türkmen, F. Nalan: **Kadıköy Kronolojisi**, 1. Baskı, İstanbul, Yeditepe Yayınevi, 2018.

Uğuryol, Drahşan: "Hamidiye Suyu Tesislerine Ait Yapıların ve Çeşmelerin Günümüzdeki Durumu ve Koruma Önerileri", **Sanat Tarihi Dergisi**, Cilt:29, Sayı:2, 2020, s. 425-453 (Çevrimiçi) https://doi.org/10.29135/std.638640, 10 Mart 2022.

Uluengin, Öze: **Bankalar Caddesi'nin Tarihsel Değişimi ve Büro Binalarının İşlevsel, Fiziksel Yönden İrdelenmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2008.

Uras, Büke: ‘’Rediscovering Edoardo De Nari, Italian Architect In Turkey (1874-1954)’’, **Italian Architects and Builders in the Ottoman Empire and Modern Turkey: Desing across Borders**, Newcastle, Cambridge Scholars Publishing, 2017, s. 233-248.

Urfalıoğlu, Nur: "İstanbul'un Çeşme ve Sebilleri", **Büyük İstanbul Tarihi: Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla**, Cilt:8, s. 468-48, İstanbul, İBB Kültür A.Ş. ve TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2015.

Uysal, Ahmet: **İstanbul'un Avrupa Yakası'nda İETT Ulaşımı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.

Ürekli, Fatma: **İstanbul'da 1894 Depremi**, 1. Baskı, İstanbul, İletişim yayınları, 1999.

Yavuz, Yıldırım: **Mimar Kemalettin ve Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi**, Ankara, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Basım İşliği, 1981.

Yavuz, Yıldırım-Özkan, Süha: ‘’Osmanlı İmparatorluğu’nun Son Yılları’’, **Modern Türk Mimarlığı**, Ed. Renata Holad-Ahmet Evin-Süha Özkan, Ankara, TMMOB Mimarlar Odası, 2007, s. 39-52.

Yıldırım Yavuz: **İmparatorluk’tan Cumhuriyet’e Mimar Kemalettin 1870-1927**, Ankara, TMMOB Mimarlar Odası ve Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2009.

Yayım, Atilla – Yaşar, Mustafa vd.: **Cumhuriyetimizin 75. Yılında İstanbul Eğitim Belgeseli**, İstanbul, T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, 1998.

Yazıcı Metin, Nurcan- Şahin, Soner- Sönmezer, Şükrü- Seçkin, Selçuk, Aytaç, Nazhan, ‘’İstanbul Fatih’te Birinci Ulusal Mimarlık Üslubundaki Eğitim Yapıları’’, **Sanat Tarihi Yıllığı – Journal of Art History**, 32, 2023, s. 453-

Selçuk, Aytaç, Nazhan:	513 (Çevrimiçi) https://doi.org/10.26650/sty.2023.1215857, 6 Eylül 2023.
Yentürk, Burhan:	**Tarihi ve Kültürüyle Kasımpaşalıyız**, Kitabevi, İstanbul, 2006.
Yurdabakan, Abdullah – Koçak, Yaşar vd. (Haz.):	**Tarihi 100 Lise**, Milli Eğitim Bakanlığı Genel Yayın No: 6573, Basım yeri yok, 2017.

Arşiv Belgeleri

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı arşivi PLK.p. 05057

(Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi, PLK.p.05057

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi, Y.PRK.TNF.00006.00071.001

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi PLK.p. 01600

(Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi PLK.p 03524)

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi, MF-MKT-166-24-1

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi MF-MKT166-31-1, MF-MKT-166-31-002

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi MF. MKT. 00985.00037.001/2/3

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi MF.İBT.00297.31

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi MF-.MKT-1178-51-1

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi MF-İBT-308

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi HR.SFR.04.. Kutu 892, Gömlek 36

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi Y.PRK-ŞH-11-63-1

Kurum Arşivleri

İstanbul I Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi

İstanbul III Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi

İstanbul IV Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi

İstanbul V Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi

İstanbul VI Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Koruma Uygulama ve Denetim Şube Müdürlüğü Kurulu (KUDEB) Arşivi

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Nadir Eserler Arşivi

Beşiktaş Belediyesi Arşivi

Beyoğlu Belediyesi Arşivi

Eyüpsultan Belediyesi Arşivi

Fatih Belediyesi Arşivi

Kadıköy Belediyesi Arşivi

Şişli Belediyesi Arşivi

Üsküdar Belediyesi Arşivi

Beyazıt Zükür İptidai Mektebi Arşivi

İstanbul Vakıflar I. Bölge Müdürlüğü Arşivi

İstanbul Vakıflar II. Bölge Müdürlüğü Arşivi

Haritalar

Feuille Haritaları

Ekrem Hakkı Ayverdi Haritaları

Goad Haritaları

Alman Mavileri

Necip Bey Haritaları

Pervititch Haritaları

Suat Nirven Haritaları

İnternet Kaynakları

https://www.dha.com.tr/demir-kafesteki-tarihi-hamidiye-cesmesi-ozgurlugune-kavustu-2426300/1 Erişim tarihi 28/09/2024

https://www.eskiistanbul.net

https://www.yd.com.tr/istanbul-cesme.html, Erişim Tarihi 09.06.2023

https://kentrehberi.fatih.bel.tr/webgis/

https://imarsorgula.com/fatih-e-imar/ Erişim: 25. 03/ 2022

https://archives.saltresearch.org

http://kentrehberi.bayrampasa.bel.tr

https://ahmeteminyalmanilkokulu.meb.k12.tr

https://kentrehberi.beyoglu.bel.tr/

https://kulturenvanteri.com

https://keos.besiktas.bel.tr/keos/

https://webgis.kadikoy.bel.tr/keos/

http://pekerler.com.tr/tr/proje-detay/bostanci-iskelesi

https://www.eskiyeni.net

https://sehirplanlama.ibb.istanbul/wp-content/uploads/2020/07/BEYOGLUKENTSELTASARIMREHBERI.pdf

https://www.mimarariyorum.com

https://kentrehberi.sisli.bel.tr/keos/

ÖZGEÇMİŞ

İstanbul'da dünyaya geldi. 2016 yılında Marmara Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü'nden mezun oldu. 2019 yılında, Mimar Sinan Güzel Sanat Üniversitesi'nde *''İstanbul'un Anadolu Yakasında Birinci Ulusal Mimarlık Döneminde (1900-1930) Yapılmış Eğitim Yapıları''* başlıklı teziyle yüksek lisansını tamamlanıştır. 2019 yılında İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı'nda başladığı doktora eğitimini 2026 yılında tamamlamıştır.

2022 yılından itibaren Bartın Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümünde Araştırma Görevlisi olarak görev yapmaktadır. Genel olarak Osmanlı Mimarisi ve özel olarak da geç dönem Osmanlı mimarisi ile erken Cumhuriyet dönemi mimarisi üzerine akademik çalışmalar yapmaktadır.

Aynı zamanda Zonguldakili Çaycuma ilçesi, Filyos beldesinde Tios Antik Kenti Kazısı'nda ekip üyesi ve 2026 sezonu ikinci başkan yardımcısıdır. Bartın ili Amasra ilçesi Amastris Antik Kenti Kazısı'nda da ekip üyesidir.